

Ek:1

DANIŞTAY (...) DAİRESİ BAŞKANLIĞI'NA

**Yürütmenin Durdurulması ve
Duruşma İstemlidir.**

DAVACILAR
(TMMOB)

: 1.) Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

Selanik Caddesi No:19/1 06650 Yenişehir/ANKARA
Vekili

Av. Nurten Çağlar Yakış (*aynı yerde*)

**2.) Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi
Başkanlığı**

GMK Bulvarı Şehit Daniş Tunalıgil Sok. No: 2 Kat: 4,
06570 Maltepe- ANKARA

Vekili

Av. Ziyet Özçelik (*aynı yerde*)

3.) Türkiye Barolar Birliği (TBB)

Oğuzlar Mahallesi Barış Manço Caddesi Av. Özdemir
Özok Sokak No:8 06650 Balgat - ANKARA

Vekili

Av. Seray Şenfer, Av. Çiğdem Erman (*aynı yerde*)

DAVALI

: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı-ANKARA

DAVA KONUSU

:

*Mersin İli Gülnar İlçesi Büyükeceli Beldesi'nde Akkuyu NGS Elektrik Üretim A.Ş. tarafından yapılması planlanan Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi (Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam Merkezi) hakkında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 01.12.2014 tarih ve 3688 sayılı işlemiyle verilen ÇED OLUMLU KARARI ile

*Anılan işleme **dayanak** 25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ Yönetmeliği'nin *lehe olan hükümlerinin uygulanmasını sağlayan* Geçiş Süreci başlıklı Geçici 1. Maddesinin **"BU YÖNETMELİĞİN LEHTE OLAN HÜKÜMLERİ VE/VEYA" İBARESİNİN**

Anayasaya, Temel İdare Hukuku ve çevre hukuku ilkelerine, yargı kararlarının uygulanması zorunluluğuna, usule, hukuka ve bilimsel gerçekler ile kamu düzeni ve kamu yararına aykırılıkların olması nedeniyle ayrı ayrı **İPTALLERİNE**, idari işlemin ve dayanak yönetmelik hükmünün uygulanmasından telafisi güç ve imkânsız zararlar doğacağından davalı idarenin savunması alınmadan, teminatsız olarak **YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA** ve **YARGILAMANIN DURUŞMALI YAPILMASINA** karar verilmesi taleplerimizdir.

TEBLİĞ VE ÖĞRENME TARİHİ

: Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi (Nükleer

Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam Merkezi) hakkında verilen ÇED Olumlu Kararı 03.12.2014 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü kurumsal

internet sitesinde, 04.12.2014 tarihinde Mersin İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü kurumsal internet sitesinde yayınlanmıştır.

Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi hakkında ÇED Olumlu Kararına dayanak ÇED Yönetmeliği 25.11.2014 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

Dava konusu İdari işlem ve dayanak Yönetmelik hükmü, belirtilen tarihlerde anılan internet sitelerindeki ilan ve yayım aracılığıyla öğrenilmiştir.

ACIKLAMALAR :

A.) USUL YÖNÜNDEN AÇIKLAMALARIMIZ

A1. “DAVA AÇILAN İŞLEMLER YÖNÜNDEN AÇIKLAMALARIMIZ

Davanın konusunu oluşturan ÇED Olumlu Kararının dayanağı, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğidir. ÇED Olumlu Kararının verildiği tarihte yürürlükte bulunan yönetmelik, 25/11/2014 tarihinde 29186 sayılı RG de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak, Başvuru dosyası 17.07.2008 tarihli ve 26939 sayılı ÇED yönetmeliğinin yürürlükte olduğu dönemde Bakanlığa sunulmuştur. Aşağıda Esasa İlişkin Açıklamalarımız başlığı altında ayrıntısıyla açıklandığı gibi dava konusu ÇED Olumlu Kararının dayanağı yönetmeliğin ilgili maddesi olan Geçici 1. Maddesinin de iptalini talep etmek gerekmiştir.

Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi (Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam Merkezi) hakkında verilen ÇED Olumlu kararı ise 03.12.2014 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü kurumsal internet sitesinde, 04.12.2014 tarihinde Mersin İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü kurumsal internet sitesinde yayınlanmıştır.

Dava konusu İdari işlem ve dayanak Yönetmelik hükmü, belirtilen tarihlerde anılan internet sitelerindeki ilan ve yayım tarihlerinde öğrenilmiştir.

A2. DAVA EHLİYETİ YÖNÜNDEN AÇIKLAMALARIMIZ:

Davacı her üç kuruluş, Anayasa’nın 135. maddesinde tanımlanan kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır. Davacı üç kuruluşun da bu davayı açmakta hem subjektif hem de objektif menfaati vardır. Sağlıklı çevrede yaşama hakkı herkesin hakkı olup, sağlıklı çevreyi etkileyen her idari işlem ve eylemin dava konusu edilmesi de hukuk devleti ilkesi ve Anayasa’nın 125. maddesi gereğidir.

A2.1. Davacı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 6235 sayılı yasa ile kurulmuş olup, amaç maddesinde, “...mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak...üzere bütün teşebbüs ve faaliyetlerde bulunmak”, 2 Aralık 2002 tarih ve 24954 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan TMMOB Ana Yönetmeliği’nin “Birliğin ve Bağlı Odaların Amaçları” başlıklı 3. Maddesinin (b) bendinde ise; “...Mühendislik ve mimarlık mesleği mensuplarının ortak gereksinmelerini karşılamak, mesleki etkinlikleri kolaylaştırmak, mesleğin genel yararlarına uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakını korumak; kamunun ve ülkenin çıkarlarının korunmasında, yurdun

doğal kaynaklarının bulunmasında, korunmasında ve işletilmesinde, çevre ve tarihi değerlerin ve kültürel mirasın korunmasında, tarımsal ve sınai üretimin artırılmasında, ülkenin sanatsal ve teknik kalkınmasında gerekli gördüğü tüm girişim ve etkinliklerde bulunmak” Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin amaçları arasında sayılmıştır. Yasa ve Ana Yönetmeliğinde belirlenen kuruluş amaçları ve görevleri dikkate alındığında, bu davanın konusunun öncelikle, ÇED sürecinin birden fazla mühendislik hizmet alanı olduğu dikkate alındığında, TMMOB'un amaç ve görevlerini ilgilendirdiği açıktır.

A2.2. Davacı Türk Tabipleri Birliği (TTB) 6023 sayılı Türk Tabipleri Birliği Yasası ile kurulmuştur. Temel amaçları arasında hekimliğin toplum yararına uygulanıp geliştirilmesini sağlamak, toplum birey ve toplum sağlığını korumak ve bunun için gerekli çalışmaları ve işbirliğini yapmak yer almaktadır.

Türk Tabipleri Birliği'nin korumak ve geliştirmekle yükümlü olduğu sağlık, yalnızca hastalığın ya da sakatlığın olmaması değildir. Aynı zamanda bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir. Her insanın temel haklarından biri bu tanım uyarınca ulaşılabilecek en yüksek sağlık standardına ulaşmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün tüzüğünde 1948 yılında tanımı yapılan bu sağlık kavramı, sağlık politikalarının yalnızca sağlık çalışanlarının alanına girdiği geleneksel inancı karşı çıkar. DSÖ'nün yaklaşımına göre sağlık için temel gereklilikler içinde aşağıdaki başlıklar da yer almaktadır;

1. Yüksek kaliteli temiz ve güvenli bir fiziksel çevre ve konut,
 2. İstikrarlı ve uzun erimli sürdürülebilir bir eko-sistem,
 3. Halkın kendi yaşamlarını, sağlığını ve refahını etkileyen kararlara katılımı ve bu kararları denetimi,
 4. Optimum düzeyde halk sağlığı ve herkesin erişebileceği sağlık hizmetleri,
 5. Sağlığın en yüksek, hastalığın en düşük düzeyde olduğu yüksek bir sağlık durumu,
- (İrgil, Pala, Akış, Türkkkan- Türkiye Kent Sağlık Göstergeleri 2013)

Anayasanın 56. Maddesinde düzenlenen sağlık hakkı, tek başına değil çevre ile bağı kurularak sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı olarak düzenlenmiştir. Sağlıklı çevrede yaşama hakkı ve bu kapsamda çevre ile ilgili alınacak kararlara katılım hakkı, kısaca Aarhus olarak bilinen Çevresel Konularda Bilgiye Erişim ve Karar Vermede Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi'nde ayrıntıları ile düzenlenmiştir. Her ne kadar henüz Türkiye bu sözleşmeyi taraf olarak imzalamasa da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye aleyhine başvurularda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerinin anlam ve kapsamını belirlerken yararlanmaktadır. Mahkeme, dünya insanların ortak değerleri içinde yer alan Aarhus Sözleşmesi hükümlerinin taraf olmayan devletler yönünden de AİHS hükümlerinin kavranmasındaki yol göstericiliğine işaret etmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi de kararlarında sağlık hakkını sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı ile bağlantılı bir biçimde değerlendirmektedir; (Anayasa Mahkemesi E. 2010/75, K.2011/150 Karar Günü 3.11.2011) Sağlık hakkı, yaşam hakkı ile bütünleşik onunla iç içe ve kopmaz bir bağ içindedir. İnsan haklarına ilişkin temel belgelerinin tamamında, yaşam hakkına yer verilmiş ve ayrıcalıklı bir statü tanınmıştır. 1982 Anayasasının “ Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” başlıklı 17. maddesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. Maddesinde ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. maddesinde “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip” olduğu vurgulanmaktadır.

AİHM, Sözleşmenin 2. maddesinin devletlere; öldürmeme, yaşamı koruma ve ölümü soruşturma, olmak üzere üç yükümlülük getirdiğini belirtmektedir. Kuşkusuz yaşam hakkının ihlali sadece ölümle sonuçlanan durumlarda söz konusu olmayıp, yaşamı tehlikeye sokan hallerde de söz konusu olacaktır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2 inci Maddesindeki yaşam hakkının devletlere getirdiği yükümlülükler içinde yer alan öldürmeme ve yaşamı koruma yükümlülüklerini yerine getirilmesinde Aarhus sözleşmesinin birinci maddesinde belirtilen yükümlülüklerin dikkate alınması temel bir zorunluluktur. Aarhus Sözleşmesinin birinci maddesinde “şimdiki ve gelecek nesillerdeki her bir insanın yaşama hakkının korunmasına katkıda bulunmak için devletlerin sözleşmenin hükümlerine uygun olarak çevresel konularda bilgiye erişim ve halkın karar alma süreçlerine katılımını ve yargıya başvurma hakkını garantileyeceği” düzenlenmiştir. Dördüncü maddesinde ise katılımı sağlanacak “halk” kavramından “bir ya da daha fazla sayıda gerçek ya da tüzel kişiler, bunların dernekleri, organizasyonları, gruplarının anlaşılacağı belirtilmiştir.

Müvekkil Türk Tabipleri Birliği yukarıda değinilen yaşam ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına ilişkin temel normlar ve 6023 sayılı yasada kendisine verilen birey ve toplum sağlığını koruma yükümlülüğü kapsamında dava konusu işlemlere yaklaşmaktadır.

Mersin ili, Gülnar İlçesi, Büyükeceli Beldesi sınırları içinde inşa edilecek Nükleer Güç Santrali, gerek inşa aşamasında, gerek işletme aşamasında, gerekse ömrünü tamamlamasından sonraki aşamada birey ve toplum sağlığını, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını çok yakından ilgilendiren etkilere sahiptir. Bu nedenle Çevresel Etki Değerlendirme Raporu ile bu raporunun çerçevesini çizen normların, toplumun yaşam, sağlık ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını güvence altına alacak biçimde hazırlanmış olması zorunludur. Türk Tabipleri Birliği olumlu olduğuna karar verilen rapor kapsamında gerekli değerlendirmelerin bilimsel veriler ışığında yapılıp yapılmadığını, gereken önlemlerin alınıp alınmadığını gözden geçirmiştir. Bu konuda ilgili bilim insanları tarafından hazırlanan ayrıntılı rapor ilerleyen aşamalarda sunulacak olmakla birlikte; yaşam ve sağlıklı çevrede yaşama hakkını ihlal eden bazı tespit başlıklarını Türk Tabipleri Birliğinin iş bu davayı açmada hukuki menfaatinin bulunduğu kavranması bakımından sunulmasında yarar görülmüştür.

a- Dava konusu işlemlerin dayandığı raporda bu santrallerin risk potansiyelleri bilimsel kurallara uygun, dürüst bir biçimde ortaya konulmamıştır.

Bilindiği üzere Çevresel Etki Değerlendirme sürecinin ana amacı çevrede yaratılan çoğu olumsuz etkilerin sonuçlarının giderilemeyeceği ve kalıcı olacağı gerçeği karşısında bu tür etkilerin gerçekleşmesini önlemektir. Nitekim Uluslararası Adalet Divanı, çevre alanındaki zararın giderilemez niteliği ve bu alandaki giderme yöntemlerinin sınırlılığı nedeniyle önleyiciliğin esas alındığını belirttikten sonra bu bağlamda geliştirilen yeni normların uygulanması gerekliliğine dikkat çekmiştir.

ÇED, NGS'nin insan sağlığı dahil çevre üzerinde yapacağı olası bütün olumsuz etkilerinin- risklerinin- belirlenip objektif, tarafsız ve bilimsel bir şekilde tartılması, riskleri önleyecek ve/veya bunları en aza indirecek önlemlerin saptanması ve sonuçta yararların risklere üstün geldiğinin anlaşılması durumunda nükleer santrale izin verilmesini sağlayan bir süreçtir.

Çevre sağlığı hizmetlerinin görevinden olan risk analizi sıralı olarak yapılan risk değerlendirmesi, risk yönetimi ve risk iletişimi başlıklarından oluşmaktadır. Risk değerlendirmesinde karşılaşılan etken sağlığa zararlı mıdır, sağlık riski ile etkenle karşılaşma arasında bir ilişki var mıdır, etkenle karşılaşmanın toplumdaki boyutu nedir, halk sağlığı sorunun büyüklüğü nedir, şeklindeki toplum sağlığını yakında ilgilendiren soruların yanıtları aranmaktadır. Bir nükleer güç santralinin bütün bu sorulara evet yanıtı verdiğini açıktır.

Nükleer santraller çevre sağlığı risk analizinde kullanılan risk uzayının en riskli dilimine giren gözlemlenemez ve denetlenemez risk grubundadır. Radyasyon ve nükleer santraller, tehlikeyle karşılaşanlarca daha önceden tanınmayan ve gözlenemeyen; bilimin yeterince

tanımadığı; yeni ve etkileri geç ortaya çıkan risklerdir. Riskin denetlenemezliği nedeniyle dünya çapında felaket yaratıcı; sonuçları öldürücü; kolayca azaltılamayan; gelecek kuşaklar için çok tehlikeli; riskin giderek çoğaldığı ve gönüllü hizmet örgütlenmesinin olmadığı risklerdir.

Dairenize sunulacak olan Türk Tabipleri Birliği Raporunda Dr. Serap Ayhan tarafından hazırlanan Geçmişten Günümüze Meydana Gelen Nükleer Kazalar başlıklı çalışmada riskin ne denli yüksek olduğu açıklanmaktadır. Rapora göre dünyada felakete yol açabilecek derecede 169 kaza olmuştur. Nükleer Santrallerdeki riskin gözlemlenemez ve denetlenemez oluşu nedeniyledir ki pek çok ülke mevcut santrallerini kapatma kararı almış, kapatmış, yeni inşa edilenlerin hiç üretime başlatılmaması kararı alınmış, pek çok ülkede hiç kurmama kararı almıştır.

Raporda NGS etkileri bütün boyutları ile değerlendirilmemiştir. “hiçbir girişimde güvenlik mutlak değildir, hayat süresince bir şekilde risk mevcuttur” yaklaşımı ile değerlendirme yapılmıştır. Oysa bu yaklaşım çevre sağlığı risk yaklaşım ilkelerine bütünüyle aykırıdır. Toplum sağlığını güvence altına almamaktadır.

b- Nükleer Güç Santrallerinde herhangi bir kaza ya da sorun olmasa bile normal işletimi sırasında havaya, suya, toprağa yayılan radyonüklitler ve aerosoller bulunmaktadır. Raporda da santralin normal işletimi sırasında hava, su ve toprağa radyonüklid salımı olacağı kabul edilmekle birlikte “nükleer santralin normal işletimi sırasında tıpkı diğer tesislerde olduğu gibi bir radyonüklid salımı gerçekleşecektir. Bu durum nükleer endüstride meşru sayılan bir uygulamadır” şeklinde konuya yaklaşılmaktadır. Oysa yapılan çalışmalar nükleer santrallerin normal çalışmaları sırasında da hem çevreye hem insanlara zararlı etkilerinin olabileceği konusunda bilgiler vermektedir. Bunlar göz ardı edilemeyecek sonuçlardır.

Başta tarım alanlarındaki bitkilerin etkileneceği kesindir. Raporda proje sahasının sınırları içerisinde hiçbir tarımsal faaliyetin gerçekleştirilmediği belirtilmektedir. Mersin ili ve ilçelerindeki nüfus hem kendi besin ihtiyaçlarını karşılamak hem de gelir elde etmek amacıyla çiftçilik yapmaktadır. Gülnar ilçesi nüfusunun %86’sı tarımla uğraşmaktadır. Tarıma uygun ve elverişli bir arazisi mevcuttur. Yapılacak NGS’ne 24 km. mesafedeki Gülnar ilçesinde tahıl tarımı, 2.5 km. mesafedeki Büyükeceli, Babadıl ve Yanışlı’daki seralarda meyve ve sebze üretimi yapılmaktadır. En yakın tarım arazisinin santrale uzaklığı 2,5 km olarak belirtilmektedir. Raporda da belirtildiği gibi santralin normal işletimi sırasında hava, su ve toprağa radyonüklid salımı olacaktır. Tarım alanlarındaki bitkilerin bundan etkileneceği kesindir. Litvanya’da yapılan bir çalışmada herhangi bir kaza durumu olmadığı halde Ignalina nükleer santralının 32 km. çapındaki bölgede yosun, ot ve bazı su bitkilerinde radyonüklid konsantrasyonunun yüksek olduğu belirtilmektedir (Adliene, D., Raaf, C., Magnusson, A., Behring, J., Zakaria, M., Adlys, G., ve diğerleri. Assessment of the environmental contamination with long-lived radionuclides around on operating RBMK reactor station. J Environ. Radioactivity, 90, 2006, 68-77).

Raporun VIII. Bölümü Acil Eylem Planının kısmında ise kesin olarak anlaşılacakla birlikte 30 km yarıçapındaki bir alanın tahliyesi ve **80 km’lik yarıçaplı bir alandaki tarım faaliyetlerinin tamamen durması söz konusu olabilecektir.** Bu senaryo net bir şekilde bu bölümde tartışılmamıştır.

Bu durum olası bir faciada geri dönüşümü olanaksız tahribatların yaşanmasına neden olabilecek bir risktir. Bu riskin santralin üreteceği elektrik için göze alınması akılla ve bilimsel yöntemle bağdaşmamaktadır.

Kaza durumunda ise olay çok daha vahim boyutlara ulaşacaktır. Çernobil kazasının ardından Çernobil’in 400 km. uzağında bulunan bir yerleşim yerinde sütün kirlenme düzeyinin standartlarla izin verilen düzeyin 200 katı olduğu belirtilmektedir (Çernobil Halk Mahkemesi. Çeviren: Umur Gürsoy. Yeni İnsan Yayınevi. İstanbul, Nisan 2012).

Almanya’da herhangi bir kaza olmamış ve santral çevresinde yapılan ölçümlerde normal sınırlarda radyonüklid olduğu belirtilen bir nükleer santralin 5 km çapındaki civarında özellikle 5 yaş altındaki çocuklarda kanser oranında %60, lösemide %117 artış olduğu ve saptanan lösemi sıklığının tüm Almanya’daki sıklıktan fazla olduğunu gösteren çalışma bulunmaktadır. Bu durumda ya radyasyon maruziyeti hesaplamada kabul edilen modellerin yanlış olduğu ya da radyonüklidlerin bilinen biyolojik etkilerinin en azından çocuklar ve embryo için yanlış bilindiği belirtilmektedir (IPPNW Europe (2008), Epidemiological Study on Childhood cancer, www.ippnw-europe.org/en/nuclear-energy-and-security.html).

Nükleer santralin hem inşaat hem de işletme aşamasında deniz ekosistemini etkileyeceği belirtilmektedir. İşletme aşamasında ısıtılan suyun denize deşarjı plankton topluluklarının yapısında ve üreme kapasitesindeki değişikliklerin balıkların besin potansiyelini ortadan kaldıracığı, balık faunasını etkileyeceği belirtilmektedir. Denizde yaşayan canlıların etkilenmesi dışında dolaylı olarak insanların da etkilenmesini getirmektedir. Balık yetiştiriciliği ve deniz balıkçılığı Mersin’in önemli gelir kaynaklarından biridir.

Raporda da belirtildiği gibi insanlar ve diğer canlılar ortama yayılan radyasyonu birçok şekilde vücutlarına almaktadır. Havaya gaz formunda verilen atıklar hem havanın kontaminasyonu ve solunum yoluyla insan vücuduna alınması söz konusuysen ayrıca atmosfere olan salınım sonucu toprak, bitki örtüsü, dolayısıyla hayvanların ve insanların ağız yoluyla da atıkları alması söz konusudur. Ayrıca sıvı formundaki atıkların suları kontamine etmesi sonucu yine ağız yoluyla insan ve hayvanların atıkları alması söz konusudur. Raporda “gerçek hayatta gerçek kritik grubun bir üyesinin tüm maruziyet yolları için en çok maruz kalan grupta yer alması pek mümkün değildir. Doz hesaplamasında birkaç radyonüklid ve maruziyet yolu öne çıkmaktadır” şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Kritik grubun üyelerinin sadece birkaç radyonüklidi birkaç maruziyet yoluyla alacağı göz önünde bulundurularak doz hesaplanacağını belirtilmektedir. Eğer bu radyonüklidler sıvı, gaz ve aerosol şeklinde alıcı ortamlara (hava, su, toprak) salınıyorsa insanlar ve diğer canlılar bundan etkilenecektir. Havadan gelenleri solunum yoluyla alacak, su kontamine olduğunda ağız yoluyla onu da alacak, toprak kontamine olduğunda orada yetişen bitkileri yiyerek onu da alacaktır.

Ayrıca radyasyona maruz kalacak işçiler için de bir önlem raporda söz konusu değildir. Örneğin iyonize radyasyona maruz kalma sonucu özellikle kronik zehirlenmenin etkilerinin yıllar sonra ortaya çıkabildiği, bu nedenle çalışanların sağlığı ile ilgili risklerin belirlenmesinin güç olduğu gerçeğine raporda yer verilmemiştir. Nükleer sanayinin bakım-onarım işlerinin tüm dünyada taşeron işletmeler tarafından sağladığı, bu işleri yapan yapan taşeron işçilerin radyasyona diğer işçilere göre daha fazla maruz kaldığı göz ardı edilmiştir.

Nükleer Deneme Emekçileri Birliği (AVEN) tarafından 1500 nükleer emekçisi ile yapılan çalışmaya göre, bu kişilerde başta kanser olmak üzere pek çok hastalık normal popülasyona göre çok daha sık görülmektedir. İşçilerin %34,5’i bir ya da birden fazla kanserden mustarıptır ve 2/3’ü 60 yaşından önce hayatını kaybetmiştir. Bu çalışmaya göre, radyoaktif serpinti kadınlarda bebek düşürme, çocuklarda doğum anomalileri, erkek nükleer işçilerinde sperm anomalileri ve kısırlık çok daha fazla görülmektedir.

Raporda radyasyonun sitokastik ve deterministik etkileri olduğundan bahsedilmiştir. Deterministik etkilerin oluşması için belirli bir eşik değer vardır. Kural gereği doz arttıkça hasar miktarı artmaktadır. Ancak sitokastik etkiler için bir eşik değer yoktur. Etkinin oluşması doza bağlı değildir. Raporda sitokastik etki için “güvenli maruz kalma seviyesi belirlemek için sağlam bir temel yoktur” ifadesi kullanılmıştır. Devamında da “doku yenilenmesinin harekete geçmesi bir eşik dozu ile karakterizedir, eşik aşıldığında doku yenilenme kapasitesinin zarar görmesi dahil hasarın şiddeti doz ile birlikte artar” denilmiştir. Sitokastik etkide hasar doza bağlı olmamakla birlikte raporda bu yönde niteleme yapılmıştır.

Öte yandan raporda radyasyonun genetik etkileri ile ilgili verilen bilgiler, hamile kadınların tanı amaçlı olarak X ışını kullanılmasına bağlı gelişecek etkilerdir. Bu nedenle tanı amaçlı

radyasyon dozlarının belirtilen etkilerin oluşmasına neden olmayacakları belirtilmektedir. Ancak bir kaza durumunda fetusun hangi gelişim evresinde olduğuna bağlı olmak üzere; ölü doğum, düşük, büyüme geriliği, doğumsal anomaliler, zeka geriliği, büyüme bozuklukları ve kanser (özellikle lösemi ve tiroid kanseri) gelişim riskleri bulunmaktadır. Bu durumlardan raporda bahsedilmemektedir.

Raporda radyasyonun kanser etkisi ile ilgili hiçbir bilgi de bulunmamaktadır. Oysa Uluslararası Kanser Araştırma Kurumu iyonlaştırıcı radyasyonu Grup I kanserojen yani insanlar için kesin kanserojen olduğu kanıtlanmış olarak sınıflandırmaktadır. Radyasyonun lösemi, meme ve tiroid kanseri yaptığı bilinmektedir. Ancak bu etkilere de ÇED Raporunda hiç değinilmemiştir.

Tablo III-4’de radyasyonun etkilerinden bahsederken sadece akut radyasyon sendromundaki belirtiler görülmekte, radyasyonun kanserojen etkileri, genetik mutasyon, kromozom anomalileri yer almamaktadır. Tüm bunlar konunun sağlık boyutu ile ele alınmadığını göstermektedir.

Raporda ileride santral faaliyeti ve kazası ve veya nükleer atıklarına bağlı herhangi bir radyasyon artışından sonra halkın fazladan aldığı net radyasyon miktarını ve santrale bağlı olmayan alınan radyasyon miktarı hesaplamak için kullanılacak doz hesaplama yöntem ve kabullerinin beyan edildiği ÇED raporunun “Ek IV.2.1-2.3-1 Art Alan Doz Yükü Değerlendirme Metodolojisi (CD)” ekinde verilen “*Art Alan Doz Yükü Değerlendirme Metodolojisi*” **13 yıl önce yayımlanan ve muhtemelen 1998-99 yılları bilgi ve verilerine dayandırılmıştır.**

Oysa Birleşmiş Milletler İyonize Işınmının Etkileri Bilimsel Kurulu UNSCEAR’ın web sayfasındaki bilgilere göre Mayıs 2011’de yayımlanan UNSCEAR 2010 raporundan sonra bilindiği gibi Japonya’da büyük bir nükleer kaza yaşanmıştır.¹ Gelişmeler ve yeni bilimsel araştırma sonuçları ve nükleer kazalar nedeniyle UNSCEAR, yeni raporlarında daha önce değinmediği konulara değinmektedir. Bu nedenle UNSCEAR, 2013 raporunda 2011 Büyük Doğu-Japonya Depremi ve Tsunamisine bağlı Fukushima Nükleer Santral kazalarına bağlı Radyasyonun Sunukluğu Etkilerine ve Seviyelerine ve Radyasyon Sunukluğunun Çocuklardaki Etkilerini BM Genel Kuruluna ve Dünya kamuoyuna sunmuştur.

Nükleer enerjinin henüz evrensel olarak çözümlenemeyen riskleri ile birlikte Türkiye için bu genel risklere ek olarak siyasi - toplumsal yapıya özgü ve ihtiyatlılık kültürünün olmayışıyla da ilgili giderilemeyen soru işaretleri riskleri artırmaktadır. Doğanın, toplumun, özelde insanlığın her türlü yaşam biçimine ciddi riskler oluşturan ve buna dair bilimsel süreçlerin ışığında hazırlanmamış bir rapor sonucunda verilen kararın felaketlere zemin hazırladığı açıktır.

c- Raporda güvenlik prensipleri için neler yapılacağı belirtilmemiştir. Raporda Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı’nın (IAEA) nükleer santraller için hazırlamış olduğu Fundamental Safety Principles adlı dokümanından özet tercüme yapılmıştır. IAEA’nın belirttiği 10 güvenlik prensibi belirtilmiş ancak her bir prensip için neler yapılacağı konusunda bilgi verilmemiştir. Sadece İngilizce dokümandan tercüme şeklinde prensiplerden bahsedilmektedir. Raporda IAEA’nın belirlediği güvenlik ilkelerine ve ulusal mevzuata uyulacağını belirtilmektedir. Bireysel risklerin sınırlanması, yaşayan kişilerin ve gelecek nesil ve çevrenin korunması, kazaların önlenmesi, acil durumlarda ne tür hazırlıkların olduğu ve nasıl müdahale edileceği, risklerin azaltılması için ne tür önlemlerin alınacağı konusunda bilgi bulunmamaktadır.

Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA)’nın dokümanında nüfusun etkilenen alandan boşaltılma zamanı tahminlerinin hesaplama zorunluluğundan bahsedilmektedir. Buna göre 0-2 millik bölgenin %90 ının 2 saate boşaltılabilme olasılığı varsa, derhal boşaltma 2-5 millik

¹ http://www.unscear.org/docs/reports/2010/UNSCEAR_2010_Report_M.pdf. Erişim tarihi: 19.12.2014.

alanın %90'ının boşaltılması 3 saatte mümkün ise derhal boşaltılması koruyucu acil eylemler olarak tanımlanmaktadır. Yazıda bunların kimler tarafından başlatılacağı, hangi nedenlerle boşaltma kararı verileceği, halka nasıl duyurulacağı, halkın bu konuda ilgili eğitimlerden geçmesi gibi konular da hazırlığın önemli bir parçası olarak belirtilmektedir.

Dava konusu işleme konu mekan Akkuyu'ya 3-4 km mesafede ve 1677 kişinin (ÇED de belirtilen) yaşadığı yerleşimin %90'ını ne kadar sürede boşaltabileceğine dair bir projeksiyon raporda bulunmamaktadır. Diğer taraftan mevcut ulaşım ağı, acil durum müdahale faaliyetlerini zorlaştıran çok sayıda istenmeyen özelliğe de sahiptir. NGS'ye giden alternatif ulaşım yollarının eksikliği, NGS yakınında bulunan yerleşim yerlerine erişimin sınırlı olması, NGS'de kaza durumunda, bölgesel radyoaktif kontaminasyon yoğunlaşmasının oluşmasına katkıda bulunabilecek, sahaya özgü topografik özellikler söz konusudur.

Belirtmek gerekir ki Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği'nin 8. maddesinde çevresel etki değerlendirmesi sürecinin başlatılması ve komisyonun kuruluşu düzenlenmekte, başvuru dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak bir komisyon kurulacağı ifade edilmektedir. Maddenin devamında Bakanlığın, gerekli gördüğü hallerde, projenin konusu, türü ve proje için belirlenen yerin özelliklerini de dikkate alarak, üniversiteler, enstitüler, araştırma ve uzman kuruluşları, meslek odaları, sendikalar, birlikler, sivil toplum örgütlerinden temsilcileri de Komisyon toplantılarına üye olarak çağırabileceği ifade edilmiştir. Ne var ki sağlıkla ilgili yönü tartışılmaz olan Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi hakkında müvekkil Birlikten görüş alınmamıştır. Sağlık alanı ile hangi kurum ve kişilerden görüş alındığı, hangi tıpta uzmanlık dallarının görüşüne başvurulduğu da bilinmemektedir.

1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun (UHK) ilgili maddelerine göre "Civarında ikamet eden halkın sıhhat ve istirahatini ihlal eden müesseseler ve atölyeler bu kanunun neşrinden itibaren, resmi müsaade istihsal edilmeksizin açılmaz." denilmektedir. "İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmeliğin ekindeki 1. Sınıf Gayri Sıhhi Müesseseler (GSM) listesine göre Nükleer santraller 1. Sınıf GSM'dirler. İş Yeri Açma Yönetmeliğinin değiştirilen 6. Maddesinin birinci fıkrasına göre "...İşyerlerine bu Yönetmelikte belirtilen yetkili idareler dışında diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili meslek kuruluşları tarafından özel mevzuatına göre verilen izinler ile tescil ve benzeri işlemler bu Yönetmelik hükümlerine göre ruhsat alma mükellefiyetini ortadan kaldırmaz. İşyeri açma ve çalışma ruhsatı alınmadan açılan işyerleri yetkili idareler tarafından kapatılmaktadır." Yani ÇED oluru alınması GSM ruhsatı alınma mükellefiyetini ortadan kaldırmamaktadır.

Ancak ÇED için sağlıkçılar tarafından GSM değerlendirmesi yapılmadan GSM yer seçim izni uygun kararı alınmıştır. Bu nedenle nitelikli sağlık değerlendirmesi bulundurmeyen, yani mevzuatımıza göre Gayri Sıhhi Müessese incelemesi aşamalarından geçmeyen Akkuyu Nükleer santrali revize ÇED raporlarına dayanarak yer seçim izni yerine geçen ÇED olur kararı verilmiştir.

Çevresel Etki Değerlendirme Raporundaki sayısal veriler hatalı olduğu gibi projedeki olumsuzlukların tadil edilerek bütünü ile giderilmesi de mümkün değildir.

Çevresel Etki Değerlendirme Raporunun 219.sayfasında "Rus Yönetmeliği NP-032-01, Bölüm 3.3.1 [10] uyarınca Sağlık Koruma Bandı'nın sınırları tasarım dokümantasyonunda gerekçelendirilecek" ifadesine yer verilmektedir. Sağlık koruma bandı belirlenme sürecine ilişkin olarak esas olarak Rusya'da yürürlükte olan mevzuat hükümleri uygulanacaktır. Ülkemizde örneği ilk olan bu karar hukuki güvenlik ilkesine aykırı olduğu gibi rapor hazırlanış sürecinde ülke koşullarının, somut özelliklerinin göz ardı edildiğini de ortaya koymakta, sağlık risklerini daha somut hale getirmektedir. Bilindiği üzere nükleer enerji alanında toplumlara ülkelere göre farklılık gösterecek sosyo-ekonomik nitelikli riskler farklılık göstermektedir. Felaketin sızıntı ya da patlama gerçekleşmesi durumunda bunun yönetilmesi süreci bu somut duruma örnektir. Nitekim alandaki ilgili kurum ve kuruluşlardan

görüş alınması benimsenmezken raporun radyolojik ve nükleer teknoloji içerikli bölümleri bir yabancı firmadan destek alınarak 25 kişilik yabancı ekip tarafından gerçekleştirilmiştir.

Raporun 2558.sayfasında ise “NGS’nin sağlık koruma bandı mesafesinin tanımlanması NGS Ünitelerinin bacalarından yapılacak salımlara göre belirlenir” ifadesine yer verilmektedir. Öte yandan raporun 221.sayfasında “Arazi hazırlığı ve inşaat aşaması ile işletme aşamasında çalışacak personel ve onların aileleri için kullanılan NGS yaşam alanları, Sağlık Koruma Bandı’nın dışına inşa edilecektir.” ifadesi yer almaktadır. Bu iki ifadeye göre sağlık koruma bandının belirlenmediği ve yaşam merkezinin de bu alanın dışına inşa edileceği anlaşılmaktadır. Yapılan çeşitli hesaplamalar, doz tahminleri ve öngörülerle sağlık koruma bandının 800 metre olarak belirlendiği görülmektedir (Sayfa 2822). Bu mesafenin belirlenmesinde bu hesaplamaların ve doz tahminlerinin hangi uzmanlık alanları tarafından yapıldığı, bu uzmanlık alanları arasında sağlık bilimlerinden uzmanlar olup olmadığı mesafe belirlenimi açısından önem arz etmektedir. Tıpta uzmanlık derneklerinden ve Türk Tabipleri Birliği’nden konu ile ilgili görüş alınmaması tüm bu kararların bilimsel temelden yoksun kılınması sonucunu doğurmuş, sağlık koruma bandındaki mesafeler çelişkili biçimde tesis edilmiştir.

Öyle ki sağlık koruma bandı mesafesi 800 metre olarak ifade edilmesine karşın (2512.sayfa) “Akkuyu NGS için Sağlık Koruma Bandı’nın nihai boyutu tasarım dokümanında değerlendirildikten sonra belirlenecektir” denilmektedir. Bu durum hesaplanan mesafelerin iç tutarlılık ve bütünlükten yoksun olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte raporda yer alan sağlık istatistiklerine ilişkin veriler de çelişkilidir. Örneğin bölgenin kanser verilerinde olduğu gibi bazı sağlık verileri tek yıl üzerinden değerlendirilirken tesisin uzun dönemli olası sağlık etkileri açısından bir raporlamaya gidilmemiştir. Tesisin etkilerine yönelik birey düzeyinde bir yandan ayrıntılı doz hesaplamaları yapılırken diğer yandan sağlık etkilerine dair ayrıntılı öngörülerde bulunulmaması, konunun sağlık boyutundaki eksik yaklaşımı göstermekte, müvekkil Birliği davanın doğrudan ilgilisi haline getirmektedir. Buna örnek olarak IV.3.9 Sağlık (Bölgedeki Endemik ve Sıklıkla Görülen Hastalıklar) başlıklı bölümde kanser dışında hiçbir hastalık verisi ve değerlendirmesinin bulunmamasını göstermek mümkündür. Bölgede oluşabilecek sağlık sorunları (örneğin troit bezi hastalıkları gibi) bunların nasıl izleneceği ve değerlendirileceği bu nedenle belirsizdir.

Raporda Acil Koruyucu Eylem Planlama Bölgesi içerisinde üç adet yerleşim vardır. Bunlar: Büyükeceli, Koçaşlı ve Yanışlı’dır. Ayrıca iki yerleşim alanı daha bulunmaktadır: 2,5 km cKuzeydoğu’da bulunan NGS Yaşam Merkezi ve 2,3 km Doğu’da bulunan Akkuyu NGS’nin inşaat döneminde çalışacak personel için geçici yerleşim alanı(Şekil 2). Bu bölgede yaşayan nüfus 1.882 kişidir. 80 km yarıçaplı bölgede yaşayan nüfus ise 260.326 kişidir. Rapora göre kaza durumunda bölgede radyoaktif kontaminasyon yoğunlaşmasına neden olabilecek topografik özellikler söz konusudur.

Rapor, nükleer santralin yapım, işletme dönemi ve sökülme aşamasındaki toplum ve bireylerin, yaşam ve onunla bütünleşik olan sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı yönünden bilimsel bilgilere dayalı, bütün riskleri göz önünde bulunduran, toplum sağlığını güvence altına alan bir yöntemle hazırlanmamıştır. Rapordaki bilimsel yöntem ve bilgilere aykırı, eksiklik ve çelişkiler yukarıda aktarılanlarla sınırlı değildir. Bu konuya ilişkin detaylı bilgiler ayrıca bir rapor olarak sunulacaktır. Toplum sağlığını güvence altına almayan işlem ve bu işlemin dayanağı olan işleme karşı müvekkil Türk Tabipleri Birliği iş bu davayı kuruluş yasasında verilen görevler ışığında açmak zorunda kalmıştır.

A2.3.1 Davacı Türkiye Barolar Birliği (TBB) ise 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 109. maddesinin 1. fıkrasına göre bütün baroların katılmasıyla oluşan; tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. (m. 109/2)

Birliğe, 10.5.2001 günlü, 24398 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4667 sayılı Kanun ile 1136 sayılı Kanununun 110/7 fıkrasında yapılan değişiklik uyarınca hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak ve korumak, bu kavramlara işlerlik kazandırmak görevi verilmiştir.

1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun yukarıda açıklanan maddelerinde yapılan yine yukarıda açıklanan 2001 tarihli yasal değişiklikten sonra, Birliğe, tıpkı Kanununun 76. Maddesinde kendisini oluşturan barolarda olduğu gibi mesleki bir örgüt (birlik) olmanın ötesinde, **hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak** ve korumak gibi bir işlev yüklenmesi nedeniyle, diğer meslek örgütlerinden farklı bir konuma sahip olduğu aaktır.

Davacılardan TMMOB ve TTB'nin dava ehliyetlerinin hiçbir tartışmaya konu edilmemesine rağmen son yıllarda Baroların ve TBB'nin dava ehliyeti ile ilgili 2004 senesinde verilen İDDK'ndan sonra daraltıcı bir yorumla dava ehliyetinin bulunmadığı yönünde kararlar da verebildiği görülmektedir. Oysa, Danıştay kararları ışığında konuya bakıldığında; Avukatlık Kanununda yapılan değişiklikten sonra açılan davalarda dava açma ehliyetinin bulunup bulunmadığı saptanırken, iptal davasının genel amacının yanı sıra dava konusu idari işlemin, hukukun üstünlüğünü, hukuk devleti ilkesini, genel kamu yararı, Anayasa ile koruma altına alınan eşitlik, kişinin dokunulmazlığı, özel hayatın gizliliği, kanunsuz suç ve ceza olamayacağı gibi **temel insan haklarını ihlal edip etmediğine ve yargı kararlarının uygulanması veya geçersiz kılınması gibi hukuk devleti ilkesini zedeleyen bir durumun olayda söz konusu olup olmadığına bakılarak,** menfaatin ilgisinin olaya özgü, ancak daha geniş yorumlandığı görülmektedir.

2872 sayılı evre Kanunu'nun 26/4/2006 tarih ve 5491 SK'nun 21 maddesi ile değişik 30. Maddesinde **evreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkesin** ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebileceği düzenlenmiştir. evre Kanunu'nun 30. maddesinin 1. fıkrasının İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasına göre özel hüküm niteliğinde olduğu yargısal başvuru yollarının kullanımında özellikle belirtilmesi gereken önemli başka bir husustur.

Bu nedenle, çevresel etki değerlendirmesi gibi idari işlemler ile çevresel etki değerlendirme süreçlerinin düzenlendiği düzenleyici idari işlem niteliğindeki Yönetmelik hükmünün iptalinin istendiği durumlarda **evre Kanunu'nun 30. maddesinin 1. fıkrası uygulanması ve dava ehliyeti bakımından menfaat ihlali gibi bir koşul aranmadan herkes ilgili işlemin iptalini isteyebileceğinin tartışma konusu edilmemesi gerekir.**

Çevrenin korunması için her bireyin veya örgütün idari yargıya başvurarak ilgili işlemin iptalini ve yürütmesinin durdurulmasını isteyebilmesi, çevrenin korunmasında genel menfaatin olması ve evre hukukunun bu amacı esas alması gerçeği ile de örtüşmektedir.²

1136 Sayılı Avukatlık Kanunu'nun aşağıdaki maddesiyle hukukun üstünlüğünü, **insan haklarını** savunmak ve koruma görevi kendilerine verilmiş bulunan baroların ve baroların üst örgütü olan Türkiye Barolar Birliği'nin evre Kanunu Kapsamında dava ehliyetinin olup

² Dr. Ahmet M. Güneş, Aarhus Sözleşmesi zerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, Sa. 1 s.327
http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/14_1_11.pdf

olmadığının tartışma konusu edilmesi hem uluslararası hukuka hem de ulusal mevzuatımıza aykırıdır.

Nitekim "...Türkiye Çimento ve Toprak Sanayi T.A.Ş (Çitosan)'ne ait 5 çimento şirketindeki kamu hisselerinin Societe Çimento Francaise SA firmasına satışına dair Yüksek Planlama Kurulu'nun 06.09.1998 günlü 98/74 sayılı ve Üçak Servisi A.Ş. (Usaş)'daki kamu hisselerinin SAS Servise Partner A/S firmasına satışına dair 09.02.1989 günlü, 89/3 ve 10.08.1989 günlü, 89/21 sayılı kararların idari yargı tarafından iptal edilmesi üzerine alınan ve yargı kararı üzerine ileriye veya geriye yönelik olarak yeniden bir işlem tesisi edilmemesine ilişkin bulunan 27.04.1992 günlü Bakanlar Kurulu Prencip Kararının İptali" istemiyle açılan bir davada; davacı olan Türkiye Barolar Birliği'nin davacı olabilme ehliyeti tartışılmış, bu tartışmalar sonunda; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 04.05.2001 gün ve 2001/315-420 sayılı kararı ile **Türkiye Barolar Birliği'nin "davayı açmaya ehliyeti bulunduğuna"** karar verilmiştir. (DİDDGK.04.05.2001 gün ve 2001/315 E., 2001/420 K.)

Yine huzurdaki dava konusu idari işlemler ile TMMOB'un açtığı "Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun Kapsamında Yapılacak Yarışma ve Sözleşmeye İlişkin Usul ve Esaslar ile Teşvikler Hakkında Yönetmelik" ile ilgili davada 2009 senesinde Danıştay 13. Dairesi ile Danıştay İDDK'nca verilen yürütmenin durdurulması kararları ile temelsiz ve dayanaksız kalan Akkuyu nükleer güç santralinin kurulması ile ilgili işlemlerin yürütülmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bahsi geçen davada, TMMOB, "yarışmaya katılacaklarda aranacak şartlar" başlıklı 7. maddesindeki yarışmaya teklif verenlerin nükleer santral işletmeciliği deneyimi olan şirketlerle "anlaşma yapılacağına dair niyet mektuplarının bulunması", süpervizörlük anlaşması yapılmasına yönelik olarak da "veya anlaşma yapılacağına dair niyet mektuplarının bulunması" yönündeki ibarelerin yürütmesi durdurulmuş, diğer maddeler yönünden ise yürütmenin durdurulması talepleri reddedilmiştir. Reddedilen maddeler yönünden verilen karara karşı yapılan itirazda Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, "Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun Kapsamında Yapılacak Yarışma ve Sözleşmeye İlişkin Usul ve Esaslar ile Teşvikler Hakkında Yönetmelik'in "yer tahsisi" başlıklı 5. maddesi ve "Aktif elektrik enerjisi birim satış fiyatını oluşturma usul ve esasları" başlıklı 10. maddesinin de yürütmesinin durdurulmasına karar vermiştir.

Danıştay, dava konusu yönetmeliğin 5. maddesi ile ilgili durdurma gerekçesinde *TETAŞ ile sözleşme imzalayan şirkete yer tahsisi yapılması, santralin kurulacağı yerin bakanlık tarafından belirlenip, şartnamede belirtilmesi ve yer tahsis şartlarını kapsayan ayrı bir sözleşmenin ilgili kurum veya kuruluş ile şirket arasında yapılmasının hukuka aykırı olduğunu* belirtilmiş; Aktif elektrik enerjisi birim satış fiyatını oluşturma usul ve esasları" başlıklı 10. maddesi ile ilgili durdurma kararında da *Yasa'nın 5. maddesinin 4. fıkrası uyarınca URAH ve İÇH için ödenecek 0.15 sent/kilovat saat katkı payının şirketin yükümlülüğünde olduğu da tartışmasızdır. Oysa Yönetmeliğin 10. maddesinde, bu yasal düzenlemeye aykırı olarak, URAH ve İÇH katkı paylarının da, yatırım bedeli, sabit işletme bedeli, değişken işletme bedeli ve yakıt bedeli ile birlikte birim satış fiyatı içerisine dahil edildiği, böylece şirkete ait olan bu yükümlülüğün, elektrik enerjisini satın alacak kuruluş (TETAŞ) yüklenmesi hukuka aykırıdır* saptamasında bulunmuştur.

Danıştay 13. Dairesi ile Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun kararıyla birlikte yürütmesi durdurulan maddeler, nükleer santral ihalesini geçersiz konuma koyduğu

için Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında 15.07.2010 tarih ve 6007 sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahasında Bir Nükleer Güç Santrali'nin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Uluslararası Anlaşma ile santralin kurulması işi yabancı bir devlete verilmiştir. *(bir diğer ifade ile hukuki denetim dışına çıksın, dava açılmasın diye uluslararası anlaşma ile yabancı bir devlete verilmiştir.)*

Türkiye Barolar Birliği, her ne kadar kanuna karşı yargı yoluna başvurulmasa da anlaşmanın onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararına karşı bir yurttaş tarafından açılmış bir davanın olduğunu tespit ederek bu davaya müdahil olmak istemiştir. Danıştay 10. Dairesi'nin 2011/8967 E. sayılı davasında Türkiye Barolar Birliği, Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında imzalanan ve 15.07.2010 tarih ve 6007 sayılı Kanunla onaylanması uygun ulunan Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahasında Bir Nükleer Güç Santrali'nin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşmanın onaylanmasına ilişkin 27.08.2010 tarih ve 2010/918 sayılı Bakanlar Kurulu kararının iptali istemi ile Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı aleyhine açılan davada davaya müdahale talebinde bulunmuş, Dairece, TBB'ni menfaat ihlalinin katılmak istediği davadan değil, doğrudan iptali istenen işlemde kaynaklandığı ve menfaatini ihlal eden bu işleme karşı ayrı dava açma hakkının bulunduğu, dava açma hakkı bulunan Türkiye Barolar Birliği'nin bu hakkı kullanmayarak davacı yanında davaya katılma isteminde bulunmasının hukuka uygun olmadığına karar vererek 18.09.2012 tarihine müdahale talebini reddetmiştir.

Keza, huzurdaki dava konusu işlemin davalara konu edilememesi, bir diğer ifade ile hukuki denetimden kaçırılmak istenilmesi nedeni ile Anayasa'nın 90. Maddesi kapsamında uluslararası anlaşma ile ihale edildiği anlaşmanın gündeme geldiği günden bu yana gündemi işgal etmektedir. Hukukun ilga edilmek istenilmesi nedeni ile ülkemiz hukuk tarihinde ilk kez bir ihale, bir uluslararası anlaşma ile ihale edilerek hukuki denetimden kaçırılmıştır.

Bu nedenle huzurdaki davada TBB'nin dava ehliyeti, Danıştay İDDK'nun, İstanbul Barosu'nun dava ehliyeti bulunmadığına dair verilen 14. Dairenin 21.09.2011 tarih, 2011/13584 E., 2011/795 K. sayılı ilamının bozulduğu 25.12.2013 tarihli 2011/2420 E., 2013/4687 K. sayılı kararındaki "hukuk devleti ve Anayasa'nın 138. maddesinin zorunlu gereği olan 'yargı kararlarının gereklerinin yerine getirilmesi' ilkesinin bertaraf edildiği" gerekçesi doğrultusunda tartışma konusu edilmemesi, ancak yine de tartışma konusu edileceği düşünüldüğünden aşağıdaki uluslararası hukuk ile ilgili açıklamalarımızın dikkate alınması önem arz etmektedir.

(A2.3.2) *The Holy Monasteries v. Greece* ve *Radio France and Others v. France* kararlarıyla, her ne kadar adı geçen başvuru kurumlarının kuruluşu kanunla düzenlense ve bir takım kamu hizmetleri yürütseler de bu faaliyetlerin Hükümet yetkisinin kullanılması bağlamında bir faaliyet olmadığı, kamu yönetimine dair herhangi bir unsur teşkil etmediği, bu konudaki Mahkeme yaklaşımının çok sıkı olmadığı ve değerlendirmenin her bir dava temelinde ayrı ayrı yapıldığı ifade edilerek, bu iki kurumun başvuruçuluk sıfatı AİHM tarafından kabul edilmiştir.

Golder davasında da AİHS m.6/1 yorumlanırken, evrensel olarak kabul görmüş hukukun temel prensiplerine ve uluslararası hukukun mahkemeye ulaşım hakkını tanıyan prensipleri ışığında yorum yapılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Mahkeme, yukarıda belirtilen sözleşme hükümlerini dikkate alarak; AİHS'nin 6/1. Maddesi ile ilgili olarak şöyle bir yorum yapmıştır (parag.35)

“Eğer, AİHS m.6/1 sadece mahkeme önüne gelmiş davalarla ilgili olarak anlaşılıyorsa; sözleşmeciler devletler, sözleşmeyi ihlal etmezler; mahkemeleri ortadan kaldıracak veya bazı cins hukuk davalarını gören mahkemelerin yargı yetkisini ellerinden alabilir ve bu yetkiyi hükümete bağlı organlara verebilir. Böyle varsayımlar keyfi bir gücün yaratacağı tehlikeyi içinde barındırdıklarından; daha önce bahsedilen prensiplere (uluslararası hukukun genel prensipleri ve sözleşmenin özünde bulunan hukukun üstünlüğü kavramı) ve mahkemenin “Lawless judgment of 1 July 1961, Series A no. 3, p. 52, and Delcourt judgment of 17 January 1970, Series A no. 11, pp. 14-15” davalarında gözünden kaçmayan hususlara aykırı, çok ciddi sonuçlara sebep olabilirdi.”

AİHM, Avrupa Konseyi Sözleşmesinin önsözünde yer alan “hukukun üstünlüğü” uluslararası antlaşmalara ilişkin yorum kuralları bağlamında ele almış ve hukukun üstünlüğü kavramı bağlamında adil yargılanma hakkına vurgu yapmıştır.

Keza bu husus, Anayasa'nın 90. Maddesi gereğince, kanun niteliğinde olduğundan kuşkusuz olan AARHUS ve AİHS başta olmak üzere uluslararası düzenlemelerin AİHM tarafından da dikkate aldığı gerçeği ile birlikte değerlendirilmesi gerekir.³

AİHM, (Dava No: 46117/99) Taşkın Ve Diğerleri C / Türkiye Davası'nda verdiği kararında; kararına esas aldığı “II.Geçerli Hukuk Düzeni” düzeni başlığı altında, “B. Çevre Hukukuna İlişkin Uluslar arası Metinler” alt başlığı altında önce Rio Bildirgesi'ne değinmiş, kararının 99. paragrafında, Rio Bildirgesinin 10. maddesinin Avrupa'da uygulanması Birleşmiş Milletler Ekonomik İşler Komisyonu'nun çalışmaları neticesinde Aarhus Anlaşması (Çevre Konusunda bilgilere erişim, halkın karar sürecine katılımı, ve yargısal yollara başvurma hakkında Anlaşma, ECE/CEP/43) çevre konularında vatandaşların başvuru hak ve usulleri ile bilgi edinme haklarının düzenlendiği bir anlaşmadır) ile 25.haziran 1998 tarihinde kabul edilmiş ve 30 ekim.2001 tarihi itibarıyla da yürürlüğe girdiği tespitini yaptıktan sonra, “Halen bu anlaşma 30 Avrupa ülkesi tarafından onaylanmıştır. Türkiye ise bu anlaşmaya ne katılmış ne de imza koymuştur.” ifadesini kullanarak Türkiye'nin halen anlaşmayı imzalamamış olmasını üstü örtülü biçimde eleştirilmiş ve hatta bu konuda Avrupa Konseyi Parlamenterler Birliği'nin çevre ve insan haklarına ilişkin olarak, 27 Haziran 2003 tarihinde 1614 sayılı “Tavsiye Kararı”nda da Aarhus Anlaşmasına göndermede bulunulduğuna dikkat çekilmiştir.

Kararın 100. Paragrafı ise, şöyledir: 100. Avrupa Konseyi Parlamenterler Birliği, çevre ve insan haklarına ilişkin olarak, 27 Haziran 2003 tarihinde 1614 sayılı bir “Tavsiye Kararı” vermiştir.

Bu Tavsiye kararının konumuzla ilgili kısmı ise şöyledir: **“Parlamenterler Birliği, üye Devletlerin hükümetlerine şu hususları tavsiye eder:**

i) Hükümetler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2,3 ve 8. maddelerinde ve bu Sözleşmenin eki Protokolün 1.maddesinde güvence altına alındığı gibi, kişinin yaşam hakkı, sağlık hakkı, özel yaşamı ve aile yaşamı ile vücut ve mal bütünlüğünü, özellikle

³ Prof. Dr. Nükhet Yılmaz Turgut, Çevre Hakkı - Kuramsal Ve Ampirik Çerçeve, İlgili Temel Kavram Ve İlkeler: Yargının Rolü, s.6
<http://www.danistay.gov.tr/>

çevrenin korunması gerekliliğini de göz önüne alarak, etkili biçimde koruyucu tedbirler almalıdır.

ii) Hükümetler, tercihan anayasal düzeyde ve fakat en azından yasal düzenlemeler sonucunda **çevre hakkının Devlet açısından mutlak olarak korunması gereken nesnel bir insan hakkı olduğunu kabul etmelidirler.**

iii) Hükümetler, Aarhus Anlaşmasında kabul edildiği üzere, çevre alanında bireylerin bilgi edinme ve alınan kararlara katılma hakları ile kişisel nitelikteki yargısal başvuru haklarını güvence altına almayı kabul etmelidirler.

(...)»

Aarhus Sözleşmesi'nin ülkemiz tarafından onaylanmamış olması, AIHM önündeki başvurularda dikkate alınmayacağı anlamına gelmemektedir. Demir ve Baykara/ Türkiye davasında AIHM Büyük Dairesi kararında şöyle demektedir: (85,86 paragraflar)

85- AIHM, AIHS metnindeki terim ve kavramların anlamlarını tanımlamada, AIHS dışındaki uluslararası hukuk öğelerini, bu öğelerin yetkili organlarca yorumlanmasını ve Avrupa Devletlerinin bunların ortak değerlerini yansıtan uygulamalarını dikkate alabilir ve almalıdır. Konusu spesifik olan uluslararası belgelerden ve sözleşmeciler Devletlerin uygulamalarından kaynaklanan görüş birliği, spesifik davalarda AIHS hükümlerini yorumlarken AIHM için mülhaza teşkil edebilir.

86- Bu bağlamda, savunmacı devletin ilgili davanın konusuna ilişkin olarak uygulanabilir olan belgelerin tümünü onaylamış olması gerekmemektedir. AIHM için, ilgili uluslararası belgelerin, uluslararası hukukta veya Avrupa Konseyi üye devletlerinin çoğunun iç hukukunda uygulanan norm ve ilkelerde devam etmekte olan bir gelişimi ifade etmesi ve belirli bir alanda modern toplumlarda ortak bir zemin olduğunu göstermesi yeterli olacaktır. (bkz. üzerinde gerekli değişiklikler yapılmak üzere, yukarıda anılan Marckx).⁴

AARHUS Sözleşmenin amacı 1. maddesinde şöyle tanımlanmıştır:

“Şimdiki ve gelecek nesillerin kendi sağlığı ve refahı açısından uygun olan bir çevrede yaşaması hakkının korunmasına katkıda bulunmak üzere, her bir taraf, bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak **çevresel konularda bilgiye erişim, karar alma sürecine halkın katılımı ve yargıya başvuru haklarını garanti altına alacaktır.**”

m.2/4 “Halk”, bir ya da daha fazla sayıdaki gerçek ya da tüzel kişi ve ulusal mevzuat ve uygulamalara göre bunların dernekleri, organizasyonları ya da grupları anlamına gelmektedir.

m.2/5 “İlgili kamu”, çevresel karar verme sürecinden etkilenen ya da muhtemelen etkilenecek olan veya bu süreçte menfaati olan kamu anlamına gelmektedir; tanımın bu amacıyla çevresel korumayı geliştiren ve ulusal mevzuat çerçevesindeki bütün gereklilikleri **karşılaman sivil toplum örgütleri de bir menfaat sahibi olarak görülecektir.**

Genel Hükümlerle ilgili m.3/9 da ise:

“Bu Sözleşmenin ilgili hükümleri çerçevesinde, vatandaşlık, milliyet ve ikametgah ayrımı yapılmaksızın ve tüzel kişi olması durumunda nerede tescil edilmiş olduğu ya da faaliyetlerinin etkin merkezinin neresi olduğu konusunda ayrım

⁴ <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/demirvebaykara09.03.2009.doc>

yapılmaksızın, **halk çevresel konularda bilgiye erişme, karar alma sürecine katılma olanağına ve yargıya başvuru hakkına sahip olacaktır.”**

Aarhus Sözleşmesi'nin 9. maddesinin 2. fıkrasında yer verilen diğer bir husus, sözleşmenin 2. maddesinin 5. fıkrası uyarınca çevrenin korunması alanında faaliyet gösteren ve ulusal mevzuatlardaki şartları yerine getiren sivil toplum örgütlerinin bu konuda kural olarak yeterli bir menfaate ve 9. maddede belirtilen çerçevede ihlale konu olabilecek bir hakka sahip olduğudur.⁵

Bununla birlikte, yeterli menfaat veya hak ihlali kavramlarının çevreci sivil toplum örgütleri bakımından **ulusal mevzuat çerçevesinde dar tanımlanması sonucunda, bu örgütlerin yargısal başvuru imkânını etkisizleştirecek ölçüde kısıtlayıcı düzenlemelerin Aarhus sözleşmesi ile bağdaşmayacağını ifade etmek gerekir.**⁶

9/3 Ek olarak ve yukarıdaki 1. ve 2. paragrafta sözü edilen inceleme usullerine hâlel getirmeksizin her bir Taraf, eğer ulusal hukukunda öngörülmüş ise kriterlere uygun olması durumunda, **halk bireylerinin özel kişiler ve kamu otoritelerinin kendi ulusal hukukunun çevreyle ilgili hükümlerini ihlal eden eylem ve işlemlere karşı, idari ve yargısal yollara başvurma hakkına sahip olmalarını sağlayacaktır.**

Yine ülkemiz tarafından imzalanıp, onaylanmış bulunan Rio Deklarasyonun 10. maddesi katılımı düzenlemektedir.

İlke 10 Çevre konuları tüm ilgili vatandaşların uygun seviyede katılımıyla ele alınabilir. Ulusal seviyede, her birey çevreye dair umumi makamlarca tutulan bilgilere zararlı maddelere dair bilgileri ve kendi topluluklarındaki faaliyetleri içerecek şekilde erişim hakkına ve karar verme süreçlerine katılım fırsatına sahip olmalıdır. **Devletler bilgiyi geniş bir şekilde elde edilebilir yaparak ulusal bilinç ve katılımı kolaylaştırmak ve teşvik etmelidirler. İslah ve çareyi de içeren adli ve idari raporlara etkili erişim sağlanmalıdır.**

AİHM, Okyay Ve Diğerleri / Türkiye Davasında, başvuruçular Yatağan ilçesinde sakin olmamalarına ve termik santralin çalışmasından etkilenmemelerine rağmen, Anayasa yer alan ve çevrenin korunması bağlamında yurttaşın görevli olduğunu belirten amir hüküm ve bu hükme dayanarak tesis edilen Danıştay içtihatlarına atıfta bulunarak başvuruçuların taraf ehliyetini kabul etmişti.

Parag. 65 “Mahkeme, ulusal mahkemeler önündeki yargılamalar ve idari yetkililer aleyhine yapılan başvurulardan dolayı, başvuruçuların, Ege bölgesinde yaşamaları nedeniyle, santrallerin çevreye zarar vermesi, bölgede sağlık ve yaşam için risk oluşturmasından dolayı üç termik santralin çalışmasına karşı mücadele ettiklerinin açık olduğuna dikkat çekmektedir. Başvuruçular, ekonomik ya da başka herhangi kayıpla karşı karşıya kaldıklarını ileri sürmemişler; **sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaya ilişkin anayasal haklarına dayanmışlardır (bkz. yukarıda 14. paragraf). Türk hukuku böyle bir hakkı tanımıştır; bu anlamda Anayasanın 56. maddesi açıktır (bkz. yukarıda 46. paragraf) ve idare mahkemesi kararları da bunu kabul etmektedir. Daha önceden söz edilenleri dikkate**

⁵ Dr. Ahmet M. Güneş, Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, Sa. 1 s.315

http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/14_1_11.pdf

⁶ ibid, s.315

olarak Mahkeme, termik santrallerin tehlikeli faaliyetlerinin neden olduğu çevre zararına karşı koruma için başvurucuların Türk hukukuna göre yetkili olduklarına; başvurucuların tartışılabilir bir iddiası/istemi olduğuna inanmıştır. Bu, var olan “tartışma”nın ciddi ve gerçek olduğunu ortaya koymaktadır.”

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 12 Şubat 2008 tarihli Guja / Moldova davasına ilişkin Büyük Daire kararının 69. paragrafı Jersild kararında belirtilen değerlendirmeye atıfta bulunarak STK’ların ve bazı kamu görevlilerinin kamuoyunu bilgilendirme rolünün çerçevesini açıkça çizmektedir.

Böylesi bir durumda bir kamu görevlisinin ifade özgürlüğü hakkına yapılan bir müdahalenin makul olup olmadığının tespiti sırasında Mahkeme çok sayıdaki diğer faktörü de dikkate almak durumundadır. Öncelikle açıklanan bilgiye kamuoyu tarafından gösterilen ilgiye özel bir önem verilmelidir. **Mahkeme kamu menfaatini ilgilendiren sorunlar hakkındaki tartışmalar üzerine getirilen sınırlamalar açısından 10. maddenin 2. paragrafı uyarınca çok az bir alan bulunduğunu tekrarlamaktadır.** (bkz, diğerleri arasında, Sürek v. Türkiye (no. 1) [GC], no. 26682/95, § 61, ECHR 1999-IV). **Demokratik bir sistemde hükümetin eylemleri ve kusurları sadece yasama veya adli yetkililerin sıkı denetimine tabi olmayıp bunların yanı sıra medya ve kamuoyunun da sıkı denetimine tabi olmak zorundadır.** Belirli bir bilgi açısından kamunun sahip olabileceği menfaat bazı durumlarda öyle güçlü olur ki bu durum yasal olarak yüklenen gizlilik yükümlülüğü etkisiz kılabilir (bkz Fressoz ve Roire v. Fransa [GC], no. 29183/95, ECHR 1999-I; ve Radio Twist, A.S. v. Slovakya, no. 62202/00, ECHR 2006).

AİHM, Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary kararında, başvuru Macaristan’da temel hakları destekleyen ve bunun yanında hukuk devleti ve sivil toplum güçlendirme amacı olan bir **sivil toplum örgütüdür.**

AİHM bu davada verdiği kararlarla kamusal izleme ve denetleme (watchdog) tanımını basını aşan şekilde genişletmiştir.

Mahkeme, Jersild v. Denmark kararında kamusal izleme ve denetlemenin hayati önemine vurgu yapmış,⁷ kamusal tartışmalara sebep olmanın basının görevlerinden biri olduğuna değindikten sonra, bu işlevin gerçekleştirilmesinin sadece medya ve profesyonel gazetecilerin işi olmadığını belirtmiştir.⁸ Bu davada kamusal tartışmayı başlatma görevini bir STÖ tarafından yerine getirildiğine vurgu yapmıştır.

Her iki karar birlikte değerlendirildiğinde AİHM basının bilgiye erişim görevindeki çok önemli rolünü uzun zamandır tanıdığını ve ‘public watchdog’ tanımını genişlettiğini; STÖ lerin insan haklarını koruma ve kamusal tartışmaları başlatmadaki önemini kabul ettiği açık olarak görülmektedir.

Yukarıda yaptığımız açıklamalar ışığında **1136 Sayılı Avukatlık Kanunu ile kendilerine hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve koruma görevi verilen, yine Çevre K. m. 30 ile çevre konularında ‘herkes’ ifadesiyle yetkilendirilen,** Okyay Ve Diğerleri / Türkiye Davasında AİHM’in verdiği kararda Anayasa m.56 yapılan atıfla özellikle **ekonomik**

⁷ Jersild v. Denmark 15890/89 ECHR (1994) parag. 35.

⁸ Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary, parag. 27

ya da başka herhangi kayıpla karşı karşıya bulunmayan başvuru sahiplerinin Türk hukukuna göre yetkili oldukları kararı ortada dururken ve de AİHM yukarıda belirtilen kararlarıyla, kamusal izleme ve denetleme (watchdog) tanımı içinde yer aldığı kuşkusuz bulunan Baroların ve üst birliği olan Barolar Birliğinin dava ehliyetinin kabul edilmeyecek bir yoruma gidilmesi açıkça Anayasaya ve AİHM kararlarına aykırı olacaktır.

B.) ESASA İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

B.1) AKKUYU NÜKLEER SANTRAL PROJESİ HAKKINDA VERİLEN ÇED OLUMLU KARARININ VERİLMESİNE İLİŞKİN İŞLEM TESİS EDİLİRKEN 25.11.2014 TARİHLİ ÇED YÖNETMELİĞİ HÜKÜMLERİNİN DE UYGULANMASI HUKUKA AYKIRIDIR.

03.10.2013 tarih ve 28784 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin 29. maddesi ile 17/07/2008 tarih ve 26939 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır, 03.10.2013 tarihli Yönetmeliğin Geçici 1. maddesinde; "Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce, ÇED Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası Valiliğe ya da Bakanlığa sunulmuş projelere başvuru tarihinde yürürlükte olan Yönetmelik hükümleri uygulanır" kuralı yer almıştır.

2 Aralık 2011 Tarihinde Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi ÇED Başvuru dosyası, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulmuştur. Başvuru dosyasının 17.07.2008 tarihli ve 26939 sayılı ÇED yönetmeliğinin yürürlükte olduğu dönemde sunulması nedeniyle, aşağıda Akkuyu NGS ÇED sürecine kapsamında gerçekleştirilen halkın katılım toplantısı, kapsam ve özel format belirlemesi, İnceleme ve Değerlendirme Komisyon toplantıları 17.07.2008 tarihli ÇED yönetmeliği hükümleri uyarınca gerçekleştirilmiştir.

25.11.2014 tarih ve 29186 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin 29. Maddesi ile 03.10.2013 tarihli ve 28784 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. Akkuyu NGS projesi hakkında verilen ÇED Olumlu Kararı'nın verildiği tarihte yürürlükte bulunan 25.11.2014 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ÇED Yönetmeliği'nin Geçici 1. Maddesinde,

Geçiş süreci

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce, ÇED Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası Valiliğe ya da Bakanlığa sunulmuş projelere bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya başvuru tarihinde yürürlükte olan Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Düzenlemesine yer verilmiştir.

1993 yılında çıkarılan ilk yönetmelikten bu zamana kadar geçen süre içinde ÇED Yönetmeliğinde, 1997 yılında bir kez, 2002 yılında iki kez, 2004, 2008 ve 2009 yıllarında birer kez, 2011 yılında iki kez, 2013 yılında iki kez olmak üzere toplam 10 defa değişikliğe gidilmiş, yönetmelik beş kez (1997, 2003, 2008, 2013,2014) baştan aşağıya değiştirilmiştir.

Bilindiği üzere, ÇED Olumlu Kararı, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümleri uyarınca verilmektedir. ÇED yönetmeliğinin beş kez yeniden düzenlenmesi, on defa değişikliğe uğraması nedeniyle, yeni ÇED Yönetmelik hükümlerinin uygulandığı süreçte, daha önceki Yönetmelik tarihinde ÇED başvurusu dosyası ya da Proje tanıtım dosyası

sunulan projelere hangi tarihli ÇED Yönetmeliği hükümlerinin uygulanması sorunu oluşmaktadır. ÇED Yönetmeliği'nde bu sorunu yenebilmek adına, "Geçiş Süreci" başlıklı düzenlemelere yer verilmektedir.

Bu bağlamda, ÇED süreci kapsamında bir işlem tesis edilirken öncelikle yürürlükte olan ÇED Yönetmeliği'nin Geçiş Süreci ilgili madde hükmünün uygulanması gerekmektedir. İşlem tarihinde yürürlükte olan ÇED Yönetmeliği'nin Geçiş süreci ile ilgili madde hükmünün uygulanması ile tesis edilecek işleme dayanak olacak ÇED Yönetmeliği tespit edilecektir.

Akkuyu ÇED Olumlu Kararı verilmesine ilişkin idari işlem tesis ederken, işlemin tesis edildiği tarihte yürürlükte olan 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin Geçiş Süreci'ni düzenleyen Geçici Madde 1 hükmünü uygulanması yasal zorunluluktur.

BU NEDENLE, 01.12.2014 ÇED OLUMLU KARARINA HANGİ ÇED YÖNETMELİĞİ'NİN HÜKÜMLERİNİN UYGULANACAĞINA 25.11.2014 TARİHLİ ÇED YÖNETMELİĞİ'NİN GEÇİCİ 1. MADDESİ HÜKÜMLERİ UYARINCA KARAR VERİLMİŞTİR.

Mersin İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'ne ait kurumsal internet sitesinde, Akkuyu NGS projesi hakkında, ÇED Yönetmeliği'nin 14. Maddesi gereğince proje ÇED Olumlu kararı verildiğinden bahsedilmiştir. Ancak, hangi tarihli yönetmeliğin 14. Maddesinin uygulandığından bahsedilmemiştir.

Akkuyu NGS Nihai ÇED raporu hakkında ÇED Olumlu kararı verilmesine ilişkin 01.12.2014 tarihli işlem 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin yürürlükte bulunduğu tarihte tesis edilmiştir. 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin Geçici 1. Maddesinde yer alan "**bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya**" ibaresi nedeniyle, Yeni yönetmeliğin geçici 1. Maddesi delaletiyle, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği ve 2014 tarihli ÇED yönetmeliğinin proje sahibinin lehine olan hükümleri birlikte uygulanabilmektedir. Nitekim, Akkuyu NGS projesi hakkında verilen ÇED olumlu kararı verilirken, 01.12.2014 tarihinde yürürlükte bulunan ve ÇED olumlu kararı verilmesine dayanak olan 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin "Geçiş Süreci"ne ilişkin Geçici 1. Maddesi uygulanarak, hangi yönetmelik hükmünün uygulanacağı tespit edilmiştir. Yeni yönetmeliğin Geçici 1. Maddesinde yer alan lehte olan uygulanır ibaresi Akkuyu NGS projesi ÇED sürecine ilişkin 17.07.2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği'ne göre hukuka aykırı olan durumların, hukuka uygun olmasına neden olmuştur.

B.2) AKKUYU NGS PROJESİ "ÇED OLUMLU KARARINA" DAYANAK 25.11.2014 TARİHLİ ÇED YÖNETMELİĞİ'NİN "BU YÖNETMELİĞİN LEHTE OLAN HÜKÜMLERİ VE/VEYA" İBARESİ HUKUKA AYKIRIDIR.

17.07.2008 tarihli ÇED Yönetmeliği ile 03.10.2013 tarihli ÇED yönetmeliğindeki "Geçiş süreci" ile ilgili düzenlemelere bakacak olursak;

17.07.2008 ÇED YÖNETMELİĞİ	03.10.2013 ÇED YÖNETMELİĞİ
Çevresel etki değerlendirmesi süreci başlamış projeler GEÇİCİ MADDE1 – (1) 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan Çevresel Etki	Geçiş süreci GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce, ÇED Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası Valiliğe ya da Bakanlığa sunulmuş projelere başvuru

<p>Değerlendirmesi Yönetmeliği, 23/6/1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 6/6/2002 tarihli ve 24777 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ve 16/12/2003 tarihli ve 25318 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine tabi oldukları halde söz konusu yönetmeliklerde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen projelere bu Yönetmelik hükümleri uygulanır.</p> <p>Geçiş süreci GEÇİCİ MADDE 2 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce, Proje Tanıtım Dosyaları Valiliğe ya da Bakanlığa sunulmuş projeler ile Bakanlığa sunulan Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporlarına tabi oldukları Yönetmelik hükümleri uygulanır.</p>	<p>tarihinde yürürlükte olan Yönetmelik hükümleri uygulanır</p>
--	---

25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği Taslağı Olarak Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'nün kurumsal internet sitesinde yer alan düzenlemede ise

Geçiş süreci

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce, ÇED Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası Valiliğe ya da Bakanlığa sunulmuş projelere, başvuru tarihinde yürürlükte olan Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Düzenlemesine yer verilmiştir. Buna karşın, dava konusu ettiğimiz Yönetmeliğin Resmi Gazete'de yayımlanan haline, Geçiş Süreci başlıklı Geçici 1. Maddesine “**“BU YÖNETMELİĞİN LEHTE OLAN HÜKÜMLERİ VE/VEYA”** ibaresi eklenmiştir.

Dava konusu ettiğimiz yönetmelik düzenlemesinin iptalini istediğimiz bu kısmının hukuka aykırı olmasına ilişkin gerekçelerimizi ise şu şekilde sıralayabiliriz:

B.2.1. DAVA KONUSU EDİLEN DÜZENLEME ÇEVRE KANUNU İLE ULAŞILMAK İSTENEN ÇEVRENİN KORUNMASI, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE VE KALKINMANIN SAĞLANMASI AMACINA AYKIRIDIR.

Dava konusu ettiğimiz yönetmelik düzenlemesi ÇED sürecine tabi projelere bu yönetmeliğin lehe olan hükümlerinin uygulanabileceğine yönelik idareye bir takdir hakkı tanımaktadır.

Madde düzenlemesine göre,

Geçiş süreci

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) *Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce, ÇED Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası Valiliğe ya da Bakanlığa sunulmuş projelere bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya başvuru tarihinde yürürlükte olan Yönetmelik hükümleri uygulanır.*

ÇED süreci, ÇED sürecine tabi projelerin denetimini, izlenmesini, kontrolünü ve çevresel etkilerini en aza indirilmesini sağlayarak, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma arasında bir denge kurarak çevrenin korunmasını amaç edinir.

Bu amaç, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 1. Maddesinde açıkça belirtilmiştir: *“Bu Kanunun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır.”* Bu amacı gerçekleştirmeye yönelik araçlardan birisi de Çevresel Etki Değerlendirme sürecidir. *“Çevresel etki değerlendirmesi: Gerçekleştirilmesi plânlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, **olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları,**”* ifade etmektedir.

Çevrenin korunması amacını gerçekleştirmek için de ÇED sürecine tabi projeler belirlenir. Bu doğrultuda ÇED yönetmeliği, çevrenin korunması amacına yönelik düzenlemeler içermelidir. ÇED süreci de, projelerin hukuka aykırılıklarını örtmek amacıyla değil, idarenin kolluk faaliyetlerini gerçekleştirebilmesini önceler. Bu doğrultuda da Çevre Kanunu'nun tanımlar başlıklı 2. Maddesine göre, *“Çevresel etki değerlendirme: **Gerçekleştirilmesi plânlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları,**”* ifade etmektedir.

Oysa, dava konusu edilen düzenlemeyle, Çevre Kanunu'nun amacı doğrultusunda, gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu veya olumsuz etkilerinin belirlenmesi; çevreye etkilerinin en aza indirilmesi amaçlanmamış, ÇED SÜRECİNE TABİ PROJE LEHİNE OLAN YÖNETMELİK HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASI AMAÇLANMIŞTIR. ÇED SÜRECİ, İDARENİN KEYFİ UYGULAMALARINA AÇIK BİR BİÇİMDE, ŞİMDİ VEYA DAHA ÖNCEDEN YÜRÜLÜKTE OLAN YÖNETMELİKLERDEN, HANGİSİ PROJE LEHİNE İSE O YÖNETMELİĞİN UYGULANMASINA YOL AÇACAK BİR BİÇİMDE İŞLETİLEMEZ, BUNA YÖNELİK BİR YÖNETMELİK DÜZENLENEMEZ. BU DÜZENLEMEDE KAMU YARARI YOKTUR. Bu kanun ve bu kanuna dayalı olarak çıkartılan ÇED yönetmeliği çevrenin korunmasını amaçlar. Projelerin korunması amacını taşıyan ve hangi hükümlerin projenin lehine olacağına idarenin keyfi tutumuyla karar verilecek bir düzenlemenin Çevre Kanunu'nun amacına aykırı olduğu açıktır.

Çevre Kanunu'nun 10. Maddesine göre de,

“Çevresel etki değerlendirilmesi:

Madde 10 – (Değişik: 26/4/2006 – 5491/7 md.)

Gerçekleştirmeyi plânladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, Çevresel Etki Değerlendirme Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdürler.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı veya Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir Kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez; proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez.

(İptal üçüncü fıkra: Anayasa Mahkemesi'nin 15/1/2009 tarihli ve E.:2006/99, K.:2009/9 sayılı Kararı ile.)

Çevresel Etki Değerlendirmesine tâbi projeler ve Stratejik Çevresel Değerlendirmeye tâbi plân ve programlar ve konuya ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir."

Bu kanun maddesi uyarınca da ÇED süreci, çevrenin kirlenmesinin, çevre sorunlarının asgariye indirilmesine yönelik, proje sahibinin alacağı önlemlerin, denetimlerin nasıl olması gerektiğine yönelik ilkeleri ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda da kolluk ve yurttaşlar gerçekleştirilmesi düşünülen projenin etkilerini önceden öngörebilir olacaktır. Kanun koyucu, Kanun'un amacına uygun olarak, ÇED süreciyle projeleri değil; öncelikle projeden etkilenecek çevrenin korunması için gerekli koşulları belirlemektedir. Böylece de idare, verdiği izinler sonucunda (ÇED olumlu vs) projenin denetimini, izlenmesini, kontrol altına alınmasını sağlamakta ve çevrenin korunmasını amaçlamaktadır.

Danıştay 14. Dairesi'nin 2013\10649 E. sayılı, ÇED yönetmeliğinin kapsamını daraltan 3.10.2013 tarihli ÇED yönetmeliğinin ilgili maddesiyle ilgili verdiği yürütmenin durdurulması kararında da, ÇED bir süreç olarak tanımlanmıştır. Bu karara göre:

"çevresel etki değerlendirmesi; çevreye önemli etkileri olabilecek faaliyetlerle ilgili projelerin planlama aşamasından başlayarak faaliyetin inşaat, işletme ve faaliyetin sona erdirilmesinde sonra meydana gelebilecek etkilerinin, proje hakkında karar alınmadan önce bilimsel yöntem ve tekniklerle irdelenmesi, olumsuz etkilerinin önlenmesi ve gerekli önlemlerin belirlenmesi, projenin tüm uygulama aşamalarında bu etkilerin ve önlemlerin izlenmesi ve denetlenmesi sürecidir.(...) "

Danıştay bu kararında, **ÇED süreciyle ulaşılmak istenileni şu şekilde ortaya koymaktadır:** "2872 sayılı Kanun'un 2. maddesinin kapsamını daraltan söz konusu düzenlemelerin **çevresel etki değerlendirilmesi ile ulaşılmak istenilen çevrenin korunması, sürdürülebilir çevre ve kalkınma ilkeleri ve kamu yararı** ile bağdaşmadığından yapılan düzenlemelerde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır." Bu dava konusu ettiğimiz düzenlemede ulaşılmak istenilen ise projelerin ÇED Olumlu veya ÇED gerekli değildir kararı alabilmesi için, yönetmeliklerden proje lehine olanının uygulanmasıdır. Bu düzenleme anılan yasa hükümleri ve Danıştay kararı uyarınca Kanun'un amacına, ÇED süreciyle ulaşılmak istenilene aykırıdır. Bu düzenlemeyle ulaşılmak istenilen amaç, Kanun ile ortaya konulan çevrenin korunması, sürdürülebilir çevre ve kalkınma ilkelerinin tesisi amacını taşımadığından iptali gerekir.

B.2.2. ÇEVRENİN KORUNMASI KAMU DÜZENİNİN TESİSİ İÇİN OLMAZSA OLMAZLARDANDIR. ÇEVRENİN KORUNMASINI SAĞLAYACAK KURALLARIN BELİRLİ OLMAMASI, İDARENİN TAKDİRİNE BIRAKILMASI, HUKUKİ GÜVENLİK DUYGUSUNU ORTADAN KALDIRIR, KAMU DÜZENİNİ BOZAR.

Çevre Kanunu'nun 3. Maddesinde Kanunun amacını gerçekleştirmeye yönelik ilkeler düzenlenmiştir. Buna göre, "Çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğinin önlenmesine ilişkin genel ilkeler şunlardır:

a) Başta idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler.

b) Çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparlar.

c) Arazi ve kaynak kullanım kararlarını veren ve proje değerlendirmesi yapan yetkili kuruluşlar, karar alma süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ilkesini gözetirler.

d) Yapılacak ekonomik faaliyetlerin faydası ile doğal kaynaklar üzerindeki etkisi sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde uzun dönemli olarak değerlendirilir.

e) Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür.

f) Her türlü faaliyet sırasında doğal kaynakların ve enerjinin verimli bir şekilde kullanılması amacıyla atık oluşumunu kaynağında azaltan ve atıkların geri kazanılmasını sağlayan çevre ile uyumlu teknolojilerin kullanılması esastır.

g) Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirlenme veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır. **Kirlenenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak, gidermek veya azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle** kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirlendenden tahsil edilir.

h) Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesi için uyulması zorunlu standartlar ile vergi, harç, katılma payı, yenilenebilir enerji kaynaklarının ve temiz teknolojilerin teşviki, emisyon ücreti ve kirlenme bedeli alınması, karbon ticareti gibi piyasaya dayalı mekanizmalar ile ekonomik araçlar ve teşvikler kullanılır.

ı) Bölgesel ve küresel çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar sonucu ortaya çıkan ulusal hak ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gerekli teknik, idarî, malî ve hukukî düzenlemeler Bakanlığın koordinasyonunda yapılır.

Gerçek ve tüzel kişiler, bu düzenlemeler sonucu ortaya çıkabilecek maliyetleri karşılamakla yükümlüdür.

j) **Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevre sorunlarının çözümüne yönelik gerekli teknik, idarî, malî ve hukukî düzenlemeler** Bakanlığın koordinasyonunda yapılır. 2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu kapsamındaki konular Türkiye Atom Enerjisi Kurumu tarafından yürütülür.”

Çevre Kanunu'nun Bilgi Edinme ve Başvuru Hakkı başlıklı 30. Maddesine göre de,

“Bilgi edinme ve başvuru hakkı⁽²⁾

Madde 30 – (Değişik: 26/4/2006 – 5491/21 md.)

Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir.”

Çevre Kanunu'nun 3. 30. Maddeleri, idarenin çevrenin korunmasında gördüğü kamu yararı ve kamu düzeniyle ilgilidir. Kanun'un 1. Maddesinde ifadesini bulmuş, hem de bu ifade doğrultusunda düzenlenmiş 10. Madde ile proje sahiplerinin bir takım hakları da kamu düzeni lehine sınırlandırılmıştır. İdarenin hak ve özgürlükleri sınırlaması genel olarak kamu düzeni kavramı çerçevesinde anlaşılması gerekir. İdare, kamu düzenini tesis amacıyla, burada çevrenin korunmasını sağlamaya yönelerek, bir takım hakları sınırlandırmıştır. İdarenin kamu

düzenini tesis etmek, korumak için yürüttüğü tüm faaliyetlere bu kapsamda kolluk faaliyetleri denilmektedir. (M. Günay'ın tanımı-idare hukuku-s.289, 10. Baskı) İdare kolluk faaliyetleri ile yatırımcının gerçekleştirmek istediği faaliyetleri, Çevre Kanunu ve ÇED yönetmeliği kapsamında denetleyerek, gerektiğinde bu faaliyetlerle kullanılan çalışma hakkına ve mülkiyet hakkına sınırlamalar getirmektedir. Bu denetim faaliyeti, toplumun genel menfaatini korumaya yönelik, kamu düzeninin tesisi için yasal, yönetsel düzenlemeler bağlamında bir takım yasak ve emirler koyan bir süreç yönetimi olarak anlaşılabilir. Bu yönüyle Çevre Kanunu'nun 10. Maddesiyle sınırlandırılan temel hak ve özgürlükler ve ÇED yönetmeliği temel olarak, çevrenin korunmasına yönelik kamu yararını ve kamu düzenini tesis etmek amacını taşıması gerektiğini söylemek mümkündür. İdarenin kamu düzenini tesis amacıyla yürüttüğü bu faaliyetler ise idari kolluk faaliyeti olarak anılmaktadır. Burada tesis edilen **kamu düzeni, genel olarak, çevresel güvenliğin, dirlik ve esenliğin ve genel sağlığın-çevresel ve insani sağlığın- korunmasına ve tesisine yöneliktir.**

ÇED SÜRECİNİN, PROJE LEHİNE OLAN YÖNETMELİĞİN UYGULANMASINI SAĞLAYAN DÜZENLEME İLE KAMU DÜZENİNİN SAĞLANMASI MÜMKÜN DEĞİLDİR. ÇEVRENİN KİRLENMESİNE YOL AÇAN BİR PROJE OLDUĞU TAKDİRDE, İLGİLİ İDARE TARAFINDAN YÖNETMELİĞİN PROJE LEHİNE HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASI SAĞLANDIĞINDA, ORTAYA ÇIKAN KİRLİLİK KAMUNUN ÜZERİNE KALACAKTIR. BU DURUMDA DA ÇEVRE KANUNU'NUN 3. MADDESİNDE ORTAYA KONULAN İLKELER HAYAT BULAMAYACAKTIR. AYNI ZAMANDA PROJE LEHİNE OLAN ÇED YÖNETMELİĞİ HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASIYLA DA ÇEVRENİN BOZULMASI VE KİRLENMESİNDEN HABERDAR OLAN YURTTAŞLAR, BU BOZULMANIN SEBEBİ OLARAK KAMUYU GÖRECEK VE PROJE SAHİPLERİ LEHİNE BİR KURTULUŞ BEYYİNNESİ TESİS EDİLMİŞ OLACAKTIR.

ÇED SÜRECİNE TABİ PROJELERDEN KAYNAKLI OLARAK ÇEVRENİN KİRLENMESİ SÖZ KONUSU OLDUĞUNDA; İDARELER, PROJE LEHİNE OLAN ÇED YÖNETMELİĞİ UYGULANDIĞINA YÖNELİK KARAR TESİS EDEBİLECEKLERDİR. HATTA BU YÖNETMELİK İDARE AJANININ HUKUK DIŞI YOLLARA SAPMASINA DA YOL AÇABİLECEKTİR.

ŞÖYLE DÜŞÜNELİM, ÇED SÜRECİNE TABİ BİR PROJENİN ÇED OLUMLU KARARI ALDIĞINI VARSAYALIM. BU PROJEDEN KAYNAKLI BİR KİRLİLİK MEYDANA GELSİN. İLGİLİLERİ BU PROJENİN UYMASI GEREKEN HUKUK KURALLARI NEDİR? BU ÇEVRESEL BOZULMANIN SEBEBİ NEDİR? DİYE İDAREYE SORMUŞ OLSUN. BU DURUMUN DA KAMUOYUNA YANSIMADIĞINI VE FAKAT ÇEVRESEL BOZULMAYA YOL AÇAN PROJE SAHİBİNİN BU BAŞVURULARDAN HABERDAR OLDUĞUNU KABUL EDELİM. BU DURUMDA İDARE AJANLARI ŞU YA DA BU YÖNETMELİĞİ UYGULADIKLARINI İLERİ SÜREREK, BU KİRLENMEDEN KAYNAKLI PROJE SAHİBİNİ AKLAYACAK BİÇİMDE BİR CEVAP VERSİNLER. BÖYLE BİR DURUMDA ORTAYA ÇIKAN ZARARLARINI İLGİLİLER, DOĞRUDAN İDAREYE YÖNELTECEKLERDİR. BÖYLECE İDARENİN MALİ OLARAK ZARARA UĞRAMASINA YOL AÇACAK PEK ÇOK DAVA İLE KARŞI KARIYA KALMASININ YOLU AÇILACAKTIR. ÇED SÜRECİNİN PROJE SONRASINI DA KAPSADIĞI GÖZETİLDİĞİNDE, İDARENİN KAMU DÜZENİNİ SAĞLAMA AMACINI TESİS ETMESİNE YÖNELİK KURALLARININ HUKUKİ GÜVENLİK DUYGUSUNU ZEDELEMEMEYECİK BİÇİMDE AÇIK, BELİRLİ VE NESNEL OLMASI GEREKİR. BU NEDENLE ANILAN DAVA KONUSU DÜZENLEME, KAMU DÜZENİNİ

TESİS AMACINI DEĞİL PROJE SAHİBİNİ KORUMA AMACINA YÖNELEREK, ÇED SÜRECİNDEN BEKLENEN “GENEL SAĞLIĞI” KORUMA AMACINDAN KOPMAKTADIR. BU NEDENLE DE DAVA KONUSU EDİLEN DÜZENLEMENİN İPTALİ GEREKİR.

B.2.3. DÜZENLEYİCİ İŞLEMLER, HUKUK DEVLETİNE, BELİRLİLİK İLKESİNE UYGUN OLMALIDIR. YAPILAN VE DAVA KONUSU EDİLEN DÜZENLEME BU İLKEYE AYKIRIDIR.

Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasaya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve yasalarla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık, Anayasanın ve yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri bulunduğu bilincinde olan devlettir.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir. Hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adil bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan ve yargı denetimine açık olan devlettir.

Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adil bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir. Hukuk devleti ilkesinin önkoşullarından biri olan hukuk güvenliği ile kişilerin hukuki güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Hukuk güvenliği ilkesi, hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Hukuki güvenlik ve öngörülebilirlik sağlanabilmesi ise kuralların genel, eşit ve nesnel olmalarına bağlıdır.

Anayasanın 2. maddesinde yer alan hukuk devletinin temel ilkelerinden biri "belirlilik"tir. ***Bu ilkeye göre, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfî uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi de gereklidir.***

Belirlilik ilkesi, hukuksal güvenlikle bağlantılı olup birey, yasadın, belirli bir kesinlik içinde, hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını, bunların idareye hangi müdahale yetkisini doğurduğunu bilmelidir. Ancak bu durumda kendisine düşen yükümlülükleri öngörebilir ve davranışlarını ayarlar. Hukuk güvenliği, normların öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar. Yasa kuralı, ilgili kişilerin mevcut şartlar altında belirli bir işlemin ne tür sonuçlar doğurabileceğini makul bir düzeyde öngörmelerini mümkün kılacak şekilde düzenlenmelidir. "Öngörülebilirlik şartı" olarak nitelendirilen bu ilkeye göre yasanın uygulanmasında takdirin kapsamı ve uygulama yöntemi bireyleri keyfi ve öngöremeyecekleri müdahalelerden koruyacak düzeyde açıklıkla

yazılmalıdır. Belirlilik, kişilerin hukuk güvenliğini korumakla birlikte idarede istikrarı da sağlar. (AYMK., 17.04.2008 günlü, E.2005/5, K.2008/93).

DAVA KONUSU EDİLEN DÜZENLEYİCİ İŞLEMİN LAFZI İTİBARIYLA ÇED SÜRECİNE TABİ BİR PROJEYE HANGİ YÖNETMELİĞİN UYGULANACAĞI TAMAMEN İDARE AJANLARININ TAKDİRİNE BIRAKILMIŞTIR. BU DURUM İDARE AJANLARININ HUKUKA UYGUN DAVRANMASINI ENGELLEYECEKTİR. HATTA BİR TAKIM İSTENMEYEN HUKUK DIŞI İLİŞKİLERİN DOĞMASINI DA TETİKLEYECEKTİR. İDARECİLER, PROJE LEHİNE OLAN HÜKMÜ UYGULAMALARI KONUSUNDA FARKLI BİÇİMLERDE İKNAYA ZORLANABİLECEKLERDİR. BU TARZ İLİŞKİLERE GİRMEK İSTEMEYEN PROJE SAHİPLERİ İSE KENDİLERİ İÇİN HANGİ HÜKÜMLERİN UYGULANACAĞI KONUSUNDA BİR BELİRSİZLİK İÇİNDE KALACAKLARDIR.

BU DURUM, YÖNETSEL DÜZENLEMENİN KİŞİLER VE İDARE TARAFINDAN DURAKSAMAYA VE KUŞKUYA YER OLMAYACAK BİÇİMDE AÇIK, NET, ANLAŞILIR VE UYGULANABİLİR OLMASI GEREKLİLİĞİNİ İHLAL ETMEKTEDİR. AYNI ZAMANDA ANDIĞIMIZ GİBİ KAMU OTORİTESİNİ KULLANANLARIN KEYFİ UYGULAMALARINA KARŞI DA KORUYUCU BİR ÖNLEM İÇERMEMEKTEDİR.

Vatandaşlara hukuk güvenliği sağlanması, hukuk devleti ilkesinin temel unsurlarından biridir. Kişi ve kuruluşların devlete güven duymaları, maddi ve manevi varlıklarını korkusuzca geliştirebilmeleri, temel hak ve özgürlüklerden yararlanabilmeleri ancak hukuk güvenliği ve hukukun üstünlüğünün sağlandığı bir hukuk devleti düzeninde gerçekleştirilebilir. Hukuk güvenliği, kurallarda belirlilik ve öngörülebilirlik gerektirir.

Hukuk devletinin temel özelliği, bütün vatandaşlar, hatta vatandaş olmasa bile- ülkesindeki tüm insanlara hukuki güvence sağlamasıdır.

Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan hukuk devletinin önemli bir unsuru olan belirlilik ilkesi, bireylerin hukuk kurallarını, BU BAĞLAMDA DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİ DE, önceden bilmeleri, davranış ve tutumlarını bu kurallara göre güvenle düzene sokabilmelerini gerektirmekte olup, hukuk kurallarının belirliliğinin sağlanması, DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİN DE AÇIK, NET, ANLAŞILIR VE UYGULANABİLİR VE KEYFİLİĞE MAHAL VERMEMESİNİ DE GEREKTİRİR.

Belirlilik ilkesi yalnızca yasal belirliliği değil, daha geniş anlamda hukuki belirliliği ifade etmektedir. Erişilebilir, bilinebilir ve öngörülebilir gibi niteliksel gereklilikleri karşılması koşuluyla yasalar, mahkeme içtihatları ve yürütmenin düzenleyici işlemleri (DAVA KONUSU YÖNETMELİK GİBİ) ile de hukuki belirlilik sağlanabilir. Aslolan muhtemel muhataplarının mevcut şartlar altında belirli bir işlemin ne tür sonuçlar doğurabileceğini öngörmelerini mümkün kılacak bir normun varlığıdır.

OYSA DAVA KONUSU EDİLEN DÜZENLEMEYLE, ÇED SÜRECİNE TABİ OLUP DA BU YÖNETMELİK ÖNCESİNDE PROJE TANITIM DOSYASI VEYA ÇED BAŞVURU DOSYASI İDAREYE SUNULMUŞ OLAN PROJELERE HANGİ YÖNETMELİĞİN UYGULANACAĞINA İDARECİLER KARAR VERECEKTİR. BU DÜZENLEME KAMU OTORİTESİNİ TEMSİL EDEN AJANLARIN KEYFİ UYGULAMALARA YOL VERMESİNE YOL AÇACAKTIR. AYNI ŞEKİLDE, ÇED SÜRECİ DEVAM EDEN FARKLI PROJELERE FARKLI YÖNETMELİKLERİN UYGULANMASI YOLUYLA

ANAYASA'NIN 10. MADDESİNDE DÜZENLENEN “EŞİTLİK İLKESİ” DE İHLAL EDİLECEKTİR. EŞİTLİK İLKESİNİN AMACI, AYNI DURUMDA BULUNAN PROJELERE KANUNLA AYNI İŞLEME TABİ TUTULMALARINI SAĞLAMAK VE KİŞİLERE KANUNLAR KARŞISINDA AYRIM YAPILMASINI VE AYRICALIK TANINMASINI ÖNLEMEDİR. BU DÜZENLEMEYLE İSE AYNI DURUMDA BULUNAN KİMİ KİŞİLERE VEYA PROJELERE, KAMU YÖNETİCİLERİ ELİYLE, AYRI KURALLAR UYGULANARAK KANUN KARŞISINDA EŞİTLİĞİN İHLALİNE YOL AÇILACAKTIR.

ÇED SÜRECİNE TABİ PROJELERİN ÇEVRE SORUNLARINA YOL AÇACAĞINI DÜŞÜNEN YURTTAŞLARIN, SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN DE HANGİ PROJEYE HANGİ GEREKÇEYLE HANGİ HUKUK KURALINI UYGULANDIĞINI ÖNGÖREMESİ VE BU PROJELERİN HUKUKA UYGUN OLUP OLMADIĞINI DENETLEYEBİLMESİNİN DE ÖNÜNÜ KAPATACTIR. İDARENİN İŞLEMLERİNİN, BELİRLİ BİR NORMA UYGUN OLUP OLMADIĞININ TESPİTİ İÇİN ÖNCELİKLE HANGİ NORMUN UYGULANDIĞININ AÇIKÇA BİLİNİR OLMASI GEREKİR. HANGİ NORMUN UYGULANACAĞI SADECE İDARENİN TAKDİRİNE BAĞLI KALDIĞI DURUMLARDA, BİR NORMUN VARLIĞINDAN BAHSEDİLEMEZ. BU DURUM, İDARENİN KARARLARININ, HUKUK DEVLETİNE UYGUN OLUP OLMADIĞININ DA TESPİT EDİLMESİNİ İMKANSIZLAŞTIRIR.

BU NEDENLE DAVA KONUSU EDİLEN DÜZENLEYİCİ İŞLEM, ÇED SÜRECİNE TABİ PROJELERE HANGİ YÖNETMELİĞİN UYGULANACAĞINI BELİRSİZLEŞTİRDİĞİNDEN, İDARENİN KEYFİYETİNE BIRAKTIĞINDAN, HUKUK DEVLETİNİN TEMEL İLKESİ OLAN DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİN BELİRLİLİK İLKESİNE AYKIRIDIR. ANILAN DÜZENLEMENİN İPTALİ GEREKİR.

B.3) 25.11.2014 TARİHLİ ÇED YÖNETMELİĞİ'NİN HUKUKA AYKIRI GEÇİŞ SÜRECİ HÜKMÜNE DAYANILARAK TESİS EDİLEN ÇED OLUMLU KARARI DA HUKUKA AYKIRIDIR

Yukarıda izah edildiği üzere, bir ÇED süreci ile ilgili idari işlem tesis ederken, hangi tarihli ÇED yönetmeliği hükümlerini esas alacağınızı, işlemi tesis ettiğiniz tarihte yürürlükte bulunan ÇED Yönetmeliği'nin geçiş sürecine ilişkin hükmüne dayanarak belirleyebilirsiniz.

Geçiş sürecine ilişkin düzenleme, hangi tarihli ÇED yönetmeliği'nin uygulanmasını belirleyen düzenlemedir ve her ÇED sürecinde işlem tesis edilirken uygulanması kaçınılmaz hükümdür. Başka bir deyişle, işlem tarihinde yürürlükte bulunan ÇED Yönetmeliğinde Geçiş sürecini düzenleyen maddesi, hangi yönetmeliğin uygulanacağını belirleyen, bir nevi sıçrama tahtası işlevindedir. Bu bağlamda, Akkuyu Nükleer Güç Santrali ÇED sürecinde, “lehe olan uygulanır hükmü” gereğince hangi işleme 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği hükmünün, hangi işleme 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği hükmünün uygulanacağı hususunun, 2014 tarihli yönetmeliğin Geçici Madde 1 hükmüne dayanılarak belirlenmesi kaçınılmazdır.

ÇED süreci kapsamında gerçekleştirilen, halkın katılım toplantısı, kapsam ve özel format toplantısı, özel format verme işlemi, inceleme ve değerlendirme komisyon toplantıları, ilan ve duyurular gibi işlemler hazırlık işlemi niteliği taşımakta, bu nedenle tek başına dava konusu edilememektedir. ÇED Yönetmeliğinde, ÇED süreci ÇED Olumlu/Olumsuz kararının sonrasını da kapsayan bir süreç olarak tanımlanmasına karşın, bu süreç içerisinde verilen ÇED Olumlu/Olumsuz kararları icrai nitelikte idari işlemler olması nedeniyle dava konusu

edilebilmekte, bu bağlamda yukarıda hazırlık işlemi denilen aşamaların hukuka uygun olup olmadığı hususu, ÇED Olumlu/Olumsuz kararına ilişkin işlemin hukuka uygunluğunu belirlemektedir. (*ÇED Gereklidir/Gerekli Değildir kararına ilişkin süreçten dava konusu ile ilgili olmaması nedeniyle bilinçli olarak bahsedilmemiştir*)

Bir ÇED sürecinin belirtilen hazırlık işlemleri ile belirtilen aşamalar sonrasında tesis edilen ÇED olumlu/Olumsuz kararı, bir bütün olarak ele alınmakta, hukuka uygun olup olmadığı ÇED Olumlu/Olumsuz kararına dayanak hükümler uyarınca belirlenmektedir. Bu hususu ise ÇED Yönetmeliklerinin Geçiş süreci'ne ilişkin hükmü belirlemektedir.

Dava konusu ÇED Olumlu kararı tesis edilirken, işlem tarihinde yürürlükte 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin önce Geçiş sürecine ilişkin Geçici 1. Maddesi'ne bakılmış ve hangi tarihli yönetmelik hükümlerinin uygulanacağı kararlaştırılmıştır. 25.11.2014'te yer alan ve yukarıda izah edilen nedenlerle hukuka aykırı olan "**bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya**" ibaresi nedeniyle, ÇED sürecinde, ÇED Olumlu kararı verilen aşamaya kadar olan süreç hem 2008 tarihli Yönetmelik hem de 2014 tarihli yönetmelik hükümlerine göre irdelenmiş, hangi Yönetmelik hükmünün proje sahibi lehine olduğu belirlenmiş, buna göre uygulanacak yönetmelik hükmü belirlenmiştir.

Akkuyu ÇED Olumlu kararı verilirken, hangi tarihli yönetmelik hükmünün uygulanacağı sorunu, hangi yönetmelik hükmünün lehe olduğu kriterine göre belirlenmiştir. Kaldı ki 2014 tarihli yönetmelikteki hüküm gereğince, her iki tarihli yönetmeliğin hükümlerinin birlikte uygulanması da mümkündür. Bir yönetmeliğe aykırı olan bir durum, diğer yönetmeliğe uygun olacaktır.

İş bu nedenle, dava konusu ÇED Olumlu kararı verilmesine ilişkin idari işlem tesis edilirken, dava konusu edilen yönetmelik hükmüne dayanılmış, her iki yönetmeliğin proje sahibinin lehine olan hükümleri uygulanmıştır .

Dava konusu edilen yönetmeliğin "**bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya**" hükmünün hukuka aykırı olması nedeniyle, hukuka aykırı yönetmelik hükmünü dayanak olarak tesis edilen ÇED Olumlu kararı verilmesine ilişkin idari işlem de hukuka aykırıdır.

B.4) 2008 TARİHLİ ÇED YÖNETMELİĞİ'NE AYKIRI OLARAK YÜRÜTÜLEN AKKUYU NGS SÜRECİ 2014 TARİHLİ YÖNETMELİK İLE HUKUKA UYGUN HALE GETİRİLMEK İSTENMEKTEDİR.

Yukarıda izah edilen nedenlerle, 17.07.2008 tarihli ve 03.10.2014 tarihli ÇED yönetmelikleri ile 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin taslağında yer almayan "**bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya**" hükmüne 25.11.2014 tarihinde yayımlanan ÇED Yönetmeliği'nde yer verilmiştir. Yeni yönetmeliğekonulan bu hüküm, tüm süreçleri 17.07.2008 tarihli ÇED yönetmeliği hükümleri uyarınca gerçekleştirilen ve anılan yönetmelik hükümlerine aykırı olan Akkuyu NGS ÇED sürecinin, aşağıda izah edilecek nedenlerle 2008 tarihli ÇED yönetmeliğine aykırı olan işlemleri hakkında, 2014 tarihli yönetmelik hükümlerinin uygulanmasına ve belirtilen hukuka aykırılıkların hukuka uygun hale getirilmesine yol açmıştır.

Bu iddiamızı örneklerle izah etmeden önce, Akkuyu ÇED sürecinin ÇED Olumlu kararının verildiği ana kadar gerçekleşen aşamalarını özetlemek gerekirse;

AKKUYU NGS SANTRALİNE İLİŞKİN ÇED SÜRECİ ÖZETİ

2 Aralık 2011 –Akkuyu Nükleer Güç Santrali ÇED Başvuru dosyası Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulmuştur.

29 Mart 2012- Mersin Gülnar İlçesi Büyükeceli Beldesi, Belediye Düğün Salonunda halkın katılım toplantısı düzenlenmiştir. Toplantı salonu önüne Jandarma görevlilerince barikatlar kurulmuş, toplantı salonuna girmek isteyen yurttaşlara, öncelikle bölge halkının alınacağı, salonda yer kalması durumunda diğer yurttaşların da salona alınacağından bahsedilmiştir. Böylelikle, Mersin ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelerek toplantıya katılmak isteyen yurttaşlar ise, ilk aşamada toplantı salonuna alınmak istenmemiştir. Toplantı salonu içerisindeki protestolar sonrasında, toplantı, Bakanlık görevlilerince proje hakkında herhangi bir sunum yapılmadan sonlandırılmıştır. Toplantının yapılmadığı basında geniş yer almasına karşın, şirket ve Bakanlık yetkilileri, Halkın Katılım Toplantısının usulüne uygun olduğunu lanse etmektedirler.

3 Nisan 2012- Akkuyu NGS ÇED süreci kapsamında, Kapsam ve Özel Format Belirleme Toplantısı Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Yurttaşların, demokratik kitle örgütlerinin projeye ilişkin ÇED süreci kapsamında Halkın Katılımı toplantısının usulüne uygun olarak gerçekleştirilmediği gerekçesiyle, Kapsam ve Özel Format Belirleme Toplantısının iptal edilmesi talebiyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'ne yaptığı başvurular değerlendirmeye alınmamıştır.

21 Mayıs 2012-Akkuyu NGS ÇED raporu için özel format verildi.

3 Ekim 2012 - Akkuyu Nükleer Santrali entegre projesi kapsamındaki iletim hatlarına ilişkin kısımlar, ÇED Yönetmeliği'nde bu yönde bir hüküm olmamasına rağmen ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü tarafından Akkuyu NGS ÇED raporu kapsamından çıkarıldı

9 Temmuz 2013 –Akkuyu NGS projesi ÇED raporu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulmuştur.(Sunulan ilk ÇED raporu)

15 Temmuz 2013-Akkuyu NGS projesi ÇED raporu 'Şekil ve içerik' yönünden eksik bulunduğu gerekçesiyle şirkete iade edilmiştir.

4 Eylül 2013-Akkuyu NGS projesi revize ÇED raporu halkın görüşüne sunuldu.

1 Ekim 2013-Akkuyu NGS projesine ilişkin ÇED süreci kapsamında 1. İnceleme Değerlendirme Komisyon toplantısı düzenlendi. Toplantıya ilişkin tutanaklar, sunulan görüşler kamuoyundan gizlenmiş, bu yönde yapılan bilgi edinme talepleri ilgili bilgi ve belgeler paylaşılmamak suretiyle yanıtız bırakılmıştır.

5 Nisan 2014 - “Akkuyu Nükleer Güç Santrali (NGS) Projesi'ne ilişkin Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na yeniden sunuldu” şeklinde Basında ve internet sitelerinde yayınlanan Anadolu Ajansı kaynaklı haberler ile yayınlandı.

26 Haziran 2014-Akkuyu NGS projesi 2. revize raporunun Bakanlığa sunulduğu ilan edildi. ÇED raporu Bakanlığa sunulmasına rağmen, İki ayı aşkın süre kamuoyuyla paylaşılmadı. Bu süre zarfı içerisinde, ÇED raporunun ve 1. İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu toplantısına ilişkin tutanak ve görüşlerin paylaşılması amacıyla Çevre ve Şehircilik

Bakanlığı'na ÇED İzin Denetim ve Genel Müdürlüğü'ne yapılan bilgi edinme başvuruları, Genel Müdürlükçe usulüne uygun olarak yanıtlanmadı. Yapılan itiraza, Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu 1. İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu toplantısına sunulan görüşlerin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında, paylaşılması gereken belgeler olduğu yanıtını vermiş, ancak ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü ilgili görüşleri vermekten imtina etmiştir. Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na vermiş olduğu kararın uygulanması yönünde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na uyarıda bulunması amacıyla yapılan başvuruda, Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, daha önce verdiği görüşü değiştirerek 1. İnceleme Değerlendirme Kurulu'na sunulan görüşlerin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun istisnai hükümleri arasında olduğu yönünde karar vermiştir.

24 Temmuz 2014- Akkuyu NGS projesine ilişkin ÇED süreci kapsamında 1. İnceleme Değerlendirme Komisyon toplantısı düzenlendi.

24 Eylül 2014- Akkuyu NGS projesi Nihai ÇED raporu hazırlandı.

24 Ekim 2014-Akkuyu NGS projesi ÇED raporu, nihai kabul inceleme-değerlendirme süreci Komisyonca sona erdirilmiş, Nihai ÇED raporu kamuoyu ile paylaşılmıştır.

25 Kasım 2014 –Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği 25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

1 Aralık 2014 -Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 01.12.2014 tarih ve 3688 sayılı işlemiyle Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi (Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam Merkezi) için ÇED OLUMLU Kararı verildi.

Dava konusu edilen hukuki uyuşmazlıkta, 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin Geçiş sürecini düzenleyen Geçici Madde 1 hükmünde yer alan "**bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya**" ibaresi nedeniyle, Akkuyu NGS sürecinde, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği ile 2014 tarihli yeni ÇED Yönetmeliği'nin hükümleri karşılaştırılmakta, lehe olan hüküm uyarınca ÇED Olumlu kararının hukuka uygun olup olmadığı irdelenmektedir. Belirtildiği üzere, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği'ne aykırı olan bir husus, 2014 tarihli ÇED yönetmeliği hükümleri uyarınca hukuka uygun olabilmektedir.

25.11.2014 tarihli yönetmeliğinde yer alan "**bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya**" ibaresi, tesis edildiği tarihte hukuka aykırı olan bir işlemi hukuka uygun hale gelmesine hukuki olanak sağlaması nedeniyle de hukuka aykırıdır. Bu nedenle, bu yönetmelik hükmüne dayanılarak tesis edilen ÇED olumlu kararının da, işleme dayanak yönetmelik hükmü ile birlikte iptal edilmesi gerekmektedir.

Verilen bilgiler ışığında, Akkuyu ÇED süreci kapsamında gerçekleşen işlemleri 2008 tarihli ÇED yönetmeliği ile 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği hükümleri karşılaştırılarak inceleyecek olursak,

B.4.1) ENTEGRE PROJE BİRDEN FAZLA ÇED SÜRECİ UYGULANMASI HUKUKA UYGUN MUDUR YOKSA AYKIRI MIDIR ?

Her ne kadar Akkuyu NGS projesi Nihai ÇED raporunda bahsedilmese de, Akkuyu NGS projesi entegre proje niteliği taşımaktadır.

Akkuyu Entegre projesi kapsamına dahil olan projelerin bir kısmına, Akkuyu NGS projesi için verilen ÇED Olumlu kararına konu ÇED raporunda yer verilmesine karşın, entegre proje kapsamındaki bazı üniteler ve tesisler ise iş bu ÇED sürecinin kapsamı dışında bırakılmıştır.

17.07.2008 ÇED YÖNETMELİĞİ	25.11.2014 ÇED YÖNETMELİĞİ
Entegre projeler ve arama faaliyetleri (Değişik madde başlığı: RG-30/6/2011-27980) MADDE 25 –(1) Bu Yönetmeliğe tabi birden fazla projeyi kapsayan entegre bir projenin planlanması halinde, Bakanlıkça entegre proje için tek Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması istenir.	Entegre projeler MADDE 25 – (1) Bu Yönetmeliğe tabi birden fazla projeyi kapsayan entegre bir projenin planlanması halinde, Bakanlıkça entegre proje için tek bir ÇED Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması istenebilir.

Görüldüğü üzere, 17.07.2008 tarihli ÇED yönetmeliğine göre, entegre projeler için Tek ÇED Başvuru dosyası düzenlenmesi, tek ÇED süreci işletilmesi zorunludur. Ancak, 25.11.2014 tarihli yönetmelikte, böyle bir zorunluluk söz konusu değildir. Bu konuda İdare'ye takdir hakkı tanınmıştır.

Dava konusu ÇED olumlu kararına konu ÇED süreci, “Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam Merkezi” ünitelerini kapsamaktadır. Ancak Akkuyu NGS Entegre projesi kapsamında, proje sahasında taş ocakları kurulmuş, ancak anılan taş ocakları dava konusu edilen ÇED süreci kapsamı dışında bırakılmıştır.

Akkuyu NGS Nihai ÇED raporunun “Bölüm II - Sayfa 15” kısmında taş ocakları ile ilgili aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir.

“Herhangi bir yangın durumunda, yangın bölgesine erişimin sağlanması için söz konusu yolların açılmasına ek olarak, söz konusu yolların uygun bir biçimde inşa edilmesi de gerekmektedir. Bu nedenle de söz konusu yangın yollarının inşası için oldukça fazla miktarda taş ve hafriyat ihtiyacı hasıl olmuştur. Ayrıca, taş ocağı işletiminden elde edilecek taş ve hafriyatın, Akkuyu NGS Projesi'nin çevreye uyumlu bir şekilde mümkün olan en az atıkla inşa edilmesi için, işbu ÇED sürecinin tamamlanmasından, elektrik üretim lisansının alınmasından ve TAEK ile diğer kamu kuruluşlarından inşaat çalışmalarına başlamak için gerekli izinlerin alınmasından sonra, Proje kapsamında yapılması planlanan dolgu sahalarında ve iskelede kullanılması da mümkün olabilecektir. Böylece, Proje'nin saha dışına etkisi minimum seviyeye çekilmiş olacak, Proje sahası dışında dolgu sahası ve liman için ayrı bir taşocağı açılmasına ihtiyaç duyulmayacağından çevreye olumlu bir katkı sağlanmış olacaktır. Söz konusu taş ve hafriyat ihtiyacının karşılanması için en uygun ve çevreyi en az etkileyecek olan çözümün, ihtiyaç duyulan malzemenin Proje sahasından çıkartılması olduğuna kanaat getirilmiştir. Bu kapsamda, ilgili tesisler PŞ tarafından ayrı Proje Tanıtım Dosyaları (PTD) çerçevesinde ele alınmış olup, kırma-emeleme tesisi, depolama tesisi ve iki adet taş ocağı için Mersin Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından “ÇED Gerekli Değildir” kararları verilmiştir (detaylı açıklama için bk. Bölüm V.1.1). Söz konusu “ÇED Gerekli Değildir” kararları aşağıdaki gibidir:

- **Akkuyu Taş Ocağı, Kıрма-Elleme ve Depolama Tesisi; 31.12.2012 tarih ve 220.02/1480/13094 sayılı “ÇED Gerekli Değildir” kararı**
- **Akkuyu Taş Ocağı, Kıрма-Elleme ve Depolama Tesisi; 30.04.2013 tarih ve 220.02/637/4878 sayılı “ÇED Gerekli Değildir” kararı**
- **Akkuyu 2 Nolu Taş Ocağı; 05.12.2013 tarih ve 220.02/1843/11391 sayılı “ÇED Gerekli Değildir” kararı**

PŞ, yukarıda belirtilmiş olan ÇED Gerekli Değildir kararları ışığında, İR:82316 sayılı maden işletme ruhsatı ile EN: 3296394 numaralı sahada kalker-dolomit taşocağı madeni işletmeye başlamış olup, söz konusu maden işletme ruhsatı kapsamındaki faaliyetlerini halensürdüirmektedir.”

Diğer yandan, Nihai ÇED Raporda atıkların akıbetinin ne olacağı, nasıl bertaraf edileceği, nasıl kontrol altına alınacağı hususlarına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Nükleer santralden kaynaklı atıkların kontrolü, yönetimi, depolanması, bertarafı gibi işlemler ÇED süreci dışarısında bırakılmıştır. Şayet, Akkuyu NGS Entegre projesinde, ÇED sürecine 2008 tarihli ÇED yönetmeliği hükümleri uygulanırsa projenin tüm üniteleri için TEK ÇED SÜRECİ işletilmesi, atıkların akıbetinin ne olacağıyla ilgili de kesin bir hüküm bulunması gerekirdi, ancak, böyle bir durum söz konusu değildir. Bu husus, ÇED sürecine 2014 tarihli ÇED Yönetmeliğinin proje sahibinin lehine olan hükümlerinin uygulandığı hususunu ortaya koymaktadır. Böylelikle, 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği md 24-f uyarınca İdare keyfi olarak kapasite artışına gidecek, atık depolama tesisi ile ilgili usulü belirleyebilecek, öngörülebilirlik ve belirlilik ilkesine aykırı bir durum daha oluşacaktır.

Yine proje kapsamında, Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'nün 30.10.2012 tarih ve 16564 sayılı yazısı ile 21 Mayıs 2012 tarihli Kapsam ve Özel Formatında yer alan Akkuyu NGS'ye bağlantıyı sağlayacak Enerji İletim hatları ve Trafo merkezlerinin çevresel etki değerlendirme süreçleri, dava konu ÇED sürecinin dışarısında bırakılmıştır.

Kapsam ve Özel Formatının, sonradan değiştirilmiş olmasının hukuka aykırı olduğu hususunu bir yana bırakacak olursak, Entegre proje kapsamındaki tesislerin bir kısmının ayrı ÇED sürecine tabi tutulması, entegre proje ile ilgili yönetmelik hükümlerinden hangisinin uygulanacağı yönünde de sorun oluşturmaktadır.

Şayet 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği uygulanırsa, TEK ÇED SÜRECİ İŞLETME ZORUNLULUĞU gereğince, dava konusu ÇED Olumlu kararının verilmemesi gerekmektedir. Ancak, Lehe olan hüküm uygulanır hükmü gereği 2014 tarihli Yönetmelik hükmü uygulanacak olursa, bu yönetmelikte TEK ÇED süreci zorunluluğunun bulunmaması nedeniyle, bu hususta İdare takdir hakkını kullanılmıştır gerekçesiyle entegre projeye birden fazla ÇED sürecinin uygulanması hukuka uygundur iddiası ileri sürülebilecektir.

B.4.2)HALKIN KATILIMI, BİLGİLENME, KAPSAM BELİRLEME VE ÖZEL FORMAT VERME İŞLEMLERİ SÜRESİ İÇERİSİNDE YAPILMIŞ MIDIR YOKSA YAPILMAMIŞ MIDIR ?

17.07.2008 ÇED Yönetmeliği'nin Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme toplantısı başlıklı 10'ncu maddesinin 1. Fıkrası	25.11.2014 ÇED Yönetmeliği'nin Komisyonun, kapsam ve özel format belirlemesi başlıklı 10'ncu maddesinin 2. Ve 3. fıkraları
--	---

<p>MADDE 10 – (1) Halkın katılımı, bilgilendirme, kapsam belirleme ve özel format verme işlemleri, on iki işgünü içerisinde tamamlanır.</p>	<p>MADDE 10 – (2) Komisyon tarafından belirlenen Özel Format, Bakanlık tarafından belirlenen Özel Format Bedelinin bu maddede belirlenen süre içerisinde ödenmesi mukabilinde verilir. Halkın Katılımı Toplantısı/Toplantılarının tamamlanmasından itibaren Format Bedeli, üç (3) ay içerisinde yatırılmaz ise ÇED süreci sonlandırılır. (3) Format Bedelinin yatırılmasından sonra, Bakanlıkça yedi (7) iş günü içerisinde Özel Format verilir.</p>
--	---

Görüldüğü üzere, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği'ne göre, Halkın katılımı, bilgilendirme, kapsam belirleme ve özel format verme işlemleri, on iki işgünü içerisinde tamamlanması zorunludur. 25.11.2014 tarihli yönetmelik md 10/2 ve 3. Fıkraları hükümlerinde düzenlenen halkın katılım toplantısı ile kapsam ve özel format belirleme işlemleri arasında, format bedelinin ödenmesi için verilen 3 ay ve format bedelinin yatırılmasından sonraki 7 günlük süre göz önünde bulundurulursa, 2008 tarihli yönetmelikte belirlenen süreden daha uzun bir süre öngörülmüştür. Her iki düzenlemeye ilişkin bilgiler ışığında;

ÇED sürecinde halkın katılım toplantısının usulüne uygun olarak gerçekleştirilmediğine, toplantının Bakanlık görevlilerince proje hakkında herhangi bir sunum yapılmadan sonlandırıldığına ilişkin beyanlarımızı saklı tutarak, Nihai ÇED raporunda belirtilen halini varsayarak iddialarımızı ileri süreceğ olursak; Nihai ÇED raporuna göre Akkuyu ÇED Süreci kapsamında halkın katılım toplantısı 29 Mart 2012 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 3 Nisan 2012 tarihinde Kapsam ve Özel Format belirleme toplantısı yapılmış, 21 Mayıs 2012 tarihinde ise Özel Format verilmiş ve işlem tamamlanmıştır.

Bu durumda, 2008 tarihli ÇED Yönetmelik hükümlerine göre, Halkın katılımı, bilgilendirme, kapsam belirleme ve özel format verme işlemlerinin, on iki işgünü içerisinde tamamlanması zorunluluğu ihlal edilmiştir. Ancak, 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'ne göre, On iki işgünü zorunluluğu söz konusu değildir.

Bu hususta, 2008 tarihli ÇED yönetmeliğine aykırı olan bir işlem 2014 tarihli ÇED Yönetmeliğine uygun olmakta, ilgili yönetmelik hükümlerinden hangisinin uygulanacağı sorunu doğurmaktadır. Şayet 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği uygulanırsa, anılan işlemlerin 12 İş günü içerisinde tamamlanmamış olması nedeniyle gereğince, dava konusu ÇED Olumlu kararının verilmemesi gerekmektedir.

B.4.3) ÇED RAPORU BAKANLIĞA YASAL SÜRESİ İÇİNDE SUNULMUŞ MUDUR YOKSA SUNULMAMIŞ MIDIR ?

<p>17.07.2008 ÇED Yönetmeliği'nin Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme toplantısı başlıklı 10'ncu maddesinin 3. fıkrası</p>	<p>25.11.2014 ÇED Yönetmeliği'nin Komisyonun, kapsam ve özel format belirlemesi başlıklı 10'ncu maddesinin 4.fıkrası</p>
---	---

MADDE 10 – (3) Proje sahibi özel formatın verilmiş tarihinden itibaren **bir yıl içinde** Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu sunulmaz veya gerekçesi belirtilerek **ek süre isteminde bulunulmaz ise başvuru geçersiz sayılır.** Proje sahibinin süre uzatım talebi Bakanlıkça uygun bulunması halinde altı ayı geçmemek üzere bir defaya mahsus ek süre verilir.

MADDE 10 – (4) Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar Özel Formatın verilmiş tarihinden itibaren **on sekiz (18) ay içinde** ÇED Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. **Bu süre içinde ÇED Raporu sunulmaz ise ÇED süreci sonlandırılır.**

Görüldüğü üzere, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği'nde özel formatın verilmiş tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde ÇED raporunun Bakanlığa sunulması zorunluluğu düzenlenmiştir. Aynı hükümde, 1 yıllık süre içerisinde ÇED raporunun sunulmaması veya gerekçesi belirtilerek ek süre isteminde bulunulmazsa ÇED başvurusunun geçersiz sayılacağı düzenlenmiştir. Anılan hükümde ayrıca, Ek süre olarak bir defaya mahsus 6 aylık ek süre verilmesi öngörülmüştür.

2014 tarihli ÇED Yönetmeliğinde ise, özel formatın verilmiş tarihinden 18 ay içinde ÇED raporunun Bakanlığa sunulması zorunlu hale getirilmiş, anılan süre içerisinde ÇED raporunun sunulmaması ÇED sürecinin sonlandırılması nedeni olarak düzenlenmiştir.

Akkuyu NGS ÇED sürecinde, 21 Mayıs 2012 tarihinde Özel Format verilmiş, özel format tarihinden **yaklaşık 14 Ay sonra 9 Temmuz 2013 tarihinde** Akkuyu NGS projesi ÇED raporu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulmuştur. Anılan süreç içerisinde, raporun sunulmasına ilişkin ek süre verilmemiştir. Nihai ÇED raporunda ek süre verildiğine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır.

Bu hususta, 2008 tarihli ÇED yönetmeliğine aykırı olan bir işlem 2014 tarihli ÇED Yönetmeliğine uygun olmakta, ilgili yönetmelik hükümlerinden hangisinin uygulanacağı sorunu doğurmaktadır. Şayet 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği uygulanırsa, ÇED raporunun, özel formatın verildiği 21.05.2012 tarihi itibarıyla 1 yıllık içerisinde sunulmaması, anılan süre içerisinde proje sahibine ek süre verilmemesi nedeniyle ÇED sürecinin geçersiz olması gerekmektedir. Ancak, Lehe olan hüküm uygulanır hükmü gereği 2014 tarihli Yönetmelik hükmü uygulanacak olursa, ÇED raporunun 18 aylık süre içerisinde Bakanlığa sunulmuş olmasının hukuka uygun olduğu iddia edilebilecektir.

YÜRÜTMENİN DURDURULMASI İSTEMİMİZ HAKKINDA BEYANLARIMIZ

İYUK Md.27/2 hükmü gereğince, Yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi için hukuka aykırılık ve telafisi güç veya imkansız zararların doğması halinin aynı anda olması gerekmektedir.

25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliğinin Geçiş Süreci başlıklı Geçici 1. Maddesinin **"BU YÖNETMELİĞİN LEHTE OLAN HÜKÜMLERİ VE/VEYA"**ibaresi dayanak alınarak, her iki yönetmeliğin lehe olan hükümleri uygulanacak, eski tarihli yönetmeliğin uygulandığı süreçte hukuka ve usule aykırı olarak gerçekleştirilen işlem ve eylemler, yeni yönetmelikteki proje sahibinin lehine olan hüküm gereği hukuka ve usule uygun hale gelebilecektir.

Yukarıda, açıkça hukuka aykırılığı izah edilen Dava konusu yönetmelik hükmünün yürürlükte kaldığı süreçte, bu yönetmelik hükmüne dayanılarak uygulanan ilgili ÇED Yönetmeliği gereğince ÇED Olumlu kararları ve/veya ÇED Gerekli Değildir verilen projelerin doğal varlıkların geri dönülemez bir biçimde kaybına ile ülkenin geleceğinde önemli kayıpların oluşmasına sebebiyet verecektir. Bu bağlamda, Anılan yönetmelik hükmünün yürürlükte bulunması, bu hükme dayanılarak hukuka ve usule aykırı tesis edilen dava konusu ÇED olumlu kararının verildiği nükleer santral doğada telafisi imkansız zararlara sebep olacaktır.

Yürütmeyi durdurma kararının İdarenin savunmasından sonraki aşamaya ya da bilirkişi incelemesinden sonraki aşamaya bırakılması, inşaat çalışmalarının sonuçlanmasına, santrale ilişkin yapıların kurulmasına, santralin çalışmaya başlamasına yol açacak; bundan dolayı verilecek kararın uygulanması fiilen imkansız hale gelecektir.

Bahsedilen nedenlerle, Yürütmeyi durdurma kararının makul bir süre içerisinde verilmemesi doğada telafisi güç veya imkansız bir çok zararın doğmasına sebebiyet verecektir. Dolayısıyla somut olayımızda tereddüde mahal kalmayacak derecede hukuka aykırılık ve telafisi imkansız zarar bir arada ve aynı anda oluşmuştur.

Yine İdari Yargı organlarınca yaygın olarak idarenin savunmasının alınması veya bilirkişi raporu sonrasına bırakılan (bir ihtiyati tedbir mahiyetinde olup her zaman değiştirilebilen ve üst yargı organınca denetlenebilen) yürütmenin durdurulması istemimizin savunmanın alınması veya bilirkişi raporu sonrasına bırakılmaması gerekir. Ayrıca İdari Yargıdaki yasal cevap süreleri ve süre uzatımları gereği zaten uzunca bir süre geçmektedir. Bu çok ciddi bir kayba sebep olabilecektir.

Sonuç olarak ve kanaatimizce, davalı İdarenin savunması ve olası bir bilirkişi incelemesi beklenmeden, maddi ve hukuki şartlar oluşmuş olduğundan, insan sağlığının, diğer tüm canlıların yaşamlarının ve doğal varlıklarımızın yok olma ihtimali karşısında gecikmeksizin yürütmenin durdurulmasına karar verilmesi gerekmektedir.

Yukarıda, ayrıntıları ile açıklandığı üzere davaya konu karar açıkça hukuka aykırı olması, diğer yandan başta insan sağlığının, tarım, turizm ve ekoloji açısından değeri olağanüstü yüksek olan bölgenin biyolojik çeşitliliğinin, ekosistemin, turizmin, tarımın ve tüm canlıların göreceği zararın telafi edilemez boyutlara ulaşma tehlikesi sebebi ile davalı idarenin savunması alınmadan, davanın ihbarı gibi usul işlemleri beklenmeden, bilirkişi incelemesi yapılması ve buna dair itirazların incelenmesi gibi usuli işlemlerin tamamlanmasına kadar geçecek süre için, yürütmeyi durdurma hakkında yeniden bir karar verilinceye kadar, taktiren teminat alınmaksızın öncelikle usuli işlemler için geçecek zaman için dava konusu yönetmelik hükmü ile bu hükme dayanılarak tesis edilen ÇED Olumlu kararının ayrı ayrı **YÜRÜTMESİNİN DURDURULMASINA** kararı verilmesini talep ederiz.

HUKUKİ NEDENLER : İYUK, 2872 Sayılı Çevre Yasası, 17.07.2008 tarih ve 26939 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ve sair mevzuat.

DELİLLER : Davalı İdare tarafından tesis edilmiş idari işlem, dava dilekçesi ekinde sunulan belgeler, Her türlü yasal delil.

TALEP SONUCU _____ : Yukarıda arz ve izah edilen açıklamalar, yargılama boyunca yapacağımız açıklamalar, deliller, maddi ve hukuki vakıalar doğrultusunda ve re'sen gözetilecek nedenlerle,

1.)

a.) Mersin İli Gülnar İlçesi Büyükeceli Beldesi'nde AkkuyuNgs Elektrik Üretim A.Ş. tarafından yapılması planlanan AKKUYU NÜKLEER GÜÇ SANTRALİ PROJESİ (NÜKLEER GÜÇ SANTRALİ, RADYOAKTİF ATIK DEPOLAMA TESİSİ, RIHTIM, DENİZ DOLGU ALANI VE YAŞAM MERKEZİ) hakkında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 01.12.2014 tarih ve 3688 sayılı işlemiyle verilen ÇED OLUMLU kararı ile

b.) ÇED Olumlu kararı verilmesine ilişkin işleme, yukarıda izah edilen nedenlerle dayanak olan 25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ Yönetmeliği'nin lehe olan hükümlerinin uygulanmasını sağlayan Geçiş Süreci başlıklı Geçici 1. Maddesinin "BU YÖNETMELİĞİN LEHTE OLAN HÜKÜMLERİ VE/VEYA" ibaresinin

Anayasaya, Temel idare hukuku ve çevre hukuku ilkelerine, usule, hukuka ve bilimsel gerçeklere, kamu düzeni ve kamu yararına aykırılıkların olması nedeniyle öncelikle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27. maddesinde öngörülen koşulların bu aşamada gerçekleştiğinden savunma gibi usulü işlemler beklenmeden, bu konuda yeniden bir karar verilinceye kadar takdiren teminatsız olarak dava konusu işlemlerin YÜRÜTMESİNİN DURDURULMASINA, yargılama sonucunda ayrı ayrı İPTALLERİNE,

2.) Yargılamanın DURUŞMALI OLARAK YAPILMASINA

3.) Davalı İdare tarafından sunulacak delillerin birer suret fazla göndertilmesinin temini ile tarafımıza davalı İdare delillerinin tebliğine, delillerin ilgili kurumlardan toplanmasına,

4.) Yargılama giderleri ile vekalet ücretinin davalı tarafa yüklenmesine,

karar verilmesini vekil edenler adına saygıyla talep ederiz. 23.12.2014

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)
(TTB)

Vekili
Av. Nurten Çağlar Yakış

Türk Tabipleri Birliği

Vekili
Av. Ziynet Özçelik

Türkiye Barolar Birliği

Vekili

Av. Seray Şenfer - Av. Çiğdem Erman

Ek: 2

**Ankara Nöbetçi İdare
Mahkemesi Kanalıyla**

**MERSİN NÖBETÇİ İDARE MAHKEMESİ BAŞKANLIĞI'NA
Yürütmenin Durdurulması ve
Duruşma İstemlidir.**

DAVACILAR : 1.) **Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)**
Selanik Cad. 19/1 Kızılay-ANKARA

Vekili : Av. Nurten Çağlar Yakış-Av.Fevzi Özlüer-
Av.Hayati Küçük-Av.Cömert Uygur

2.) **Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konsey Başkanlığı**
GMK Bulvarı Şehit Daniş Tunalıgil Sok. No: 2 Kat: 4,
06570 Maltepe-

Vekili : Av. Ziyet Özçelik-Av.Kürşat Başer

3.) **Türkiye Barolar Birliği (TBB)**
Oğuzlar Mahallesi Barış Manço Caddesi Av. Özdemir
Özok Sokak No:8 06650 Balgat - ANKARA

Vekili : Av. Seray Şenfer, Av. Çiğdem Erman (*aynı yerde*)

DAVALI : Çevre ve Şehircilik Bakanlığı-ANKARA

DAVA KONUSU :

- Mersin İli Gülnar İlçesi Büyükeceli Beldesi'nde Akkuyu NGS Elektrik Üretim A.Ş.tarafından yapılması planlanan Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi (Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam Merkezi) hakkında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 01.12.2014 tarih ve 3688 sayılı işlemiyle verilen **ÇED OLUMLU KARARININ** öncelikle **YÜRÜTMESİNİN DURDURULMASINA**, ardından **İPTALİNE**,

- **Yürütmenin durdurulması talebi ile ilgili karar verildikten sonra**, dava konusu ÇED olumlu kararına dayanak olan, Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan ve 6.10.2010 tarih ve 27721 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, 2010\918 karar numaralı "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma'nın, Anayasa'nın m. 104/b-6 aykırı bir biçimde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmış olması ve Anayasa'da gösterilen biçimde, usulüne uygun bir biçimde onaylanmaması bu antlaşmanın iptalini gerektirdiğinden Anlaşmanın iptali için **ANAYASA MAHKEMESİ'NE GÖNDERİLMESİ VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI TALEBİ İLE İPTALİNİN İSTENMESİNE**

- **YARGILAMANIN DURUŞMALI YAPILMASINA**

karar verilmesi taleplerimiz hakkındadır.

TEBLİĞ VE ÖĞRENME TARİHİ :Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi (Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam

Merkezi) hakkında verilen ÇED Olumlu Kararı 03.12.2014 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü kurumsal internet sitesinde, 04.12.2014 tarihinde Mersin İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü kurumsal internet sitesinde yayınlanmıştır. Dava konusu İdari işlem ve dayanak Yönetmelik hükmü, belirtilen tarihlerde anılan internet sitelerindeki ilan ve yayım aracılığıyla öğrenilmiştir.

ACIKLAMALAR :

USUL YÖNÜNDEN AÇIKLAMALARIMIZ

DAVA ACMA SÜREMİZ YÖNÜNDEN AÇIKLAMALARIMIZ:

28/06/2014 tarihli ve 29044 Mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 18. maddesiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 20. maddesinden sonra gelmek üzere 2577 sayılı Yasa'ya eklenen 20/A maddesinin birinci fıkrasının e) bendinde, 09/08/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca, idari yaptırım kararları hariç çevresel etki değerlendirmesi sonucu alınan kararlar hakkında ivedi yargılama usulü hükümlerinin uygulanacağı, **ivedi yargılama usulünü açıklayan ikinci fıkrasında ise, DAVA ACMA SÜRESİNİN OTUZ GÜN OLDUĞU DÜZENLENMİŞTİR.**

Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi (Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam Merkezi) hakkında verilen ÇED Olumlu kararı 03.12.2014 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü kurumsal internet sitesinde, 04.12.2014 tarihinde Mersin İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü kurumsal internet sitesinde yayınlanmıştır.

Dava konusu İdari işlem anılan internet sitelerindeki ilan tarihlerinde öğrenilmiştir.

İzah edilen nedenlerle, iş bu dava yasal süresi içerisinde açılmıştır.

DAVA EHLİYETİ YÖNÜNDEN AÇIKLAMALARIMIZ:

Davacı her üç kuruluş, Anayasa'nın 135. maddesinde tanımlanan kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır. Davacı üç kuruluşun da bu davayı açmakta hem subjektif hem de objektif menfaati vardır. Sağlıklı çevrede yaşama hakkı herkesin hakkı olup, sağlıklı çevreyi etkileyen her idari işlem ve eylemin dava konusu edilmesi de hukuk devleti ilkesi ve Anayasa'nın 125. maddesi gereğidir.

Davacı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 6235 sayılı yasa ile kurulmuş olup, amaç maddesinde, “... mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak... üzere bütün teşebbüs ve faaliyetlerde bulunmak”, 2 Aralık 2002 tarih ve 24954 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan TMMOB Ana Yönetmeliği'nin “Birliğin ve Bağlı Odaların Amaçları” başlıklı 3. Maddesinin (b) bendinde ise; “...Mühendislik ve mimarlık mesleği mensuplarının ortak gereksinmelerini karşılamak, mesleki etkinlikleri kolaylaştırmak, mesleğin genel yararlarına uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakını korumak; kamunun ve ülkenin çıkarlarının korunmasında, yurdun doğal kaynaklarının bulunmasında, korunmasında ve işletilmesinde, çevre ve tarihi değerlerin ve kültürel mirasın korunmasında, tarımsal ve sınai üretimin artırılmasında, ülkenin sanatsal ve teknik kalkınmasında gerekli gördüğü tüm girişim ve etkinliklerde bulunmak” Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin amaçları arasında sayılmıştır. Yasa ve Ana Yönetmeliğinde belirlenen kuruluş amaçları ve görevleri dikkate alındığında, bu davanın konusunun öncelikle, ÇED sürecinin birden fazla mühendislik hizmet alanı olduğu dikkate alındığında, TMMOB'un amaç ve görevlerini ilgilendirdiği açıktır.

Davacı Türk Tabipleri Birliği (TTB) Türk Tabipleri Birliği Anayasa'nın 135. Maddesinde belirtilen amaçlar doğrultusunda 1953 yılında çıkarılan 6023 sayılı Türk Tabipleri Birliği Yasası ile kurulmuştur. Temel amaçları arasında hekimliğin toplum yararına uygulanıp geliştirilmesini sağlamak, toplum birey ve toplum sağlığını korumak ve bunun için gerekli çalışmaları ve işbirliğini yapmak yer almaktadır.

Türk Tabipleri Birliği'nin korumak ve geliştirmekle yükümlü olduğu sağlık, yalnızca hastalığın ya da sakatlığın olmaması değildir. Aynı zamanda bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir. Her insanın temel haklarından biri bu tanım uyarınca ulaşılabilecek en yüksek sağlık standardına ulaşmaktadır. Dünya Sağlık rgt'nün tüzüğünde 1948 yılında tanımı yapılan bu sağlık kavramı, sağlık politikalarının yalnızca sağlık çalışanlarının alanına girdiği geleneksel inanişa karşı çıkar. DSÖ'nün yaklaşımına göre sağlık için temel gereklilikler içinde;

- Yüksek kaliteli temiz ve güvenli bir fiziksel evre ve konut,
- İstikrarlı ve uzun erimli sürdürülebilir bir eko-sistem,
- Halkın kendi yaşamlarını, sağlığını ve refahını etkileyen kararlara katılımı ve bu kararlara denetimi,
- Optimum düzeyde halk sağlığı ve herkesin erişebileceği sağlık hizmetleri,
- Sağlığın en yüksek, hastalığın en düşük düzeyde olduğu yüksek bir sağlık durumu yer almaktadır⁹,

Birinci Uluslararası Sağlığı Geliştirme Konferansı sonucunda 1986 yılında yayımlanan Sağlığı Geliştirme için Ottawa Sözleşmesi Sağlıkla ilgili önemli uluslararası belgeler arasında yer almaktadır. Bu sözleşmede sağlıklı olma halinin n koşulları arasında gıda, barınma, stabil ekosistem, sürekliliği olan kaynak kullanımı, toplumsal adalet ve hakkaniyet gibi başlıklar yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında sağlıklı olma hali için tahrip edilmemiş bir ekosistem ve çevresel ögelerin varlığı önem kazanmaktadır.¹⁰

Anayasanın 56. Maddesinde düzenlenen sağlık hakkı, tek başına değil evre ile bağı kurularak sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı olarak düzenlenmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi de kararlarda sağlık hakkını sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı ile bağlantılı bir biçimde değerlendirmektedir.¹¹

Sağlıklı çevrede yaşama hakkı ve bu kapsamda evre ile ilgili alınacak kararlara katılım hakkı, kısaca Aarhus olarak bilinen evresel Konularda Bilgiye Erişim ve Karar Vermede Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi'nde ayrıntıları ile düzenlenmiştir. Her ne kadar henüz Türkiye bu sözleşmeyi taraf olarak imzalamasa da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye aleyhine başvurularda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümlerinin anlam ve kapsamını belirlerken yararlanmaktadır.

⁹ İrgil, Pala, Akış, Trkkın- Türkiye Kent Sağlık Göstergeleri 2013

¹⁰ Toplum Sağlığı Merkezi alışanlarına Yönelik "Sağlığın Geliştirilmesi Eğitimi"

Rehberi T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlığın Teşviki ve Geliştirilmesi Daire Başkanlığı ANKARA, 2011

http://www.asm.gov.tr/UploadGenelDosyalar/Dosyalar/143/E% C4% 9E% C4% B0T% C4% B0 M/07_10_2011_16_47_33.pdf

¹¹ Anayasa Mahkemesi E. 2010/75, K.2011/150 Karar Günü 3.11.2011

Sağlık hakkı, yaşam hakkı ile bütünleşik onunla iç içe ve kopmaz bir bağ içindedir. İnsan haklarına ilişkin temel belgelerinin tamamında, yaşam hakkına yer verilmiş ve ayrıcalıklı bir statü tanınmıştır. 1982 Anayasasının “ Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” başlıklı 17. maddesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. Maddesinde ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 3. maddesinde “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip” olduğu vurgulanmaktadır.

AİHM, Sözleşmenin 2. maddesinin devletlere; öldürmeme, yaşamı koruma ve ölümü soruşturma, olmak üzere üç yükümlülük getirdiğini belirtmektedir. Kuşkusuz yaşam hakkının ihlali sadece ölümle sonuçlanan durumlarda söz konusu olmayıp, yaşamı tehlikeye sokan hallerde de söz konusu olacaktır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2 inci Maddesindeki yaşam hakkının devletlere getirdiği yükümlükler içinde yer alan öldürmeme ve yaşamı koruma yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde Aarhus sözleşmesinin birinci maddesi kapsamı dikkate alınacak ölçütleri oluşturmaktadır. Mahkeme, dünya insanların ortak değerleri içinde yer alan Aarhus Sözleşmesi hükümlerinin taraf olmayan devletler yönünden de AİHS hükümlerinin kavranmasındaki yol göstericiliğine işaret etmektedir.

Aarhus Sözleşmesinin birinci maddesinde “şimdiki ve gelecek nesillerdeki her bir insanın yaşama hakkının korunmasına katkıda bulunmak için devletlerin sözleşmenin hükümlerine uygun olarak çevresel konularda bilgiye erişim ve halkın karar alma süreçlerine katılımını ve yargıya başvurma hakkını garantileyeceği” düzenlenmiştir. Dördüncü maddesinde ise katılımı sağlanacak “halk” kavramından “bir ya da daha fazla sayıda gerçek ya da tüzel kişiler, bunların dernekleri, organizasyonları, gruplarının anlaşılacağı belirtilmiştir.

Belirtmek gerekir ki Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği’nin 8. Maddesinde de Bakanlığın, gerekli gördüğü hallerde, projenin konusu, türü ve proje için belirlenen yerin özelliklerini de dikkate alarak, üniversiteler, enstitüler, araştırma ve uzman kuruluşları, meslek odaları, sendikalar, birlikler, sivil toplum örgütlerinden temsilcileri de Komisyon toplantılarına üye olarak çağırabileceği ifade edilmiştir. Ne var ki yaşam ve sağlık hakkı ile ilgili tartışılmaz etkileri olan Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi hakkında Türk Tabipler Birliğinden görüş alınmamıştır. Sağlık alanı ile hangi kurum ve kişilerden görüş alındığı, hangi tıpta uzmanlık dallarının görüşüne başvurulduğu da bilinmemektedir.

Türk Tabipleri Birliği yukarıda değinilen yaşam ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına ilişkin temel normlar ve 6023 sayılı yasada kendisine verilen birey ve toplum sağlığını koruma yükümlülüğü kapsamında, Mersin ili, Gülnar İlçesi, Büyükeceli Beldesi sınırları içinde inşa edilecek Nükleer Güç Santralinin ÇED Raporunu incelemiştir. Ne yazık Çevresel Etki Değerlendirme Raporu toplumun yaşam, sağlık ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını güvence altına alacak biçimde hazırlamamıştır. Nükleer Güç Santrali gerek inşa aşamasında, gerek işletme aşamasında, gerekse ömrünü tamamlamasından sonraki aşamada birey ve toplum sağlığını, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına olumsuz etkileri hakkında; önemli eksikliklerin, hatalı ya da eksik bilgiye dayalı yetersiz değerlendirmelerin, güncel olmayan bilgilere dayalı çözümlenmelerin olduğu saptanmıştır. Bu saptamalara ilişkin Türk Tabipleri Birliği bünyesinde ilgili bilim insanları tarafından hazırlanan ayrıntılı rapor ilerleyen aşamalarda sunulacaktır. Bununla birlikte Türk Tabipleri Birliği korumakla yükümlü olduğu toplumun yaşam ve sağlık hakkına ilişkin değerlerinin büyük bir tehdit altında olduğunu kavrayarak ÇED olumlu işleminin iptali için iş bu davayı açmak zorunda kalmıştır.

Davacı Türkiye Barolar Birliği (TBB) ise 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 109. maddesinin 1. fıkrasına göre bütün baroların katılımıyla oluşan; tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. (m. 109/2)

Birliğe, 10.5.2001 günlü, 24398 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4667 sayılı Kanun ile 1136 sayılı Kanununun 110/7 fıkrasında yapılan değişiklik uyarınca hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak ve korumak, bu kavramlara işlerlik kazandırmak görevi verilmiştir.

1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun yukarıda açıklanan maddelerinde yapılan yine yukarıda açıklanan 2001 tarihli yasal değişiklikten sonra, Birliğe, tıpkı Kanunun 76. Maddesinde kendisini oluşturan barolarda olduğu gibi mesleki bir örgüt (birlik) olmanın ötesinde, **hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak** ve korumak gibi bir işlev yüklenmesi nedeniyle, diğer meslek örgütlerinden farklı bir konuma sahip olduğu açıktır.

Davacılarından TMMOB ve TTB'nin dava ehliyetlerinin hiçbir tartışmaya konu edilmemesine rağmen son yıllarda Baroların ve TBB'nin dava ehliyeti ile ilgili 2004 senesinde verilen İDDK'ndan sonra daraltıcı bir yorumla dava ehliyetinin bulunmadığı yönünde kararlar da verebildiği görülmektedir. Oysa, Danıştay kararları ışığında konuya bakıldığında; Avukatlık Kanununda yapılan değişiklikten sonra açılan davalarda dava açma ehliyetinin bulunup bulunmadığı saptanırken, iptal davasının genel amacının yanı sıra dava konusu idari işlemin, hukukun üstünlüğünü, hukuk devleti ilkesini, genel kamu yararı, Anayasa ile koruma altına alınan eşitlik, kişinin dokunulmazlığı, özel hayatın gizliliği, kanunsuz suç ve ceza olamayacağı gibi **temel insan haklarını ihlal edip etmediğine ve yargı kararlarının uygulanması veya geçersiz kılınması gibi hukuk devleti ilkesini zedeleyen bir durumun olayda söz konusu olup olmadığına bakılarak**, menfaatin ilgisinin olaya özgü, ancak daha geniş yorumlandığı görülmektedir.

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 26/4/2006 tarih ve 5491 SK'nun 21 maddesi ile değişik 30. Maddesinde **çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkesin** ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebileceği düzenlenmiştir. Çevre Kanunu'nun 30. maddesinin 1. fıkrasının İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasına göre özel hüküm niteliğinde olduğu yargısal başvuru yollarının kullanımında özellikle belirtilmesi gereken önemli başka bir husustur.

Bu nedenle, çevresel etki değerlendirmesi gibi birel idari işlemler ile çevresel etki değerlendirme süreçlerinin düzenlendiği düzenleyici idari işlem niteliğindeki Yönetmelik hükmünün iptalinin istendiği durumlarda **Çevre Kanunu'nun 30. maddesinin 1. fıkrası uygulanması ve dava ehliyeti bakımından menfaat ihlali gibi bir koşul aranmadan herkes ilgili işlemin iptalini isteyebileceğinin tartışma konusu edilmemesi gerekir.**

Çevrenin korunması için her bireyin veya örgütün idari yargıya başvurarak ilgili işlemin iptalini ve yürütmesinin durdurulmasını isteyebilmesi, çevrenin korunmasında genel menfaatin olması ve çevre hukukunun bu amacı esas alması gerçeği ile de örtüşmektedir.¹²

1136 Sayılı Avukatlık Kanunu'nun aşağıdaki maddesiyle hukukun üstünlüğünü, **insan haklarını** savunmak ve koruma görevi kendilerine verilmiş bulunan baroların ve baroların üst örgütü olan Türkiye Barolar Birliği'nin Çevre Kanunu Kapsamında dava ehliyetinin olup olmadığının tartışma konusu edilmesi hem uluslararası hukuka hem de ulusal mevzuatımıza aykırıdır.

Nitekim "...Türkiye Çimento ve Toprak Sanayi T.A.Ş (Çitosan)'ne ait 5 çimento şirketindeki kamu hisselerinin Societe Cimento Francaise SA firmasına satışına dair Yüksek Planlama Kurulu'nun 06.09.1998 günlü 98/74 sayılı ve Üçak Servisi A.Ş. (Usaş)'daki kamu hisselerinin SAS Servise Partner A/S firmasına satışına dair 09.02.1989 günlü, 89/3 ve 10.08.1989 günlü, 89/21 sayılı kararların idari yargı tarafından iptal edilmesi üzerine alınan ve yargı kararı üzerine ileriye veya geriye yönelik olarak yeniden bir işlem tesisi edilmemesine ilişkin bulunan 27.04.1992 günlü Bakanlar Kurulu Prencip Kararının İptali" istemiyle açılan bir davada; davacı olan Türkiye Barolar Birliği'nin davacı olabilme ehliyeti tartışılmış, bu

12 Dr. Ahmet M. Güneş, Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, Sa. 1 s.327

http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/14_1_11.pdf

tartışmalar sonunda; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 04.05.2001 gün ve 2001/315-420 sayılı kararı ile Türkiye Barolar Birliği'nin "davayı açmaya ehliyeti bulunduğuna" karar verilmiştir. (DİDDGK.04.05.2001 gün ve 2001/315 E., 2001/420 K.)

Yine huzurdaki dava konusu idari işlemler ile TMMOB'un açtığı "Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun Kapsamında Yapılacak Yarışma ve Sözleşmeye İlişkin Usul ve Esaslar ile Teşvikler Hakkında Yönetmelik" ile ilgili davada 2009 senesinde Danıştay 13. Dairesi ile Danıştay İDDK'nca verilen yürütmenin durdurulması kararları ile temelsiz ve dayanaksız kalan Akkuyu nükleer güç santralinin kurulması ile ilgili işlemlerin yürütülmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bahsi geçen davada, TMMOB, "yarışmaya katılacaklarda aranacak şartlar" başlıklı 7. maddesindeki yarışmaya teklif verenlerin nükleer santral işletmeciliği deneyimi olan şirketlerle "anlaşma yapılacağına dair niyet mektuplarının bulunması", süpervizörlük anlaşması yapılmasına yönelik olarak da "veya anlaşma yapılacağına dair niyet mektuplarının bulunması" yönündeki ibarelerin yürütmesi durdurulmuş, diğer maddeler yönünden ise yürütmenin durdurulması talepleri reddedilmiştir. Reddedilen maddeler yönünden verilen karara karşı yapılan itirazda Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, "Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun Kapsamında Yapılacak Yarışma ve Sözleşmeye İlişkin Usul ve Esaslar ile Teşvikler Hakkında Yönetmelik'in "yer tahsisi" başlıklı 5. maddesi ve "Aktif elektrik enerjisi birim satış fiyatını oluşturma usul ve esasları" başlıklı 10. maddesinin de yürütmesinin durdurulmasına karar vermiştir.

Danıştay, dava konusu yönetmeliğin 5. maddesi ile ilgili durdurma gerekçesinde *TETAŞ ile sözleşme imzalayan şirkete yer tahsisi yapılması, santralin kurulacağı yerin bakanlık tarafından belirlenip, şartnamede belirtilmesi ve yer tahsis şartlarını kapsayan ayrı bir sözleşmenin ilgili kurum veya kuruluş ile şirket arasında yapılmasının hukuka aykırı olduğunu* belirtilmiş; Aktif elektrik enerjisi birim satış fiyatını oluşturma usul ve esasları" başlıklı 10. maddesi ile ilgili durdurma kararında da *Yasa'nın 5. maddesinin 4. fıkrası uyarınca URAH ve İÇH için ödenecek 0.15 sent/kilovat saat katkı payının şirketin yükümlülüğünde olduğu da tartışmasızdır. Oysa Yönetmeliğin 10. maddesinde, bu yasal düzenlemeye aykırı olarak, URAH ve İÇH katkı paylarının da, yatırım bedeli, sabit işletme bedeli, değişken işletme bedeli ve yakıt bedeli ile birlikte birim satış fiyatı içerisine dahil edildiği, böylece şirkete ait olan bu yükümlülüğün, elektrik enerjisini satın alacak kuruluşa (TETAŞ) yüklenmesi hukuka aykırıdır* saptamasında bulunmuştur.

Danıştay 13. Dairesi ile Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun kararıyla birlikte yürütmesi durdurulan maddeler, nükleer santral ihalesini geçersiz konuma koyduğu için Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında 15.07.2010 tarih ve 6007 sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahasında Bir Nükleer Güç Santrali'nin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Uluslararası Anlaşma ile santralin kurulması işi yabancı bir devlete verilmiştir. (bir diğer ifade ile hukuki denetim dışına çıksın, dava açılmasın diye uluslararası anlaşma ile yabancı bir devlete verilmiştir.)

Türkiye Barolar Birliği, her ne kadar kanuna karşı yargı yoluna başvurulmasa da anlaşmanın onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararına karşı bir yurttaş tarafından açılmış bir davanın olduğunu tespit ederek bu davaya müdahil olmak istemiştir. Danıştay 10. Dairesi'nin 2011/8967 E. sayılı davasında Türkiye Barolar Birliği, Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında imzalanan ve 15.07.2010 tarih ve 6007 sayılı Kanunla onaylanması uygun ulunan Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahasında Bir Nükleer Güç Santrali'nin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşmanın onaylanmasına ilişkin

27.08.2010 tarih ve 2010/918 sayılı Bakanlar Kurulu kararının iptali istemi ile Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı aleyhine açılan davada davaya müdahale talebinde bulunmuş, Dairece, TBB'ni menfaat ihlalinin katılmak istediği davadan değil, doğrudan iptali istenen işlemde kaynaklandığı ve menfaatini ihlal eden bu işleme karşı ayrı dava açma hakkının bulunduğu, dava açma hakkı bulunan Türkiye Barolar Birliği'nin bu hakkı kullanmayarak davacı yanında davaya katılma isteminde bulunmasının hukuka uygun olmadığına karar vererek 18.09.2012 tarihine müdahale talebini reddetmiştir.

Keza, huzurdaki dava konusu işlemin davalara konu edilememesi, bir diğer ifade ile hukuki denetimden kaçırılmak istenilmesi nedeni ile Anayasa'nın 90. Maddesi kapsamında uluslararası anlaşma ile ihale edildiği anlaşmanın gündeme geldiği günden bu yana gündemi işgal etmektedir. Hukukun ilga edilmek istenilmesi nedeni ile ülkemiz hukuk tarihimizde ilk kez bir ihale, bir uluslararası anlaşma ile ihale edilerek hukuki denetimden kaçırılmıştır.

Bu nedenle huzurdaki davada TBB'nin dava ehliyeti, Danıştay İDDK'nun, İstanbul Barosu'nun dava ehliyeti bulunmadığına dair verilen 14. Dairenin 21.09.2011 tarih, 2011/13584 E., 2011/795 K. sayılı ilamının bozulduğu 25.12.2013 tarihli 2011/2420 E., 2013/4687 K. sayılı kararındaki "hukuk devleti ve Anayasa'nın 138. maddesinin zorunlu gereği olan 'yargı kararlarının gereklerinin yerine getirilmesi' ilkesinin bertaraf edildiği" gerekçesi doğrultusunda tartışma konusu edilmemesi, ancak yine de tartışma konusu edileceği düşünüldüğünden aşağıdaki uluslararası hukuk ile ilgili açıklamalarımızın dikkate alınması önem arz etmektedir.

(A2.3.2) *The Holy Monasteries v. Greece* ve *Radio France and Others v. France* kararlarıyla, her ne kadar adı geçen başvuru kurumların kuruluşu kanunla düzenlense ve bir takım kamu hizmetleri yürütse de bu faaliyetlerin Hükümet yetkisinin kullanılması bağlamında bir faaliyet olmadığı, kamu yönetimine dair herhangi bir unsur teşkil etmediği, bu konudaki Mahkeme yaklaşımının çok sıkı olmadığı ve değerlendirmenin her bir dava temelinde ayrı ayrı yapıldığı ifade edilerek, bu iki kurumun başvuruçuluk sıfatı AİHM tarafından kabul edilmiştir.

Golder davasında da AİHS m.6/1 yorumlanırken, evrensel olarak kabul görmüş hukukun temel prensiplerine ve uluslararası hukukun mahkemeye ulaşım hakkını tanıyan prensipleri ışığında yorum yapılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Mahkeme, yukarıda belirtilen sözleşme hükümlerini dikkate alarak; AİHS'nin 6/1. Maddesi ile ilgili olarak şöyle bir yorum yapmıştır (parag.35)

"Eğer, AİHS m.6/1 sadece mahkeme önüne gelmiş davalarla ilgili olarak anlaşılıyorsa; sözleşmeciler devletler, sözleşmeyi ihlal etmezsiniz; mahkemeleri ortadan kaldıracak veya bazı cins hukuk davalarını gören mahkemelerin yargı yetkisini ellerinden alabilir ve bu yetkiyi hükümete bağlı organlara verebilir. Böyle varsayımlar keyfi bir gücün yaratacağı tehlikeyi içinde barındırdıklarından; daha önce bahsedilen prensiplere (uluslararası hukukun genel prensipleri ve sözleşmenin özünde bulunan hukukun üstünlüğü kavramı) ve mahkemenin "Lawless judgment of 1 July 1961, Series A no. 3, p. 52, and Delcourt judgment of 17 January 1970, Series A no. 11, pp. 14-15" davalarında gözünden kaçmayan hususlara aykırı, çok ciddi sonuçlara sebep olabilir."

AİHM, Avrupa Konseyi Sözleşmesinin önsözünde yer alan "hukukun üstünlüğü" uluslararası antlaşmalara ilişkin yorum kuralları bağlamında ele almış ve hukukun üstünlüğü kavramı bağlamında adil yargılanma hakkına vurgu yapmıştır.

Keza bu husus, Anayasa'nın 90. Maddesi gereğince, kanun niteliğinde olduğundan kuşkusuz olan AARHUS ve AİHS başta olmak üzere uluslararası düzenlemelerin AİHM tarafından da dikkate aldığı gerçeği ile birlikte değerlendirilmesi gerekir.¹³

13 Prof. Dr. Nükhet Yılmaz Turgut, Çevre Hakkı - Kuramsal Ve Ampirik Çerçeve, İlgili Temel Kavram Ve İlkeler: Yargının Rolü, s.6

AİHM, (Dava No: 46117/99) Taşkın Ve Diğerleri C / Türkiye Davası'nda verdiği kararında; kararına esas aldığı “II. Geçerli Hukuk Düzeni” düzeni başlığı altında, “**B. Çevre Hukukuna İlişkin Uluslar arası Metinler**” alt başlığı altında önce **Rio Bildirgesi**'ne değinmiş, kararının 99. paragrafında, Rio Bildirgesinin 10. maddesinin Avrupa'da uygulanması Birleşmiş Milletler Ekonomik İşler Komisyonu'nun çalışmaları neticesinde Aarhus Anlaşması (Çevre Konusunda bilgilere erişim, halkın karar sürecine katılımı, ve yargısal yollara başvurma hakkında Anlaşma, ECE/CEP/43) çevre konularında vatandaşların başvuru hak ve usulleri ile bilgi edinme haklarının düzenlendiği bir anlaşmadır) ile 25.haziran 1998 tarihinde kabul edilmiş ve 30 ekim.2001 tarihi itibarıyla da yürürlüğe girdiği tespitini yaptıktan sonra, “**Halen bu anlaşma 30 Avrupa ülkesi tarafından onaylanmıştır. Türkiye ise bu anlaşmaya ne katılmış ne de imza koymuştur.**” ifadesini kullanarak Türkiye'nin halen anlaşmayı imzalamamış olmasını üstü örtülü biçimde eleştirilmiş ve hatta bu konuda Avrupa Konseyi Parlamenterler Birliği'nin çevre ve insan haklarına ilişkin olarak, 27 Haziran 2003 tarihinde 1614 sayılı “Tavsiye Kararı”nda da Aarhus Anlaşmasına göndermede bulunulduğuna dikkat çekilmiştir.

Kararın 100. Paragrafı ise, şöyledir: 100. Avrupa Konseyi Parlamenterler Birliği, çevre ve insan haklarına ilişkin olarak, 27 Haziran 2003 tarihinde 1614 sayılı bir “Tavsiye Kararı” vermiştir.

Bu Tavsiye kararının konumuzla ilgili kısmı ise şöyledir: “**Parlamenterler Birliği, üye Devletlerin hükümetlerine şu hususları tavsiye eder:**

i) Hükümetler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2,3 ve 8. maddelerinde ve bu Sözleşmenin eki Protokolün 1.maddesinde güvence altına alındığı gibi, kişinin yaşam hakkı, sağlık hakkı, özel yaşamı ve aile yaşamı ile vücut ve mal bütünlüğünü, özellikle çevrenin korunması gerekliliğini de göz önüne alarak, etkili biçimde koruyucu tedbirler almalıdır.

ii) Hükümetler, tercihan anayasal düzeyde ve fakat en azından yasal düzenlemeler sonucunda **çevre hakkının Devlet açısından mutlak olarak korunması gereken nesnel bir insan hakkı olduğunu kabul etmelidirler.**

iii) Hükümetler, Aarhus Anlaşmasında kabul edildiği üzere, çevre alanında bireylerin bilgi edinme ve alınan kararlara katılma hakları ile kişisel nitelikteki yargısal başvuru haklarını güvence altına almayı kabul etmelidirler.

(...)»

Aarhus Sözleşmesi'nin ülkemiz tarafından onaylanmamış olması, AİHM önündeki başvurularda dikkate alınmayacağı anlamına gelmemektedir. Demir ve Baykara/ Türkiye davasında AİHM Büyük Dairesi kararında şöyle demektedir: (85,86 paragraflar)

85- AİHM, AİHS metnindeki terim ve kavramların anlamlarını tanımlamada, AİHS dışındaki uluslararası hukuk öğelerini, bu öğelerin yetkili organlarca yorumlanmasını ve Avrupa Devletlerinin bunların ortak değerlerini yansıtan uygulamalarını dikkate alabilir ve almalıdır. Konusu spesifik olan uluslararası belgelerden ve sözleşmeciler Devletlerin uygulamalarından kaynaklanan görüş birliği, spesifik davalarda AİHS hükümlerini yorumlarken AİHM için mülahaza teşkil edebilir.

86- Bu bağlamda, savunmacı devletin ilgili davanın konusuna ilişkin olarak uygulanabilir olan belgelerin tümünü onaylamış olması gerekmemektedir. AİHM için, ilgili uluslararası belgelerin, uluslararası hukukta veya Avrupa Konseyi üye devletlerinin çoğunun iç hukukunda uygulanan norm ve ilkelerde devam etmekte olan bir gelişimi ifade etmesi ve

belirli bir alanda modern toplumlarda ortak bir zemin olduğunu göstermesi yeterli olacaktır. (bkz. üzerinde gerekli değişiklikler yapılmak üzere, yukarıda anılan Marckx).¹⁴

AARHUS Sözleşmenin amacı 1. maddesinde şöyle tanımlanmıştır:

“Şimdiki ve gelecek nesillerin kendi sağlığı ve refahı açısından uygun olan bir çevrede yaşaması hakkının korunmasına katkıda bulunmak üzere, her bir taraf, bu Sözleşmenin hükümlerine uygun olarak çevresel konularda bilgiye erişim, karar alma sürecine halkın katılımı ve yargıya başvuru haklarını garanti altına alacaktır.”

m.2/4 “Halk”, bir ya da daha fazla sayıdaki gerçek ya da tüzel kişi ve ulusal mevzuat ve uygulamalara göre bunların dernekleri, organizasyonları ya da grupları anlamına gelmektedir.

m.2/5 “İlgili kamu”, çevresel karar verme sürecinden etkilenen ya da muhtemelen etkilenecek olan veya bu süreçte menfaati olan kamu anlamına gelmektedir; tanımın bu amacıyla çevresel korumayı geliştiren ve ulusal mevzuat çerçevesindeki bütün gereklilikleri karşılayan sivil toplum örgütleri de bir menfaat sahibi olarak görülecektir.

Genel Hükümlerle ilgili m.3/9 da ise:

“Bu Sözleşmenin ilgili hükümleri çerçevesinde, vatandaşlık, milliyet ve ikametgah ayrımı yapılmaksızın ve tüzel kişi olması durumunda nerede tescil edilmiş olduğu ya da faaliyetlerinin etkin merkezinin neresi olduğu konusunda ayırım yapılmaksızın, halk çevresel konularda bilgiye erişme, karar alma sürecine katılma olanağına ve yargıya başvuru hakkına sahip olacaktır.”

Aarhus Sözleşmesi'nin 9. maddesinin 2. fıkrasında yer verilen diğer bir husus, sözleşmenin 2. maddesinin 5. fıkrası uyarınca çevrenin korunması alanında faaliyet gösteren ve ulusal mevzuatlardaki şartları yerine getiren sivil toplum örgütlerinin bu konuda kural olarak yeterli bir menfaate ve 9. maddede belirtilen çerçevede ihlale konu olabilecek bir hakka sahip olduğudur.¹⁵

Bununla birlikte, yeterli menfaat veya hak ihlali kavramlarının çevreci sivil toplum örgütleri bakımından ulusal mevzuat çerçevesinde dar tanımlanması sonucunda, bu örgütlerin yargısal başvuru imkânını etkisizleştirecek ölçüde kısıtlayıcı düzenlemelerin Aarhus sözleşmesi ile bağdaşmayacağını ifade etmek gerekir.¹⁶

9/3 Ek olarak ve yukarıdaki 1. ve 2. paragrafta sözü edilen inceleme usullerine hanel getirmeksizin her bir Taraf, eğer ulusal hukukunda öngörülmüş ise kriterlere uygun olması durumunda, halk bireylerinin özel kişiler ve kamu otoritelerinin kendi ulusal hukukunun çevreyle ilgili hükümlerini ihlal eden eylem ve işlemlere karşı, idari ve yargısal yollara başvurma hakkına sahip olmalarını sağlayacaktır.

Yine ülkemiz tarafından imzalanıp, onaylanmış bulunan Rio Deklarasyonunun 10. maddesi katılımı düzenlemektedir.

İlke 10, Çevre konuları tüm ilgili vatandaşların uygun seviyede katılımıyla ele alınabilir. Ulusal seviyede, her birey çevreye dair umumi makamlarla tutulan bilgilere zararlı maddelere dair bilgileri ve kendi topluluklarındaki faaliyetleri içerecek şekilde erişim hakkına ve karar verme süreçlerine katılım fırsatına sahip olmalıdır. Devletler bilgiyi geniş bir şekilde elde edilebilir yaparak ulusal bilinç ve katılımı kolaylaştırmak ve teşvik etmelidirler. İslah ve çareyi de içeren adli ve idari raporlara etkili erişim sağlanmalıdır.

AİHM, Okyay Ve Diğerleri / Türkiye Davasında, başvuruçular Yatağan ilçesinde sakin olmamalarına ve termik santralin çalışmasından etkilenmemelerine rağmen, Anayasa yer alan

14 <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/demirvebaykara09.03.2009.doc>

15 Dr. Ahmet M. Güneş, Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, Sa. 1 s.315

http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/14_1_11.pdf

16 İbid, s.315

ve çevrenin korunması bağlamında yurttaşın görevli olduğunu belirten amir hüküm ve bu hükme dayanarak tesis edilen Danıştay içtihatlarına atıfta bulunarak başvuruçuların taraf ehliyetini kabul etmişti.

Parag. 65 “Mahkeme, ulusal mahkemeler önündeki yargılamalar ve idari yetkililer aleyhine yapılan başvurulardan dolayı, başvuruçuların, Ege bölgesinde yaşamaları nedeniyle, santrallerin çevreye zarar vermesi, bölgede sağlık ve yaşam için risk oluşturmamasından dolayı üç termik santralin çalışmasına karşı mücadele ettiklerinin açık olduğuna dikkat çekmektedir. Başvuruçular, ekonomik ya da başka herhangi kayıpla karşı karşıya kaldıklarını ileri sürmemişler; **sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaya ilişkin anayasal haklarına dayanmışlardır (bkz. yukarıda 14. paragraf). Türk hukuku böyle bir hakkı tanımıştır; bu anlamda Anayasanın 56. maddesi açıktır (bkz. yukarıda 46. paragraf) ve idare mahkemesi kararları da bunu kabul etmektedir. Daha önceden söz edilenleri dikkate alarak Mahkeme, termik santrallerin tehlikeli faaliyetlerinin neden olduğu çevre zararına karşı koruma için başvuruçuların Türk hukukuna göre yetkili olduklarına; başvuruçuların tartışılabilir bir iddiası/istemi olduğuna inanmıştır.** Bu, var olan “tartışma”nın ciddi ve gerçek olduğunu ortaya koymaktadır.”

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 12 Şubat 2008 tarihli Guja / Moldova davasına ilişkin Büyük Daire kararının 69. paragrafı Jersild kararında belirtilen değerlendirmeye atıfta bulunarak STK’ların ve bazı kamu görevlilerinin kamuoyunu bilgilendirme rolünün çerçevesini açıkça çizmektedir.

Böylesi bir durumda bir kamu görevlisinin ifade özgürlüğü hakkına yapılan bir müdahalenin makul olup olmadığının tespiti sırasında Mahkeme çok sayıdaki diğer faktörü de dikkate almak durumundadır. Öncelikle açıklanan bilgiye kamuoyu tarafından gösterilen ilgiye özel bir önem verilmelidir. **Mahkeme kamu menfaatini ilgilendiren sorunlar hakkındaki tartışmalar üzerine getirilen sınırlamalar açısından 10. maddenin 2. paragrafı uyarınca çok az bir alan bulunduğunu tekrarlamaktadır.** (bkz, diğerleri arasında, Sürek v. Türkiye (no. 1) [GC], no. 26682/95, § 61, ECHR 1999-IV). **Demokratik bir sistemde hükümetin eylemleri ve kusurları sadece yasama veya adli yetkililerin sıkı denetimine tabi olmayıp bunların yanı sıra medya ve kamuoyunun da sıkı denetimine tabi olmak zorundadır.** Belirli bir bilgi açısından kamunun sahip olabileceği menfaat bazı durumlarda öyle güçlü olur ki bu durum yasal olarak yüklenen gizlilik yükümlülüğü etkisiz kılabilir (bkz Fressoz ve Roire v. Fransa [GC], no. 29183/95, ECHR 1999-I; ve Radio Twist, A.S. v. Slovakya, no. 62202/00, ECHR 2006).

AİHM, Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary kararında, başvuruçucu Macaristan’da temel hakları destekleyen ve bunun yanında hukuk devleti ve sivil toplum güçlendirme amacı olan bir **sivil toplum örgütüdür.**

AİHM bu davada verdiği kararla kamusal izleme ve denetleme (watchdog) tanımını basını aşan şekilde genişletmiştir.

Mahkeme, Jersild v. Denmark kararında kamusal izleme ve denetlemenin hayati önemine vurgu yapmış,¹⁷ kamusal tartışmalara sebep olmanın basının görevlerinden biri olduğuna değindikten sonra, bu işlevin gerçekleştirilmesinin sadece medya ve profesyonel gazetecilerin işi olmadığını belirtmiştir.¹⁸ Bu davada kamusal tartışmayı başlatma görevini bir STÖ tarafından yerine getirildiğine vurgu yapmıştır.

Her iki karar birlikte değerlendirildiğinde AİHM basının bilgiye erişim görevindeki çok önemli rolünü uzun zamandır tanıdığını ve ‘public watchdog’ tanımını genişlettiğini; STÖ lerin

17 Jersild v. Denmark 15890/89 ECHR (1994) parag. 35.

18 Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary, parag. 27

insan haklarını koruma ve kamusal tartışmaları başlatmadaki önemini kabul ettiği açık olarak görülmektedir.

Yukarıda yaptığımız açıklamalar ışığında **1136 Sayılı Avukatlık Kanunu ile kendilerine hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve koruma görevi verilen, yine Çevre K. m. 30 ile çevre konularında ‘herkes’ ifadesiyle yetkilendirilen, Okyay Ve Diğerleri / Türkiye Davasında AİHM’in verdiği kararda Anayasa m.56 yapılan atıfla özellikle ekonomik ya da başka herhangi kayıpla karşı karşıya bulunmayan başvuruçuların Türk hukukuna göre yetkili oldukları kararı ortada dururken ve de AİHM yukarıda belirtilen kararlarıyla, kamusal izleme ve denetleme (watchdog) tanımı içinde yer aldığı kuşkusuz bulunan Baroların ve üst birliği olan Barolar Birliğinin dava ehliyetinin kabul edilmeyecek bir yoruma gidilmesi açıkça Anayasaya ve AİHM kararlarına aykırı olacaktır.**

ESASA İLİŞKİN AÇIKLAMALARIMIZ

NÜKLEER SANTRAL ÇED OLUMLU KARARININ TEKNİK OLMAYAN HUKUKİ ÖZETİ

1. Türkiye’nin Sanayileşme Hamlesi Açısından Nükleer Santralin Anlamı: Nükleer Santral Türkiye’nin Gelişmişlik Göstergesi Olabilir mi?

Türkiye’nin 1950’li yıllarda başlayan sanayileşmeye yüzü dönük kalkınma hamlesi içinde nükleer santral projesini gerçekleştirmek her hükümet açısından bir “sanayileşme” göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bu düşünce 1950’li yıllarda filizlenene ve dünya genelinde yaygın olan bir “kalkıncılık” bakış açısından beslenmiştir. Türkiye, 1950’li yıllardan sonra otomobil üretmek yerine otomobil imal eden bir ülke olmasına karşın, yurt dışından gelen makinelerin yaygın kullanımıyla sanayileştiğini iddia eder olmuştur. Aslında bu düşünce Türkiye hükümetlerine ait bir düşünce de değildir. Kapitalistleşmesini sanayileşme üzerinden gerçekleştiremeyen pek çok geri kalmış ülke makine ithal ederek sanayileşeceğini iddia etmiş ve kendi iç kamuoyunu bu yönde telkin etmiştir. Yaygın makine kullanımına dayalı kapitalist ekonomi içinde Türkiye hiçbir zaman kendi teknolojisini yani üretim araçlarını üreterek sanayileşen bir ülke olmamıştır. Ama traktör ithal etmeye başladığımız yıllardan itibaren makine seviciliğimiz hat safhadadır. Nükleer santral projemiz de bu yaklaşımın iz düşümüdür. Türkiye, nükleer santral projesiyle dosta düşmana güçlü ülke olduğunu göstereceğini düşünmektedir. 1950’li yıllarda traktör ithal edilirken de bu düşünce bu şekilde işlenmiştir. Pek tabi ki tarımda makineleşme, küçük çiftçiliğin üretim dışında itilmesi, yerli tohumların yerini yabancı tohumların yerine bırakması sürecinde olduğu gibi makine ithal ederek sanayileşilemeyeceği tarımda görülmüştür. Benzer bir yaklaşım enerji sektörü için de geçerlidir. 1970’li yıllardan beri etkisi giderek artan biçimde enerji de dışa bağımlılıktan kurtulma iddiası işlenmektedir. Bu iddia haklı ve yerinde bir iddiadır. Ancak bu iddianın gerçekleşmesinin yolu nükleer sanayi teknolojisi ithal ederek mümkün değildir. Bunun bir örneği 2011-2015 arası sürmekte olan ve dünya çapında 23 üniversite ve çevre adaleti kurumunun katıldığı EJOLT projesinin¹⁹ bir raporunda²⁰ bulunabilir. Türkiye’de Akkuyu

¹⁹ <http://yesilgazete.org/blog/2012/11/23/ejolttan-madencilik-ve-cevresel-adalet-raporu/>

²⁰ Gerber, J.- F., Adaman, F., Avcı, D., Aydın, C.I., Ojo, G.U., Özkaynak, B., Rodriguez-Labajos, B., Roman, P. and Yáñez, I., 2014. Socio Environmental Valuation and Liabilities: What Strategies for EJOs. EJOLT Report No. 13, 108 p. URL: http://www.ejolt.org/wordpress/wp-content/uploads/2014/03/Ejolt-report-13_low.pdf

nükleer santrali projesi ile Bulgaristan'daki Belene nükleer santral genişletme projelerini karşılaştıran bu rapora göre şu hususlar önce çıkmaktadır: a) her iki projenin ilgili hükümetçe kalkınmanın olmazsa olmazı olarak sunulması, b) ortak enerji bağımlılığını azaltma argümanı, c) her iki projedeki sismik riskler ve bunların "son teknolojiyle aşılabileceği" argümanı, d) iki projedeki firmanın aynı, Rosatom, olması, e) her ikisinde de WWER tipi daha önce denenmemiş bir teknoloji önerilmesi, f) her iki durumda da (aslında hemen hemen tüm nükleer enerji sistemdeki gibi) saydam olmayan işleyiş. Bu rapordaki öneride de olduğu gibi iktisadi fayda-maliyet analizinin nükleer santral gibi bir projenin olası risklerini ölçmeye yetmeyeceği bunun yerine dünyada riskli yatırım ve geri dönüşü olmayacak zarar verme potansiyeli olan girişimler için yaygınlaşan sosyal çoklu kriter analizi²¹ (ing. *social multi criteria analysis*) gibi karar alma yöntemlerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Dahası Kahraman ve Kaya²² (2010)'nın yaptığı bir çoklu kriter analizinde Türkiye için nükleer'in ancak 9 enerji alternatifinden 8. sırada olabileceği belirtilmektedir (bkz. Tablo 1.)

Enerji politikası alternatifleri	a ₁	a ₂	a ₃	a ₄	D _{max}	D _{min}	Sıralama
Biyokütle	6.85	7.71	7.87	8.48	2.369	7.654	3
Kömür ve linyit	3.88	4.55	4.93	5.51	5.100	4.919	7
Jeotermal	6.89	7.46	7.71	8.01	2.469	7.544	4
Hidroenerji	6.52	7.08	7.36	7.90	2.806	7.210	5
Doğalgaz	6.06	6.57	6.77	7.14	3.373	6.636	6
Nükleer	3.70	4.21	4.55	5.18	5.598	4.418	8
Petrol	3.55	4.12	4.44	5.09	5.705	4.311	9
Güneş	7.18	7.80	8.10	8.28	2.171	7.843	2
Rüzgar	7.68	8.30	8.59	8.78	1.747	8.270	1

Tablo 1. Enerji politikası alternatifleri için çoklu kriter analizi sonuçları karşılaştırması (Kahraman ve Kaya, 2010, sf. 6280)

Buna ek olarak Scheidel ve Şorman'ın (2012)²³ da gösterdiği gibi nükleer santralin tek problemi radyasyon riski değil aynı zamanda radyoaktif atıkların gömüleceği alan konusundaki ihtilaflardır (yani birim alanda daha çok enerji hikayesi de başlı başına gerçeği yansıtmamaktadır).

Türkiye'nin sanayileşme politikası son 60 senedir değişmemiştir. İmalat sanayine yaslanarak bir büyüme hedefimiz vardır. Bu durum ekonomimizin daha fazla kırılan olmasına yol açmaktadır. Bu sorunlar da geleceğe ötelenerek aşılmaya çalışılmış ve fakat aşılamamıştır. Türkiye'nin enerji sektöründe kendi kendine yeterli hale gelebilmesinin yolu, teknolojik yeniliklere-buluşlara yatırım yapmasıyla mümkündür. Kimi zengin ülkelerde nükleer santralin kurulu olması bu ülkelerin nükleer santral sayesinde zenginleştiği sonucunu doğurmaz. Enerji maliyetlerini aşağıya çeken ülkelerin başarısı, onları zenginleştiren şey bilgi teknolojilerindeki başarısıdır. Bilgi teknolojiniz yoksa zenginleşemezsiniz. Türkiye dışardan teknoloji ithal ederek, sanayileşmesini tamamlayamaz. Dünyanın içinde bulunduğu kapitalist ilişkiler gözetildiğinde, bilgi teknolojisinde hakim ülkelerin ekonomik düzeyleri stabildir. Buna karşın teknoloji ithalatçısı ülkeler dışa bağımlıdır. Nükleer santral ithal ederek, teknolojisine sahip

²¹ Doç. Dr. Arzu Çiçek (2006) Çevre Yönetimi, sf. 100 (içerisinde) Çevre Sağlığı, Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.

²² Kahraman, C., & Kaya, İ. (2010). A fuzzy multicriteria methodology for selection among energy alternatives. *Expert Systems with Applications*, 37(9), 6270-6281.

²³ Scheidel, A., & Sorman, A. H. (2012). Energy transitions and the global land rush: Ultimate drivers and persistent consequences. *Global Environmental Change*, 22(3), 588-595.

olmadığınız bir yatırımı hayata geçirerek sanayileşme hamlesinde ileri bir adım gerçekleştirilemez. Mevcut olan atmış yıllık deneyim yeniden üretilecektir. Teknik olarak Türkiye'nin üretim araçlarını geliştirmesi, yeni teknik yatırımlar içinde bulunması çok önemlidir. Bunun için de gelişmiş bir insan kaynağına, bilime, teknolojik yatırıma ihtiyaç vardır. Ancak Türkiye bu sürecin çok uzağındadır. Türkiye'nin sınırlı ekonomik kaynaklarının verimli kullanılamaması ise kimi alanlarda önü alınabilecek sorunlara yol açarken kimi alanlarda önü alınamayacak sorunlara yol açabilir. Nükleer santral yatırımı tam da önü alınamayacak bir borç batağına ve fayda maliyet analizleri açısından Türkiye'yi dipsiz bir kuyuya dönüşecektir. Bu anlamıyla burada Nükleer santral projesinin mevcut teknoloji ve bu teknolojiye bağlı atık ithalatına dayalı sanayileşmemizin bir devamı olduğunu görmek gerekir.

2. Türkiye'nin Gelişme Politikası Açısından Tek Bir Değişkene Bağlı Kalarak Ülkenin İktisadi ve Sosyal Hayatını Güvence Altına Alabilir mi?

Nükleer santral projesinin yatırım gerekçesi, enerjide çeşitliliği sağlamak, artan enerji maliyetlerini aşağıya çekmek ve Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığını azaltmak iddiasıdır. Bir enerji kaynağının enerji maliyetlerini aşağıya çekip çekmediğini tartışabilmek açısından, yatırım teknolojilerine yapılan harcamalar kadar, yatırım sonrasında ortaya çıkan risklerin ve tehditlerin ekonomik hayatın sürdürülebilirliğine etkisi de hesaplanarak belirlenir. Bu anlamıyla birim zamanda elde edilen enerjinin tek başına maliyetleri düşürüp düşürmediğini ortaya koyabilmek için, ÇED sürecine tabi bir projenin inşaat öncesi, inşaat sırası ve işletme sonrası maliyetlerinin de ortaya konularak enerji maliyetlerinin hesaplanması gerekir. Bu anlamıyla nükleer santral projesinde elde edilen enerjinin üretim sırasındaki maliyetlerinin düşük gösterilmesinin sebebi, alternatif ve toplumsal maliyetlerin ve risklerin ötelenmesinden kaynaklanabileceği literatürde yaygın olarak gündeme gelmektedir. Örneğin iç (emek, güç kapasitesi ve enerji taşıyıcısı -elektrik- üretimi için enerji tüketimi) ve dış limitler (birincil enerji kaynağı tüketimi ve atık üretimi) hesaba katıldığında nükleer iklim değişikliği gibi küresel krizlere yol açan fosil yakıtlardan bile beter durumdadır. Diaz-Maurin ve Giampietro²⁴ (2013)'ün nükleer ve fosil yakıt karşılaştıran analizi birim üretim başına nükleerin 2 katı güç kapasitesi (5,9–9,5 kW/GWh vs. 2,6–2,9 kW/GWh) ve 5–8 kat fazla emek (570–640 h/GWh vs. 80–115 h/GWh) gerektirdiğini göstermektedir.

Bununla birlikte bir işletmenin yatırım sürecinde elde edeceği kar ve ürettiği enerjinin toplam enerji tüketimi içinde genel tüketicinin veya sanayinin kullandığı enerji maliyetlerini düşürebilmesi ancak ve ancak üretim girdileri üzerinde tam bir denetim sağlanabildiği durumlarda söz konusu olacaktır. Üretim girdileri arasında işletme maliyetleri olarak üretim sırasında ortaya çıkan nükleer atıkların hesaba dahil edilmemesi durumunda ise işletme karlı olacaktır. Ancak bu toplumsal bir maliyet kalemi olarak Türkiye'nin sırtında kalacaktır. Nükleer atıklar anılan proje kapsamında elde edilecek enerjinin birim maliyetlerinin hesaplanması sürecine katılmamıştır. Böyle olunca da diğer enerji üretim kaynaklarından daha yüksek bir kar marjına sahip olması normaldir. Ancak, enerji üretimi sadece bir şirketin kar elde etmesi için gerçekleştirilmez. Sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda elde edilen enerjinin topluma olan faydası gözetilmelidir.

Bu atıklar enerji maliyetlerine yansıtılmadığı için sürdürülebilir değildir. Toplumun daha ucuza enerji elde etmesi gözetilmemiştir. Enerjinin daha ucuza elde edilmesi gözetilmediğinde de yukarıda sorduğumuz soru yanıtız kalacaktır. Bu proje madem bir

²⁴ Diaz-Maurin, F., & Giampietro, M. (2013). A "Grammar" for assessing the performance of power-supply systems: Comparing nuclear energy to fossil energy. *Energy*, 49, 162-177.

sanayileşme hamlesidir, bir şirket için karlı olmasına karşın Türkiye sanayisi için karlı olmayan bir yatırım ülkenin sanayileşmesini yeniden üretim sürecinde de sağlayamaz. Bu işin sadece piyasa ekonomisinin sürdürülebilir olması kısmıyla ilgilidir. Diğer yandan bir enerji kaynağının maliyetleri aşağıya çekeceği iddiasını ispat edebilmesi, hukuk standartları içinde sürdürülebilir bir ekonomik kaynağı yeniden daha verimli üretmesine de bağlıdır. Bu nedenle de Türkiye’de nükleer santral projesinin verimli, daha düşük maliyetli olduğu iddiası atık maliyetlerinin proje kapsamında hesaplanır olmasına bağlıdır. Atık maliyetleri üretilen birim enerjiye giydirildiğine elde edilecek enerji fiyatı nükleer enerjinin gerçek maliyetini ortaya koyacaktır. Bu anlamıyla Türkiye’nin resmi kalkınma söylemini esas alacak olduğumuzda da verili nükleer santral projesinin maliyetleri aşağıya düşürmek şöyle dursun, ortaya çıkardığı riskler göz önüne alındığında ekonomik olmadığını söylemek gerekecektir.

3. Sürdürülebilir Kalkınma İlkesi Çerçevesinde Nükleer Santralin Sürdürülebilirliği

Nükleer santral projesinin sürdürülebilir ekonomi kriterleri açısından değerlendirilmesi kıt kaynakların akılcı yönetimi anlayışına yaslanır. Klasik liberal kapitalist iktisadın ya da neoliberal iktisadın amentüsü bu kuraldır. Bu nedenle de yatırımı gerçekleştirecek ülke açısından “doğal kaynaklar” kıt kaynak olarak kabul edilir. Bu kaynakların verimli kullanılabilmesi iktisadi bir mal üretilmesi için de yapılacak yatırımın yer seçimi, teknolojik alternatiflerinin doğru tespit edilmesi gerekir. Seçilen yer hem kaynakların akılcı kullanılması için elzemdir hem de verimliliğin sağlanması açısından gereklidir. Alternatif teknolojilerin seçilmesi ise denenmiş, işleyen verimli olduğu kabul edilen ve insan gücü ile doğal kaynak dengesini en doğru biçimde kurduğu kabul edilen teknoloji demektir.

Andığımız bu iki kriter temel olarak ÇED sürecine tabi projelerin de cevaplandırması gereken kriterlerdir. Çünkü Gerek Çevre Kanunu gerekse de ÇED Yönetmeliği uyarınca bir projenin yer seçimi ve alternatif teknolojilerle ilgili makul yanıtları olması gerekir. Bu makul yanıtlar da doğal kaynakların akılcı kullanıldığına dair karşılaştırmalı olarak diğer alternatif yerler ve teknolojiler gözetilerek yapılması gerekir. Ancak anılan proje kapsamında bu projenin Akkuyu bölgesinde gerçekleştirilmesine dayanak kabul edilen **tek veri, 1970’li yıllardan beri “tanımsız” bir yer lisansının verilmiş olması gerekçesidir. Akkuyu bölgesinde yer lisansı verilmiş olması nedeniyle anılan bu projenin bu alanda yapılmasının doğru kabul edilebilir olmasının sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı açısından açıklayıcı bir yönü yoktur.** Bu yer, hangi diğer alternatifleri ile karşılaştırılarak tercih edilmiştir?

Seçilen yer ve diğer önerilen yerlerin doğal kaynakların akılcı yönetimi açısından nasıl bir fayda maliyet analizine tabi tutulduğu açık değildir. Bu doğrultuda doğal kaynakların akılcı yönetimi ekseninde, yer seçimine esas kriter olarak bölgenin depremsellik açısından uygunluğunu güvence altına alacak raporların denetimini dahi TAEK gerçekleştirememekte iken ve bu konuda ihale ile rapor analizlerini özel kuruluşlardan değerlendirmesini talep ederken nasıl olacak da karşılaştırmalı bir kaynak yönetim stratejisi çıkartılacaktır ve bu kaynak yönetim stratejisinin akılcı olduğuna idare karar verebilecektir? Bu belirsizlikler varken bu işletmenin sürdürülebilir olduğu, kalkınma hedefine uygun bir yaklaşım içerdiğini ilgili idarenin ispatlaması, ülke düzeyinde gerçekleştirilen tanıtım ve reklam harcamalarıyla yapılabiliyorsa; böyle bir projenin akılcı bir yatırım olduğu izahtan uzak kalacaktır.

Bu yönüyle anılan projenin sürdürülebilir ekonomi politikası elde edilmesine yönelik devlet politikasını gerçekleştirdiğini ispatlayacak bir argüman olmadığına göre, en başta söylediğimiz üzere nükleer santrallerin gelişmişlik göstergesi olacağı söylencesinden öte bir değer taşımadığını açıklamak gerekir.

4. Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımında Çevrenin Korunması

Nükleer santral projesi dünyanın neresinde söz konusu olursa olsun, ortaya çıkacak çevresel sorunlar gündeme gelecektir. Ancak ülkemizde çevrenin algılatılması oldukça dar bir yaklaşıma sahiptir. Bu yaklaşım en temelinde insanların iktisadi faaliyetlerinin daha önemli olduğunu ve fakat dış doğa olarak anılan çevrenin korunmasının tali olduğuna ilişkin buyurgan bir ikilik inşa eder. Oysa insanların ekonomik hayatlarını sürdürmesi için kendi bedenleri olan doğanın da yaşaması gerekir. İnsanlar ekonomik hayatlarını doğanın hilafına yürütürlerse sonuçları itibariyle kendi varlık zeminlerini ortadan kaldırırlar. Bu yaklaşım en temelde 1960'lı yıllardan itibaren gezegensel sınırlara dikkat çeken Roma Klübü tarafından ortaya atılmış tezlerdir. Bu yaklaşım Stockholm Konferansı (1972), Rio Konferansı (1992), Johannesburg (2002) ve Rio+20 (2012) gibi uluslararası sürdürülebilir gelişme zirvelerinde de kabul edilmiştir. Bu yaklaşımlar daha sonradan pek çok ülkenin iç hukuk metni haline gelmiştir.

Tarihsel anlamda neoliberal iktisadi ve siyasi projenin sürdürülebilir kalkınmayı oluşturduğu, neoliberalizm dışında zaten sürdürülebilir kalkınma diye bir kavramın olmadığı bunun yerine sürdürülebilirlik kavramının yer ettiği savunulabilir. İktisadi sistem dediğimiz şeyin doğanın bir parçası olan insan yaşamının içerisinde ve onun limitleriyle şekillenmiş bir alan olduğu bu sebeple de 'doğal kaynakların sınırsızca kullanımının' zaten termodinamik açıdan mümkün olmadığı (dünya dışarıdan enerji akışına izin verip madde akışına izin vermeyen bir kapalı sistem olduğu için) argümanı bu noktada sunulmalıdır. Dahası sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının doğayı eşdeğer birimlere ayırma gibi bir eğilimi olup, bir yerde yok ettiğini başka bir yerde tahsis ve tazmin edebileceği iddiası gibi kanıtlanması imkansız bir yola meylettiği söylenebilir. Bu minvalde nükleerin yok ettiği bir doğal alan başka bir yerde "offset"ler yoluyla oluşturulabilir gibi düşünülmektedir ki bu da abesle iştigaldir.

Dünya genelinde ikinci dünya savaşının etkileri sonrasında, burjuva iktisatçılar dünya kaynaklarının sürdürülebilir kullanılması yaklaşımını ortaya atmışlardır. Çünkü ikinci dünya savaşında görülmüştür ki, nükleer silah gibi teknolojilerin kullanılması, nükleer kazalar gibi teknolojiler insanlığın iktisadi hayatına engel oluşturmaktadır. Bu nedenle de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı tüm bizim gibi neoliberal sistemler için kabul görmüş bir yaklaşım olmuştur. Türkiye tüm kalkınma rejimini de bu ilke üzerine oturtmuştur. Bu anlamıyla da çevrenin korunması ve iktisadi hayatın devamı arasında bir karşıtlık yoktur. Bu karşıtlık sadece iktisadi yaşamı sömürgeleştirilmiş ülkelerde vardır. Bu ülkelerde hukuk olmadığı için, insan yaşamı ve doğal kaynaklar sınırsızca kullanılmaktadır. Bu durum o ülkelerin refahını arttırmadığı gibi kısa süre içinde yok olmalarının fitilini çakmaktadır.

Bu anlamıyla sürdürülebilir kalkınma ilkesinin benimsendiği hukuk devleti sayılan bizim gibi ülkeler açısından, sürdürülebilir kalkınma ilkesi çevrenin korunması ve ekonomik hayatın devamını bir karşıtlık içinde değerlendiremez. Hukuka bağlılığın gereği olarak, ekonomik hayatın devamının eninde sonunda canlı yaşamının devamına bağlı olduğunu kabul ettiğimizde ise bir ekonomik girişimin canlı yaşamının geleceğini güvence altına alan kriterlerin neler olduğunun ortaya konulması kadar, bu canlı yaşamını riske atan ve hatta top yekun bir yok oluşa sebebiyet verecek tehditlerin de tanımlanması gerekir. Dünya genelinde yaşanan pek çok nükleer kaza böylesine bir yatırımın ortaya çıkardığı riskleri ispatlamıştır. Bu kazalar bir risk boyutunu aşarak bir sorun haline gelmiştir. Bu gelişmeler çevrenin korunması önünde de büyük bir engel olduğu için de insanlığın geleceğini tehdit etmektedir. Akdeniz havzasının bütünü açısından ise kaza riskinin ortaya çıkmasını önceleyen sorunlar vardır. Özellikle nükleer santralden bırakılacak sıcak suyun, deniz ekosisteminde öngörülemeyen sorunlar yaratacağı açıktır. Bu sorunlar uzun yıllardır Akdeniz havzasını korumayı amaç edinen uluslararası anlaşmalara da aykırılıklar taşımaktadır.

Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde ise proje sahibinin çalışma hakkı evrensel temel hak ve özgürlüklerden sayılan yaşama, sağlıklı ve dengeli çevre, sağlık hakkının ortadan

kaldırılmasına yol açabilecektir. Sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda iktisadi yatırımlar, temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldıracak biçimde hayat bulamaz.

5. Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Nükleer Santral Projesi

Nükleer santral yatırımı en temelde girişimci olan firmanın çalışma hakkı etrafında kullandığı bir haktır. Ancak çalışma hakkı ekonomik ve sosyal haklar arasında sayılır. Bu hakkın korunması devletin iktisadi gücüyle orantılı olarak hayat bulacaktır. Diğer yandan proje sahibinin çalışma hakkı, devletin varlık zemini olan yurttaşların temel hak ve özgürlüklerinin kullanılmasını engelleyecek biçimde hayat bulamaz.

Temel hak ve özgürlüklerin en başında insan topluluklarının maddi ve manevi bütünlüğünü koruyarak yaşama hakkı gelmektedir. Yaşama hakkının korunması ve geliştirilmesi, hakların bütünlüğü içinde sağlık hakkının ve çevrenin korunması hakkının güvence altına alınmasına bağlıdır. Hakların bir hukuk devletinde kullanılmasının güvence sistemleri de Kanun ile koruma altına alınmıştır. Çevre Kanunu başta olmak üzere çevre hakkının güvence altına alınabilmesi için de idarenin pozitif ödevini yani korumaya yönelik önlemleri alma ödevini ve negatif ödevini hakların kullanılmasını engellememe sorumluluğunu yerine getirmesi gerekir. Devletin bu aktif ve pasif ödevlerini yerine getirip getirmediğinin değerlendirilmesinin yapılması için de devletin çevrenin ve sağlığın korunmasıyla ilgili güncel, yeterli verilerin olması ve bu verilerin şeffaf bir biçimde öncelikle kamuoyuyla paylaşılmasıyla başlayacaktır. Ancak nükleer santral ÇED sürecinde görülmüştür ki, süreci yürüten idare yurttaşların aktif olarak bilgi ve belgeye ulaşmasını engellemişler ve temel hak ve özgürlüklerin kullanılması için pozitif ödevini yerine getirilmesinin önünü almışlardır.

Devletin çevrenin korunması ödevi için alması gereken önlemler olduğu gibi yurttaşların da temel hak ve özgürlüklerini kullanması için gerekli negatif ödevlerini yerine getirmesi gerekir. Bunun için de Anayasal anlamda hak statüsüne kavuşmuş sağlık, çevre hakkının kullanılmasının önündeki idari yasal engellerin ortadan kaldırılması gerekir. Yurttaşlar, çevrenin ve sağlığın korunmasını sağlayarak aslında en temelde devletin varlık zeminini yeniden inşa ederler.

Nükleer santral projesinin bir fetiş haline getirilmesiyle birlikte, Anayasal güvenceye kavuşmuş hakların kullanılması konusunda ortaya çıkan sorunlar da bu düzeyde açığa çıkmıştır. Nükleer santral projesinin nasıl gerçekleşeceği, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda kamuoyunda tartışmalar yapılırken nükleer santral süreci bir uluslararası anlaşmanın konusu yapılarak, nükleer santral anlaşması ile projenin hukuki yapısı yargısal denetimden kaçırılmıştır. Uluslararası anlaşma öncesinde yönetmelik ve kanun ile düzenleme yapılmış olmasına ve bu düzenlemelerin Danıştay ve Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi gözetilerek sürecin yurttaşların karar alma sürecini katılmasını engelleyecek bir boyuta evrilmesi, ÇED sürecinde istenilen bilgi ve belgelerin yurttaşlara temin edilmemesi de karar alma süreçlerinin çok paydaşlı olması gerekliliğine de aykırılık oluşturmuştur.

6. Kirleten Öder İlkesi Açısından Nükleer Santral Projesi

Nükleer santral projesi verili hukuk sistemimiz açısından kirleten öder ilkesine tabidir. Ancak ÇED olumlu kararına konu nükleer santral raporunda nükleer atıkların nasıl çözüleceği konusunda ilgili herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Bu durum yıllardır nükleer atıkların Toroslardaki dehlizlerde saklanacağı ve atıkların Türkiye’de kalacağı endişesini güçlendirmektedir. Böylece proje de parçalara bölünerek nükleer santralin etkisi küçültülmek istenmekte, atıkların yönetim rejimi tanımsız bırakılarak bu atıkların oluşturacağı kirlilik ve olası bir kazanın yaratacağı sorunlar hakkında bir risk yönetim sistemi, acil afet tedbirleri

öngörülerini geliştirilmeden proje şekillendirilmiştir. Bu durumun yarattığı hukuka aykırılıklar da idarenin bir kolluk faaliyeti yürüterek denetimleri nasıl yapacağını, riskin kazaya dönüşmesi halinde kademeli olarak hangi tedbirleri alacağını ya da riskin sürdürülebilir kılınması için alınması gereken afet yönetim politikasını ve bu politikanın uygulama araçlarını belirlemez kılmaktadır. Bu durumda da kirleten öder ilkesinin işlemlerini olanaksız kılmakta, “kirletilen Türkiye ve Akdeniz Havzası bedelini öder” ilkesine dönülmüştür.

Nükleer sigortalanması meselesi gündeme geldiğinde ise yıkımın boyutunun anlaşılması için Japonya’daki Fukushima nükleer faciası sonrası çıkan 35 (kimi kaynaklar 80 demektir) milyar dolarlık reasürans faturasından bahsedilebilir²⁵. Türkiye’nin ister devlet destekli ister özel sigortalarının (bunların sosyal güvenliği piyasalaştırması bir kenara konulsa bile) böyle bir faturaya ne kadar hazır olduğu veya böyle bir kaynak ayırıp ayıramayacağı tartışmalıdır. Diğer bir yandan ise sigortalı/sigortasız yaşamın²⁶ canlı yaşamını metalaştırması, hayat üzerine bir bedel biçmesi durumunu dikkate aldığımızda bu başlı başına sorunlu bir hal alır.

7. İhtiyatlılık İlkesi Açısından Nükleer Santral Projesi

Nükleer santral projesi kapsamında proje yatırımcısı gerçekleştirilen projenin çevreye hiçbir olumsuz etkisi olmayacağını iddia edecek kadar ileri gidebilmiştir. Oysa bir ÇED süreci bu yatırımların çevreye olumsuz etkilerinin olacağı öngörüsünü baştan kabul eder. ÇED süreciyle riskin yönetilebilir kılınması amaçlanır. Ancak riskin yönetilebilir kılınması için riskin boyutu, kapsamı nesnel olarak belirlenebilir olmalıdır. Bununla birlikte riskin sonuçları itibarıyla yani kazaya dönüşmesi halinde çevrenin sürdürülebilirliğini tehdit etmeyeceğine ilişkin bir güvence sistemini de sunmalıdır. Burada riskin kazaya dönüşmesi anında ortaya çıkan zararın giderilebileceğine ilişkin bir güvenceyi ilgili proje sahibi üstlenmemektedir. Bir sigorta sistemi yoktur. Burada doğacak zarardan doğrudan idare sorumlu olacaktır. İhtiyatlılık ilkesi gereğince ilgili proje sahibi çevre üzerinde olumsuz etkilerinin kontrol edilebileceğini ispatlayamadığında bu durumda ihtiyatlılık ilkesi işletilerek çevrenin korunması ve insan sağlığının korunması öncelenecek hareket edilmesi gerekirdi. Buna karşın proje kapsamında ihtiyatlılık ilkesi işletilmemiştir. Burada ihtiyatlılık adına en az 4-5 soru ortaya çıkmaktadır: “Enerji üretimi kimi olumsuz olarak etkiliyor, üretilen enerjiden kim faydalanıyor, kim ne kadar faydalanıyor? Enerji üretimi hakkındaki kararlara kim katılıyor? Enerji üretimi hakkında kararlarda kim etkili oluyor?” Bunlara sağlam yanıtlar vermeden (ve tabii ki aklımızdan toplumsal metabolizmanın²⁷ ihtiyacının enerjinin kendisi değil -zira hiç birimiz Mega Watt cinsinden yemek yememekteyiz- enerji ile sağlanan hizmetler olduğunu akıldan çıkarmadan) nükleer ihtiyatlılık ilkesine uygun düştüğünü kim söyleyebilir?

HUKUKA AYKIRILIKLAR:

²⁵ The Japanese Earthquake and Tsunami Impact on the Commercial Insurance and Reinsurance Market, 25 Mart 2011, URL: http://www.woodruff-sawyer.com/webmail/Briefings_Newsletters2011/Japan_Tsunami_Effects_March2011.pdf

²⁶ Lobo-Guerrero, L. (2014). The Capitalisation of ‘Excess Life’ through Life Insurance. *Global Society*, 28(3), 300-316.

²⁷ Toplumsal metabolizma kavramı, toplumların varoluşlarını sürdürebilmeleri için temellük ettikleri, dönüştürdükleri ve atığa dönüştürdükleri hammadde ve enerji süreçlerine vurgu yapmaktadır. Toplumların enerjetik metabolizması ise spesifik olarak toplumun belirli fonksiyonel ve yapısal faaliyetlerini yerine getirebilmesi için ihtiyacı olan, dönüştürdüğü ve tükettiği gerekli dinamik enerji bütçesine işaret etmektedir. (bkz. Scheidel, A., & Sorman, A. H. (2012). Energy transitions and the global land rush: Ultimate drivers and persistent consequences. *Global Environmental Change*, 22(3), 588-595.)

Aşağıda madde madde ayrıntılarıyla, onlarca bilim insanının, akademisyenin, derneğin, meslek odasının “nükleer santrallere” karşı ülkesine sahip çıkmaya yönelik otuz yıldır süren iradesinin kısa bir özetini aktaracağız. Av. Noyan Özkan bize bu gerçeği su sözle aktarmıştı: “Ülkenize, sanki oradan hiç ayrılmayacakmış gibi, daha nice kuşaklar orada oturacakmış gibi bakın”²⁸

A) Nükleer Santral Projesi ÇED Olumlu Kararına Giden Hukuki Yol

Mersin-Akkuyu’da kurulması planlanan Türkiye’nin ilk nükleer santrali için 2004’te yeniden başlayan çalışmalar sonunda, Eylül 2008’de açılan ihaleye teklif veren tek şirket, devlet destekli bir Rus şirketi oldu. Teklifin yüksekliği ve teklif veren başka bir şirketin bulunmaması kamuoyunda tartışmalara yol açıyorsa da, Rusya Federasyonu (RF), 18–20 milyar dolarlık bu projeye 7 milyar dolarlık bir kredi sağlama sözü vermesi sayesinde teklif kabul edildi.

Rusya’nın Nükleer Enerji Politikası

Rusya Federasyonu (RF), nükleer enerji alanındaki başlıca uluslararası aktörlerden biridir. Kendi ihtiyaçlarını karşılamının ötesine geçerek, uluslararası alanda nükleer teknolojisini pazarlamayı hedeflemektedir. Bundan sorumlu olan Enerji Bakanlığı değil, Dışişleri Bakanlığıdır; çeşitli enerji şirketlerinin temsilcileri, RF’nin dış temsilciliklerinde Dışişleri Bakanlığı kontrolünde çalışır. Bu uygulama, RF’nin, enerji kaynaklarını ve teknolojisini ekonomik anlamda gelir elde etmenin yanı sıra, dış politikada etkinlik sağlama aracı olarak da kullanma yaklaşımının bir göstergesidir. Rusya, tamamen ya da kısmen Rus hazinesinin sağladığı kredilerle, 2010 başından itibaren Ukrayna, Belarus, Hindistan, Çin ve Türkiye gibi en az 5 ülkede nükleer santral inşa etmeye başladı. Vietnam ve Bangladeş ise sıradaki ülkeler olarak sayılmakta. Rusya’nın bu ülkelerde kullanılacak nükleer yakıtı sağlaması ve oluşan atığı Rusya’da işledikten sonra müşteri ülkede depolaması nükleer santral inşa etme politikasının ana unsurlarıdır. Diğer yandan Türkiye örneğinde olduğu gibi, ev sahibi ülkelerin, üretilen elektriği satın almayı garanti etmesi ve meydana gelebilecek kazaların yarattığı sonuçlardan da sorumlu olması öngörülmektedir. Kısacası Rusya, sahip olduğu kaynakların tamamını kullanarak etkin ve girişken bir enerji politikası yürütmektedir. Dış politika öncelikleriyle desteklenerek şekillendirilen bu yaklaşımın Rusya’yı etkin ve enerji ihraç edilen ülkeleri Rusya’ya bağımlı kıldığı belirtilebilir.²⁹

Bundan sonra olay farklı bir yola girdi. TMMOB’nin açtığı dava üzerine Danıştay, 10 Kasım 2009’da, ihalenin dayandırıldığı yönetmeliğin üç maddesi hakkında yürütmeyi durdurma kararı verdi. Bu maddeler, nükleer santrale “yer tahsisi” ve “aktif elektrik enerjisi birim satış fiyatını oluşturma usul ve esasları” ile ilgiliydi. Bu karar üzerine, Türkiye’de devletin genel enerji ve ekonomi politikasına uygun olarak elektrik ticaret ve taahhüt faaliyetlerini yürüten ve ihalenin yapılmasından sorumlu olan Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş (TETAŞ), 20 Kasım 2009’da ihaleyi iptal etti. Çünkü temyize gitse, süre daha uzayacaktı ve yasal süreci muhtemelen aşamayacaktı. (Enerji sektöründeki özelleştirme çalışmaları kapsamında 2001 yılında Türkiye’nin ilk ve tek kamu enerji toptan satış şirketi olarak kurulan TETAŞ’ın görevi, devletin genel enerji ve ekonomi politikasına uygun olarak elektrik ticaret ve taahhüt faaliyetlerini yürütmektir).

²⁸ Noyan Özkan, Doğa Koruma Hukuku Açısından Türkiye’de Nükleer Santral Projeleri, http://nukleersiz.org/sites/default/files/doga_koruma_hukuku_akkuyu_noyan_ozkan.pdf. Bu dilekçenin hazırlanmasındaki katkıları için kıymetlimiz Noyan Özkan’a teşekkürler..

²⁹ Mitat Çelikpala, Türk Dış Politikası, Ed. Baskın Oran, 2013, 3. Cilt, İletişim Yayınları, Ankara

Dönemin Başbakanı Erdoğan, Ocak 2010'daki Rusya ziyareti sırasında, bu engelin kısa sürede aşılacağını ve RF'nin nükleer santral ihalesinde öncelikli ülke görüldüğünü açıkladı. Bunun ardından hükümet, Türkiye Cumhuriyeti ile RF arasında nükleer enerji alanında hükümetler arası bir işbirliği çerçeve anlaşması imzalanmasına karar verdi. İç hukuk yollarını ve dolayısıyla iptal kararını aşmak amacıyla yapılacak bu anlaşma, Anayasa'nın "Milletlerarası Antlaşmaları Uygun Bulma" başlıklı 90. maddesinin, uygulama antlaşmalarından söz eden ve bunların TBMM'ce uygun bulunmasına gerek olmadığını söyleyen 3. fıkrasına dayandırıldı: "*Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce uygun bulunması zorunluğu yoktur; ...*"

Böylece, Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında 12 Mayıs 2010'da imzalanan anlaşma, TBMM tarafından 15 Temmuz'da onandı ve 6 Ekim 2010'da *Resmî Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. RF Konseyi de anlaşmayı 24 Kasım 2010'da onadı. Bu anlaşma sayesinde, ihaleye çıkılmadan, nükleer santral yapımının "hükümetten hükümete" formülüyle hayata geçirilmesinin yolu açılmış oldu. Diğer yandan, Türkiye'nin nükleer enerji sürecinde yeni ve çok tartışmalı, hatta kimilerine göre şaibeli; çevre, enerji ve ekonomi politikaları açısından da sakıncalı bir safhaya geçilmiş oldu.

Anlaşmayı hayata geçirecek proje şirketini, Rus tarafı 13 Aralık 2010'da Ankara'da Akkuyu NGS Elektrik Üretim A.Ş. adıyla kurdu. Şirket, Türkiye Atom Enerji Kurumu'ndan (TAEK) kurucu sıfatı için onay aldı ve nükleer santralin kurulum süreci resmen başlamış oldu. Santral, her biri 1,2 GW kapasiteye sahip 4 reaktörden oluşacak ve toplamda 4,8 GW güce sahip olacaktı. 10 yıllık bir sürede tamamlanması ve 2020'ye kadar tam kapasiteyle faaliyete geçmesi bekleniyordu. Projeye göre birinci reaktörün yer aldığı ilk blok yedinci yılın sonunda bitirilecek, diğerleri de birer yıl arayla faaliyete geçecekti. Proje maliyetinin 20 milyar dolar olacağı tahmin edilmekteydi. Projenin tarafları RF Nükleer Enerjisi Kurumu Rosatom ile TC Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı olacaktı (ETKB). (Rosatom, şirket statüsünde olan bir devlet kuruluşudur).

A.1. Dava Konusu Edilen ÇED Olumlu Kararının Dayanağı Olan "Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma" ve Bu anlaşmanın Anayasa'ya Aykırılığı Nedeniyle Anlaşmanın, ÇED Olumlu Kararı Hakkında Yürütmenin Durdurulması Kararı Verilmesi Ardından, Anayasa Mahkemesi'ne Gönderilmesi İstemi Hakkında

12 Mayıs 2010 tarihinde "*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma*" imzalanmıştır. 15/7/2010 tarih ve 6007 sayılı "*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyetinde Akkuyu Sahasında Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun*" Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak, 21.7.2010 tarih ve 27648 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu Kanun Anayasa Mahkemesi önüne gitmiştir. Anayasa mahkemesi Kanun'u anayasaya aykırı bulmamıştır. Buna karşın, tam da bu davada anlaşmanın iptali gerekçesinde ileri sürdüğümüz bir gerekçeyle, Kanun'a dayalı olarak onaylanan Anayasal olarak nasıl denetlenebileceğini de belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi, 6007 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyetinde Akkuyu Sahasında Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun'un Anayasa aykırı olmadığına karar vermiştir. Bu Kanun'a dayalı olarak onaylanan Anlaşma başta olmak tüm uluslararası anlaşmalar için de bir kriter koymuştur. Mahkeme'nin bu kararına göre "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş bir milletlerarası andlaşmanın, Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal

edilmesi, Devletin o andlaşmayla kabul ettiği yükümlülüklerini yerine getirememesi neticesini ortaya çıkaracaktır. Bu hâl tartışmasız olarak Devleti, uluslararası hukuk karşısında zor durumda bırakacak, Devlet andlaşmanın niteliğine ve kapsamına göre birtakım yaptırımlara maruz kalabilecek ve uluslararası alandaki saygınlığının zarar görmesi söz konusu olabilecektir. Bu nedenle, anayasa koyucu, milletlerarası antlaşmaların onaylanmalarının ardından iptale konu olabilmesinin uluslararası hukuk açısından Devleti bir takım ciddi sorumluluklar altına sokabileceğini düşünmüş ve onları Anayasal denetimin dışında tutmuştur.”³⁰

Ancak görüleceği üzere, Anayasa Mahkemesi'nin yargısal denetim kapsamında görmediği uluslararası anlaşmalar “USULÜNE GÖRE YÜRÜRLÜĞE GİREN” anlaşmalar için geçerlidir. Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesini talep ettiğimiz anlaşma usulüne göre yürürlüğe konulmadığı için Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tabidir.

12 Mayıs 2010 tarihinde Ankara'da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma”nın onaylanmasını uygun bulan Kanunla, Kanunun Resmi Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe gireceği ve Kanun hükümlerinin Bakanlar Kurulu tarafından yürütüleceği düzenlenmiştir.

12 Mayıs 2010 tarihinde Ankara'da imzalanan ve 15/7/2010 tarihli ve 6007 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma”nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 16/8/2010 tarihli ve HUMŞ/182338 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 27/8/2010 tarihinde kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan bu anlaşma, 2010\918 karar numarasıyla 6.10.2010 tarih ve 27721 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

A.1.1. Anayasa Açısından Anlaşma'nın Değerlendirilmesi³¹

Anayasanın 90 ıncı maddesinin birinci fıkrasında, “Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylanması bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır”. Anılan anlaşma da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bu "milletlerarası antlaşmaların onaylanması" konusundaki genel kuraldır. Buna göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi uygun bulmayı bir kanunla kabul etmiştir daha sonra, Cumhurbaşkanı (a.y.m.104/b-6) antlaşmayı onaylayacak ve yayımlayacaktır. **Anayasaya göre milletlerarası antlaşmaları onaylama yetkisi, Bakanlar Kuruluna değil, Cumhurbaşkanıya aittir** (m.104/b-6).

Cumhurbaşkanı usûlünce Meclis tarafından onaylanması kanunla uygun bulunmuş ve hakkında Bakanlar Kurulu kararnamesi düzenlenmiş milletlerarası andlaşmayı onaylar ve Resmî Gazetede yayımlar. Milletlerarası andlaşma bu şekilde yürürlüğe girmiş olur. (Gözler, 2008)

31 Mayıs 1963 gün ve 244 sayılı “Milletlerarası Andlaşmaların Yapılması, Yürürlüğü ve Yayınlanması... Hakkında Kanunun” 3. maddesinin birinci fıkrası ise, “milletlerarası antlaşmaların onaylanması... Bakanlar Kurulu kararnamesiyle olur” demektedir. Yukarıda bahsedilen milletlerarası antlaşmanın onaylanması kanunla uygun bulunduktan sonra, bir “Bakanlar Kurulu Kararnamesi” ile antlaşma onaylanmıştır. **Kemal Gözler'in belirttiği gibi, “Uygulamada milletlerarası antlaşmalar, Cumhurbaşkanı tarafından çıkan bir işlemle değil, bir**

³⁰ Anayasa Mahkemesi Kararı, Esas Sayısı : 2010/92, Karar Sayısı : 2012/86, Karar Günü : 31.5.2012, R.G. Tarih-Sayı : 22.11.2013-28829

³¹ Fevzi Özlüer, “Nükleer Güç Santralının Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma” ve Hukuki Değerlendirmesi, *Güncel Hukuk Dergisi*, 2012 ve Baskın Oran, *Türk Dış Politikası 3. Cilt*, 2013, İletişim Yayınları, Ankara.

Bakanlar Kurulu kararnamesi ile onaylandığı” (Gözler, 2001) görölmektedir. Yukarıda değinilen ve 6.10.2010 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Bakanlar Kurulu kararnamesinden de göröleceği üzere, andlaşmanın onaylanmasının Cumhurbaşkanınca değil, “Bakanlar Kurulunca kararlaştırıldığı” belirtilmiştir. “244 sayılı Kanunun 3’üncü maddesine dayanan bu uygulama Anayasamıza aykırıdır. Zira, Anayasamıza göre (m.104/b-6), milletlerarası andlaşmaları onaylama yetkisi Bakanlar Kuruluna değil, Cumhurbaşkanına aittir. Onaylama işlemi, bir Bakanlar Kurulu kararıyla değil, Cumhurbaşkanının kararıyla yapılmalıdır. Bu Anayasanın apaçık bir hükmüdür.” (Gözler, 2001)

Anayasa’ya aykırı onaylanmış bir antlaşmanın da yine Anayasa’nın 90. Maddesinin 5. fıkrasına aykırı olacağı açıktır. **Bu fıkraya göre, “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.”** denilmektedir. Ancak Bakanlar Kurulu tarafından onaylanması kararlaştırılan ve onaylanan antlaşmanın *usulüne göre yürürlüğe konulduğunu söylemek mümkün değildir*. Bu nedenle de Anayasaya aykırılık iddiasını bu antlaşma için ileri sürmek mümkündür.

A.1.2.Anlaşmanın Uluslararası Niteliği ve Butlan

Bu antlaşmanın uluslararası antlaşma niteliği taşıyıp taşımadığı, Anayasa yargısı ile birlikte uluslararası hukuk bağlamında da tartışılmalıdır. Bu bağlamda antlaşmanın tabi olacağı biçim kuralları ile birlikte içeriğini birlikte tartışmak gerekir. Biçim kurallarının içeriği de bağladığı düşünöldüğünde “Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesine” bakılması gerekir. Bir antlaşmanın hukuksal geçerliliği öncelikli olarak iç hukuktaki usule göre imzalanmış olmasına bağlıdır. 1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi’ne göre de bir andlaşmanın geçersizliğinin ileri sürölmesi, andlaşma yapımına ilişkin iç hukuk hükümlerinin çiğnenmesi çok açık ve çiğnenen kuralın da temel nitelikte olması gerekmektedir. Bu da “*genellikle anayasa düzeyindeki kurallara açıkça aykırı olarak yapılan andlaşmaları kapsar görönmektedir.*” (Pazarcı, 2008) Yukarıda açıkladığı gibi Anayasa ağıısından usulüne göre onaylanmamış bu Andlaşma metni iç hukuk ağıısından iptal edilebilir nitelik taşımaktadır. Uluslararası hukuk kuralları ağıısından, 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesine göre ise, geçerlilik şartlarına uymayan bir andlaşmanın batıl sayılması gerektiği kabul edilmektedir. Bu durumda andlaşma “yürürlüğe girdiği” andan itibaren hiç yapılmamış gibi hüküm doğurması gerekmektedir.³²

A.1.3.Anlaşmanın İç Hukukla İlişkisi ve Tahkim

Bu sayılan nedenlere karşın Andlaşma’nın bir an için ayakta tutulmasına dair hükümet iradesinin öncelikli olarak devletin egemenlik hakkının ihlali sonucunu doğuracağını belirtmek gerekir. Devletin egemenlik hakkının ihlalinin sonuçları hak ve özgürlüklerin kullanımının Anayasa’ya aykırı bir biçimde ortadan kaldırılması sonucunu da doğuracaktır. Bununla birlikte, bir an için Andlaşma’nın geçerlilik şartlarını sağladığını varsayarak Andlaşma’nın içeriğini irdelediğimizde de içerik ağıısından da Andlaşma’nın fesih edilebilir boyuta geldiği anlaşılmaktadır. Andlaşma’nın içerik bakımından bir yatırım antlaşması niteliği olduğu aşıkardır. Yatırım olarak da taraf devletler, Akkuyu’da bir nükleer güç santralinin yapılması ve işletilmesi konusunda işbirliği için antlaşmışlardır. Bu antlaşmanın uygulanması için de Türk hukukuna tabi bir proje şirketi kurulması kararlaştırılmıştır. Andlaşma’nın 5. maddesinin altıncı fıkrasına göre Rus tarafı proje şirketinin işi tamamlaması için gereken sorumluluğu üstlenmiştir. Türk tarafı ise, “*yürürlükteki Türkiye Cumhuriyeti kanun ve*

³² Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, Bursa, Ekin, 2001, s.439-459

Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Bursa, Ekin Kitabevi, 2008, s.369-374

Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008

düzenlemelerinin izin verdiği ölçüde, Türkiye Cumhuriyeti kanun ve düzenlemelerine uygun olarak, gerekli tüm izin ve lisansların zamanında ve uygun şekilde alınmasının temini açısından gerekli tüm önlemleri alacaktır.” Andlaşma'nın 6. maddesinin birinci fıkrasına göre de, *“Rus Tarafı, Proje Şirketi'nin, işbu Anlaşma'nın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren bir yıl içinde, NGS inşasının başlaması için gerekli tüm belgeler, izinler, lisanslar, rızalar ve onayları almak için gerektiği şekilde başvurmasını sağlar. Eğer Proje Şirketi, işbu 6 ncı maddenin bu bendinde bahsi geçen gerekli belgeler, izinler, lisanslar, rızalar ve onayları almak için başvuruda bulunmaz ise işbu Anlaşma ve Proje Şirketi'ne yapılan arazi tahsisi, Türk Tarafı'na herhangi bir yükümlülük getirmeden feshedilecektir.”* Andlaşma'nın 6.10.2010 tarihinde Türkiye tarafından onaylanması ardından, Rus tarafı da iç hukuk süreçlerini tamamlamış ve Bakanlıktan bilgi edinme dilekçesiyle öğrendiğimize göre bu andlaşma 27 Aralık 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten itibaren bir yıl içinde de, 27 Aralık 2011 tarihine kadar, Andlaşma'nın 6. maddesine göre proje şirketi, her türlü izin, lisans ve ruhsatlar için proje şirketinin başvurması gerekmektedir.

Her ne kadar nükleer santral için uluslararası andlaşma yolunun seçilmesinin amacı, nükleer santral sürecinin yargısal denetime tabi tutulmasını engellemek idiyse de, Rusya ile yapılan anlaşma uyarınca da santral yapımı için gerekli olan her türlü izin Türkiye hukukuna göre alınacaktı.

Bu iç hukuk süreci de yargısal denetime tabidir. Akkuyu Nükleer Santrali'nin bulunduğu Mersin Karaman yüzbin ölçekli planın şehircilik ilkelerine aykırılığı da bu anlamda gündeme gelmiş, TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından açılan davada, yapılan planın yürütmesi 01.11.2011 tarihinde durdurulmuştur. Bu süreçten Akkuyu Nükleer Santral alanı da etkilenmesi gerekirken, Nükleer Santral için kurulan Porje Şirketi'nin 2 Aralık 2011 tarihinde sunduğu ÇED başvuru dosyasını Çevre ve Şehircilik Bakanlığı işleme koymuştur. Ardından TMMOB ve Ekoloji Kolektifi tarafından yine Akkuyu Proje Alanının 1/100.000. ölçekli Mersin Karaman Planında gösterilmesine ilişkin, 10.03.2011 tarihli Bakanlık işlemine karşı açılan dava da yine Danıştay, yer tahsisi kararına ilişkin plan değişikliğinin yürütmesini 13.02.2012 tarihinde durdurmuştur. Bir projenin yer tahsisi üst ölçekli planda gösterilmeden, ÇED sürecinin işletilmemesi gerekirken, Bakanlık yaptığı açıklamada, *“Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesinin süreçten etkilenmeyeceğini”* (ÇŞB, 2012) ilan etmiştir. Hükümet, hem andlaşmanın hükümlerini hem de iç hukuk kurallarını uygulanmaz kılacak bir siyasa tercih etmektedir. Bakanlık daha sonradan süreç devam ederken, yüz bin ölçekli Mersin-Adana Çevre Düzeni Planına nükleer santrali işlemiştir. Bu durum başlı başına bir usul hatasıdır.

Oysa, andlaşmanın içeriğinin geçerlilik koşulları ile ilgili düzenlemelerinde uygulanacak kurallar için iç hukuka atıf olduğu açık, eğer bu mahkeme kararı ardından iç hukuk kuralları uygulanmazsa, bu durumda devletin egemenlik hakkının ihlalini doğuracak ve sözleşme ile beklenen amaca da aykırı hareket edilecek, ama diğer yandan da mahkeme kararını Türk hükümeti uygularsa sözleşme gereğince uygulamanın gerçekleşmeyeceği de aşikardır. Andlaşmanın 6. Maddesinde belirtilen izin, ruhsat, onaylar için bir yıllık zaman zarfında proje şirketi gerekli başvurularını yapamamıştır. Bu bile başlı başına bir fesih veya andlaşma maddeleri üzerinde uyuşmazlık ve tahkime gitme sebebidir. Bu durumun sonucunda andlaşmada yaşanılacak uyuşmazlık, geçerlilik koşullarıyla ilgili bir hukuki hal “doğmaz” ise, tahkime kadar gidebilir. Yargı kararlarının uygulanmaması, temel hak ve özgürlüklerden olan, yurttaşların yargısal denetim yoluyla devlet yönetimine katılma ve idarenin kararlarını denetleme hakkı varlığını devletin demokratik bir hukuk devleti olduğuna yönelik Anayasa'nın kurucu ilkelerinden alır. Bu ilkelere aykırılık, bir dış politika siyasasının parçası haline getirilecek olursa önümüzdeki dönemde nükleer güç santrali projesinden kaynaklanacak hukuki sorunlar aynı zamanda hükümetin elinde de bir fesih kozu olarak Rusya'ya karşı ileri sürülebilecektir. Ancak nükleer santral gibi bir konunun bir siyasal malzeme olarak kullanılması bölge güvenliğini de tehdit etmektedir.

Bu bağlamda söylemek gerekir ki, Dava konusu edilen ÇED olumlu kararının dayanağı olan ve 12 Mayıs 2010 tarihinde Ankara’da imzalanan ve 15/7/2010 tarihli ve 6007 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Akkuyu Sahası’nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma”nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 16/8/2010 tarihli ve HUMŞ/182338 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanununun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 27/8/2010 tarihinde kararlaştırılmıştır. **Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan ve 6.10.2010 tarih ve 27721 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 2010\918 karar numaralı Anlaşmanın, Anayasa’nın m.104/b-6 hükmüne aykırı bir biçimde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmış olması ve Anayasa’da gösterilen biçimde, usulüne uygun bir biçimde onaylanmaması bu antlaşmanın iptalini gerektirdiğinden, Anılan Anlaşmanın iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi’ne gönderilmesi ve iptal edilmesi gerekmektedir.**

A.2. AKKUYU NGS PROJESİ ÇED SÜRECİNİN ÇED YÖNETMELİĞİ HÜKÜMLERİNE AYKIRILIKLARI HAKKINDAKİ BEYANLARIMIZ

2 Aralık 2011 Tarihinde Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi ÇED Başvuru dosyası, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na sunulmuştur. Başvuru dosyasının 17.07.2008 tarihli ve 26939 sayılı ÇED yönetmeliğinin yürürlükte olduğu dönemde sunulması nedeniyle, aşağıda Akkuyu NGS ÇED süreci kapsamında gerçekleştirilen halkın katılım toplantısı, kapsam ve özel format belirlemesi, İnceleme ve Değerlendirme Komisyon toplantıları 17.07.2008 tarihli ÇED yönetmeliği hükümleri uyarınca gerçekleştirilmiştir. Ancak, ÇED Olumlu Kararının hangi yönetmelik hükmü uyarınca verildiği hususu hukuken belirsizdir.

Akkuyu NGS ÇED başvuru dosyasının sunulduğu tarihte yürürlükte bulunan 17/07/2008 tarih ve 26939 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 03.10.2013 tarih ve 28784 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği’nin 29. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, 03.10.2013 tarihli yönetmeliğin Geçici birinci maddesi hükmü gereğince, Akkuyu NGS ÇED Süreci 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği hükümlerine tabi olarak işletilmeye devam edilmiştir. ÇED sürecinin, Nihai ÇED Raporu’nun sunulduğu aşamaya kadar olan bütün işlemler 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği hükümleri uyarınca işletilmiş ve tüketilmiş usulü işlemlerdir.

Akkuyu NGS projesi ile ilgili ÇED Olumlu Kararı 01.12.2014’te verilmiştir. ÇED Olumlu Kararı’nın verildiği tarihten 5 gün önce, yeni ÇED Yönetmeliği 25.11.2014 tarihli ve 29186 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

25.11.2014 tarih ve 29186 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği’nin 29 uncu maddesi ile 03.10.2013 tarihli ve 28784 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. Akkuyu NGS projesi hakkında verilen ÇED Olumlu Kararı’nın verildiği tarihte yürürlükte bulunan 25.11.2014 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan ÇED Yönetmeliği’nin Geçici birinci maddesinde,

Geçiş süreci

“GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce, ÇED Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası Valiliğe ya da Bakanlığa sunulmuş projelere bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya başvuru tarihinde yürürlükte olan Yönetmelik hükümleri uygulanır.” düzenlemesine yer verilmiştir.

1993 yılında çıkarılan ilk yönetmelikten bu zamana kadar geçen süre içinde ÇED Yönetmeliğinde, 1997 yılında bir kez, 2002 yılında iki kez, 2004, 2008 ve 2009 yıllarında birer kez, 2011 yılında iki kez, 2013 yılında iki kez olmak üzere toplam **on** defa değişikliğe gidilmiş, yönetmelik **altı** kez (1997, 2002, 2003, 2008, 2013,2014) baştan aşağıya değiştirilmiştir.

Bilindiği üzere, ÇED Olumlu Kararı, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümleri uyarınca verilmektedir. ÇED yönetmeliğinin altı kez yeniden düzenlenmesi, on defa değişikliğe uğraması nedeniyle, yeni ÇED Yönetmelik hükümlerinin uygulandığı süreçte, daha önceki Yönetmelik tarihinde ÇED başvurusu dosyası ya da Proje tanıtım dosyası sunulan projelere hangi tarihli ÇED Yönetmeliği hükümlerinin uygulanması sorunu oluşmaktadır. ÇED Yönetmeliklerinde bu sorunu yenebilmek adına, “Geçiş Süreci” başlıklı düzenlemelere yer verilmektedir.

Bu bağlamda, ÇED süreci kapsamında bir işlem tesis edilirken öncelikle yürürlükte olan ÇED Yönetmeliği'nin Geçiş Süreci ilgili madde hükmünün uygulanması gerekmektedir. İşlem tarihinde yürürlükte olan ÇED Yönetmeliği'nin Geçiş süreci ile ilgili madde hükmünün uygulanması ile tesis edilecek işleme dayanak olacak ÇED Yönetmeliği tespit edilecektir.

Akkuyu ÇED Olumlu Kararı verilmesine ilişkin idari işlem tesis ederken, işlemin tesis edildiği tarihte yürürlükte olan 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin Geçiş Süreci'ni düzenleyen Geçici 1. maddenin uygulanması yasal zorunluluktur.

01.12.2014 ÇED OLUMLU KARARINA HANGİ ÇED YÖNETMELİĞİ'NİN HÜKÜMLERİNİN UYGULANACAĞINA 25.11.2014 TARİHLİ ÇED YÖNETMELİĞİ'NİN GEÇİCİ 1. MADDESİ HÜKÜMLERİ UYARINCA KARAR VERİLMİŞTİR.

ANCAK DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUS, ÇED YÖNETMELİĞİ, ÇED SÜRECİNİN USULÜNÜ BELİRLEMEDİR. BU NEDENLE, BİR YÖNETMELİK HÜKMÜNÜN YÜRÜRLÜĞE GİRDİĞİ TARİHTEN ÖNCEKİ ZAMAN DİLİMİNDE TAMAMLANMIŞ, TÜKETİLMİŞ USULÜ İŞLEMLERE SİRAYETİNDEN SÖZ ETMEK HUKUKA AYKIRILIK TEŞKİL EDECEKTİR. BU BAĞLAMDA, AKKUYU NGS ÇED SÜRECİNE İLİŞKİN HALKIN KATILIMI, KAPSAM VE ÖZEL FORMAT BELİRLEME TOPLANTISI, ÖZEL FORMAT VERME, İNCELEME VE DEĞERLENDİRME KOMİSYON TOPLANTILARI 2008 TARİHLİ ÇED YÖNETMELİĞİ HÜKÜMLERİ UYARINCA GERÇEKLEŞTİRİLMİŞTİR. BU AŞAMALARA İLİŞKİN TÜKETİLMİŞ İŞLEMLERİN, 2014 TARİHLİ ÇED YÖNETMELİĞİNİN SÖZDE “LEHE OLAN” HÜKÜMLERİ UYARINCA İRDELENMESİ DE HUKUKA AYKIRILIK TEŞKİL EDECEKTİR.

Ayrıca, 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin Geçici 1. Maddesinde yer alan “bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya” ibaresi nedeniyle, Yeni yönetmeliğin Geçici birinci maddesi delaletiyle, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği ve 2014 tarihli ÇED yönetmeliğinin proje sahibinin lehine olan hükümleri birlikte uygulanabilmesinin olanağının oluşmuş olması, Bakanlığa, her iki yönetmeliğin “lehe olan hükmünü” uygulama yönünde, ucu açık, belirsiz ve geniş bir takdir yetkisi tanımıştır. Uygulanacak olan yönetmelik hükmünün kimin lehine olacağı hususunun da, yönetmelikte belirsiz bırakılması Bakanlığa bu yönde de bir geniş yetki bırakmıştır. Bakanlık kendisine tanıdığı geniş takdir yetkisi ile anılan hükmü “proje sahibinin lehine olan hükümler uygulanır” şeklinde yorumlamış ve dava konusu edilen ÇED Olumlu Kararı'na imza atmıştır.

Yeni yönetmeliğin Geçici birinci maddesinde yer alan lehe olan uygulanır ibaresini proje sahibinin lehine olan uygulanır olarak yorumlayan Bakanlık, Akkuyu NGS projesi ÇED sürecine ilişkin 17.07.2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği'ne göre hukuka aykırı olan durumların, hukuka uygun olmasına neden olmuştur. Ancak yukarıda belirtildiği gibi, 25.11.2014 tarihi öncesinde tüketilen usulü işlemlerin hukuka uygun olup olmadığını, 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği kapsamında değerlendirilmesi, yine bu işlemlerle ilgili 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliğinin proje sahibinin “lehine olan hükümlerinin uygulanması” yönünde takdir yetkisi kullanılmasının hukuka uygunluğu bulunmamaktadır.

DAVALI İDARENİN TAKDİR YETKİSİNİN YOL AÇTIĞI HUKUKA AYKIRILIKLAR

Geçiş sürecine ilişkin düzenleme, hangi tarihli ÇED yönetmeliği'nin uygulanmasını belirleyen düzenlemedir ve her ÇED sürecinde işlem tesis edilirken uygulanması kaçınılmaz hükmüdür. Başka bir deyişle, işlem tarihinde yürürlükte bulunan ÇED Yönetmeliğinde Geçiş sürecini düzenleyen maddesi, hangi yönetmeliğin uygulanacağını belirleyen, bir nevi sıçrama tahtası işlevindedir. Bu bağlamda, Akkuyu Nükleer Güç Santrali ÇED sürecinde, "lehe olan uygulanır hükmü" gereğince hangi işleme 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği hükmünün, hangi işleme 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği hükmünün uygulanacağı hususunun, 2014 tarihli yönetmeliğin Geçici madde bir hükmüne dayanılarak belirlenmesi kaçınılmazdır.

ÇED süreci kapsamında gerçekleştirilen, halkın katılım toplantısı, kapsam ve özel format toplantısı, özel format verme işlemi, inceleme ve değerlendirme komisyon toplantıları, ilan ve duyurular gibi işlemler hazırlık işlemi niteliği taşımakta, bu nedenle tek başına dava konusu edilememektedir. ÇED Yönetmeliğinde, ÇED süreci ÇED Olumlu/Olumsuz kararının sonrasını da kapsayan bir süreç olarak tanımlanmasına karşın, bu süreç içerisinde verilen ÇED Olumlu/Olumsuz kararları icrai nitelikte idari işlemler olması nedeniyle dava konusu edilebilmekte, bu bağlamda yukarıda hazırlık işlemi denilen aşamaların hukuka uygun olup olmadığı hususu, ÇED Olumlu/Olumsuz kararına ilişkin işlemin hukuka uygunluğunu belirlemektedir. (ÇED Gereklidir/Gerekli Değildir kararına ilişkin süreçten dava konusu ile ilgili olmaması nedeniyle bilinçli olarak bahsedilmemiştir). Ancak, Akkuyu NGS ÇED süreci kapsamında gerçekleştirilen bir takım usul işlemleri 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği hükümleri uyarınca tamamlanmıştır.

Bu nedenle ki, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği hükümleri uyarınca yürütülen ve anılan yönetmelik hükümlerine aykırı olan işlemlerin, ÇED Olumlu kararı verilirken yürürlükte olan 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliğin Bakanlık'a göre proje sahibinin lehine olarak yorumlanan hükümleri gereğince incelemeye alınması, hukuka aykırı bir durumu doğuracaktır.

İş bu nedenle, 2008 tarihli yönetmelik hükümleri uygulanarak tüketilen işlemlerin 2014 tarihli yönetmeliğin proje sahibinin lehine olan hükümleri uyarınca irdelenmesi dava konusu idari işlemi hukuka aykırı hale getirmektedir.

2008 TARİHLİ ÇED YÖNETMELİĞİ'NE AYKIRI OLARAK YÜRÜTÜLEN AKKUYU NGS SÜRECİ 2014 TARİHLİ YÖNETMELİK İLE HUKUKA UYGUN HALE GETİRİLMEK İSTENMEKTEDİR.

Yukarıda izah edilen nedenlerle, 17.07.2008 tarihli ve 03.10.2014 tarihli ÇED yönetmelikleri ile 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin taslağında yer almayan "bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya" hükmüne 25.11.2014 tarihinde yayımlanan ÇED Yönetmeliği'nde yer verilmiştir. Yeni yönetmeliğe konulan bu hüküm, tüm süreçleri 17.07.2008 tarihli ÇED yönetmeliği hükümleri uyarınca gerçekleştirilen ve anılan yönetmelik hükümlerine aykırı olan Akkuyu NGS ÇED sürecinin, aşağıda izah edilecek nedenlerle 2008 tarihli ÇED yönetmeliğine aykırı olan işlemleri hakkında, 2014 tarihli yönetmelik hükümlerinin uygulanmasına ve belirtilen hukuka aykırılıkların hukuka uygun hale getirilmesine yol açmıştır.

Kanımızca, Bakanlığa bu konuda geniş takdir yetkisi verilmesi, hukuki belirsizliklere yol açmanın yanı sıra eşitlik ilkesini ve yurttaşların hukuk devletine olan güvenini zedelemektedir.

Akkuyu ÇED sürecinin ÇED Olumlu Kararı'nın verildiği ana kadar gerçekleşen aşamalarını özetlemek gerekirse;

A.2.1.AKKUYU NGS SANTRALİNE İLİŞKİN ÇED SÜRECİ ÖZETİ

-2 Aralık 2011 –Akkuyu Nükleer Güç Santrali ÇED Başvuru dosyası Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulmuştur.

-29 Mart 2012- Mersin Gülnar İlçesi Büyükeceli Beldesi, Belediye Düğün Salonunda halkın katılım toplantısı düzenlenmiştir. Toplantı salonu önüne Jandarma görevlilerince barikatlar

kurulmuş, toplantı salonuna girmek isteyen yurttaşlara, öncelikle bölge halkının alınacağı, salonda yer kalması durumunda diğer yurttaşların da salona alınacağından bahsedilmiştir. Böylelikle, Mersin ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelerek toplantıya katılmak isteyen yurttaşlar ise, ilk aşamada toplantı salonuna alınmak istenmemiştir. Toplantı salonu içerisindeki protestolar sonrasında, toplantı, Bakanlık görevlilerince proje hakkında herhangi bir sunum yapılmadan sonlandırılmıştır. Toplantının yapılmadığı basında geniş yer almasına karşın, şirket ve Bakanlık yetkilileri, Halkın Katılım Toplantısının usulüne uygun olduğunu lanse etmektedirler.

-3 Nisan 2012- Akkuyu NGS ÇED süreci kapsamında, Kapsam ve Özel Format Belirleme Toplantısı Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Yurttaşların, demokratik kitle örgütlerinin projeye ilişkin ÇED süreci kapsamında Halkın Katılımı toplantısının usulüne uygun olarak gerçekleştirilmediği gerekçesiyle, Kapsam ve Özel Format Belirleme Toplantısının iptal edilmesi talebiyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'ne yaptığı başvurular değerlendirmeye alınmamıştır.

-21 Mayıs 2012-Akkuyu NGS ÇED Raporu için özel format verildi.

-3 Ekim 2012 - Akkuyu Nükleer Santrali entegre projesi kapsamındaki iletim hatlarına ilişkin kısımlar, ÇED Yönetmeliği'nde bu yönde bir hüküm olmamasına rağmen ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü tarafından Akkuyu NGS ÇED Raporu kapsamından çıkarıldı

-9 Temmuz 2013 –Akkuyu NGS projesi ÇED Raporu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulmuştur.(Sunulan ilk ÇED Raporu)

-15 Temmuz 2013-Akkuyu NGS projesi ÇED Raporu 'Şekil ve içerik' yönünden eksik bulunduğu gerekçesiyle şirkete iade edilmiştir.

-4 Eylül 2013-Akkuyu NGS projesi revize ÇED Raporu halkın görüşüne sunuldu.

-1 Ekim 2013-Akkuyu NGS projesine ilişkin ÇED süreci kapsamında 1. İnceleme Değerlendirme Komisyon toplantısı düzenlendi. Toplantıya ilişkin tutanaklar, sunulan görüşler kamuoyundan gizlenmiş, bu yönde yapılan bilgi edinme talepleri ilgili bilgi ve belgeler paylaşılmamak suretiyle yanıtız bırakılmıştır.

-5 Nisan 2014 - “Akkuyu Nükleer Güç Santrali (NGS) Projesi'ne ilişkin Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na yeniden sunuldu” şeklinde Basında ve internet sitelerinde yayınlanan Anadolu Ajansı kaynaklı haberler ile yayınlandı.

-26 Haziran 2014-Akkuyu NGS projesi 2. revize raporunun Bakanlığa sunulduğu ilan edildi. ÇED Raporu Bakanlığa sunulmasına rağmen, İki ayı aşkın süre kamuoyuyla paylaşılmadı. Bu süre zarfı içerisinde, ÇED Raporunun ve 1. İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu toplantısına ilişkin tutanak ve görüşlerin paylaşılması amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na ÇED İzin Denetim ve Genel Müdürlüğü'ne yapılan bilgi edinme başvuruları, Genel Müdürlükçe usulüne uygun olarak yanıtlanmadı. Yapılan itiraza, Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu 1. İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu toplantısına sunulan görüşlerin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında, paylaşılması gereken belgeler olduğu yanıtını vermiş, ancak ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü ilgili görüşleri vermektan imtina etmiştir. Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na vermiş olduğu kararın uygulanması yönünde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na uyarıda bulunması amacıyla yapılan başvuruda, Başbakanlık Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, daha önce verdiği görüşü değiştirerek 1. İnceleme Değerlendirme Kurulu'na sunulan görüşlerin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun istisnai hükümleri arasında olduğu yönünde karar vermiştir.

-24 Temmuz 2014- Akkuyu NGS projesine ilişkin ÇED süreci kapsamında Birinci İnceleme Değerlendirme Komisyon toplantısı düzenlendi.

-24 Eylül 2014- Akkuyu NGS projesi Nihai ÇED Raporu hazırlandı.

-24 Ekim 2014-Akkuyu NGS projesi ÇED Raporu, nihai kabul inceleme-değerlendirme süreci Komisyonca sona erdirilmiş, Nihai ÇED Raporu kamuoyu ile paylaşılmıştır.

-25 Kasım 2014 –Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği 25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

-01 Aralık 2014 -Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın 01.12.2014 tarih ve 3688 sayılı işlemiyle Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi (Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam Merkezi) için ÇED OLUMLU Kararı verildi.

Dava konusu edilen hukuki uyuşmazlıkta, 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği’nin Geçiş sürecini düzenleyen Geçici Madde 1 hükmünde yer alan “bu Yönetmeliğin lehte olan hükümleri ve/veya” ibaresi nedeniyle, Akkuyu NGS sürecinde, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği ile 2014 tarihli yeni ÇED Yönetmeliği’nin hükümleri karşılaştırılmakta, lehe olan hüküm uyarınca ÇED Olumlu kararının hukuka uygun olup olmadığı irdelenmektedir. Belirtildiği üzere, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği’ne aykırı olan bir husus, 2014 tarihli ÇED yönetmeliği hükümleri uyarınca hukuka uygun olabilmektedir. BU DURUMDA, İDARENİN TAKDİR YETKİSİNİ HUKUKA AYKIRI KULLANIP, KULLANMADIĞINI DA İRDELEMELİ GEREKMEKTEDİR.

TAKDİR YETKİSİ, DENETLENEMEYEN, SINIRSIZ BİR YETKİ DEĞİLDİR. YÖNETMELİK HÜKMÜNDE BU KONUDA BİR DÜZENLEME OLMASI, İDARENİN BU YETKİYİ DİLEDİĞİ GİBİ KULLANABİLECEĞİ ANLAMINA GELMEMEKTEDİR. TAKDİR YETKİSİNİN HUKUKA UYGUN OLARAK KULLANILMASI GEREKMEKTEDİR.

Verilen bilgiler ışığında, Akkuyu ÇED süreci kapsamında gerçekleşen işlemleri 2008 tarihli ÇED yönetmeliği ile 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği hükümleri karşılaştırılarak inceleyecek olursak,

A.2.1.1. BİR ÇED SÜRECİNDE İKİ KEZ ÖZEL FORMAT BELİRLEMEK HUKUKA AYKIRIDIR.

Proje kapsamında, Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü’nün 30.10.2012 tarih ve 16564 sayılı yazısı ile 21 Mayıs 2012 tarihli Kapsam ve Özel Formatında yer alan Akkuyu NGS’ye bağlantıyı sağlayacak Enerji İletim Hatları ve Trafo merkezlerinin çevresel etki değerlendirme süreçleri, dava konusu ÇED sürecinin dışında bırakılmıştır.

Genel Müdürlüğün 30.10.2012 tarihli yazıya göre; Akkuyu NGS Elektrik Üretim A.Ş. tarafından 27.08.2012 tarih ve ANK-06-04.00/1401 sayılı yazı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü’ne başvuruda bulunarak, Akkuyu NGS Sahasının sınırları dışında yer alan Enerji İletim Hatları ve Trafo merkezlerinin ÇED Raporu özel formatı kapsamında çıkartılmasına yönelik gerekli değişikliklerin yapılması talep edilmiştir.

Bakanlık, 03.10.2012 tarihli yazısı ile, Akkuyu NGS Elektrik Üretim A.Ş.’nin başvurusunu kabul etmiş ve Akkuyu NGS projesi ÇED Raporu Özel formatında yer alan Enerji iletim hatları ve trafo merkezlerinin çevresel etkilerinin değerlendirilmesine ilişkin başlıkları ÇED Raporu özel formatından çıkarmış ve ÇED Raporu özel formatını yeni haliyle ÇED Raporunu hazırlayan DOKAY isimli firmaya gönderilmiştir.

2008 Tarihli ÇED Yönetmeliğini Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme toplantısı başlıklı 10. Maddesinde

(1) Halkın katılımı, bilgilendirme, kapsam belirleme ve özel format verme işlemleri, on iki işgünü içerisinde tamamlanır.

(2) Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme amaçlı ilk toplantısında;

a) Proje sahibi, proje hakkında komisyonu bilgilendirir.

b) Bakanlık ve/veya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü halkın katılımı toplantısı hakkında komisyonu bilgilendirir. Ayrıca halkın katılımı toplantısına katılmış bulunan komisyon üyeleri de görüş ve önerilerini bildirirler.

c) Projenin hangi kapsamda ele alınmasının gerektiğini belirlemek üzere projenin önemli çevresel etkileri göz önüne alınarak bu Yönetmeliğin EK-III'ündeki Çevresel Etki Değerlendirmesi genel formatında ana başlıklar altında ele alınması gereken konular detaylandırılır, kapsam belirlenir.

ç) Komisyon tarafından formata ilave edilmesi ya da formattan çıkarılması gereken hususlar tespit edilir. Halkın katılımı toplantısındaki görüş ve öneriler de dikkate alınarak özel format ile Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu hazırlayacak çalışma grubu belirlenir.

d) Komisyon tarafından belirlenen özel format, proje sahibi ve/veya temsilcisine bu maddede belirlenen süre içerisinde Bakanlık tarafından verilir.

(3) Proje sahibi özel formatın verilmiş tarihinden itibaren bir yıl içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu sunulmaz veya gerekçesi belirtilerek ek süre isteminde bulunulmaz ise başvuru geçersiz sayılır. Proje sahibinin süre uzatım talebi Bakanlıkça uygun bulunması halinde altı ayı geçmemek üzere bir defaya mahsus ek süre verilir.

Denilmektedir.

25.11.2014 tarihli ÇED yönetmeliğinin Komisyonun, kapsam ve özel format belirlemesi başlıklı 10. Maddesinde ise

(1) Komisyon üyesi kurum/kuruluşların görüş ve önerileri ile halktan gelen görüş ve öneriler doğrultusunda Bakanlıkça ÇED Raporu Özel Formatı hazırlanır.

(2) Komisyon tarafından belirlenen Özel Format, Bakanlık tarafından belirlenen Özel Format Bedelinin bu maddede belirlenen süre içerisinde ödenmesi mukabilinde verilir. Halkın Katılımı Toplantısı/Toplantılarının tamamlanmasından itibaren Format Bedeli, üç (3) ay içerisinde yatırılmaz ise ÇED süreci sonlandırılır.

(3) Format Bedelinin yatırılmasından sonra, Bakanlıkça yedi (7) iş günü içerisinde Özel Format verilir.

(4) Bakanlıkça yeterli verilmiş kurum/kuruluşlar Özel Formatın verilmiş tarihinden itibaren on sekiz (18) ay içinde ÇED Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde ÇED Raporu sunulmaz ise ÇED süreci sonlandırılır.

denilmektedir.

Görüldüğü üzere, ÇED Raporu Özel formatının sonradan değiştirilebileceğine ilişkin bir yasal hüküm bulunmamaktadır. Kaldı ki, Akkuyu NGS ÇED süreci 2008 ÇED Yönetmeliği hükümleri kapsamında işletilmekte, ve 2008 tarihli ÇED yönetmeliğinin 25.maddesinin 1. fıkrası gereğince de entegre projeler için TEK ÇED RAPORU düzenlenmesi yasal zorunluluktur.

ÇED Yönetmeliği'nde, Bakanlığın belirlenmiş ÇED Raporu özel formatını gerekli görülmesi durumunda değiştirilebileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. İdare'nin yönetmelikte düzenlenmemiş bir işlemi tesis etmesi ve ÇED Raporu Özel formatını, proje sahibinin isteği üzerine değiştirmesi hukuka aykırıdır.

Ayrıca, entegre projeye bağlı ünitelerin, proje kapsamında çıkarılıp ayrı bir ÇED sürecine tutulması, ÇED Yönetmeliği'nin 25. maddesine de aykırıdır.

A.2.1.2. ENTEGRE PROJE BİRDEN FAZLA ÇED SÜRECİ UYGULANMALIDIR. İDARENİN AKSİ YÖNDE KULLANDIĞI TAKDİR YETKİSİ, KÜMÜLATİF ETKİ DEĞERLENDİRMESİNİ ENGELLEMEDİR.

Her ne kadar Akkuyu NGS projesi Nihai ÇED Raporunda bahsedilmese de, Akkuyu NGS projesi entegre proje niteliği taşımaktadır.

Bir proje ile ilgili ÇED Raporunun nasıl hazırlanacağı hususu, Özel format verme işlemi ile belirlenmektedir. Özel Format Verme işlemi ise, halkın katılım toplantısının sonrasında

gerçekleştirilen Kapsam ve Özel format belirleme toplantısı sonrasında verilmektedir. Özel format verildikten sonra, yönetmelikte belirlenen süre içerisinde verilen formata uygun olarak ÇED Raporu hazırlanmaktadır. Akkuyu ÇED süreci kapsamında, özel format verme işlemi 25.05.2012’de yapılmış, sonrasında Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü’nün 30.10.2012 tarih ve 16564 sayılı yazısı ile 21 Mayıs 2012 tarihli Kapsam ve Özel Formatında yer alan Akkuyu NGS’ye bağlantıyı sağlayacak Enerji İletim Hatları ve Trafo merkezlerinin çevresel etki değerlendirme süreçleri, hukuka aykırı olarak dava konu ÇED sürecinin dışında bırakılmıştır.

Somut olayda, Özel format vermeye ilişkin 2008 tarihli ÇED yönetmeliği kapsamında belirlendiği açıktır. Bu nedenle, entegre projeye ilişkin ÇED sürecinin nasıl işletileceğine, tek ÇED süreci olup olmayacağına ilişkin tesis edilen işlem, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Akkuyu NGS projesi Nihai ÇED Raporunda, Akkuyu Entegre projesi kapsamına dahil olan projelerin bir kısmı değerlendirilmemiştir. Entegre proje kapsamındaki bazı üniteler ve tesisler ise iş bu ÇED sürecinin kapsamı dışında bırakılmış ve Akkuyu NGS projesi için TEK ÇED Süreci işletilmemiştir.

17.07.2008 ÇED YÖNETMELİĞİ	25.11.2014 ÇED YÖNETMELİĞİ
Entegre projeler ve arama faaliyetleri (Değişik madde başlığı: RG-30/6/2011-27980) MADDE 25 –(1) Bu Yönetmeliğe tabi birden fazla projeyi kapsayan entegre bir projenin planlanması halinde, Bakanlıkça entegre proje için tek Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması istenir.	Entegre projeler MADDE 25 – (1) Bu Yönetmeliğe tabi birden fazla projeyi kapsayan entegre bir projenin planlanması halinde, Bakanlıkça entegre proje için tek bir ÇED Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması istenebilir.

Görüldüğü üzere, 17.07.2008 tarihli ÇED yönetmeliğine göre, entegre projeler için Tek ÇED Başvuru dosyası düzenlenmesi, tek ÇED süreci işletilmesi zorunludur. Ancak, 25.11.2014 tarihli yönetmelikte, böyle bir zorunluluk söz konusu değildir. Bu konuda İdare’ye takdir hakkı tanınmıştır.

Dava konusu ÇED olumlu kararına konu ÇED süreci, “Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam Merkezi” ünitelerini kapsamaktadır. Ancak, Akkuyu NGS Entegre projesi kapsamında, proje sahasında taş ocakları kurulmuş, ama anılan taş ocakları dava konusu edilen ÇED süreci kapsamı dışında bırakılmıştır.

Akkuyu NGS Nihai ÇED Raporunun “Bölüm II - Sayfa 15” kısmında taş ocakları ile ilgili aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir.

“Herhangi bir yangın durumunda, yangın bölgesine erişimin sağlanması için söz konusu yolların açılmasına ek olarak, söz konusu yolların uygun bir biçimde inşa edilmesi de gerekmektedir. Bu nedenle de söz konusu yangın yollarının inşası için oldukça fazla miktarda taş ve hafriyat ihtiyacı hasıl olmuştur. Ayrıca, taş ocağı işletiminden elde edilecek taş ve hafriyatın, Akkuyu NGS Projesi’nin çevreye uyumlu bir şekilde mümkün olan en az atıkla inşa edilmesi için, işbu ÇED sürecinin tamamlanmasından, elektrik üretim lisansının alınmasından ve TAEK ile diğer kamu kuruluşlarından inşaat çalışmalarına başlamak için gerekli izinlerin alınmasından sonra, Proje kapsamında yapılması planlanan dolgu sahalarında ve iskelede kullanılması da mümkün olabilecektir. Böylece, Proje’nin saha dışına etkisi minimum seviyeye çekilmiş olacak, Proje sahası dışında dolgu sahası ve liman için ayrı bir taşocağı açılmasına ihtiyaç duyulmayacağından çevreye olumlu bir katkı sağlanmış

olunacaktır. Söz konusu taş ve hafriyat ihtiyacının karşılanması için en uygun ve çevreyi en az etkileyecek olan çözümün, ihtiyaç duyulan malzemenin Proje sahasından çıkartılması olduğuna kanaat getirilmiştir. Bu kapsamda, ilgili tesisler PŞ tarafından ayrı Proje Tanıtım Dosyaları (PTD) çerçevesinde ele alınmış olup, kırma-eleme tesisi, depolama tesisi ve iki adet taş ocağı için Mersin Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından “ÇED Gerekli Değildir” kararları verilmiştir (detaylı açıklama için bk. Bölüm V.1.1). Söz konusu “ÇED Gerekli Değildir” kararları aşağıdaki gibidir:

- Akkuyu Taş Ocağı, Kırma-Eleme ve Depolama Tesisi; 31.12.2012 tarih ve 220.02/1480/13094 sayılı “ÇED Gerekli Değildir” kararı
- Akkuyu Taş Ocağı, Kırma-Eleme ve Depolama Tesisi; 30.04.2013 tarih ve 220.02/637/4878 sayılı “ÇED Gerekli Değildir” kararı
- Akkuyu 2 Nolu Taş Ocağı; 05.12.2013 tarih ve 220.02/1843/11391 sayılı “ÇED Gerekli Değildir” kararı

PŞ, yukarıda belirtilmiş olan ÇED Gerekli Değildir kararları ışığında, İR:82316 sayılı maden işletme ruhsatı ile EN: 3296394 numaralı sahada kalker-dolomit taşocağı madeni işletmeye başlamış olup, söz konusu maden işletme ruhsatı kapsamındaki faaliyetlerini halen sürdürmektedir.”

Diğer yandan, Nihai ÇED Raporda atıkların akıbetinin ne olacağı, nasıl bertaraf edileceği, nasıl kontrol altına alınacağı hususlarına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Nükleer santralden kaynaklı atıkların kontrolü, yönetimi, depolanması, bertarafı gibi işlemler ÇED süreci dışında bırakılmıştır.

Proje kapsamında, Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü’nün 30.10.2012 tarih ve 16564 sayılı yazısı ile 21 Mayıs 2012 tarihli Kapsam ve Özel Formatında yer alan Akkuyu NGS’ye bağlantıyı sağlayacak Enerji İletim Hatları ve Trafo merkezlerinin çevresel etki değerlendirme süreçleri, dava konu ÇED sürecinin dışarısında bırakılmıştır. Kapsam ve Özel Formatının, sonradan değiştirilmiş olmasının hukuka aykırı olduğu hususunu şerh koyarak, Entegre proje kapsamındaki tesislerin birbirinden ayrı ÇED süreçlerine tabi tutulması, entegre projenin kümülatif etkisinin tespitini engellemek amaçlıdır.

Entegre projeye ilişkin tek ÇED süreci işletilmesi hususu, özel format ile belirlenmektedir. Özel format belirleme işlemleri 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği kapsamında tüketildiği için, anılan yönetmelik hükmü kapsamında değerlendirilmelidir. 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği’nin 25. Maddesinin 1. Fıkrası hükmü gereğince, entegre projelere ilişkin TEK ÇED RAPORU hazırlanması zorunludur. Dava konusu idari işlemde bu zorunluluk yerine getirilmemiş ve hukuka aykırı işlemler yürütülmesine sebebiyet verilmiştir.

Şayet 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği uygulanmış ise, burada dikkat edilmesi gereken husus, İdare’nin iki ayrı takdir yetkisi kullanmasıdır. İdare ilk takdir yetkisini, proje sahibinin lehine olan hükümleri tespit etme yönünde kullanmış ve 25.11.2014 tarihli yönetmeliğin entegre tesisler ile ilgili maddesini uygulamıştır. Ancak, 2014 tarihli yönetmeliğin, 2008 tarihinde tüketilen usuli işlemlere uygulanması hukuka aykırıdır.

İdare ikinci takdir yetkisini ise, 2014 tarihli yönetmeliğin 25. Maddesini uygulayıp, entegre proje için TEK süreci işletilmesini talep edip etmeme yönünde kullanmıştır.

Akkuyu NGS Entegre projesinde, ÇED sürecine 2008 tarihli ÇED yönetmeliği hükümleri uygulanırsa projenin tüm üniteleri için TEK ÇED SÜRECİ işletilmesi gerekmektedir. Somut olayda, tek ÇED süreci işletilmediği, 2014 tarihli yönetmelik hükümlerinin uygulandığı aşıkardır. Zira tek ÇED süreci işletilseydi, raporda atıkların akıbetinin ne olacağıyla ilgili de kesin bir hüküm bulunması gerekirdi, ancak, böyle bir durum söz konusu değildir. Bu husus, ÇED sürecine 2014 tarihli ÇED Yönetmeliğinin proje sahibinin lehine olan hükümlerinin

uygulandığı hususunu ortaya koymaktadır. Böylelikle, 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği md 24-f uyarınca İdare keyfi olarak kapasite artışına gidecek, atık depolama tesisi ile ilgili usulü belirleyebilecek, öngörülebilirlik ve belirlilik ilkesine aykırı bir durum daha oluşacaktır. İdare bu konuda, lehe olan uygulanır hükmünü, proje sahibinin lehine yorumlamıştır.

TEK ÇED Süreci işletilmesi ile elde edilmek istenen fayda, entegre projenin çevresel etkilerinin bütüncül olarak değerlendirilmesidir. Entegre proje kapsamındaki ünite ve projelerin bir kısmının ayrı ÇED süreçlerine tabi tutulması, bu projelerden bir kısmı için ÇED Gerekli Değildir kararı alınmıştır gibi atıflarda bulunulması, entegre projenin bütüncül etkilerinin değerlendirilmesine bir katkısı bulunmamaktadır. Bu yöndeki ifadeler, anılan tesisler ile ilgili yasal prosedürlerin tamamlandığından başka bir anlama gelmemektedir. Bahsi geçen taş ocakları ile ilgili proje tanıtım dosyası hazırlanması, ÇED Gerekli Değildir kararı alınması anılan ünitelerin, iş bu davaya konu Nihai ÇED Raporunda yer alan ünitelerden bağımsız olarak çevresel etki değerlendirmesine tabi tutulduğu yönündedir. Ancak, talep ettiğimiz husus, yasal prosedürün tüketilmesi değil; tüm bu ünitelerin birlikte çalışması ile oluşacak çevresel etkinin bütüncül olarak değerlendirilmesidir.

Bu nedenle, davalı İdare, kendisine verilen takdir yetkisini, faaliyete geçmesi durumunda ağır riskler taşıyan bir işletmenin çevresel etkilerinin bütüncül olarak değerlendirilmesini önleyecek biçimde geniş olarak kullanamaz.

Hangi yönetmelik hükmü uygulanırsa uygulansın, Entegre proje niteliği taşıyan Akkuyu NGS Projesinin kümülatif etkisinin değerlendirilmesi için, TEK ÇED SÜRECİ İŞLETİLMESİ GEREKMEKTEDİR. Entegre projenin birden fazla ÇED sürecine tabi tutulması, kümülatif etki değerlendirmesinin yapılmasını engellemektedir.

A.2.1.3. DAVALI İDARE, ÇED YÖNETMELİĞİ'NİN 20. MADDESİNDEN ALDIĞI TAKDİR YETKİSİNİ HUKUKA AYKIRI OLARAK KULLANMIŞTIR.

17.07.2008 ÇED Yönetmeliği'nin Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme toplantısı başlıklı 10'ncu maddesinin 1. Fıkrası	25.11.2014 ÇED Yönetmeliği'nin Komisyonun, kapsam ve özel format belirlemesi başlıklı 10'ncu maddesinin 2. Ve 3. fıkraları
MADDE 10 – (1) Halkın katılımı, bilgilendirme, kapsam belirleme ve özel format verme işlemleri, on iki işgünü içerisinde tamamlanır.	MADDE 10 – (2) Komisyon tarafından belirlenen Özel Format, Bakanlık tarafından belirlenen Özel Format Bedelinin bu maddede belirlenen süre içerisinde ödenmesi mukabilinde verilir. Halkın Katılımı Toplantısı/Toplantılarının tamamlanmasından itibaren Format Bedeli, üç (3) ay içerisinde yatırılmaz ise ÇED süreci sonlandırılır. (3) Format Bedelinin yatırılmasından sonra, Bakanlıkça yedi (7) iş günü içerisinde Özel Format verilir.

Görüldüğü üzere, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği'ne göre, Halkın katılımı, bilgilendirme, kapsam belirleme ve özel format verme işlemleri, on iki işgünü içerisinde tamamlanması zorunludur. 25.11.2014 tarihli yönetmelik md 10/2 ve 3. Fıkraları hükümlerinde düzenlenen halkın katılım toplantısı ile kapsam ve özel format belirleme işlemleri arasında, format bedelinin ödenmesi için verilen 3 ay ve format bedelinin yatırılmasından sonraki 7 günlük süre göz önünde

bulundurulursa, 2008 tarihli yönetmelikte belirlenen süreden daha uzun bir süre öngörülmüştür.

Anılan işlemler, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği kapsamında tüketildiği için, bu usulü işlemlerin 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği kapsamında değerlendirilmesi yukarıda izah edilen nedenlerle hukuka aykırılık teşkil edecektir.

ÇED sürecinde halkın katılım toplantısının usulüne uygun olarak gerçekleştirilmediğine, toplantının Bakanlık görevlilerince proje hakkında herhangi bir sunum yapılmadan sonlandırıldığına ilişkin beyanlarımızı saklı tutarak, Nihai ÇED Raporunda belirtilen halini varsayarak iddialarımızı ileri süreceğiz olursak; Nihai ÇED Raporuna göre Akkuyu ÇED Süreci kapsamında halkın katılım toplantısı 29 Mart 2012 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 3 Nisan 2012 tarihinde Kapsam ve Özel Format belirleme toplantısı yapılmış, 21 Mayıs 2012 tarihinde ise Özel Format verilmiş ve işlem tamamlanmıştır. Görüldüğü üzere, 12 iş günü olarak belirlenen süre aşılmıştır. Bu süre aşılmasının nedeni, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'nün 11.04.2012 tarihli 6085 sayılı yazısına dayanmaktadır.

Genel müdürlük 11.04.2012 tarihli 6085 sayılı yazısı ile,

“Akkuyu Nükleer Güç Santrali projesi hakkında ÇED Yönetmeliği'nin ÇED Raporu Özel formatı belirlenmesine esas teşkil edecek kurum görüşlerinin yönetmelikte belirlenen süre içerisinde gönderilmesinin mümkün olmaması nedeniyle; Yönetmeliğin 20. Maddesi uyarınca; format gönderme süresinin dolduğu 16.04.2012 tarihinden itibaren 30 iş günü süreyle uzatılmıştır”

kararını almıştır.

Çok açıktır ki, ÇED Yönetmeliğinin 20. Maddesi ile düzenlenen takdir yetkisi, Genel Müdürlük tarafından hukuka aykırı olarak kullanılmıştır.

2008 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin 20. maddesinde, *“Bu Yönetmelikte belirtilen süreler, proje sahibinin istemi ve Bakanlıkça uygun görülmesi halinde veya Bakanlığın doğrudan gerekli gördüğü hallerde, gerekçesi belirtilerek Bakanlık tarafından uzatılabilir veya durdurulabilir. Proje sahibine raporlarla ilgili eksiklikleri gidermesi ve ilave işlemler yapması için verilen süreler Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecine dâhil değildir.”* denilmektedir.

Öncelikle, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin 20. maddesinin uygulanma koşullarının doğru olmadığını irdelemek gerekiyor.

Nükleer güç santralleri, ÇED Yönetmeliğinin Ek 1 listesinde yer alan projeler arasında yer almaktadır. ÇED Yönetmeliğinde, ÇED sürecine ilişkin belirlenmiş olan süreler, yönetmelik ekinde yer alan bütün faaliyetler göz önüne alınarak düzenlenmiştir. Bakanlığın burada, hayır biz nükleer santralleri düşünememiştik demesi söz konusu olamaz. Zira, Türkiye’de nükleer santral projesi kurma niyeti, en erken 1976 yılından bu yana gündemdedir. Bakanlık bu hususu gerçekten düşünememiş ise, bu durum, Bakanlığın yönetme yetisi derecesini ortaya koyacaktır.

2008 Tarihli ÇED Yönetmeliğinin “çevresel etki değerlendirme sürecinin başlatılması ve komisyonun kuruluşu” başlıklı 8. maddesinde,

(1) Proje sahibi, dilekçesi ekinde bu Yönetmeliğin EK-III’ünde yer alan Çevresel Etki Değerlendirmesi genel formatı esas alınarak hazırlanmış iki adet Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası ile Bakanlığa başvurur.

(2) Bakanlık, başvuru dosyasındaki bilgi ve belgeleri uygunluk bakımından inceler. Uygun hazırlanmadığı anlaşılan dosya tamamlanmak üzere proje sahibine iade edilir. Proje sahibi, eksikliklerini tamamlayıp dosyayı yeniden Bakanlığa sunar.

(3) İnceleme sonucunda dosyanın uygun hazırlandığına karar verilmesi halinde Bakanlık tarafından başvuru dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak, ilgili kurum ve kuruluş temsilcileri, Bakanlık yetkilileri ile proje sahibi ve/veya temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulur.

(4) Proje ile ilgili olarak başvuru yapıldığına dair Çevresel Etki Değerlendirmesi başvuru dosyasının bir nüshası Bakanlık tarafından ilgili Valiliğe gönderilir. Valilik, halka yörede

proje ile ilgili olarak başvurunun yapıldığını, Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinin başladığını ve Çevresel Etki Değerlendirmesi süreci tamamlanana kadar projeye ilişkin görüş, soru ve önerilerinin değerlendirilmek üzere Valiliğe veya Bakanlığa verilebileceğini anons, askıda ilan, internet gibi herhangi bir yöntemle duyurur. Ayrıca Bakanlık halka projeye ilişkin Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinin başladığını ve Çevresel Etki Değerlendirmesi süreci ile ilgili bilgilerin alınabileceğini internet aracılığı ile de duyurur. Halk projeye ilişkin görüş, soru ve önerilerini yukarıda belirtilen mercilere ulaştırabilir.

(5) Bakanlık, proje sahibinden başvuru dosyasını komisyon üyelerinin sayısı kadar çoğaltmasını ister. Bu maddede öngörülen işlemler üç işgünü içinde tamamlanır. "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verilen projeler için, proje sahibi bir dilekçe ekinde bu karar ve proje tanıtım dosyası ile Bakanlığa başvurur. Bu dosya başvuru dosyası olarak işlem görür. Bakanlık bu dosyayı inceler ve belirlediği komisyon üyelerinin sayısı kadar çoğaltılmasını proje sahibinden ister.

(6) Bakanlık başvuru dosyasının bir kopyasını halkın katılımı toplantısı ve kapsam belirleme toplantısının tarihini ve yerini belirten bir yazı ekinde komisyon üyelerine gönderir ve komisyonu ilk toplantıya çağırır. Komisyona Bakanlık temsilcisi başkanlık eder ve komisyonun sekretarya hizmetleri Bakanlıkça yürütülür.

(7) Bakanlık, gerekli gördüğü hallerde, projenin konusu, türü ve proje için belirlenen yerin özelliklerini de dikkate alarak, üniversiteler, enstitüler, araştırma ve uzman kuruluşları, meslek odaları, sendikalar, birlikler, sivil toplum örgütlerinden temsilcileri de komisyon toplantılarına üye olarak çağırabilir.

(8) Komisyonda kurum ve kuruluş temsilcisi olarak görev yapan üyelerin, yeterli mesleki bilgi ve deneyime sahip olmaları ve temsil ettikleri kurum ve kuruluşların görev alanlarıyla sınırlı olmak üzere görüş vermeye yetkili kılınmış olmaları esastır. denilmektedir.

2008 Tarihli ÇED Yönetmeliğinin Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme toplantısı başlıklı 10. maddesinde ise,

“Halkın katılımı, bilgilendirme, kapsam belirleme ve özel format verme işlemleri, on iki işgünü içerisinde tamamlanır.

(2) Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme amaçlı ilk toplantısında;

a) Proje sahibi, proje hakkında komisyonu bilgilendirir.

b) Bakanlık ve/veya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü halkın katılımı toplantısı hakkında komisyonu bilgilendirir. Ayrıca halkın katılımı toplantısına katılmış bulunan komisyon üyeleri de görüş ve önerilerini bildirirler.

c) Projenin hangi kapsamda ele alınmasının gerektiğini belirlemek üzere projenin önemli çevresel etkileri göz önüne alınarak bu Yönetmeliğin EK-III’ündeki Çevresel Etki Değerlendirmesi genel formatında ana başlıklar altında ele alınması gereken konular detaylandırılır, kapsam belirlenir.

ç) Komisyon tarafından formata ilave edilmesi ya da formattan çıkarılması gereken hususlar tespit edilir. Halkın katılımı toplantısındaki görüş ve öneriler de dikkate alınarak özel format ile Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu hazırlayacak çalışma grubu belirlenir.

d) Komisyon tarafından belirlenen özel format, proje sahibi ve/veya temsilcisine bu maddede belirlenen süre içerisinde Bakanlık tarafından verilir.

(3) Proje sahibi özel formatın verilmiş tarihinden itibaren bir yıl içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu sunulmaz veya gerekçesi belirtilerek ek süre isteminde bulunulmaz ise başvuru geçersiz sayılır. Proje sahibinin süre uzatım talebi Bakanlıkça uygun bulunması halinde altı ayı geçmemek üzere bir defaya mahsus ek süre verilir.”

denilmektedir.

2008 tarihli ÇED Yönetmeliğın 8 ve 10. maddelerinde yer alan düzenlemelerde görüldüğü üzere, komisyon üyelerine, komisyon üyelerinin format ile ilgili görüşlerini komisyon toplantısından sonraki tarihte yazılı olarak sunmaları yönünde bir hak ÇED Yönetmeliğinde düzenlenmemiştir. Kaldı ki, komisyon üyeleri ÇED Başvuru dosyası ile kapsam ve özel format belirleme süresinde tanışmış değillerdir. Komisyon üyelerine ÇED Başvuru dosyasının ulaştırıldığı aşama, 8. maddede düzenlenmiştir. Bu aşamada halkın katılım toplantısı dahi henüz gerçekleştirilmemiştir. Toplantı öncesinde ÇED başvuru dosyasının komisyon üyelerine dağıtılmasının amacı, üyelerin toplantı öncesinde bu dosyayı okuyup, incelemeleri ve toplantıya hazırlık olarak gelmelerini sağlamaktır. Komisyon üyelerinin ÇED Başvuru dosyalarını incelemeleri ve hazırladıkları görüşleri Kapsam ve Özel format belirleme toplantısında diğer komisyon üyeleri ile paylaşımları amaçlanmaktadır.

Komisyon üyeleri şayet, toplantıda, yazılı görüş sunacaklarını iletiyorlarsa, toplantı tarihine kadar bu koşulu gerçekleştirilmemişlerse, toplantıya hazırlıksız geldikleri anlamı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, ilgili kişilerin görevlerini kötüye kullanma suçunu işledikleri anlamı ortaya çıkmaktadır.

Dolayısıyla, Kapsam ve özel format belirleme toplantısında, anılan görüşlerin sunulması gerekmektedir. Nitekim, toplantıda sunulan görüşler çerçevesinde, aynı süre içerisinde kapsam ve özel format verme işlemleri gerçekleştirilmektedir. Toplam 12 iş günü olarak belirlenen süre, toplantıda toparlanan görüşlerin değerlendirilmesi sonucu kapsamın ve özel formatın belirlenmesi ve özel formatın Bakanlık tarafından proje sahibi ve/veya temsilcisine verilmesi aşamalarını kapsamaktadır.

ŞAYET, KOMİSYON ÜYELERİ, KAPSAM VE ÖZEL FORMAT BELİRLEME TOPLANTISINDAN SONRA YAZILI GÖRÜŞ SUNACAKLARSA, TOPLANTI YAPMANIN HIÇ BİR FAYDASI BULUNMAMAKTADIR.

Bilindiği üzere, her ÇED sürecinde sadece bir kez Kapsam ve Özel Format belirleme toplantısı yapılmakta, kapsam ve özel format bu toplantıda belirlenmektedir. Yönetmelikte, kapsam ve özel format belirleme yetkisi Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme komisyonuna verilmiştir. Bu komisyon tarafından belirlenen özel format, en fazla 12 iş günü süren süreç sonucunda proje sahibi ve/veya temsilcisine verilmektedir.

Toplantıdan sonra yazılı görüşlerin sunulması durumunda, yazılı görüşleri başka bir mekanizmanın topladığı ve bu görüşlere dayanarak özel formatı belirlediği anlamı ortaya çıkmaktadır. Nitekim, DOSYA KAPSAMINDA İKİ KEZ ÖZEL FORMATI BELİRLEME İŞLEMİ ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARAFINDAN YAPILMIŞTIR. ANCAK BU YETKİ KAPSAM BELİRLEME VE İNCELEME DEĞERLENDİRME KOMİSYONUNA AİTTİR. BU NEDENLE, KAPSAM VE ÖZEL FORMAT BELİRLEMESİ İŞLEMLERİ YETKİ YÖNÜNDEN DE SAKATTIR.

Ayrıca, Yönetmelikte 12 iş günü olarak belirlenen süre, Genel Müdürlük tarafından 30 iş günü uzatılmış, toplam 42 iş günü olarak belirlenmiştir. İdare'nin ÇED Yönetmeliği md 20 hükmü gereği sahip olduğu takdir yetkisini bu kadar geniş kullanmasının hukukla bağdaşır tarafı yoktur. İdare'nin süre uzatımına ilişkin işlemlerinin daha MAKUL olması gerekmektedir. Kaldı ki incelenmesi ve görüş sunulması gereken Akkuyu NGS projesi ÇED Başvuru dosyası, 104 sayfadan oluşmaktadır. Toplam 42 iş günü, 104 sayfa için haddinden fazla uzun bir süredir. Bu nedenle, anılan sürenin 30 iş günü uzatılması makul değildir.

Bu durumda, 2008 tarihli ÇED Yönetmelik hükümlerine göre, halkın katılımı, bilgilendirme, kapsam belirleme ve özel format verme işlemlerinin, on iki işgünü içerisinde tamamlanması zorunlu iken; bu süre idarenin keyfiliğe erişen takdir yetkisi ile makul olmayan ek süre ile uzatılmıştır. İş bu nedenle, md 20'de düzenlenen süre uzatmaya ilişkin takdir yetkisi, hukuka aykırı olarak uygulanmıştır.

A.2.1.4. ÇED RAPORU BAKANLIĞA YASAL SÜRESİ İÇİNDE SUNULMADIĞI İÇİN AKKUYU NGS PROJESİ ÇED SÜRECİ GEÇERSİZ SAYILMALIDIR.

17.07.2008 ÇED Yönetmeliği'nin Komisyonun, kapsam ve özel format belirleme toplantısı başlıklı 10'ncu maddesinin 3. fıkrası	25.11.2014 ÇED Yönetmeliği'nin Komisyonun, kapsam ve özel format belirlemesi başlıklı 10'ncu maddesinin 4.fıkrası
MADDE 10 – (3) Proje sahibi özel formatın verilmiş tarihinden itibaren bir yıl içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu sunulmaz veya gerekçesi belirtilerek ek süre isteminde bulunulmaz ise başvuru geçersiz sayılır. Proje sahibinin süre uzatım talebi Bakanlıkça uygun bulunması halinde altı ayı geçmemek üzere bir defaya mahsus ek süre verilir.	MADDE 10 – (4) Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar Özel Formatın verilmiş tarihinden itibaren <u>on sekiz (18) ay içinde</u> ÇED Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. <u>Bu süre içinde ÇED Raporu sunulmaz ise ÇED süreci sonlandırılır.</u>

Görüldüğü üzere, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği'nde özel formatın verilmiş tarihinden itibaren 1 yıl içerisinde ÇED Raporunun Bakanlığa sunulması zorunluluğu düzenlenmiştir. Aynı hükümden, 1 yıllık süre içerisinde ÇED Raporunun sunulmaması veya gerekçesi belirtilerek ek süre isteminde bulunulmazsa ÇED başvurusunun geçersiz sayılacağı düzenlenmiştir. Anılan hükümden ayrıca, Ek süre olarak bir defaya mahsus 6 aylık ek süre verilmesi öngörülmüştür. 2014 tarihli ÇED Yönetmeliğinde ise, özel formatın verilmiş tarihinden 18 ay içinde ÇED Raporunun Bakanlığa sunulması zorunlu hale getirilmiş, anılan süre içerisinde ÇED Raporunun sunulmaması ÇED sürecinin sonlandırılması nedeni olarak düzenlenmiştir.

ÇED Raporunun sunulması işlemi, 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği hükümleri uyarınca gerçekleştirilmiştir. Anılan işlem, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği kapsamında tüketildiği için, bu usulü işlemlerin 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği kapsamında değerlendirilmesi yukarıda izah edilen nedenlerle hukuka aykırılık teşkil edecektir.

Akkuyu NGS ÇED sürecinde, 21 Mayıs 2012 tarihinde Özel Format verilmiş, özel format tarihinden yaklaşık 14 Ay sonra 9 Temmuz 2013 tarihinde Akkuyu NGS projesi ÇED Raporu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na sunulmuştur. Anılan süreç içerisinde, raporun sunulmasına ilişkin ek süre verilmemiştir. Nihai ÇED Raporunda ek süre verildiğine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle, **ÇED Raporu, 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliğine aykırı olarak, yasal süresi içerisinde sunulmamıştır.**

2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği uyarınca, Akkuyu NGS ÇED süreci, **ÇED Raporunun, özel formatın verildiği 21.05.2012 tarihi itibarıyla bir yıl içerisinde sunulmaması, anılan süre içerisinde proje sahibine ek süre de verilmemesi nedeniyle geçersizdir.**

Şayet ÇED Raporunun 14 ay sonra sunulmuş olması, 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği gereğince hukuka uygun olarak nitelendirilecekse; bu durumda, Bakanlık'ın 2014 tarihli ÇED Yönetmeliğinin proje sahibinin lehine olduğu yönünde takdir yetkisi kullanması hukuka aykırıdır. Zira, yönetmelik hükmünden, kimin lehine olan kuralın uygulanacağı hususu belirli değildir. Proje sahibinin lehine olan hükmün uygulanması, Çevre Kanunu ve ÇED Yönetmeliğinin amacına aykırılık taşımaktadır.

A.2.1.5. NİHAİ ÇED RAPORU YASAL SÜRESİNDE SUNULMAMIŞTIR.

17.07.2008 ÇED Yönetmeliği'nin Nihai çevresel etki değerlendirmesi raporu ve ilgili dokümanların Bakanlığa sunulması başlıklı	25.11.2014 ÇED Yönetmeliği'nin Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen çevresel etki değerlendirmesi raporu
---	---

13'ncü maddesi	ve ilgili dokümanların bakanlığa sunulması başlıklı 13'ncü maddesi
<p>MADDE 13 – (1) Proje sahibi inceleme değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki beş iş günü içinde aşağıdaki belgeleri Bakanlığa sunar:</p> <p>a) Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen iki adet nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu,</p> <p>b) Nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ve eklerinin taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküleri. Kamu kurum ve kuruluşlarından imza sirküleri istenmez.</p> <p>(2) Birinci fıkrada belirtilen belgeler öngörülen süre içinde gerekçesi belirtilmeden sunulmaz ise nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu geçersiz sayılır.</p>	<p>MADDE 13 – (1) Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED Raporu, Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından inceleme değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki on (10) takvim günü içinde Bakanlığa sunulur.</p>

Görüldüğü üzere, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği'nde Proje sahibi inceleme değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki beş iş günü içinde Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen iki adet nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ile Nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ve eklerinin taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirkülerini Bakanlığa sunmak zorundadır.

Akkuyu NGS projesi Nihai ÇED Raporunun sunulması işlemi, 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği hükümleri uyarınca gerçekleştirilmiştir. Anılan işlem, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliği kapsamında tüketildiği için, bu usulü işlemlerin 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği kapsamında değerlendirilmesi yukarıda izah edilen nedenlerle hukuka aykırılık teşkil edecektir.

Akkuyu NGS Projesi ÇED sürecinde 2 ayrı İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu (İDK) toplantısı yapılmıştır. Birinci İDK Toplantısı 1-2 Ekim 2013 tarihinde, ikinci İDK toplantısı ise 24 Temmuz 2014 tarihinde yapılmıştır. Akkuyu NGS projesi Nihai ÇED Raporu 24.09.2014 tarihlidir. 2. İDK toplantısından 3 ay sonra, 24.10.2014 tarihinde, Akkuyu NGS Projesi ÇED Raporunun nihai kabul edildiği, inceleme-değerlendirme sürecinin Komisyonca sona erdirildiği ilan edilmiştir. Görüldüğü üzere, Yönetmelikte 5 iş günü olarak belirlenen sürede Nihai ÇED Raporu ve diğer ilgili belgeler Bakanlık'a sunulmamıştır. Akkuyu NGS ÇED Raporundan bu sürenin uzatıldığına ilişkin bir husus bulunmamaktadır. Şayet, bu sürenin uzatılmasına ilişkin bir karar söz konusu ise, yukarıda Özel Format belirleme süresinin uzatılmasına ilişkin yapmış olduğumuz açıklamaları tekrar etmek gerekmektedir. 2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği md 13/2 hükmü gereğince, 5 iş günü olan süre içerisinde sunulmayan nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu geçersizdir. Bu konuda süre uzatımında bulunulması durumunda, İdare'nin süre uzatmaya ilişkin takdir yetkisini keyfiliğe ölçüsüne varacak şekilde kullandığı sabittir.

25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği'nin 13. Maddesinde, nihai ÇED Raporunun sunulması 10 takvim günü olarak belirlenmiş ancak, bu süre içerisinde sunulmayan ÇED raporlarının

geçersiz olacağına ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. 10 Takvim günü içerisinde sunulmamış Nihai ÇED raporları için herhangi bir yaptırımın öngörülmemesi nedeniyle, 2014 tarihli ÇED Yönetmeliği hükmünün proje sahibi lehine olduğu açıktır.

Şayet 25.11.2014 tarihli yönetmelik hükmü uygulanacak olursa, Bakanlığı'nın 2014 tarihli ÇED Yönetmeliğinin proje sahibinin lehine olduğu yönünde takdir yetkisi kullanması hukuka aykırıdır. Zira, yönetmelik hükmünden, kimin lehine olan kuralın uygulanacağı hususu belirli değildir. Proje sahibinin lehine olan hükmün uygulanması, Çevre Kanunu ve ÇED Yönetmeliğinin amacına aykırılık taşımaktadır.

B.1. Kalkınma Planları Doğrultusunda Nükleer Güç Santrali Projesine İlişkin ÇED Olumlu Kararı Hukuka Aykırıdır

9 uncu Kalkınma Planı'na (2007-2013), elektrik arzında çeşitlendirme yaratmak niyetiyle elektrik üretim kaynakları arasına nükleer enerjinin dahil edilmesi hedefi konulmuştu. Bu hedefin gerçekleştirilmesi ise nükleer atıkların çözüme bağlanmasıyla ilişkilendirilmiştir. Türkiye'nin elektrik enerjisi üretiminde nükleer santrallerin de yer alabilmesine ilişkin, Yüksek Planlama Kurulu'nun 18 Mayıs 2009 tarihli ve 2009/11 sayılı Kararı ile kabul edilen Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi'nde de "elektrik üretiminde nükleer santrallerin kullanılması konusunda başlatılan çalışmalara devam edilmesi, 2020 yılına kadar elektrik üretiminin en az yüzde beşinin nükleer santrallerden karşılanması, bu santrallerin elektrik enerjisi üretimi içerisindeki payının uzun dönemde daha da artırılması" kabul edilmiştir.

10. beş yıllık kalkınma planında da nükleer enerji vurgusu bulunmaktadır. Bu planın durum analizi bölümünde "Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde Türkiye'nin enerji tüketimi büyümeye devam etmiş, ancak yaşanan küresel krizin olumsuz etkileri nedeniyle enerji tüketimindeki artış beklenenin altında gerçekleşmiştir. Birincil enerji tüketimi 2007-2011 döneminde yıllık ortalama yüzde 2,8, elektrik enerjisi tüketimi ise 2007-2012 döneminde yıllık ortalama yüzde 5,6 artmıştır. Türkiye ekonomisinde krizin etkilerinin hafiflemeye başladığı 2009 yılı sonrasında ise bu artışlar daha belirgin bir nitelik arz etmiştir." denilmektedir.

Buna karşın, ÇED Olumlu kararına dayanan projenin sosyal ve ekonomik değerlendirmeler bölümünde ise projenin gerekçesinde, Kalkınma Planında belirtilen enerji talebi şişirilmiş ve şu ifadelerle yer verilmiştir: "Talep artışı yaklaşık yıllık %8 oranındadır ve 2012 yılının ilk yarısındaki tüketim 119,3 milyar kW's seviyesinde gerçekleşmiştir. Kişi başına tüketim 1990 yılındaki 800 kW's/yıl seviyesinden yaklaşık 2.300 kW's/yıl seviyesine yükselmiştir. 2023 yılındaki talebin 450 milyar kW's dolayında olması beklenmektedir".

10. Beş yıllık kalkınma planı (2013-2018) Enerji başlığında ise yine "**Enerjinin nihai tüketicilere sürekli, kaliteli, güvenli, asgari maliyetlerle arzını ve enerji temininde kaynak çeşitlendirmesini esas alarak; yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarını mümkün olan en üst düzeyde değerlendiren, nükleer teknolojiyi elektrik üretiminde kullanmayı öngören, ekonominin enerji yoğunluğunu azaltmayı destekleyen, israfı ve enerjinin çevresel etkilerini asgariye indiren, ülkenin uluslararası enerji ticaretinde stratejik konumunu güçlendiren rekabetçi bir enerji sistemine ulaşılması temel amaçtır.**"

Bu amacı gerçekleştirmeye yönelik politikalar arasında nükleer santrallerle ilgili şu hususların vurgulandığını görmek mümkündür: "Nükleer enerji alanında hukuki ve kurumsal altyapı güçlendirilecektir. Nükleer alandaki faaliyetlerin güvenli ve emniyetli bir şekilde yürütülmesini tespit ve teyit etmek için bağımsız, güçlü ve yetkin bir nükleer düzenleme ve denetleme sistemi oluşturulacaktır.

Radyoaktif atıkların depolanması, yönetimi, tasfiyesi politikaları; kamuoyunun sağlıklı bilgilendirilmesi ve şeffaflık hususlarına önem verilerek oluşturulacaktır. Nükleer teknoloji alanında ülkemizde yetkinlik kazanılması ve başta inşaat olmak üzere yerli katkının artırılması desteklenecektir." Görülmektedir ki kalkınma planları doğrultusunda Türkiye

Cumhuriyeti nükleer santraller konusunda bir hedef, amaç ve politika belirlemiştir. Bu amaç, hedef ve politikaların uyumlu olması halinde enerji konusunda istenilen hedeflerin tutturulması sağlanabilecektir. Ancak, Nükleer Santral ÇED olumlu kararına dayanak ÇED projesinden de anlaşılacağı üzere, **Kalkınma Planındaki “ Nükleer alandaki faaliyetlerin güvenli ve emniyetli bir şekilde yürütülmesini tespit ve teyit etmek için bağımsız, güçlü ve yetkin bir nükleer düzenleme ve denetleme sistemi” bulunmamaktadır. Böylesine bir sistem kurulmadan, ÇED projesinde, yıllık enerji tüketim miktarlarını bile kalkınma planlarına aykırı düzenleyen bir raporun, Kalkınma Planına uygunluğundan söz edilemeyeceği gibi plan hedeflerini tutturmasının da olanağı bulunmamaktadır.**

Nükleer Santral ile ilgili Kalkınma Planındaki hedeflerin tutturulması, ancak planın bütünlüğü içinde sosyal ve ekonomik hedeflerle uyumlu olmasına bağlıdır. Her nükleer santral projesi, dayanağı Kalkınma planında var diye, plan hükümlerine uygun demek mümkün değildir. Bu doğrultuda mevcut ÇED olumlu kararı alan projeyi Kalkınma Planının enerjide, verimlilik, kalite, ucuzluk ve alternatif olma nitelikleri itibariyle değerlendirmek gerekir.

Mersin Akkuyu’da kurulmak istenen nükleer santral, Türkiye’nin enerjide dışa bağımlılığını arttıracak, çevresel risklerini çoğaltacaktır. Oysa, Türkiye’de nükleer santral tartışmaları başladığında kurulacak santralin dışa bağımlılığı azaltacağına vurgu yapılmıştır. Özellikle doğalgaz konusunda bağımlı olduğumuz Rusya’yla yapılan nükleer santral kurulmasına yönelik uluslararası anlaşma, kurulmak istenen nükleer santralin dışa bağımlılığı azaltma olasılığını sıfıra indirmiştir. Akkuyu santralının dışa bağımlılığı neden azaltmayacağını Enerji analisti Özgür Gürbüz şu şekilde, birkaç maddeyle özetleyebiliriz demektedir:

- Akkuyu bölgesinde kurulması düşünülen nükleer santrali Rusya yapacaktır.
- Santralda çalışacak, santrali işletecek teknik ekip Rusya’dan gelecektir.
- Rus şirketi santralin yüzde 100 hissesine sahip olacak. Rus şirketi isterse, santraldaki payı yüzde 51’in altına düşmeyecek şekilde geri kalan hisseleri satabilecek, ancak çoğunluk hisse hep Ruslarda kalacaktır.
- Kurulması düşünülen dört nükleer reaktör de zenginleştirilmiş uranyum yakıtıyla çalıştırılacak. Türkiye’nin uranyum rezervleri sınırlıdır. Yaklaşık 9 bin ton uranyumu çıkarıp zenginleştirmenin ekonomik olmayacağı ortadadır. Uranyum zenginleştirme işlemi de politik, ekonomik ve teknik birçok zorluk içerdiği ve astarı yüzünden pahalıya geldiği için santralin zenginleştirilmiş uranyum yakıtı da Rusya’dan gelecektir.
- Mevcut uranyumun hepsi yakıt için kullanılsa bile iki reaktöre ancak yetmektedir. Sadece Akkuyu’da dört adet reaktör kurulması planlanmaktadır
- Santral Rus tasarımı olduğundan, bu reaktör için üretilen özel yakıtı kullanmak zorundadır. İki ülke arasındaki olası bir anlaşmazlıkta başka yerden yakıt alamayacağımız için santral elektrik dahi üretemeyecektir.

Bu projenin ekonomik ve sosyal risklerini kısaca özetlersek:

- Rüzgar, hidroelektrik, jeotermal gibi yerli kaynaklardan üretilen elektriği devlet daha ucuza (kWs başına 7,3 ile 10,5 sent) alırken, verilen alım garantisi yüzünden Rus nükleer santralinden daha pahalıya elektrik (kWs başına 12,5 sent) satın alınacak.

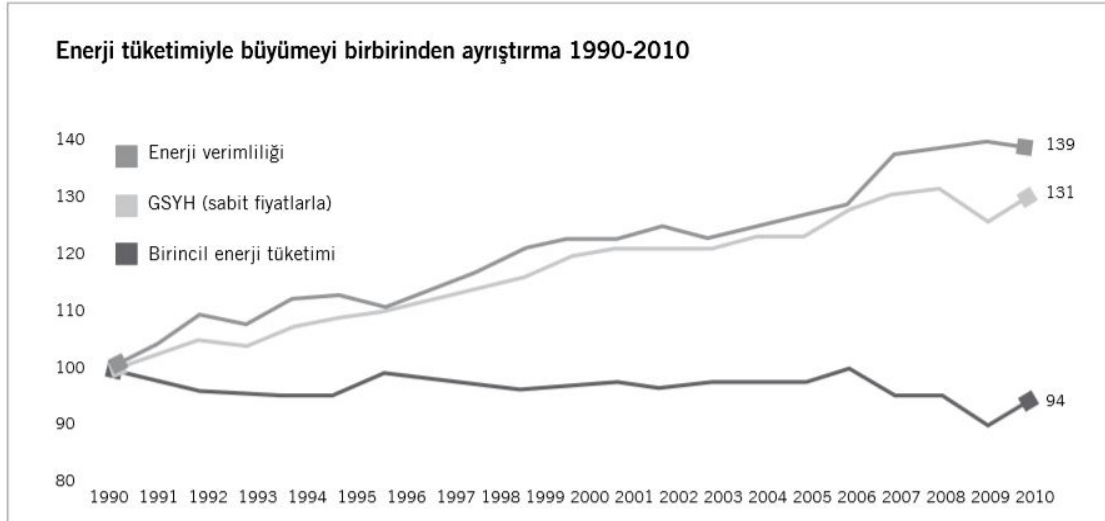
- Türkiye 60 yıl boyunca nükleer kaza riskiyle birlikte yaşayacak. Olası bir nükleer kazada Türkiye ekonomisi çökecektir. (Fukuşima'nın tahmini maliyeti 250-500 milyar dolar³³). Rusya ise birkaç milyar dolar tazminat ödeyip ülkesine dönecektir.
- Doğalgazda bağımlı olduğumuz Rusya'ya elektrikte de bağımlı olunacaktır.
- Akkuyu'da üretilen elektrik miktarının büyüklüğü ve doğalgazdaki aslan payı nedeniyle Rusya Türkiye'deki elektrik fiyatının belirleyicilerinden biri olacaktır.
- Orta ve düşük seviyedeki nükleer atıklar Akkuyu'da depolanacak. Yüzerce yıl radyoaktif kalacak atıklar bize bırakılacak. Rusya'nın bu konuda sınırlı bir sorumluluğu olacaktır.
- Nükleer yakıttan, santralin sökülmesine kadar, yaklaşık 100 yıl boyunca Rusya'ya bağımlı olunacak. Rusya ile olası bir anlaşmazlıkta, doğalgaz ve nükleer yakıt açığı belirecek.

Ucuz, güvenli olmayan ve yakıtından işletmesine kadar her aşamada kontrolün yabancı bir devletin elinde olduğu bu projenin, Türkiye'nin yerli kaynaklarını değerlendirmeden, enerji verimliliği ve tasarrufu sayesinde yüzde 25'lere varan oranda elektrik talebini azaltma imkanı varken (Elektrik İşleri Etüt İdaresi (EİE) Genel Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmalara göre sanayi, binalar ve ulaştırma sektörlerinde yapılacak verimlilik uygulamalarıyla hem genel enerji hem de elektrik tüketimlerinin yüzde 20-25 oranında düşürülmesi mümkün görülmektedir³⁴.

Enerjiyi daha verimli kullanarak, düşük oranlarda veya azalan bir enerji talebiyle kalkınmak raporda hiç değerlendirilmeyen bir seçenek olarak göze çarpıyor. Halbuki enerji talebini en ucuz, çevreye en az zarar vererek karşılamak enerjiyi verimli ve tasarruflu kullanmaktan geçiyor. Enerji yoğun sektörlerden oluşan bir ekonomi yerine, katma değeri yüksek ürün üreterek daha az enerji tüketimiyle aynı GSYH'yı (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) elde etmek, Türkiye'nin konuşulan ve gündemde olan ekonomik reform programıyla da ilintilidir. Hâlbuki bunun örnekleri var. Almanya 1990'da, 100 birim enerji harcayarak 100 birim GSYH üretirken, 2010'da 94 birim enerji harcayarak 131 birim GSYH üretir hale gelebildi, bunda da enerjinin verimli kullanılması çok önemli rol oynadı. Aşağıdaki tablo bunu net bir biçimde gösteriyor.

³³ <http://www.psr.org/environment-and-health/environmental-health-policy-institute/responses/costs-and-consequences-of-fukushima.html>

³⁴ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), 2012 yılı programı, s. 112

Enerji verimliliğinin ÇED Raporunda ciddi anlamda değerlendirmeye alınmaması, nükleer enerjinin üreteceği elektrik miktarını karşılama yolu olarak, bir alternatifi olarak değerlendirmemesi bu raporun eksikliğinin ve taraflılığının en somut göstergesidir.

Raporda gözden kaçan bir başka nokta da kur farkı nedeniyle Rusya'ya verilen alım garantisinden doğan yükün artmış olmasıdır. Bu da nükleer santralden üretilen elektrik enerjisinin fiyatını arttırmıştır.

Rusya ile yapılan nükleer santral anlaşması sonrasında, üretilen enerjiye Türkiye Cumhuriyeti alım garantisi vermiştir. Alım fiyatının da kilovatsaat başına 12,35 dolar sent olması kararlaştırıldı. Anlaşma imzalandığında Merkez Bankası dolar kuru 1,52 TL'yi gösteriyordu. 17 Ekim itibariyle 1 doların karşılığı 2,35 TL'yi buldu. Nükleer santral projesi gerçekleşirse, Rusya bize elektriği dört yıl önce imzaladığı anlaşmadaki fiyatın bir buçuk katı fazlasına satacak. O da, dolar bu fiyatta kalırsa, dolar arttıkça zararımız daha da büyüyecek. Görüldüğü üzere "ucuz" diye tanıtilen nükleer enerji daha inşaat başlamadan 1,5 kat pahalıdır.³⁵

Türkiye'nin dışa bağımlı, riskli, pahalı ve gözden düşmüş nükleer teknoloji yerine, yenilenebilir enerji kaynakları ve enerji verimliliğine yatırım yapması hem ülke ekonomisi hem de çevre ve canlıların yaşamlarının korunması açısından bir elzemdır.

10. Kalkınma Planının sürdürülebilir kalkınma başlığı da bu açıdan gözetilmelidir: "Ekonomik ve sosyal gelişme sağlanırken, toplumun çevre duyarlılığı ve bilincinin artırılması, bugünün ve gelecek nesillerin kısıtlı doğal kaynaklardan faydalanmasını güvence altına alacak şekilde çevrenin korunması ve kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır."

Bu doğrultuda mevcut ÇED olumlu kararına konu projenin ucuz, nitelikli, güvenli, yenilenebilir olmadığı gibi çevre dostu olmadığı da gözetilerek mevcut kalkınma planı hükümlerine aykırılı gözetilerek anılan proje için verilen ÇED olumlu kararının iptali gerekir.

B.1.1. ÇED Olumlu Kararı Alan Nükleer Santral Projesi Türkiye'nin Enerji Sorununu Daha da Derinleştirecek ve Enerjinin Daha Pahalıya Mal Olmasına Yol Açacaktır

2015 yılı itibariyle dünya genelinde enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar konusunda güncel tahminler ortaya çıkmaktadır.³⁶ Bu güncel tahminlere göre petrolün fiyatının düşmesi ile birlikte Türkiye'nin büyüme hızında ve beklenen enerji harcamalarında da bir daralma görülecektir.

Buna karşın Dava konusu edilen ÇED Raporuna göre,

³⁵ Özgür Gürbüz, Akkuyu Çed Değerlendirmesi, Yayınlanmamış Rapor, 2014

³⁶ http://www.nytimes.com/2014/12/28/upshot/the-big-economic-unknowns-of-2015-from-unemployment-to-oil.html?smid=tw-share&_r=0&abt=0002&abg=0

“Bölüm III-Sayfa 5

Projenin hedefleri: Hızlı ekonomik büyüme ile Türkiye'nin enerji açığı da hızla artmaktadır. 2000-2012 yılları arasında enerji talebindeki ortalama yıllık büyüme %6 olmuştur. ...NGS yapımı artan elektrik talebinin karşılanması önemli bir yoldur.

Projenin gerekçesi: 2012-2013 yılları arasındaki talep artışı yaklaşık %1,6 oranındadır—2012 yılı brüt tüketimi 242 milyar kws iken bu rakam 2013 yılında 246 milyar kws'ye yükselmiştir.”

Bu tahminler gerçek dışıdır,

Türkiye'nin elektrik talebi artışına yönelik ÇED Raporunda yapılan vurgular abartılıdır. Dikkatli incelenirse projenin hedeflerinde belirtilen artış oranıyla (%6), projenin gerekçesinde belirtilen artış oranı (%1,6) birbiriyle çelişmektedir. Son yıllarda Türkiye'nin elektrik talebinin düştüğü resmi raporlara da yansımıştır. TEİAŞ'ın yaptığı Üretim Kapasite Projeksiyonu raporları da bu yüzden son yıllarda birkaç kez revize edilmiştir.

TEİAŞ'ın 2011'de yayımladığı talep projeksiyonunda³⁷, düşük talep senaryosuna göre yaptığı hesap aşağıdadır. Buradaki projeksiyona göre 2020'de Türkiye'nin en az (düşük talep tahmini senaryosuna göre) 398 milyar kilovatsaat (kWs) elektrik ihtiyacı olacağı belirtilmektedir.

TEİAŞ Üretim Kapasite Projeksiyonu 2011

Tablo 5 : Talep Tahmini (Düşük Talep)

YIL	PUANT TALEP		ENERJİ TALEBİ	
	MW	Artış (%)	GWh	Artış (%)
2011	36000	7,8	227000	7,9
2012	38000	5,6	241130	6,2
2013	40130	5,6	257060	6,6
2014	42360	5,6	273900	6,6
2015	44955	6,1	291790	6,5
2016	47870	6,5	310730	6,5
2017	50965	6,5	330800	6,5
2018	54230	6,4	352010	6,4
2019	57685	6,4	374430	6,4
2020	61340	6,3	398160	6,3

2013 yılında yine TEİAŞ tarafından yapılan ve revize edilen tahminde bu rakam 346 milyar kilovatsaate düşürülmüştür. Türkiye'nin yıllık elektrik talebi 60 milyar kWs azaltılmıştır.

(bakınız **TEİAŞ Üretim Kapasite Projeksiyonu 2013, tablo 8**)

TEİAŞ Üretim Kapasite Projeksiyonu 2013

³⁷ TEİAŞ Türkiye Elektrik Enerjisi 10 yıllık Üretim Kapasite Projeksiyonu 2011-2020)

Tablo 8 : Talep Tahmini (Düşük Talep)

YIL	PUANT TALEP		ENERJİ TALEBİ	
	MW	Artış (%)	GWh	Artış (%)
2013	40250	3,1	253770	4,9
2014	41500	3,1	265780	4,7
2015	42900	3,4	278160	4,7
2016	44570	3,9	289330	4,0
2017	46270	3,8	300390	3,8
2018	48500	4,8	314850	4,8
2019	50900	4,9	330440	5,0
2020	53380	4,9	346510	4,9
2021	55790	4,5	362130	4,5
2022	58230	4,4	378000	4,4

2014 yılının Kasım ayında yapılan ve mevcut en yeni projeksiyona göre ise elektrik talep tahmini daha da aşağıya çekilerek 2020 yılı için 333 milyar kW's olarak belirtilmiştir. (Bakınız *TEİAŞ Üretim Kapasite Projeksiyonu 2014, tablo 6*) olacağı resmi belgelerde açıkça ifade edilmiştir.

TEİAŞ Üretim Kapasite Projeksiyonu 2014

Tablo 6 : Talep Tahmini (Düşük Talep)

YIL	PUANT TALEP		ENERJİ TALEBİ	
	MW	Artış (%)	GWh	Artış (%)
2014	39100	2,2	251320	1,2
2015	40550	3,7	263230	4,7
2016	42490	4,8	275810	4,8
2017	44230	4,1	287100	4,1
2018	46470	5,1	301680	5,1
2019	48880	5,2	317290	5,2
2020	51340	5,0	333310	5,0
2021	53730	4,7	348840	4,7
2022	56160	4,5	364600	4,5
2023	58630	4,4	380630	4,4

Rusya Federasyonu ile nükleer santral yapımı için 2010'da anlaşma imzalanmıştır. Yani, bu anlaşma imzalandığında elektrik talebinin TEİAŞ'ın o zamanki projeksiyonuna göre artacağı düşünülmekteydi. Halbuki, aradan geçen dört yılda bu tahminlerin abartılı olduğu ortaya çıkmış, bizzat TEİAŞ tarafından tahminler revize edilmiş ve **2020 yılında Türkiye'nin elektrik ihtiyacının anlaşma imzalandığı zamana kıyasla yaklaşık 70 milyar kW's daha az olacağı belirtilmiştir. Talepte meydana gelen azalma, Akkuyu Nükleer Santrali'nin tam kapasite çalıştığında üreteceği miktarın iki katıdır. Akkuyu NS'nin yılda 35 milyar kW's elektrik üretmesi beklenmektedir³⁸. Santralin yapımı için anlaşma imzalandığı tarihte 2014 sonuna kadar geçen sürede Türkiye'nin elektrik talebi bu üretim miktarının iki katına denk düşen bir miktarda (70 milyar kW's) azalmıştır. Elektrik talebinin düşmesi sonucunda sadece Akkuyu'ya değil, Sinop'ta yapılacak santrale de gerek kalmadığı ortadadır.**

³⁸ <http://www.akkunpp.com/> En son 8 Aralık 2014 tarihinde görüldü.

Üstüne üstlük projenin ülke ekonomisine pahalıya enerji mal etmesi gerçeği zaman içinde açıkça ortaya çıkmış olması yanında, projenin ülke ekonomisine katkısı açısından da kalkınma planlarıyla çelişkili olduğu açıktır.

Dava konusu edilen çed olumlu kararına göre,

“Bölüm III-Sayfa 25

Raporda “III.3.3.3.1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Bütçesine Doğrudan Gelir” başlıklı bölümde proje Şirketi tarafından çeşitli vergilerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne ödeneceği ve böylece projenin devlete bir kazanç sağlayacağından bahsedilmiş ve aşağıdaki kalemler sıralanmıştır.

- Gelir Vergisi (%20)
- Katma Değer Vergisi (%18)
- Emlak Vergisi (%0,1 - %0,2)
- Damga Vergisi (%0,125 - %0,978)
- Sosyal Güvenlik Destekleme Fonu (%19,5)
- İşsizlik Fonuna Katkı (%2)
- Bordro Damga Vergisi (%0,66).”

Bu kalemler arasında gelir ve Katma Değer Vergisi de var. Ne ilginçtir ki, ÇED Raporunda nükleer santralin devlet bütçesine katkısı olarak gösterilen bu kalemlerden ikisinde vergi indirimine gidilmesi için proje şirketi ve Rus yetkilileri sürekli Türkiye’ye baskı yapmaktadır. Proje şirketi yetkililerinin basına verdikleri demeçlerden bir örnek: Akkuyu Nükleer A.Ş Genel Müdür Yardımcısı Oleg Titov, “Santralin inşasında kullanılacak malzeme ve ekipmanda yerlilik oranının artması için Kurumlar Vergisi ve Katma Değer Vergisi'nin (KDV) sıfırlanmasını istiyoruz” diye konuştu.³⁹

B.2. Yer Seçimi Kriterleri Açısından Hukuka Aykırılıklar

“Çevresel etki değerlendirmesi (ÇED): Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları” kapsamaktadır. Bu nedenle de bir projenin yer seçim kriterleri oldukça önemlidir. Ancak bu projenin neden Akkuyu’da gerçekleştirilmek istendiği, bu seçilen yerin alternatiflerinin değerlendirilip değerlendirilmediği hukuki açıdan tartışılması gereken bir husustur. ÇED yönetmeliklerinin tamamına göre, seçilen yer öyle bir yer olmalıdır ki çevresel maliyetleri en düşük olacak, çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi mümkün bir yer olacak ve planlanan projenin çevreye olabilecek olumsuz etkilerinin önlenmesini olanaklı kılacak bir yer olacaktır. Bu açıdan projenin Akkuyu’da gerçekleştirilmesi bu kıstasları karşılamaktan uzaktır. Buna karşın seçilen yer Akkuyu bölgesi olarak tespit edilmiştir. Proje kapsamında seçilen yerin Akkuyu olarak tespit edilmesine ilişkin ileri sürülen ifadeler hukuki ve bilimsel dayanaktan yoksundur.

B.2.1. Yer Seçiminin Dayanağı Olarak Gösterilen Yer Lisansı ve Hukuka Aykırılıklar

1970’lerde Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) yaklaşık olarak Keban Barajı gücünde bir nükleer santrali 1984’e kadar devreye sokmak için çalışmalar yapmaya koyulmuştur.

³⁹ <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2014/11/03/ruslar-yerlilik-icin-vergi-indirimi-istedi>

1972'de TEK'de Nükleer Santraller Dairesi kurulmuş,
1974 yılında bir nükleer santral kurulması kararı alınmış ve yer seçimi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmaların sonunda Silifke'nin 80 km kadar batısında, deniz kıyısında, Eceli Belediyesi'ne bağlı olan Akkuyu mevki nükleer santral alanı olarak uygun görülmüştür. TEK, Akkuyu'da santralin projelendirilebilmesi için gerekli olan ayrıntılı yer araştırmalarını yaptırırken üniversitelerle -ODTÜ, Hacettepe, EGE, İTÜ, BÜ – Deprem Araştırma Enstitüsü, DSİ, EİE, MTA, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü gibi devlet kuruluşlarıyla işbirliği yapmıştır.

Başbakanlığa bağlı, Atom Enerjisi Komisyonu (AEK) önceden belirleyip ileriye sürdüğü koşulları sağlamış saydığı TEK başvurusunu onaylayarak, TEK'in yer raporundaki sismik etüt sonuçları, zemin mekaniği araştırmaları, meteorolojik, deniz hidrolojisi, flora ve fauna tespiti çalışmalarının sonuçları üzerinde değerlendirmeleri ardından,
1976 ortalarında TEK'e Akkuyu'yu "nükleer santral alanı" olarak uygun gören yer lisansını vermiştir.

Bu çalışmalarda,

Enerji Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı olan TEK işletici kuruluşur

Başbakanlığa bağlı AEK denetleyici kuruluş ve lisanslama otoritesidir.

TEK nükleer santrali kurmak üzere AEK'e başvurmuş ve lisans almıştır.

1976'da üç İsveç ve bir Fransız firmasının oluşturduğu bir konsorsiyum danışman olarak tutulmuş, nükleer santral ihale hazırlıklarına girilmiş ve çeşitli firmalardan teklifler alınmıştır.

1977'de nükleer santral türü ve bu santrali kuracak firma kararlaştırılmış, İsveç kökenli bir konsorsiyum ile sözleşme öncesi görüşmelere başlanmıştır.

12 Eylül 1980 darbesi sonrası İsveç hükümeti "demokratik olmayan bir ülkeyi muhatap almama" kararı aldığından görüşmeler kesilmiştir.

1982 yılına kadar, Akkuyu yer lisansının alınmasından sonra, santralin projelendirilmesi için veri toplamaya yönelik ayrıntılı yer araştırmalar 40 kadar yerli ve yabancı bilim kurumunun katkılarıyla devam etmiştir. Bu çalışmalar sonrası TAEK, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'na (IAEA) başvurarak uzman bir heyeti Türkiye'ye davet etmiş, bu heyet

1983'de Akkuyu'nun sit alanı olarak seçilmesinin isabetli olduğunu tasdik eden bir raporu TAEK'e vermiştir. TAEK, 2690 sayılı kanuna göre ülkedeki nükleer tesislere lisans vermekle yükümlü tek yetkili kurumdur.

1970'LER VE 1980'LERDE AKKUYU SANTRALI BİR KAMU YATIRIMI OLARAK PLANLANMIŞ VE PROJELENDİRİLMİŞ, ÇALIŞMALAR KAMU KAYNAKLARI KULLANILARAK YÜRÜTÜLMÜŞTÜR; YER LİSANSI BİR KAMU İKTİSADİ KURUMU OLAN TEK'E AİTTİR.

2010 tarihli Türkiye Rusya Hükümetlerarası Anlaşması vasıtasıyla Akkuyu'da nükleer santral yapacak olan Akkuyu NGS A.Ş. bir Rosatom iştirakidir. Uluslararası nükleer endüstri uygulamalarında daha önce görülmemiş "Build-Own-Operate", yani "Yap-Sahibi Ol-İşlet" modeli Akkuyu'da uygulanmaktadır. Akkuyu nükleer santralının sahibi, Rusya devletinin nükleer silahlar ve nükleer tesislerle ilgili her konudan sorumlu işletici ve denetleyici kamu iktisadi kurumu olan Rosatom'dur.

1976'da TEK için verilen yer lisansının halen geçerli olduğu öne sürülerek Ruslarla yapılan anlaşmalar çerçevesinde yer lisansı Akkuyu NGS A.Ş.'ye devredilmiştir. Şirket kendi internet sayfasında durumu şu ifadelerle açıklamaktadır:

"Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin (NGS) 1976 yılına ait yer lisansı, santralin kurulacağı bölgede yapılan son etüt çalışmalarıyla 38 yıl sonra güncellenerek onaylandı."

TAEK' in 2012'de Viyana'da uluslararası bir toplantı düzenleyen IAEA için Akkuyu Projesi ile ilgili gelişmelerin aktarıldığı İngilizce sunumda da,

"AKKUYU, NGS KURULMASI İÇİN YER LİSANSINA SAHIPTİR"

denilmiştir.

Bu iki ifadede de doğrudan özne ve fiil bağlantısı olmaması tesadüf değildir. İfadelerde kullanılan dil bilhassa ve dikkatle yanıltıcıdır. Lisansa Akkuyu sahip olamaz. Lisans sahibi TEK'tir. 1976 yılına ait lisans, Türkiye Cumhuriyeti'nin sahip olacağı ya da iştiraki olacağı bir nükleer yatırım için oluşturulmuş bir lisanstır.

Nitekim TAEK kendi internet sitesinde verdiği haberde yine muğlak ifadelerle yer lisansı meselesi konusu geçirilmeye çalışılmaktadır:

“ Akkuyu NGS Elektrik Üretim A.Ş. Tarafından Sunulan Akkuyu Güncellenmiş Yer Raporu (GYR) Kurumumuz Tarafından Uygun Bulunmuştur

Kurumumuz tarafından “Akkuyu Yer Lisansı için Lisans Koşulları” Akkuyu NGS Elektrik Üretim A.Ş'ne (APŞ) 13.10.2011 tarihinde bildirilmiştir. Lisans koşullarının 5 inci maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi uyarınca Akkuyu Yer Lisansına temel teşkil eden yer raporunun sahada kurulması öngörülen santralin teknik özellikleri de dikkate alınarak güncellenmesi ve Kurumun onayına sunulması istenmiştir.

Bu çerçevede APŞ yer raporunu güncelleyerek Güncellenmiş Yer Raporunu (GYR)

21.05.2012 tarihinde Kurumumuzun onayına sunmuştur. Kurumun değerlendirmesi sonrasında tespit edilen eksiklikler çerçevesinde GYR, APŞ tarafından yeniden düzenlenmiş ve 26.06.2013 tarihinde Kurumumuza sunulmuştur.

Kurumun Nükleer Güvenlik Dairesinin, GYR'nin ilgili mevzuat hükümlerini karşıladığı, sahanın kabul edilebilirliğini ve sahanın reddedilmesine neden olabilecek bir özelliği olmadığını yeterince ortaya koyduğu yönündeki değerlendirmesi Atom Enerjisi Komisyonunun (AEK) 06.12.2013 tarih ve 130 sayılı toplantısında görüşülmüş ve AEK'nın 130/2 sayılı kararı ile yeterli ve uygun bulunmuştur.

Bu karar ile Lisans koşullarının 5 inci maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinde yer alan hükümlerin karşılandığı sonucuna varılmıştır.

Kurumumuza sunulan GYR'nin Kurumumuz internet sayfasında yayımlanabilmesi için APŞ'den izin istenmiştir. İzin gelmesini müteakip, GYR ve buna ilişkin Kurumumuz tarafından hazırlanan değerlendirme raporu Kurumumuz internet sayfasında yayımlanacaktır.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur.”

HALEN BU RAPORLAR KAMUOYU PAYLAŞIMINA AÇILMAMIŞTIR. BU RAPORLARIN DA DOSYAYA CELBİNE KARAR VERİLMESİNİ TALEP EDİYORUZ.

Türkiye Cumhuriyeti'nin santral işleticisi Akkuyu NGS A.Ş.'ye hiçbir iştiraki yoktur, olmayacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Akkuyu sahasını, santralı işletecek şirket üzerine bedelsiz devretmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Akkuyu santralı ile gelecekteki ilişkisi, Türkiye Elektrik Ticaret Taahhüt A.Ş.'nin (TETAŞ) 15 yıl süresince Akkuyu santralının ürettiği nükleer elektriğin %50'sini, kilowatt saatine 12,35 Amerikan Doları ödeyerek satın alma yükümlülüğü ile santralin 60 yıl işletiminden doğacak radyoaktif atıkların bertarafı ve kaza riskinin gerçekleşmesi halinde doğacak zararların tazmini üzerinden yürüyecektir.

AKKUYU NÜKLEER SANTRALİNİN LİSANSLANMASINDA ESAS ALINACAK MEVZUAT, KILAVUZ VE STANDARTLAR LİSTESİNİN EN BAŞINDA YER VERİLEN Nükleer Tesislere Lisans Verilmesine İlişkin Tüzük LİSANSLAMA SÜREÇLERİNİN HUKUKİ ÇERÇEVESİNİ BELİRLER.

19.12.1983 tarih 18256 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Nükleer Tesislere Lisans Verilmesine İlişkin Tüzük"te lisans aşamaları şu şekilde gösterilmiştir:

“Madde 8 – Nükleer tesislere lisans verilmesi, aşağıdaki üç aşamada tamamlanır:

- 1 - Yer lisansı,*
- 2 - İnşaat lisansı,*
- 3 - İşletme lisansı.*

Yer Lisansı ile ilgili ana kurallar aşağıdaki gibidir.

Başvuru ve Yer Raporu:

Madde 9 – Kurucu, yer lisansı almak için Kurum Başkanlığına yapacağı başvuruya aşağıdaki bilgileri kapsayan yer raporunu ekler:

1 - Kurulacak nükleer reaktör tesisinin kullanılma amacı, yaklaşık olarak gücü, hangi reaktör tipleri arasından seçileceğine ilişkin bilgiler,

2 - **Kurucunun ve kurucu adına yer araştırmalarını yürüten kuruluşların, teknik potansiyelini, bilgisini ve deneyimini belirten bilgiler,**

3 - Seçilen yerin coğrafi durumunu açık olarak gösteren bölge haritası, reaktör yakın çevresinin özelliklerini ortaya koyan ayrıntılı haritalar,

4-**Seçilen yerin topografik, jeolojik, jeoteknik, hidrolojik, sismolojik ve meteorolojik özelliklerine ilişkin bilgi ve incelemeler,**

5 - Düşünülen reaktör tiplerine göre önerilen yer için yerleşim planları seçenekleri

6 - **Seçilen yerin deprem, sel baskını, fırtına gibi doğal olaylar ve bu olayların ikincil etkileri yönünden değerlendirilmesine ilişkin bilgiler,**

7 - Seçilen yerin uçak düşmesi, yangın, patlama baraj çökmesi gibi olaylar sonucu meydana gelebilecek dış tehlikelere karşı değerlendirilmesine ilişkin bilgiler,

8 - **Seçilen yerde soğutma suyu amacıyla kullanılacak su kaynaklarının yeterliliğine ilişkin bilgiler,**

9 - Yöre halkının, olağan ve olağanüstü işletme koşullarıyla kaza hallerinde çevreye salınan sıvı ve gaz radyoaktif artıklardan radyolojik yönden etkilenmelerine ilişkin ön incelemeler (Bu incelemeler yapılırken, yukarıda anılan radyoaktif artıkların çevreye yayılma şekilleri, yöredeki nüfus dağılımıyla muhtemel nüfus değişimleri, yöredeki su kaynaklarının içme suyu olarak kullanımı, yöredeki süt ve yiyecek üretimi ve radyoekolojikyönden yöre özellikleri gözönüne alınacaktır),

10 - Seçilen yerin ulusal elektrik sistemine bağlantı şekli ve dış besleme sisteminin güvenilirliğiyle ilgili bilgiler,

11 - Ayrıntılı yer incelemelerinin kalite temini programı,

12 - Nükleer güvenlik konusundaki gelişme ve uygulamaların ışığı altında gerekli görülen diğer ek bilgiler.

Yer raporunda yer incelemelerinin yeterli olarak yapılmış olması, yerin, mümkün görülen en önemli kaza halinde bile, çevrenin kabul edilebilen sınırların üstünde zarar görmeyeceği biçimde seçilmiş olduğunun belirlenmesi gerekir. Ayrıca, nükleer reaktör tesisinin önerilen yerde kurulmasını teknolojik yönden imkansız kılacak yer özellikleriyle karşılaşılmayacağı ve önerilen reaktör yerinin güvenlik açısından önemli özelliklerine ilişkin parametrik değerlerin en son teknolojik uygulamalara göre kabul edilen sınır değerlerin altında kalacağı gösterilmelidir.

Yer Raporunun Verilmesi:

Madde 10 – Yer raporu, Kurum Başkanlığına on nüsha verilir; bir nüshası komiteye iletilerek görüşü istenir. Yer raporunda görülen eksiklikler kurucuya bildirilir. Kurucu, bunları, en kısa sürede tamamlayarak kuruma vermekle yükümlüdür.

Yer Raporunun Değerlendirilmesi:

Madde 11 – Nükleer Güvenlik Dairesi, önerilen tesis yerinde Kurumca yapılan denetleme sonuçlarını inceledikten sonra, Komitenin görüşünü de içeren yer değerlendirme raporunu düzenler. Nükleer Güç ve Güvenlik Başkan Yardımcısı, yer değerlendirme raporunun sonuçlarını ve yapılan çalışmalarını belirten bir raporu Kurum Başkanına verir.

Yer Lisansının Verilmesi:

Madde 12 – Kurum Başkanı, yer değerlendirme raporunu, bu konuda 11 inci madde uyarınca Başkan Yardımcısı tarafından düzenlenen raporla birlikte, komisyonun ilk toplantısına götürür. Komisyon, yer değerlendirme yeterli bulmazsa, yeniden incelenmek üzere

Kurum Başkanlığına geri gönderebilir; gerektiğinde çağıracağı uzmanların görüşünü alır ve kararını verir. Karar, Kurum Başkanlığınca, kurucuya bildirilir.

Olumlu bildirim, yer lisansı adını taşır.

Lisans koşulları, lisans ekinde kurucuya verilir.

Kurucu, yer lisansını aldıktan sonra, yerin düzenlenmesine, yol, su, elektrik, liman, vb. nükleer reaktör tesisi dışındaki bina ve tesislerin yapımına başlayabilir ve nükleer reaktör tesisi yerinde yapılan ayrıntılı araştırmaların sonuçlarını ve yerle ilgili projelendirme parametrelerinin kesin değerlerini saptayıp, sınırlı çalışma izni başvurusundan önce Kurum Başkanlığının onayına sunar.”

1983 TARİHLİ TÜZÜK, ÖNCEDEN VERİLMİŞ LİSANSLARIN GEÇERLİLİĞİNİN KABULÜ VE GEÇERLİLİĞİNİN UZATILMASI KONULARINI İÇERMEZ. AYNI ŞEKİLDE 1983 TARİHLİ TÜZÜK, LİSANSLARIN DEVREDİLEBİLİRLİĞİ KONUSUNDA DA HERHANGİ BİR İFADE VE/VEYA SARİH BİR MADDEYE SAHİP DEĞİLDİR.

BİLAKİS, TÜZÜK LİSANSLARIN İZİN ALINMADAN DEVROLUNAMAYACAĞINI SÖYLEMEKTEDİR.

MADDE 32.1. göre, “İşletme lisansı Kurumdan izin alınmadan devrolunamaz.”

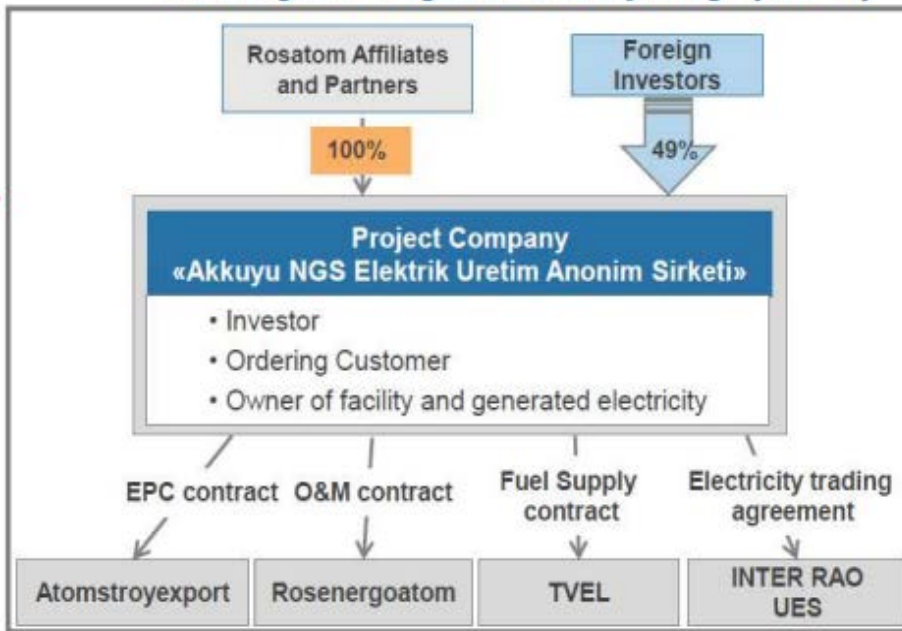
DEVİR HALİNDE İZLENECEK PROSEDÜRLER BELİRTİLMEMİŞTİR.

19.12.1983 tarih 18256 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan NÜKLEER TESİSLERE LİSANS VERİLMESİNE İLİŞKİN TÜZÜK gereğince nükleer tesis kurmak ve işletmek için TAEK'ten lisans alınması zorunluluk olup bu lisanslar arasında yer lisansı da bulunmaktadır. Ülkemizde yer lisansı ve mevzuatın diğer gerekleri yerine getirilmeden nükleer santral inşasına başlanması mümkün değildir.

BU İFADEYE GÖRE AKKUYU NGS A.Ş. NÜKLEER SANTRAL İNŞAATINA BAŞLAYAMAZ, KENDİ ADINA YER LİSANSI ALMAMIŞTIR.

TEK'E AİT, DEVROLUNAMAZ VE GEÇERLİLİĞİ KONUSUNDA HUKUKİ BİR ZEMİN BULUNMAYAN YER LİSANSI, GÜNCELMIŞ GİBİ GÖSTERİLEREK ROSATOM'A DEVREDİLMİŞTİR.

Akkuyu Project Company (APC)

Bu tablo, Akkuyu NGS A.Ş.'nin %100 Rosatom iştiraki olduğunu göstermektedir.⁴⁰

⁴⁰ UAEA Entegre Nükleer Altyapı Çalıştayı ve Nükleer Altyapı Gelişimi Statüsü

Bu yönüyle de bir kez daha açıkça belirtmek gerekir ki ilgili şirketin bir yer lisansı yoktur. Bir diğer konu da Nükleer Santralin hazırlığında izin süreçleri takip edilirken mevzuata uygun hareket edilmemiş olmasıdır.

Çevre Kanunu'nun 10. Maddesine göre, bir nükleer santrale lisans verilebilmesi için önce ÇED olumlu kararı almış olması gerekmektedir.

Davalı Bakanlığa sunulan ÇED Başvurusunun OLUMLU OLUP OLMAYACAĞI BİLİNMEYEN AKKUYU LİSANSININ GÜNCELLENDİĞİNİN İLAN EDİLMESİ DE YASALARA VE MEVZUATA AYKIRIDIR.⁴¹

Bütün bu anlatımlardan da anlaşılacağı üzere,

-Akkuyu Nükleer Santral Projesinin geçerli bir yer lisansı yoktur.

- Bu projenin neden burada yapıldığına ilişkin hukuka uygun bir açıklama bulunmamaktadır.

-Projenin gerçekleştirilmesi düşünülen alanına ilişkin olarak Çevre Kanunu 10. Maddesi uyarınca lisans verilebilir. Bu nedenle ÇED süreci başlamadan önce TEK'e ait olan bir yer lisansına dayalı olarak yer seçimi yapılamaz.

B.2.2. Proje Alanının Deprem Riski Taşıyan Bir Alan Olması, Depreme Dayanıklı Olarak Yapıldığı İddia Edilen Projenin Doğru Bir Yer Seçimine Sahip Olduğunu Göstermez.

Proje kapsamında ve yer lisansında deprem raporlarının güncellendiği vurgulanmaktadır. Ancak, anılan yapı bir samanlık değildir. Bir ülkenin kaderini ilgilendiren nükleer santral projesidir. Proje inşaatının depreme dayanıklı olması projenin yer seçiminin doğru olduğunu göstermez.

Deprem uzmanı Sayın Prof. Dr. Ahmet Ercan konu ile ilgili şu yorumlarda bulunmuştur.

“Uzmanlığımla ilgili Jeofizik-Jeolojik-Jeoteknik-Deprem bölümü, Nükleer Santral'in en önemli güvenlik sorunundan birini oluşturmaktadır. Bu konuda ÇED kısır, anlatım geçirilmiştir. Yapılacak, ayrıca yapılan işler sayıldığında, Nükleer Santral'in güvenli bir yere oturup oturmadığına ilişkin ayrıntılı bir jeofizik çalışma ile bunun sonucuna yer verilmemiştir. Böyle bir çalışma EİEİ'ce yıllar önce yapılmış, ayrıca (yetkinliği tartışılır) bir özel işletmeye geçen yıl yaptırılmıştır. Dolayısıyla, yerin ne taşıma gücü, ne de depremle çınlamaya (rezonansa), aşırı çalkalanmaya gelip gelmeyeceği bilinmemektedir. Anlatılanlar, doğrudan Nükleer Santral'in yapılaşmasına ilişkin değil bölgesel yer yapısını derinliksiz bilgilerle anlatır niteliktedir. Bu çalışmada, ayrıca yüzeysel olarak değinilen kaya içindeki erime boşluklarının yörede yoğun olmasının, Nükleer Santral yapılaşmasına etkisi çalışılmalıdır. Bunların jeofizik (elektrik, gravimetrik, manyetik) yöntemlerle belirlenip

Değerlendirme Metodolojisi Üzerine Teknik Toplantı, 18-20 Haziran 2012, Viyana
Avusturya ; Fukuşima Kazası Sonrası Akkuyu NGS Değerlendirilmesine Dair bir Sunum.
Su ana ETKB çalışması - Salih SARI, Nükleer Mühendis / Tablo: Akkuyu Proje Şirketi
İştiraklerinin Dökümü

⁴¹ Oya Koca, Akkuyu Nükleer Santrali Yer Lisansı Sahipliği Hukuki Değerlendirmesi, Yayınlanmamış Rapor, Aralık 2014; Koca, değerlendirmesini şöyle sonuçlandırmaktadır: “BU ANLAŞMALARDA İMZASI OLAN HÜKÜMETİN BAKANLARI, TAEK ve AEK YÖNETİCİLERİ VE ÇALIŞANLARI KAMUYA AİT BİR HAKKI ULUSAL ÇIKARLARA AYKIRI OLARAK YABANCI DEVLETE AİT ÖZEL BİR TEŞEBBÜSE DEVREDEREK, KANUN VE YÖNETMELİKLERİ ÇİĞNEYEREK SUÇ İŞLEMİŞLERDİR. AKKUYU NGS A.Ş. YER LİSANSI DAHİ ALMAMIŞKEN SAHADA AĞAÇ KESİMİ YAPARAK SUÇ İŞLEMİŞTİR.”AKKUYU NGS A.Ş. ÜLKEMİZDE BİR NÜKLEER SANTRAL KURMA YETKİ VE YETERLİLİĞİNE SAHİĞ OLDUĞUNU HENÜZ BİR LİSANSLA BELGELEYEMEMİŞ BİR KURULUŞTUR.”

belirlenmediğinden de söz edilmelidir. Bir nükleer kaza olması durumunda, bu tür erime boşluklarından elde edilen sulama ya da içme suyu olarak kullanılabilir tüm yeraltı sularının ışınım olarak kirlenebileceği göz önünde tutulmalıdır. Nükleer olarak, bulaşıklanmış (kontamine olmuş) sebze, meyve, satılma olasılığı yoktur.

Üzerinde büyük bir deprem beklenmeyen Ecemiş Kırığı İTÜ'nün yaptığı ölçümlü jeofizik çalışmalara göre, ürkütücü değildir. Ne var ki, veriler dışında yeraltındaki deprem gerginliklerinin beklenmedik büyüklükte bir deprem üretmesi şaşırtıcı olmaz. Nükleer Santral'in yapısının bir bölümü deniz dolgusu içine yapılacaktır. Bu dolgunun olası bir yakın/uzak deprem durumunda nasıl davranacağı, ona nasıl dayanacağı üzerine inandırıcı bulgular uzantısında, deprem sarsıntılarının 4 kat büyüdüğü bilinmektedir.

Prof. Dr. Tolga Yarman ile birlikte Mersin ile Akkuyu'da sunuşlarımızda belirttiğim gibi,⁴² bölgede asıl göz önünde bulundurulması gereken avkulanma (tektonik) etkinlikleri şöyle sıralanabilir:

- 1. Kıbrıs Dalma Batma Kuşağı (uzun süredir dingin görülmektedir).*
- 2. Ölü Deniz Kırığı (uzun süredir dingin görülmektedir).*
- 3. Güney Ege Dalma Batma Kuşağı (güncel etkinliğini sürdürmektedir),*
- 4. Doğu Anadolu kırıkları (orta boy depremleri sürdürmektedir).*

4000 yıllık geçmiş deprem davranış bilgileri, bu diri, ayrıca oldukça devingen kuşaklar boyunda büyüklükleri $M=7,9$ 'a varan, etki alanı 200 km'ye varan çok yıkıcı depremlerin olduğu, bunların denizde yaratmış oldukları süpürtü (tsunami) dalgalarının 1000'lerce kilometre ötede bile etkili olarak kara kıyılarını süpürüp geçtiği, 10 binlerce kişiyi öldürdüğü belgelenmiştir.

Prof. Yarman'ın önemle vurguladığı; "Nükleer Santral'lerdeki kaza oranı %1'e ulaşmıştır" sözünden kaygıyla yola çıktığında, bölgedeki 4 000 yıllık deprem geçmişine bakılınca, şu resim görülmektedir:

- 1. Güney Ege Dalma-Batma kuşağında süpürtü (tsunami) oluşturma olasılığı %13, dalga yüksekliği 1 ile 6 metredir.*
- 2. Ölü Deniz Kırığı'nda ise, süpürtü oluşturma olasılığı %6, dalga yüksekliği 1 ile 3 metredir.*

Deprem ürküntüsü - nükleer santral kazalarının gerçekleşme olasılığının, tam da işte Fukuşima örneğinde yaşanmış olduğu şekliyle, deprem sebebiyle artabileceği yönündeki olgu dolayısıyla - gayet yerindedir.⁴³"

Sonuç olarak, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Başkanlığı Atom Enerjisi Komisyonunun 06/12/2013 Tarihli Toplantı ve 130 Sayılı Toplantısında Görüşülen ve Akkuyu NGS Elektrik Üretim A.Ş ile ilgili olarak Atom Enerjisi Komisyonunca 130/2 Sayılı Kararı İle Yeterli ve Uygun Bulunan Güncelleştirilmiş Yer Raporu bir hazırlayıcı işlemdir. Bu hazırlayıcı işleme dayalı olarak alınmış bir yer lisansı yoktur. Bu nedenle de yer seçimi kriterlerinin hukuki dayanağı bulunmamaktadır. Anılan nedenlerle de yer seçimi açısından sebep, amaç bakımından hukuka aykırılık bulunmaktadır.

B.2.3. Flora ve Fauna Çalışmaları Açısından Hukuka Aykırılıklar

ÇED Raporu'nda **IV.2.11-2.23 sayfa 49'dan** başlayarak biyolojik çeşitlilik envanterine ilişkin bilgilere ve görsellere yer verilmiştir. Bu görsellerin saha çalışması yapılarak elde

⁴² Tolga Yarman, A. Ercan, *Depremsellik, Enerji, Nükleer Enerji, Dünya ve Türkiye*, i) Belediye Kongre Sarayı, Mersin, 18 Şubat 2012, ii) Yeşiliovacık Beldesi, 19 Şubat 2012, iii) Büyükeceli Beldesi, 19 Şubat 2012.

⁴³ Mersin Tabip Odası, Yer Lisansı İptali Dava Dilekçesi, 2014

edildiği belirtilmiş ve korunması gereken flora ve faunalara dair ifadeler yer almıştır. Bu bilgilere baktığımız zaman saha çalışması yapılarak elde edildiği söylenen görsellerin bir kısmının hangi sahada çekildiği dipnot olarak belirtilmişken çoğunluğunun hangi sahada çekildiği belirtilmemiştir. Bu ise akıllarda soru işareti yaratmaktadır. Birçok ÇED Raporunda karşılaştığımız gibi görsellerin çeşitli literatür araştırmalarıyla elde edilmiş olma şüphesi bu ÇED Raporu'nda giderilmemiştir. Örneğin **Bölüm IV.2.11-2.23-sayfa 56**'da ve devamında bitki görsellerine yer verilmiş ancak bu endemik bitki olarak niteledikleri çeşitliliğe hangi saha çalışmasındaki araştırmayla ulaştıkları belirtilmemiştir. Yani bu endemik bitkilerin hangi alanlarda yetiştiğini bilmek bu raporla mümkün değildir. Ancak flora ve fauna çeşitliliği tespitinde alan çalışması önemlidir.

Danıştay 14. Dairesi 2013/2438 E, 2014/8606K sayılı kararında

“...
ÇED Raporunun 102. sayfasında **proje alanının florası hakkında yapılan çalışmalara yer verildiği**, faaliyet alanının florası ile bilgilerin, biyolog Funda Asıcı tarafından yapılan gözlem ve literatür araştırmalarıyla tespit edildiği ve envanterin hazırlandığının belirtildiği, envanter (tablolar) incelendiğinde 90'dan fazla türün literatürden belirlendiğinin görüldüğü, bu durumun arazide yapılan incelemelerin yeterliliği konusunda şüphe uyandırdığı, aynı zamanda arazide tespit edilen türlerle ilgili sunulan görsellerin sayısının sadece 6 olmasının, yapılan arazi çalışmalarının yeterliliği konusunda şüpheleri destekler nitelikte olduğu, ayrıca arazide yapılacak gözlemlerin değişik mevsimleri de içerecek şekilde yapılması gerektiği...”ni ifade etmiştir. Bu karar doğrultusunda Akkuyu NGS ÇED Raporu'nun flora ve fauna çeşitliliğine ilişkin envanter bilgilerini değerlendirdiğimizde raporun eksik olduğunu görmekteyiz. **BÖLÜM IV.2.11-2.23-Sayfa 184**'te “Düzenli mevcut durum izleme çalışmaları kapsamındaki saha çalışmaları 5-8 Ocak 2012, 12-15 Nisan 2012, 6-9 Haziran 2012 ve 4-7 Ekim 2012 tarihlerinde yapılmıştır.”

denilmiştir.

Buradan baktığımızda 2012 yılında her mevsim bir izleme yapıldığı belirtilmektedir; ancak nihai rapor 24 Eylül 2014 yılında sunulmuştur. Bununla birlikte yukarıda anılan Danıştay kararı da gözetilerek flora ve fauna çalışmaları Akdeniz biyolojik çeşitliliğini etkileyecek alan içinde, gerçek etkilerin tespit edilebileceği bir alanda saha çalışmasına dayalı olarak yapılması gerekirken, projenin 1. 2. ve 3. Etkileme alanlarına yönelik bir flora ve fauna çalışması yapılmamıştır. Bu nedenle Akdeniz biyolojik çeşitliliğinin korunmasına dair pek çok uluslararası anlaşmanın yükümlülüklerini yerine getirme, endemik tür ve çeşitlerin korunmasını sağlama olanağı da bulunmamaktadır.

B.3. Seçilen Teknoloji Açısından Hukuka Aykırılıklar

Akkuyu'da kurulması öngörülen santral projesi yanlış bir projedir ve iptal edilmesi gerekir. Çünkü Akkuyu aktif fay hatlarına yakındır. Olası büyük bir deprem ve onu izleyebilecek dev dalgalar santrali hasara uğratabilecek ve ülkemizde de nükleer bir kazaya sebep olabilecektir. Bu konuyu, “Biz Rusya'ya söyledik, santrali daha güvenli yapacaklar” vb. gayri ciddi ifadelerle geçiştirmek mümkün değildir.

Nükleer santrallerle ilgili olarak, ülkemizin,

- Ulusal Nükleer Enerji Strateji Belgesi ve Eylem Planı hazırlanmadığı,
- Temel yasaların bulunmadığı,
- İkincil mevzuatında da birçok eksikliğin olduğu,
- Teknik bilgi birikimi ve deneyimi yeterli olmadığı,
- TAEEK'i bu konuda etkin kılacak düzenlemelerin yapılmadığı,

- Akkuyu NES için kontrollük hizmetlerini verecek kuruluşun bile belirlenmediği
- Nükleer teknoloji transferinin olmayacağı, yani ülkemize doğrudan Ar - Ge, teknoloji, kalite - güvenlik kültürü, yan sanayinin gelişmesi, istihdam açısından katkısının olmadığı,
- Bölgenin denetiminin Türkiye’de olmadığı,
- Gelecek hükümetlerin - iktidarların anlaşmayı iptal etmesi durumunda karşılıklı yaptırımların neler olacağına belirsiz olduğu,
- Akkuyu için önerilen VVER-1200 modeli reaktör ünitelerinin, Rusya tarafından henüz yeni geliştirildiği, Dünyada, “VVER- 1200 model bir nükleer reaktör” işletme halinde bulunmadığı ve henüz teknik- insani hatalara, kazalara, terörist saldırılara ve depreme karşı “rüşünü” ispatlamadığı koşullarda, bugün Akkuyu NES projesinin, her türlü karar yetkisi devredilerek bir Rus şirketine bırakılması, aynı kurgu ve yaklaşımla yeni NES projelerine karar verilmesi ve ülkemizin nükleer enerji gibi stratejik bir konuda, deneme sınamaya alanı yapılması kabul edilemez. Kaldı ki, yakıtından yapımına ve işletilmesine kadar Rus şirketlerine bağımlı Akkuyu NES projesi, taşıdığı tüm olumsuzlukların ve risklerin yanı sıra; enerjide genel olarak dışa bağımlılığı, özel olarak Rusya’ya bağımlılığı arttıracaktır.

NES'lerin inşaat sürelerinin uzunluğuna ek olarak, zaten yüksek olan ve birçok kez fizibilite değerlerini çok aşan yapım maliyetleri, yüksek söküm maliyetleri, atık maliyetleri ve öngörülen ve öngörülemeyen toplumsal maliyetleri ile toplam maliyetleri, fizibilite ve proje değerlerinden çok daha yüksek olmaktadır.

Genel olarak enerji yatırımları, özel olarak nükleer santral projeleri; ülke halkının ve kamuoyunun bilgi ve erişimi dışında, kapalı kapılar ardında yapılan görüşmelerin ve pazarlıkları konusu olmamalıdır. Bütün süreçler açık, şeffaf, erişilebilir ve denetlenebilir olmalıdır.

Enerji planlamaları, ulusal ve kamusal çıkarların korunmasını, toplumsal yararın artırılmasını, yurttaşların ucuz, sürekli ve güvenilir enerjiye kolaylıkla erişebilmesini, çevreye verilen zararın asgari düzeyde olmasını hedeflemelidir.

Enerji sektöründe bütünlük kaynak planlaması zorunludur. Bu planlama; enerji üretiminin dayanacağı kaynakların seçimi, enerji tüketim eğilimlerinin incelenmesi, talep tarafı yönetim uygulamalarının üzerinde yoğunlaşma, enerjinin daha verimli kullanımı, çevreye verilen zararın asgari düzeyde olması, yatırımın yapılacağı yerde yaşayan insanların hak ve çıkarlarının korunması vb. ölçütleri gözeterek yapılmalıdır.

ÇED olumlu kararına esas ÇED Raporunda, nükleer santral için kullanılacak teknoloji de Çevre Kanunu ve yönetmelik kapsamında, bu belirlenimlerle değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Buna göre ÇED Raporunda:

“Bölüm III-Sayfa 11

Önerilmekte olan Akkuyu NGS tasarımı, NGS tasarımında gelişmiş teknolojileri kullanmaktadır. Ayrıca 1980 yılından bu yana Rusya’da kullanımda olan basınçlı su reaktörü (VVER-1000) teknolojisinin kullanılıyor olması, günümüzde 31 adet bu tür NGS ünitesinin Rusya’da işletiliyor olması ve başka ülkelerde de bu teknolojilerin kullanımı hususları bu tür NGS tasarımında önemli bir deneyime sahip olduğunu göstermektedir” denilmektedir.

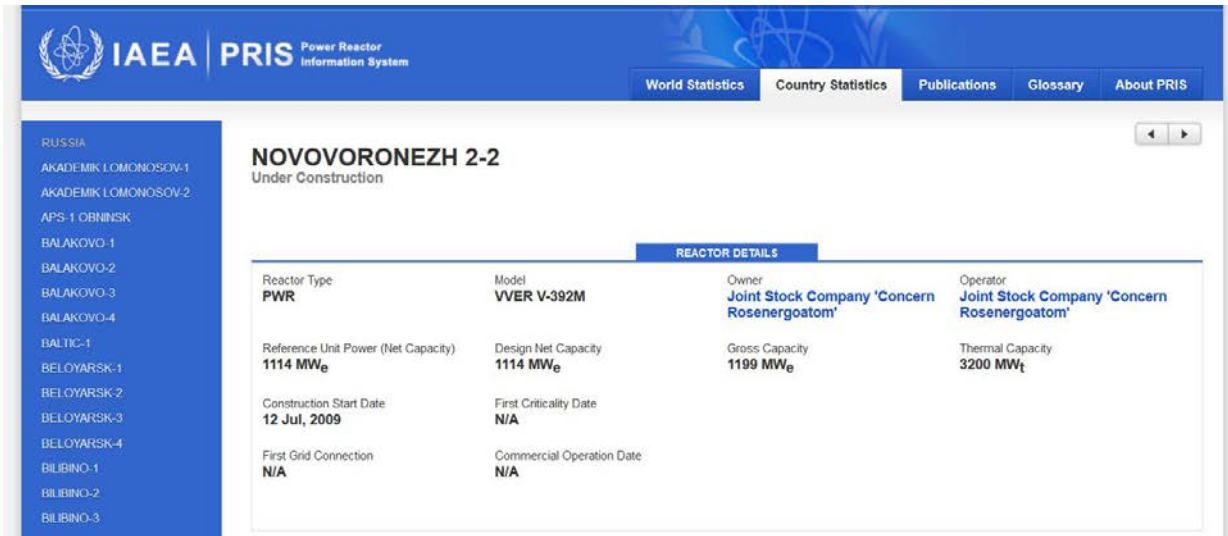
Bu bilgi gerçeği yansıtmamaktadır.

TAEK'in nükleer santraller açısından öncelikli olarak riskleri azaltmak açısından denenmiş teknolojilere yönelme kriteri bulunmaktadır. TAEK'in bu kriterine rağmen VVER-1200 reaktörü seçilmiştir. VVER-1200 tipi reaktörünün dünyada henüz çalışan bir örneği yoktur. Yukarıda bahsedilen VVER-1000 reaktörü, tasarım ve kapasite açısından farklı bir reaktördür ve o reaktör tipinde elde edilen deneyimler VVER-1200 için referans kabul edilemez. Zaten ÇED Raporunun Bölüm VII-Sayfa 3'ünde verilen bilgiler farklılığı ve reaktör tipinin denenmemiş olduğunu ispatlar niteliktedir.

TAEK, "Nükleer Tesislere Lisans Verilmesine İlişkin Tüzük"de bahsedildiği gibi mevcut teknolojilerde yapılan gelişmeleri dikkate alan yeni tasarımları benimsemektedir. Kendi ülkesinin düzenleyici kurumunca verilen inşaat lisansını alan ya da verilen bu lisansa göre inşası söz konusu olan bir NGS kuruluşu TAEK tarafından bir ön koşul olarak belirlendiğinden, ilk reaktör ünitesi 2015'de işleme girecek olan Novovoronezh-2 (NVAES-2) NGS, Akkuyu NGS için referans tesis olarak kabul edilmiş ve seçilmiştir. Rusya'da yapımı söz konusu olan diğer bir VVER-1200 reaktörlü NGS olan Leningrad-2 de ilk reaktör ünitesini 2016'da işletmeye alacaktır. Genel olarak bakıldığında toplamda 6 VVER-1200 ünitesinin 2018'den itibaren Rusya'da işletmeye girmesi söz konusudur (SSS, TAEK 2011).

Görüldüğü gibi ortada inşaatı tamamlanmış, yeterli bir süre kusursuz çalışmış bir VVER-1200 tipi reaktör yoktur. Nükleer Santrali kuracak Rus şirketinin daha Ekim 2013 tarihinde Hindistan'da kurduğu iki reaktörden birinci ünitesinin deneme safhasında elektrik üreten tribünler parçalanarak iflas etmiştir. İşte ülkemizi bekleyen teknoloji tam da budur.

Kaldı ki, inşaatı Akkuyu'dan önce biteceği söylenen Novovoronezh-2 ve Leningrad-2 reaktörleri için Uluslararası Atom Enerji Ajansı'na bildirilmiş, kesinleşmiş bir bitiş tarihi de yoktur. (Bakınız UAEA tablosu, Commercial Operation date: N/A non available/belirtilmemiş) Rusya'da nükleer santral inşaatlarının geciktiği bilinen bir durumdur.

The screenshot shows the IAEA PRIS (Power Reactor Information System) website. The main header includes the IAEA logo and the text "IAEA PRIS Power Reactor Information System". Navigation tabs include "World Statistics", "Country Statistics", "Publications", "Glossary", and "About PRIS". A sidebar on the left lists various reactors under "RUSSIA", including "AKADEMIK LOMONOSOV-1", "AKADEMIK LOMONOSOV-2", "APS-1 OBNINSK", "BALAKOVO-1", "BALAKOVO-2", "BALAKOVO-3", "BALAKOVO-4", "BALTIC-1", "BELOYARSK-1", "BELOYARSK-2", "BELOYARSK-3", "BELOYARSK-4", "BILIBINO-1", "BILIBINO-2", and "BILIBINO-3". The main content area is titled "NOVOVORONEZH 2-2 Under Construction". Below this, a "REACTOR DETAILS" table provides the following information:

Reactor Type	Model	Owner	Operator
PWR	VVER V-392M	Joint Stock Company 'Concern Rosenergoatom'	Joint Stock Company 'Concern Rosenergoatom'
Reference Unit Power (Net Capacity)	Design Net Capacity	Gross Capacity	Thermal Capacity
1114 MWe	1114 MWe	1199 MWe	3200 MWt
Construction Start Date	First Criticality Date		
12 Jul, 2009	N/A		
First Grid Connection	Commercial Operation Date		
N/A	N/A		

ÇED Raporu bir başka noktada daha yanıltıcı bilgi vermektedir. Rosatom'un VVER Today adı verilen ve reaktörler hakkında bilgi veren kitapçığında, Novovoronezh-2 ve Leningrad-2 reaktörleri, VVER 1200 reaktörünün iki ayrı ailesi altında sınıflandırılmıştır. Sayfa 20'de, Novovoronezh-2 reaktörü ile Akkuyu aynı aile (v-392M) altında gösterilirken, Leningrad-2 reaktörü (v-491) ailesine ait bir tasarım olarak tanıtılmaktadır. ÇED Raporunda ise Akkuyu'da yapılan reaktörün bir eşinin Leningrad-2 olduğu belirtilerek yine kamuoyu yanıltılmaktadır.

Rus Nükleer Teknolojisinin ve Rus Nükleer Sanayiinin güvenlik ve ÇED raporları hakkındaki anlayışını göstermek açısından aşağıdaki bilgileri de sunuyoruz:

Bugüne kadar referans gösterilen ve Adanalı ve Mersinli işadamları ile politikacılarının ziyaret ettiği Novovoronez-2 reaktörünün kurulduğu yıllarda yani 2007-2008 yıllarında, Rusya Federasyonu'nun Avrupa'ya Litvanya ve Polonya'da kurulacak enerji hatları üzerinden Nükleer enerji-elektrik ihraç programında, Litvanya sınırından 20 kilometre uzaklıktaki Neman- Kaliningrad bölgesinde kurulmasına başlanan fakat inşaatı iki yıldır durdurulan bir proje vardır.

2008 yılında Rus Federal hükümeti ile Kalininrad Bölgesi arasında bir anlaşma yapılmıştı. Bu anlaşma gereğince tıpkı ülkemizde inşa edilmek istendiği VVER-1200 tipi toplam 2.300 Mw gücünde iki adet reaktör kurulacaktı. Bu santral Litvanya sınırından 20 kilometre mesafede Neman bölgesinde kurulacaktı. Temel amacı Avrupa'ya elektrik ihraç etmektir.

Rosatom, aynı ülkemizde olduğu gibi Kaliningard da **Baltik NPP** adlı bir şirket kurarak % 51 hissesini kendi ellerinde tutarak geri kalan % 49 hisseyi ortaklığa açmıştı. Bu %49 hisse için Litvanya, Polonya ve Almanya'ya teklif götürülmüştür. Fakat bu ülkeler teklifi kabul etmediler. Bunu üzerine bu hisseleri Rosatom İtalyan Unicredit, Alman HypoVereinsbank ve Fransız Societe Generale finans şirketlerine pazarlamaya çalıştı.

Fakat Rosatom şirketi ÇED Raporu olmadan inşaatı başlandı. ÇED Raporu olmadan başlanan bu inşaatı Litvanya ve Polonya'nın uluslararası Paris ve Viyana Konvansiyonları kapsamında sınır ülkelerinin sahip oldukları haklara dayanarak itiraz etmişlerdir. Bunun yanı sıra Kaliningard bölgesinde yaşayan Rus halkının % 48'i projeye karşı çıkmıştır. ÇED Raporunun olmaması, bu reaktör tipinin teknolojisi ve güvenlik tasarımlarının Avrupa standartlarına uymaması temel itirazlar olarak gösterilmiştir. Nihayetinde Litvanya, Polonya ve Almanya **eğer batı standartlarına uyan ÇED Raporu ve tasarım belgeleri olmadan bu santralin inşası halinde bu santralde üretilen elektriği almayacaklarını ve enerji hatlarının ülkelerinden geçirmeyeceklerini ilan ettiler.** Bu gelişmeler neticesinde iki yıldan beri bu projenin inşaatı durmuştur. Ayrıca yukarıda isimlerini verdiğimiz Avrupa finans şirketleri bu projeden çekilmiştir.

Bu konuda 27 Ağustos 2013 tarihinde Litvanya Dışişleri Bakanlığının yaptığı basın toplantısında " **Son üç yılda Rosatom'dan 12 defa resmi olarak ÇED Raporu istedik fakat bugüne kadar hiç bir cevap alamadık, ayrıca ÇED Raporu olmadan ve komşu ülkelere de onaylanmadan Rusya'nın inşaatı başlayarak uluslararası ESPOO konvansiyonunu ihlal ettiğini, belirtmişlerdir.**

Akkuyu NPP ve TAEK ne yazık ki Kaliningrad Baltik NPP VVER-1200 santralinin dünya standartlarına uymadığı için iptal edildiğini saklamakta hala ÇED Raporu olmadan inşaatı devam eden NOVVO santrali referans gösterilmektedir. Üstelik Akkuyu NPP'nin dünyada en güvenli santrali olacağını iddia etmektedir.

Seçilen teknolojinin TAEK kriterlerine uygun olmaması, teknolojinin yaratacağı risk maliyetlerinin ve alınması gereken tedbirlerin bilinirliğini de mümkün kılmamaktadır. Bu nedenle seçilen teknolojinin ÇED Yönetmeliği ve TAEK kriterleri göz önüne alındığında doğru bir teknoloji olmadığı da ortadadır. Bu nedenle de ilgili ÇED olumlu kararının iptali gerekir.

B.3.1. Alternatif Teknolojilerle Karşılaştırma Açısından Değerlendirildiğinde de Enerji Açığını Kapatmak Gereğiyle Nükleer Santrale Yönelinmesi Hukuka Aykırıdır.

Nükleer santral projesinin alternatif teknolojilerle karşılaştırılmasının yapılabilmesi için nükleer santrallerle ilgili gerçek bilgilerin sunulması kadar alternatif teknolojilerle ilgili de bilgilerin sunulması gerekir. İdare bu konuda bilgi ve belge sunan şirketin sunduğu görüşlerle bağlı değildir. Öncelikli olarak idare, devletin resmi belgelerine dayanmalıdır. Ancak aşağıda açıklayacağımız üzere proje alternatifleri tartışılırken, şirketin sunduğu veriler esas alınmış ve projeye ÇED olumlu kararı verilmiştir. Bu durum, alternatiflerle ilgili objektif bir değerlendirme yapılmadığını göstermektedir. Bu durumda da bu yatırımın gerçekleştirilmesinin diğer alternatif teknolojilere

yönelinmemesi açısından hukuki belirliliğe olanak verecek bir değerlendirme yapılmamıştır. Kaldı ki, proje dosyasına hazırlayan DOKAY firması daha önceden de termik santral, hidroelektrik santral gibi farklı enerji üretim teknolojilerine ait proje dosyası hazırlamıştır. O dosyalarda ise nükleer santrallerin yaratacağı atık sorunu, atık sorununun uzun vadede yol açacağı iklim değişikliği sorunları üzerinde uzun uzun durmuştur. Bu konuda DOKAY firmasının Gerze Termik Santral Projesi için hazırladığı ÇED Raporu tam da bu şekilde hazırlanmıştır. Ancak bu sefer nükleer santral işini alan DOKAY firması, bu kez de alternatif diğer teknolojiler karşısında nükleer santrali öve öve bitirememiştir.

Bu konuda değerlendirmeleri tek tek yapacak olursak,

ÇED Raporu

“Bölüm III – Sayfa 22

Nükleer enerjinin tüm kullanım ömrü düşünüldüğünde, yalnızca doğal uranyumun madenden çıkarılmasında, nakliyesinde ve işlenmesinde çok düşük miktarda SG salımı dolaylı olarak gerçekleşmektedir. Alternatif fosil yakıt teknolojileri yerine nükleer güç santrallerinin kullanılması topluma daha az kirlenmiş bir hava sunarak kamusal fayda yaratmaktadır.” denilmektedir.

Oysa,

Nükleer santrallerin beşikten mezara sera gazı salımları hesaplandığında (uranyum madenciliğinden sökülümüne kadar) fosil yakıt teknolojilerine (gaz ve kömür) göre daha az seragazı salımına neden olduğu kabul edilse dahi; ÇED Raporunda nükleer enerjinin sadece fosil yakıtlarla kıyaslanması anlaşılır ve kabul edilir bir yöntem değildir. Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere, resmi belgelerde yenilenebilir enerji kaynakları olarak sayılan (Rüzgar, Jeotermal, Güneş, Biyokütle vb.) nükleer santrallere göre daha düşük karbonlu ve iklim dostu teknolojilerdir. Tabloda 1 kW's elektrik üretimi için çeşitli kaynakların yol açtığı sera gazı salım miktarı gram cinsinden verilmektedir. Enerji verimliliği de neredeyse yok denecek kadar az miktarda sera gazı çıkmasına neden olur.

Burada idare ve yurttaşlar bilinçli olarak yanıtılmaktadır. İklim değişikliği açısından değerlendirme ve hesabın karbondioksit (CO₂) temel alınarak yapılması raporun objektif olarak hazırlanmadığını göstermektedir. Türkiye'nin iklim değişikliğine etkisi sadece karbondioksit gazıyla sınırlı değildir. Aşağıdaki tabloda olduğu gibi tüm sera gazları dikkate alınmalı onların karbondioksit eşdeğeri bulunarak kıyaslama yapılmalıdır.

Seragazı Salımları

Santral Türü	CO2 eşdeğer gram / kW's
Linyit (Termik)	729
Taşkömürü (Termik)	622
Doğalgaz	148
Fotovoltaik	101
Nükleer (Uranyum-Rusya ithal)	65
Doğalgaz (Kojenerasyon)	49
Hidro	40
Fotovoltaik (İthal-İspanya)	27
Rüzgar	24
Rüzgar (Açıkdeniz)	23
Enerji verimliliği	5
Biyogaz (Kojenerasyon)	-409

Comparison of Greenhouse-Gas Emissions and Abatement Cost of Nuclear and Alternative Energy Options from a Life-Cycle Perspective, Öko Enstitüsü – January 2006.

Alternatif Teknolojilere göre nükleer santral projesinin daha fazla istihdam yarattığı iddiası da tamamen gerçek dışıdır. İlgili firmalar, daha önce de termik santral projelerinin 4000 – 5000 kişilik bir istihdam yaracağını ileri sürmüşlerdir. Ancak istihdam sağlamaya yönelik iddiaların hiçbir bilimsel verisi yoktur.

Stanford Üniversitesi'nden Prof. Mark Z. JACOBSON tarafından hazırlanan “**Review of solutions to global warming, air pollution and energy security**”⁴⁴ adlı bilimsel raporda, 21. Yüzyıl'da da enerji yatırımları analizlerinde en önemli 12 değişik enerji kaynağı için aşağıda sayılan parametrelerin birlikte kullanılmasına yönelik dünyada ilk defa bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu kriterler şunlardır: Hava kirliliği, enerji sektörünü etkileyen değişkenler, küresel ısınmaya neden olan seragazları, enerji güvenliği, su kaynakları, alan kullanımı, doğal hayat, yakıt kaynakları ile fiyatları, talebe uygunluk, güvenlik, süreklilik ve devamlılık, termal kirlilik, nükleer silah yaygınlaşması, beslenme zinciri, ölüm oranları, ölüm riski, inşaat süreci, kimyasal kirlilik...

Bu 17 tane parametrenin ışığında, 21. Yüzyıl'da bilinen fosil ve yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen elektrik enerjisinin, günlük kullanımı sırasında çevreye vereceği zararlara göre sıralanmıştır. Buna göre çevreye en az zarar veren elektrik kaynakları Rüzgâr, güneş enerjisi, jeotermal enerji, gelgit dalga enerjisi, güneş fotovoltaik, deniz yüzeyi dalga enerjisi, hidrolik olarak sıralanmış ve çevreye en fazla zararı veren **nükleer enerji ve karbon fitreli kömür santrali 9. Sırada yer almıştır.** Bu raporda ayrıca, en büyük negatif çevre sorunları yaratan kaynaklar olarak nükleer ve kömür gösterilmiştir. Öte yandan, **nükleer enerjiden elde edilen enerjinin, diğerlerine göre en yüksek ölüm riski taşıyan enerji kaynağı olarak bildirilmektedir.**

Çernobil ve Fukuşima Nükleer Santrallerinde meydana gelen kazalar nükleer santrallerin yarattığı güvensizliğin herkesçe kabul edilmesi sonucu doğurmuştur.

Fukuşima felaketinden sonra Japon Parlamentosu'na sunulan bağımsız raporda “**TEPCO Fukuşima Nükleer Güç Santrali kazası hükümetler, düzenleyici/denetleyiciler ve TEPCO**

⁴⁴ Mark Z. JACOBSON, **Review of solutions to global warming, air pollution and energy security**, Energy & Environmental Science, V. 2, 2009, s.148-173, DOI: 10.

arasındaki danışıklı dövüşün ve adı geçen taraflar arasındaki yönetim eksikliğinin bir sonucudur. Ülkenin nükleer kazalardan korunma hakkına ihanet ettiler. Bu nedenle, kazanın kesinlikle “insan eseri” olduğu sonucuna vardık. İnanyoruz ki temel nedenler, belirli kişilerin yeterliliği ile ilgili konulardan çok, karar ve eylemlerin dayandığı hatalı gerekçeleri destekleyen örgütsel ve düzenleyici sistemlerdir.”

En ileri güvenlik önlemleri ve simülasyonları olsa da, Çernobil ve Fukuşima’da hâlâ devam eden felaket kazalar açıkça göstermiştir ki **tabiatı gereği güvenli nükleer güç santrali diye bir şey yoktur.**

ÇED Raporunda ise,

“Kısacası, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için tek boyutlu yaklaşımlarla artan talebi karşılamayı düşünmek ne kolay, ne de sağlıklı bir yoldur. Türkiye, yüksek kapasiteli enerji santralleri aracılığıyla endüstrisinin ve kentsel bölgelerinin artan elektrik talebini karşılamayı ve bunun için yatırım yapmayı gerektiren bir pozisyondadır. Aynı zamanda, ithalat bağımlılığını ve *çevresel baskıları azaltmak için yenilenebilir enerjileri kullanan nispeten küçük ölçekli yatırımları* da desteklemeli ve geliştirmelidir.” (s.13) denilmektedir.

Rapora göre, yenilenebilir enerji kaynaklarını çevresel baskıları azaltmak için artan talebin karşılanmasında yetersiz kalan küçük ölçekli yatırımlardır.

Nitekim,

Özellikle rüzgar ve güneş potansiyelini, elektrik üretiminde vazgeçilmez birer kaynak olarak gören gelişmiş ülkelerin uygulamalarını ve bu kaynakların ülkemizdeki zengin ancak henüz beklenen ölçüde kullanılmamış potansiyelini görmezden gelen bir yaklaşım sunulmaya çalışılmaktadır.

ÇED Raporunda,

“Nükleer enerjinin payının %10’a çıkarılması hedeflenmektedir.” (s.13) Denilmektedir.

Oysa,

Bu paragrafta atıf yapılan “Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi”nin hiçbir yerinde böyle bir tespit yer almamaktadır. Bu ifade raporu düzenleyenlerin temennilerinden başka bir anlam taşımamaktadır.

ÇED Raporunda,

“VII.2.3 Enerji Verimliliği” başlığı altında,

Enerji verimliliği, 1.828.742 adet akkor telli lambanın tasarruflu 1.758.954 adet lambayla değiştirilmesine sıkıştırılmış ve bütçeye her yıl 41 milyon TL katkı ile yetinilmiştir. Dolayısıyla anlaşılan odur ki; ülkemizde çok ciddi bir tasarruf potansiyelinden bahsedilmesine karşın, elektrik enerjisinin üretimi, iletimi, dağıtımı ve tüketiminde verimlilik adına sisteme ölçülebilir derecede katkı sağlayacak bir uygulama söz konusu olmamıştır.

ÇED Raporunda,

“VII.2.3.3 Güneş Enerjisi

Türkiye’nin toplam yıllık güneşlenme süresi 2640 saat olarak belirtilmekte ve GES (Güneş Enerjisi Santralleri)’in sadece 110 gün süresi kadar elektrik üretebileceği ifade edilmekte ve güneş enerjisi potansiyelini elektrik üretiminde yetersiz, sürekliliği olmayan bir kaynak” olarak sunulmaktadır.

Oysa, 2640 saatlik güneşlenme süresi oldukça iyi bir değerdir. Örneğin Almanya gibi gerek toprak alanı (Türkiye’nin yüzölçümü Almanya’nın 2,21 katı) gerekse coğrafi yapısı (Türkiye 36°-42°, Almanya 47°-55° Kuzey Enleminde) nedeni ile güneşlenme saati olarak ülkemiz şartlarına göre oldukça elverişsiz koşullara sahip bir ülkenin 2013 yılı sonu itibarıyla kurulu gücünün 35948 MW (Türkiye’nin 2013 yılı Kurulu Gücü olan 64007,4 MW’ın yarısından fazla) ve üretiminin de 30 Milyar kWh civarında olduğu göz ardı edilmemelidir.

Kaldı ki elektrik üretiminde elbette sadece güneş enerjisinden yararlanılması söz konusu değildir. Diğer enerji kaynaklarının yeri ve oranı mutlaka bilimsel ve teknik verilerle belirlenmelidir. Ancak çoklu ve ağırlıklı olarak yerli ve yenilenebilir kaynaklı elektrik üretim

modeli içinde, maliyetinin yanında hala çözümsüzlüğünü ve gizemini koruyan sorunları ile artık gelişmiş ülkelerinde yavaş yavaş terk etmeye çalıştığı nükleer enerjinin yeri asla olmamalıdır.

Ayrıca aynı paragrafta Güneş Enerjisi Santralleri (GES)'lerde pil kullanılmıyormuş gibi bir ifade ile pillerin oluşturacağı çevresel etkilere dikkat çekilmektedir ki bu GES'leri çevresel etkileri açısından olumsuz göstermek için ileri sürülen gerçek dışı bir beyandır. Çünkü elektrik sistemi senkronize çalışan GES'lerin pil (akü) kullanmaları gereksiz olduğu kadar ekonomik de değildir. GES'lerde pil kullanımı ancak şebeke bağlantısı olmayan çok küçük kurulu güçteki münferit uygulamalar için söz konusu olabilmektedir.

Paragraf içinde; Almanya'da kurulan 50 MW'lık bir GES için santralin maliyetine ilişkin olarak yapılan değerlendirme ise tam anlamıyla açık bir saptırmadır. Çünkü 28/11/2013 tarih ve 28835 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 21/11/2013 tarih 4709-4 No'lu EPDK Kurul Kararından da görüleceği üzere;

Elektrik Piyasasında Kaynak Bazındaki
Toplam Birim Yatırım Tutarları

Kaynak Türü	Toplam Yatırım (TL/MW _m)	Birim Tutarı
Kömür	1.500.000	
Doğalgaz / LPG	1.000.000	
Fuel Oil / Nafta	1.000.000	
Hidro	2.000.000	
Rüzgar	2.500.000	
Jeotermal	2.100.000	
Biyokütle	1.900.000	
Güneş	3.000.000	
Nükleer	6.000.000	
Proses atık ısısı ^(*)	700.000	
Diğerleri	1.400.000	

kaynak bazında GES santralleri için birim yatırım tutarı 3.000.000.-TL/MW tır.

Dolayısıyla Almanya'da inşa edilen 50 MW Kurulu güce sahip GES için ortaya atılan rakamın da gerçekleri saptırma amaçlı olduğu açıktır. Kaldı ki dünyadaki teknolojik gelişmelere paralel olarak, güneş santrallerinde kullanılan güneş gözesi ve PV gibi ekipmanlar da her geçen gün ucuzlamakta ve söz konusu maliyetler nükleer güç santrallerindeki bilinmezliklerle yükselen maliyetlerin aksine GES yatırımlarında her geçen gün düşmektedir.

ÇED Raporunda,

“VII.2.3.4 Rüzgar Enerjisi

RES'ler yakıt fiyatı riski olmaması ve nispeten düşük bakım ve faaliyet maliyeti içermesinden dolayı genel olarak ekonomik olarak da düşünülürler ancak ilk yatırım maliyetleri özellikle yüksektir.” Denilmektedir. Rüzgar santrallerinin yakıt fiyatı riski olmaması ve düşük bakım maliyeti nedeniyle faaliyet maliyetlerinin düşük olması olumlu bir unsur olarak kullanılırken ilk yatırım maliyetinin yüksek olması olumsuz bir gerekçe olarak sunulmaktadır.

Yukarıda da yer aldığı üzere EPDK'nın 21/11/2013 tarih 4709-4 No'lu Kurul Kararından da görüleceği üzere rüzgar santrallerinin yatırım maliyetlerinin yüksek olduğu gerekçesi de anlaşılabilir bir yaklaşım değildir. Rüzgar enerjisine dayalı santral teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak güneş santrallerinde de olduğu gibi her geçen gün yatırım maliyetleri düşmektedir. Türkiye'nin enerji ihtiyacının karşılanması için kurulu gücün üç katı rüzgar kurulması gerekli iddiası eski bir algıya dayalıdır ve yanıltıcı bir karşılaştırma yöntemidir. Bu raporda karşılaştırılması yapılan, Akkuyu'ya kurulmak istenilen nükleer

santral yerine rüzgar santralleri kurulup aynı elektrik miktarının üretilip üretilmeyeceğidir. (Rüzgar enerjisinin tüm Türkiye'ye yeter elektrik üretimi yapma kapasitesi olsa bile bu karşılaştırma anlamsızdır) Bu sorunun yanıtı da evettir. Türkiye'deki rüzgar potansiyelini raporda belirtildiği gibi 48000 MW alsak bile, santraller Türkiye için normal kabul edilen yüzde 25 kapasite faktörüyle çalışsa bile yılda 110 milyar kilovatsaat elektrik üretecektir. Akkuyu Nükleer Santrali'nin yıllık üretiminin 35 milyar kWh olduğunu düşünürsek, nükleer santralin 3 katı fazlası, ekonomik rüzgar potansiyeli olduğunu Enerji Bakanlığı'nın da kabul etmiş olduğu potansiyele bakarak hesaplayabiliriz.

Kaldı ki, raporda sıkça başvurulanan baz yük santral hesabı artık terkedilmeye başlayan eski bir görüşü ifade ediyor. Avrupa'da örneklerini gördüğümüz gibi, akıllı şebekelerin yaygınlaşması, sınır ötesi elektrik ticaretinin artmasıyla, baz yük olmayan farklı yenilenebilir enerji kaynaklarından oluşan elektrik üretim yöntemleri etkili bir biçimde çalışabilmektedir. İspanya ve Danimarka'da elektrik üretiminin dörtte birinin sadece bir tek yenilenebilir enerji kaynağından, rüzgardan sağlanması, Almanya gibi bir sanayi ülkesinde yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanan elektrik üretiminin 2014 yılının ilk 9 ayında tüketimin yüzde 27,7'sini karşılaması⁴⁵ yeni anlayışın verimli bir şekilde çalıştığının net göstergesidir.

ÇED Raporunda,

“VII.2.3.6 Nükleer Enerji

Nükleer santrallerin güvenli olduğu değerlendirilmesi” doğru değildir. Birçok gelişmiş ülkenin nükleer santrallerini kapatması ve NES yapmama kararı alması NES'lerden elektrik üretilmemesi değil NES'lerin toplum açısından güvenli görülmemesindedir.

Nükleer Enerji Santrallerinin kapasitesinin %20'ye çıkarılması öngörüsü bilimsel değildir. Raporda, nükleer santrallerin rekabetçi olduğu yazılıdır. Türkiye için bu doğru değildir. Akkuyu NES'den üretilerek satılacak elektrik TETAŞ ortalama alış fiyatının %29 daha üzerindedir.

ÇED Raporunda,

“2023 yılında elektrik talebinin 500 milyar kWh olacağı iddia edilmektedir.”

Halbuki TEİAŞ'ın bu konudaki tahminleri 462,8 milyar kWh ile 380,6 milyar kWh arasındadır. Yani 2023 yılında Akkuyu NES in yıllık üretiminin bir katı ile 3 katı arasında elektrik talebi fazla olarak gösterilerek yanıltıcı bilgi verilmiş ve talep açısından Akkuyu NGS gerekli gösterilmeye çalışılmıştır.

Nükleer Güç Santrallerinin gerekliliğine ilişkin vurgu da yanıltıcıdır. Kalkınma planlarına atıfla nükleer santrallerin hangi koşullarda kurulumuna yönelik bir politika izlenmesi gerektiği yukarıda açıklanmıştır.

Bu nedenle, “Aynı miktar elektrik üretimi için 7,3 milyar Dolar tasarruf edileceği” ne yönelik rapor açıklaması gerçek değildir.

Doğalgaz yerine Akkuyu NES'den üretilen elektrik için %24 daha fazla ödeme yapılacaktır ve bu miktar da olduğu gibi yurt dışına gidecektir. Çünkü Akkuyu NGS bir RUS santralidir ve hasılatının isterse tamamını yurt dışına çıkarabilir. Herhangi bir tasarruf söz konusu olmayıp aksine aynı miktarda elektrik için daha fazla bedel ödenecektir. Ayrıca aynı paragrafta enerji ithalatı bağımlılık oranı azaltılacaktır denilmektedir. Bu ifade tamamen gerçek dışıdır. NGS nükleer yakıtla çalışır. Türkiye nükleer yakıt üretmez. Yakıt Rusya'dan gelecektir. Dolayısı ile enerji ithalat bağımlılık oranı artacaktır ve Rusya'ya olan bağımlılık katlanacaktır.

Rusya'dan temin edilecek yakıt temin edilmezse nükleer santral çalıştırılmayacaktır. Bu gerçek sürekli gizlenmektedir. Bu enerjide dışa bağımlılığı arttıracaktır.

ÇED Raporunda,

⁴⁵ <http://www.bloomberg.com/news/2014-10-01/german-renewables-output-tops-lignite-for-first-time-agera-says.html>

Atık miktarının hacim olarak az (küçük) olması bir avantaj gibi sunulmaktadır. (s.29) Santrallerde önemli olan atık miktarının az veya küçük olması değil insan sağlığı ve çevre için ne büyüklükte tehlike teşkil ettiğidir. Nükleer atıkların radyasyon yaydığı ve büyük tehlike teşkil ettiği ve bu sorunun henüz daha çözülememiş olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçek ayrıca 30. sayfada bu raporu hazırlayanlar tarafından da ifade edilmiştir.

“Fransa’da 4 kişilik bir ailenin bütün yaşam süreleri boyunca üreteceği radyoaktif atığın bir golf topu büyüklüğünde olacağı” raporda ifade edilmektedir. Bu ne anlama gelmektedir? Fransa’da elektriğin %74,5’i NGS’lerden elde edilmektedir. Acaba bu nedenle mi aileler radyoaktif atık üretmektedir. Bir golf topu büyüklükteki radyoaktif atık ne gibi zararlara neden olmaktadır. Bu hususlarda raporda neden açıklama yoktur?

Akkuyu NGS’da yakıtın payı Türkiye için önemli değildir, çünkü Akkuyu NGS Türkiye’de yapılmış bir Rus santralidir ve Türkiye Ruslar’dan elektrik alacaktır. Fiyatın içerisinde ne kadarı yakıttan oluşmaktadır veya yakıt fiyatı düşerse elektrik birim fiyatı da düşecek midir? Bu konularda herhangi bir açıklık yoktur. Bu paragraf tamamen reklam amaçlı olup Akkuyu NGS ile hiç bir ilişkisi yoktur.

ÇED Raporunda göre,

Nükleer enerjinin avantajları olarak sayılan hususlardan: (s 30, Tablo VIII)

- Düşük maliyetli baz yük üretimi gerçeği yansıtmamaktadır. Akkuyu NGS Birim kwh satış fiyatı TETAŞ 2013 ortalama elektrik alış fiyatından %25 oranında daha yüksektir.
- Kullanılmış yakıtların tekrardan işlenebilir olması hususu da doğru değildir çünkü Rusya ile yapılan anlaşma ve Rusya mevzuatı uyarınca atıklar Türkiye’de kalacaktır.
- Enerji üretiminde sıfır sera gazı salınımı da gerçeği yansıtmamaktadır. Az da olsa sera gazı salınımı vardır ve en önemlisi bir nükleer elektrik santral yapımı sırasında meydana gelen sera gazı salınımı aynı büyüklükteki başka kaynak santrale göre bir kaç kat fazladır.

ÇED Raporunda,

“Bölüm III

Proje inşası ve işletmesi nedeniyle doğrudan yaratılacak işler şöyledir: en yoğun inşaat döneminde 12.500 çalışan, bunun %70’i yerli işgücü olacak ve bilahare yaklaşık 4.000 işletme personelinin çalışması söz konusu olacaktır.” (s.23) Denilmektedir.

Oysa,

Dünyada çalışabilir durumda 438 nükleer reaktör var. Nükleer Enerji Enstitüsü’ne göre tüm dünyada bu sektörde çalışan sayısı 100 bindir. Hepsinin santrallerle doğrudan çalıştığını varsaysak bile, reaktör başına 228 kişinin istihdam edildiğini görürüz. Yine aynı kaynak, santralin büyüklüğüne göre bir santralde 400 ila 700 arasında kişinin çalıştığını belirtiyor. Bu durumda, santral tamamlandığında yaklaşık 4 bin kişinin çalışacağı iddiasının kamuoyunu yanıltmak ve bölge halkını ikna etmek için söylendiği rahatlıkla görülebilir.

İnşaat sırasında 12 bin 500 kişinin çalışacağını söylemek de yanıltıcıdır. Dünyanın en büyük nükleer reaktörü Finlandiya’da inşa ediliyor ve bu reaktörde yaklaşık 1000 kişi çalışıyor. Üstelik, reaktör inşası geciktiği için bu sayı arttırılmış durumdadır. Akkuyu’da yapılacak santralde 12 bin 500 kişiye aynı anda nasıl iş bulunacağı, bu işlerin kaç gün ya da saat süreceği merak konusudur. Halkı bilgilendirmeyi amaçlayan ÇED Raporunda böyle yanıltıcı bilgiler raporun alternatif teknolojilerle karşılaştırması yapılırken eşitler arasında birinci olduğunu göstermek maksadıyla dayanaksız bir biçimde kaleme alınmıştır. Ancak yukarıda açıkladığımız üzere bu iddiaların somut ve bilimsel verilerle karşılaştırılması halinde dayanaksız kaldığı görülmektedir.

Akkuyu'ya kurulması planlanan “Rus Nükleer Santrali ve Yakıt Zenginleştirme Fabrikasyonu Projesi”, 12 Mayıs 2010 tarihinde yapılan devletlerarası anlaşma ile Akkuyu koyundaki binlerce dönüm araziye, bu nükleer tesisin hem Türk Hazinesi'ne mali bir yük getirmeyeceğini hem de üretilen elektriğin satışından yüzde 20 kârın Türk Hazinesi'ne aktarılacağı öngörüsü ile binlerce dönüm arazinin, turizm, tarım ve ticari değeri göz ardı edilerek, bir lira talep etmeden Türk hükümeti tarafından Ruslara hibe edilmiştir. Başka bir deyişle, Son 25 yılda Akkuyu'da bir nükleer santralin kurulması için yıllarca önderlik etmiş olan ve Hacettepe Üniversitesi'nde Nükleer Bölüm Başkanlığı yapmış olan sayın Prof. Dr. Osman Kemal Kadiroğlu, EKO-IQ dergisinin Mayıs 2010 tarihinde yayımlanan röportajında ısrarla şöyle bir uyarıda bulunuyor: “ Ülkemize büyük bir kazık atılıyor.”

Akkuyu'da kurulacak nükleer santralin ikincil, belki de asıl amacının Türk halkına elektrik üretmek değil, bu bölgede kurulacak uranyum zenginleştirme ve yakıt fabrikasyon tesislerine bu yüzyılda elektrik üreteceği, bir gerçektir. Bu anlaşmada Rus şirketi Rosatom'un üretilen elektrik enerjisinin 15 yıl sonra Türk halkına satma mecburiyetinin olmaması, yine asıl yatırım amaçlarının, Akkuyu üzerinden, Rusya'nın dünya piyasasına daha kârlı zenginleştirilmiş uranyum yakıtı satmak olduğu açıktır.

Fukuşima nükleer felaketinden sonra BM Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) başlattığı “Dünyada Çalışan Nükleer Santrallarda Stres Testi Programı” kapsamında, Türkiye ile Rusya devletleri arasında yapılan Nükleer Enerji Teknolojisi Transferi Anlaşması'nın yüklenicisi olan Rusya devleti şirketi Rosatom ve Rus nükleer endüstrisinin uygulamalarını içeren ve Rusya Çevre Bakanlığı, Doğal Kaynaklar Bakanlığı ve Nükleer Güvenlik Kurumu (Rosenergoatom) gibi resmi organların hazırladığı stres testi raporu, dönemin Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev başkanlığında 9 Haziran 2011 tarihinde yapılan Rusya Devlet Konseyi (Gossovert) toplantısında resmi belge olarak sunulmuştur. Bu raporun aslı bugün Rusya'da “devlet sırrı” gibi saklanmaktadır ama 2012 Ekim ayında Norveç medyasına sızan, Başkan Medvedev'e sunulan executive-yönetici özeti şöyle: “Bugün Rusya'da işletmede olan nükleer reaktörlerin kurulduğu alanlar, Rusya Sismik Bölgeler Haritası'na (OSR-97) uygun değil, reaktörlerin sismik özelliklerini inceleyen düzenleyen bir resmi otorite yok. Bugün işletmede olan reaktörlerde meydana gelebilecek tasarım ve ötesi (tahmini tasarım) senaryoları yetersiz. Reaktör içinde ve dışında meydana gelebilecek kazaların analizi yapılmamış. Ayrıca, bazı reaktörlerde hala acil durum otomatik durdurma sistemi yok. İşletmede olan reaktörlerde kullanılan ekipman ve malzemelerin depreme karşı dayanıklılığı, Rusya Nükleer Güvenlik Yönetmeliği'ne (NP-031-01) uygun değil. Bu ekipman ve malzemelerin doğal felaketsizlere karşı performansı, deneysel-işletme değerlerine değil, tamamen tahmini tasarıma göre yapılmış, reaktörlerden çıkan atık yakıt çubuklarının korunduğu havuzların ve göletlerin kapasitesi yeterli değil. Ayrıca, bugün Rusya'da gerçek, güncel bilimsel bir atık yönetimi yok. İşletmedeki nükleer santrallarda çalışanların, çevresinde yaşayan halkın karşılaşmasına izin verilen radyasyon miktarı ile işletme sırasında bu reaktörlerden çevreye yayılan radyoaktif gazların dozu, yönetimi, denetimi hem Rus hem de BM Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA) kriterlerine uygun değil. İşletmedeki reaktörlerde hidrojen patlaması kontrol sistemleri yetersiz ve Rus Nükleer Güvenlik Yönetmeliği'ne (NP-04-02) uygun değil. Rus nükleer santrallarının çoğunda, çalışanların ciddi bir kaza sırasında bölge halkının tahliye planları yetersiz. Bugün elektrik üreten nükleer santralların işletmecileri arasında bilgi ve deneyim iletişimi yeterli değil. Ayrıca, bu santralların periyodik denetimi için yeterli teknik elaman yok. Meydana gelen operasyon hatalarının çoğu, sorumlu kurumlara bildirilmiyor. Ciddi bir kaza olması durumunda, reaktörlerin Japon Fukuşima Daiçi Nükleer Santrali'nda olduğu gibi erimesini önlemek için gerekli olan acil soğutma suyu sisteminin, yedek dizel jeneratörlerin

iflası durumunda alınması gereken en son müdahale önlemleri henüz tespit edilmemiş ve bilinmiyor”.

Buna karşın Nükleer ÇED Raporunda,

- **B III.3.3.1.3 Nükleer Yükümlülük:** “üçüncü kişilere karşı sorumluluk konusunda mevzuat çalışmaları hala devam etmektedir” deniliyor. Uluslararası Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluk Konvansiyonuna “Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage” (CSC) taraf olan Türkiye’de böyle bir ÇED Raporunun kabul edilmesi CSC’ye aykırıdır. 1997 Paris konvansiyonun ek protokolü olarak yürürlüğe girmesi gereken bu konvansiyon nükleer reaktör işleten şirketlerin üçüncü şahıslara olan zarar-zıyan miktarını yaklaşık 15 milyon ABD dolarından 438 milyon ABD dolarına çıkartılmasını öngördüğü için başta Japonya olmak üzere nükleer endüstrisi olan ülkeler reaktife etmediği için şu anda CSC 'in yaptırım gücü yoktur. Akkuyu’da Rosatom’un üçüncü şahıslara sorumluluğu \$ 15 milyon mu yoksa \$ 438 milyon mu olacak belli değildir.
- B III. Tablo III.2 de Ana iklim göstergesi olarak atmosfer + 19,2 maximum + 42,4 C olarak belirtilmiştir. Böyle bir sıcak iklim ortamında bütün tesisin soğutması için Akdeniz’den saatte 1.080.000 m³ (Tablo III-3 de belirtilen, bir günde 24 milyon m³) çekilen soğutma suyunun demerolize (kimyasal maddeler ve asitler) edilme işlemlerinden sonra çevreye ne kadar miktarının buharlaşarak yayılacağı ve buharların içindeki soğurulmuş ağır ve toksik elementlerin asitlerin (arsenic, koryum, ve sulfurik-nitrik-florik) bölgedeki atmosferik dağılım analizi ve hesaplaması yapılmamıştır. Akkuyu bölgesindeki deniz canlılarının bu sirkülasyon sırasında haşlanacakları ve kimyasal asitler nedeniyle ölecekleri göz önünde tutulursa ÇED Raporundaki işletmenin bölgenin deniz hayatındaki etkilerini içeren bilgilerin ne kadar temelsiz ve yanlış olduğu görülecektir.

Mersin Erdemli’de bulunan ODTÜ Deniz Bilimleri Enstitüsü’nden Prof. Dr. Süleyman Tuğrul başkanlığında yürütülen araştırmalara göre, bu bölgede deniz suyunun yoğunluğu 24,21 ile 29,32 arasında değişiyor. Yani, bir metreküp içme suyuna göre 29 kilo daha ağırdır. Yıl boyunca ortalama deniz suyu sıcaklığı 15,53 ile 30,84 C derece ve deniz suyunun tuzluluğu da 38,06 ile 39,88 olarak belirtiliyor. Yani bir metreküp Kuzey Doğu Akdeniz suyundaki çözülmüş minerallerin miktarı, yaklaşık 31,4 kilogram sodyumklorür (NaCl), 3,3 kilogram magnezyumklorür (MgCl), 1,4 kilogram kalsiyumhidroksit (CaOH), 0,6 kilogram sodyumbromür (NaBr), 0,6 kilogram kalsiyumkarbonat (CaCO₃), ayrıca bunlara ek olarak Kuzey Doğu Akdeniz’deki sularda çözülmüş halde bulunan reaktif fosfor 10-65 nM, reaktif toplam nitrate (NO₃+NO₂) miktarı 0,06-311 qM ve reaktif silikat miktarı da 054-5,04 olarak veriliyor. Soğutma kuleleri sisteminde, bu santralde kullanılacak soğutma suyunun her gün tonlarca buharlaşarak bölgedeki atmosferik buhar oranını ve sıcaklık derecesini daha da artırarak, buharlaşma sırasında deniz suyunda çözülmüş kükürt (S), klor (Cl), azot (N) gibi gazların oksitlenerek zehirli (toksik) NO, NO₂, SO₃ gibi gazalara dönüşeceği ve bölge atmosferinde nitrikasit (H₂NO₃) ve sülfirikasite (H₂SO₄) dönüşerek asit yağmurlarıyla bölgedeki tarım alanları, ormanları üzerinde yapacağı zararların büyüklüğü hesaplamak bile güçtür.

$NO_2 + OH \rightarrow HNO_3$ (Nitrikasit) veya $3NO_2 + H_2O \rightarrow NO + 2HNO_3$ (Nitrikasit) ve $SO_3 + H_2O \rightarrow H_2SO_4$ (Sülfirikasit)

Kaliforniya Su Kalitesi Kontrol Kurumu’na tarafsız bilim insanları tarafından 2005 yılı Eylül ayında hazırlanan ve fotoğrafta görülen Diablo Canyon Nükleer Santrali’nin deniz yaşamında meydana getirdiği çevresel sorunların incelendiği rapordaki (*Diablo Canyon Power Plant*

Independent Scientist recommendations to the Reginol Water Quality Board Item no 15 Attachment 1 Sept. 9, 2005 meeting) önemli bulgular da şöyle: “*Diablo Canyon Nükleer Santrali'nin kurulduğu okyanus kıyısında 74 kilometre uzunluk ve 3 kilometre açığındaki yaklaşık 225 kilometrekarelik deniz alanında yaşayan balık türlerinin yüzde 10,8'nin öldüğü saptanmıştır. Yine bu deniz kıyısının 120 kilometrelik kıyı şeridinde yaşayan kaya balıklarının 1997-1998 yıllarındaki ölüm oranı da yüzde 11,4'tür.*”

Ayrıca (Dave Baily, EPRI solutions Inc. October 2005) bilimsel araştırmaya göre 2003 yılında San Onofre Nükleer Santrali'nin soğutma suyu giriş kanallarına 2,6 milyon irili, ufaklı balığın çarptığı, bunların içindeki küçük ve yavru balıkların reaktör soğutma sisteminden geçtikten sonra ölüm oranının saptanmadığı ve 6 milyar larvanın denizden çekilen soğutma suyu ile reaktörün soğutulması gereken aksamlarından geçmesi sonucu öldüğü tespit edilmiştir. Bu miktarlara plankton ve omurgasız deniz canlıları dâhil değildir.

- B III 3.2.1.3 Proje katılımcıları-şirketleri listesindeki bütün şirketlerin bazı üst düzey yeniciler/müdürleri; Bulgaristan Belene, İran, Çin ve Hindistan'da kurulan nükleer santral projelerinde yaşanan/ tespit edilen yolsuzluk ve ISO standartlarına uymayan malzeme ekipman kullandıkları için hapis cezalarına mahkum edilmişlerdir. İran'da kurulan Bursah reaktöründe daha deneme safhasında birincil soğutma suyu 4 tane ana pompası parçalanmıştır. Ekim/2014 ayında Hindistan Kundaklan'da Rostaom'un kurduğu iki reaktörden birinci ünite deneme safhasında elektrik üreten türbinler parçalanarak iflas etmiştir. . Hindistan Kundankulam santralindeki gecikmelerin neden budur. Bu projede yine tasarım- malzeme ve en önemlisi RÜŞVET skandalı neticesinde yapımı uzamıştır. İran, Hindistan ve Çin'de bugüne kadar yürütülen Rosatom projelerinde tespit edilen rüşvet ve yolsuzluk olaylarının ortaya çıkmasından dolayı bu güne kadar 276 Rosatom görevlisinin işine son verilmiştir.

Rosatom şirketinin karıştığı rüşvet ve yolsuzluk olaylarının en son örneği; 5 Kasım 2014 de Rusya-Rosatom ve Güney Afrika Cumhuriyetleri arasında yürütülen nükleer santral kurma projesinde Rosatom'un (Nuclear Fuel Supply) Nükleer Yakıt Üretimi bölümü direktörü VADİM MİKİRİN, ABD FBI polisi tarafından rüşvet-yolsuzluk yaptığı için tutuklanmıştır.

Rus nükleer endüstrisinin İran'da, Hindistan'da kurduğu santrallerde yaşanan ekipman ve malzeme konularında son günlerde ortaya çıkan skandallar da dikkate alınınca, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni sonu açık, belli olmayan bir jeopolitik, teknolojik, ekonomik, ekolojik maceraya sürüklendiğini görüyoruz. Aşağıda özetlenen gerçekler, “*Akkuyu'da dünyaya örnek bir santral kuracağız*” diye iddia eden Sayın Enerji Bakanımızın aksine, bu santrali kuracak ve işletecek olan Rus nükleer enerji endüstrisi ile Rosatom şirketinin 2012 yılı itibari ile şecerisini açıkça gösteriyor.

Bu gerekçelerle de dava konusu edilen ÇED olumlu kararına esas ÇED Raporu bilimsel ve teknik gerekçelere dayanma gereği duymamıştır. Bilimsel bir değerlendirmesi olmayan devletin resmi raporlarını çarpıtan, devletin nükleer santral kurmaya yönelik amacının gerçekleştirilmesine yönelik enerji politikalarıyla uyumlu olmayan bir projeye ÇED olumlu kararı verilmesi hukuka aykırıdır.

C. Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Nükleer Santral Projesi ve Hukuka Aykırılıklar

Nükleer santral yatırımı en temelde girişimci olan firmanın ekonomik ve sosyal haklar arasında sayılan çalışma hakkı etrafında kullandığı bir haktır. Bu hakkın korunması devletin iktisadi gücüyle orantılı olarak hayat bulacaktır. Ancak esas olan, proje sahibinin çalışma hakkının, devletin varlık zemini olan yurttaşların temel hak ve özgürlüklerini kullanmasını engelleyecek biçimde hayat bulamayacağı kuralıdır.

Temel hak ve özgürlüklerin en başında insan topluluklarının maddi ve manevi bütünlüğünü koruyarak yaşama hakkı gelmektedir. Yaşama hakkının korunması ve geliştirilmesi, hakların bütünlüğü içinde sağlık hakkının ve çevrenin korunması hakkının güvence altına alınmasına bağlıdır. Bir hukuk devletinde hakların güvence sistemleri de, bağitlanılan uluslararası antlaşmalar, bunlar etrafında örülü uluslararası hukuk kurumları ve nihayet ulusal anlamda kanunlar ve paralel düzenlenmelerden oluşmaktadır. Bu anlamda, söz konusu nükleer santral projesinin, özellikle yukarıda sayılı temel hak ve özgürlükler bakımından yaratacağı ihlaller, yatırımın, ulusal ve uluslararası güvence sistemleri bakımından değerlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Yaşama hakkı, bu hakkın adının açıkça vurgulanması suretiyle, 1948 tarihli BM Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'nde, 1966 tarihli BM Milletlerarası Medeni ve Siyası Haklar Sözleşmesi'nde (m.6), 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (m.2), 1969 tarihli ve 2000 yılı sonunda kabul edilen Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda (m.2) tanınmıştır⁴⁶. Yaşama hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinin birinci fıkrasında '*Herkesin yaşama hakkı yasanın korunması altındadır.*' denilerek; BM Evrensel İnsan Hakları Beyanamesi'nin 3. maddesinde ise '*Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.*' şeklinde ifade edilmiştir. BM Milletlerarası Medeni ve Siyası Haklar Sözleşmesinin 6. maddesinde ise yaşama hakkı ile alakalı olarak '*Her insanın doğuştan gelen yaşama hakkı vardır. Bu hak yasalarla korunacaktır. Hiç kimsenin yaşamı keyfi olarak elinden alınamaz.*' denilmiştir. Söz konusu düzenlemeler, ilk bakışta, sadece kimsenin ölümle cezalandırılmayacağı yahut yaşama hakkının elinden alınamayacağı şeklinde anlaşılabilir ise de, ulusal üstü insan hakları hukukunun bütünselliği ilkesi gereği yaşama hakkının insanlığın kazanımı tüm temel hak ve özgürlükler bağlamından koparılması mümkün değildir. Yaşama hakkı ile 'tüm insan haklarının evrensel, bölünmez, birbiriyle ilişkili, birbirine bağımlı olduğunu ve birbirlerini pekiştirdiklerini.'⁴⁷ tespit etmek ve bu ilişkilerin maddi hukuk- usul hukuku bütünselliği içinde ve tüm ulusal üstü insan hakları kurumları tarafından içtihatlarla kurumsallaştırılma gayretinde olduğu belirtilmelidir.⁴⁸ Bu bağlamda, nükleer santral projesi ve yapımı ile alakalı olarak, Türkiye'nin, yaşama hakkı, sağlık hakkı ve çevre hakkı gibi temel hak ve hürriyetlere dair, bütüncül şekilde, parçası olduğu ulusal üstü güvence sistemlerinin kriterleriyle bağlı olduğu belirtilmelidir.

Ulusal üstü insan hakları hukukunda bütünsellik ilkesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatlarına da yansımıştır. Mahkeme, haklar ve özgürlükler arasında, değeri ve vazgeçilmezliği bakımından ve işlevleri açısından hiyerarşik bir sıradüzen öngörmemiş; aksine, Airey vs. İrlanda kararında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin esas olarak medeni ve siyasi hakları düzenlemiş olmakla birlikte, bunların birçoğunun sosyal ve ekonomik yansımaları olduğu görüşünü ortaya koyarak, sosyal ve ekonomik haklar ile medeni ve siyasi haklar arasında ayırım yapmanın güçlüğüne vurgulamıştır.⁴⁹ AİHM, bu doğrultuda ürettiği içtihatlarıyla, örneğin, bireylerin diğer bireylerin şiddetine karşı korunması, mahpusların intihar etmesinin önlenmesi, tıbbi yanlış ve ihmellere karşı bireylerin korunması gibi, hayatı tehdit eden çevre risklerini de yaşama hakkı kapsamında değerlendirmiş ve devletin pozitif

⁴⁶ Gemalmaz, Mehmet Semih: Devlet Birey ve Özgürlük İstanbul 2010 s.497-498;

Tanrıkulu, M.Sezgin: İHAM Kararlarında ve Türk Hukukunda Yaşam Hakkı TBB dergisi sayı 66, 2006 s.52

⁴⁷ BM Genel Kurulu 15.03.2006 T. 60/25 1s.kararı

⁴⁸ Gemalmaz, Mehmet Semih: Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Teorisine Giriş İstanbul 2010 s.1577

⁴⁹ Gemalmaz Mehmet Semih: Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Teorisine Giriş İstanbul 2010 s.1571

yükümlülüğünün altını çizmiştir. Burada, çevresel riskler olarak adlandırabileceğimiz risklerin, yaşama hakkı kapsamında değerlendirilebildiğinin bir kez daha altını çizmek gerekir. Mahkeme, Öneriyıldız vs. Türkiye davasında, **'2. madde uyarınca yaşamı güvence altına almak amacıyla her türlü gerekli adımların atılması yönündeki pozitif yükümlülük [...] her şeyden önce devlete yaşam hakkını tehlikeye sokan durumlara karşı etkili bir caydırıcılık sağlamak üzere bir kanuni ve idari yapı oluşturmayı gerektirmektedir (...). Bu yükümlülüğün, söz konusu etkinliğin kendine özgü niteliklerine ve insan hayatı açısından oluşturduğu potansiyel riske uygun olarak hazırlanan yönetmeliklere özellikle önem verilmesi gereken tehlikeli etkinlikler için de geçerli olduğu şüphesizdir. Bu yönetmelikler etkinliğe ruhsat verilmesini, hazırlanmasını, etkinliğin işletimini, güvenliğini ve denetimini düzenlemeli; tüm ilgililerin açığa çıkan riskler nedeniyle hayatı tehlikeye girebilecek vatandaşların etkili bir şekilde korunmasını sağlamaya yönelik pratik önlemleri almasını zorunlu hale getirmelidir. Bu önlemler arasında, AIHS kurumlarının içtihatları tarafından belirlenen kamunun haber alma hakkına da özellikle önem verilmelidir.'** demek suretiyle çevresel risklere ilişkin düzenlemelerin, devletin pozitif yükümlüğü kapsamında olduğunun altını çizmiştir.

Çevre hakkının, yaşama hakkı ve hatta tüm temel hak ve özgürlüklerin bir mütemmim cüzü olduğu pek çok hukuk belgesinde belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler 1972 Stockholm Bildirgesi'nin birinci maddesinde **'İnsanın, yaşamını onur ve huzur içinde geçirmesine izin verecek çevre kalitesi içinde özgürlük, eşitlik ve uygun yaşam koşullarına sahip olma temel hakkı vardır'** denilmekte, girişin ilk paragrafında ise **'Çevre, insan hakları için hatta bizzat yaşam hakkı için gereklidir.'** İlkesi ortaya konulmaktadır. Yine Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişim Hakkında Rio Deklorasyonu'nun birinci maddesinde **'İnsan sürdürülebilir kalkınmanın merkezinde bulunmaktadır. Doğayla uyumlu, sağlıklı ve üretken bir yaşama hakları vardır.'** Denilmiş; 10. maddesinde ise **'Çevresel konular en iyi şekilde ve bağlantılı düzeyde ilgili bütün vatandaşların katılımıyla idare edilebilir. Ulusal düzeyde, her bireyin toplumlarındaki zararlı malzeme ve faaliyetler hakkındaki bilgiyi içeren kamu yetkilileri tarafından düzenlenen çevreyle ilgili bilgiye uygun erişime ve karar verme süreçlerine katılma fırsatına sahip olmalıdır. Devletler bilgiyi yaygın bir şekilde kullanılabilir hale getirerek kamu farkındalığı ve katılımı cesaretlendirmeli ve kolaylaştırmalıdır. Yargısal ve idari işlemlere etkili erişim, düzeltme ve tazminat dahil olmak üzere, sağlanmalıdır.'** denilerek çevre hakkının en geniş tanımı yapılmıştır. Çevre ve temel hak ve özgürlükler arasındaki bütüncül ilişki, Uluslararası Adalet Divanı önünde görülen Gabcikovo-Nagymaros davasının 25 Eylül 1997 tarihli kararında, çevrenin korunmasının çağdaş insan hakları doktrininin bir parçası olduğunu; çevre hakkının yaşam ve sağlık hakkı gibi sayılı insan haklarından (sine qua non) ayrılmaz bir hak olduğu belirtilmiştir (Erol Çiçek 2012;103).

Yaşama hakkı ve çevre hakkına ilişkin gelişen bu uluslararası perspektif, ulusal anlamda da, pozitif hukukumuzda çevre hakkının norm olarak tanınması sonucunu doğurmuştur⁵⁰. 1982 Anayasası'nın Ekonomik ve Sosyal Hak ve Ödevler Bölümünde düzenlenen **'Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması'** başlıklı 56. Maddesinde **'Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşın ödevidir.'** denilmektedir. Maddenin düzenlenmesinde, çevre hakkı; sağlık hakkı ile birlikte ve yaşama hakkına vurgu yapılmak suretiyle düzenlenmiştir. Bu bağlamda, sağlık hakkının da, çevre hakkı ve yaşama hakkı ile birlikte ele alınması gerekmektedir.

Sağlık hakkının da yaşama hakkı gibi temel bir insan hakkı olarak tespiti gerekir; çünkü birçok hak ve özgürlüğün ön koşulu olma niteliğindedir. Kimi insan hakları belgelerinde

⁵⁰ Kabaoğlu, İbrahim: Çevre Hakkı, Ankara 1998, s.107

sağlık hizmetleri hakkı veya sağlığın korunması hakkı ifadeleriyle karşılaşılmakla birlikte, en kapsayıcı kavram olarak kullanılan sağlık hakkı, temelde iki boyuta sahiptir: Bir yandan sağlık hizmetlerine, diğer yandan da sağlıklı olmanın önkoşulunu oluşturan diğer haklara sahip olmayı gerektirir. Bunların başında temiz içme suyu, yeterli beslenme, yeterli hijyen, **çevre sağlığı** ve iş sağlığı gelir.⁵¹ Sağlık hakkı, BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşmesi'nin 12. maddesinin birinci paragrafında '*Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, herkesin, ulaşılabilecek en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkını kabul ederler.*' denilerek taraf devletlerin çevresel ve sınai sağlık şartlarının her yönüyle iyileştirilmesi yükümlülüğü belirtilmiştir. Sözleşmenin yürütme organı olan Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Konseyi'nin sağlık hakkına ilişkin 14 nolu yorumunda ise, sağlık hakkının içeriği kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır. Buna göre; öncelikle *sağlık hakkının, insanların sağlıklı bir yaşam yaşamasını sağlayacak koşulları geliştiren, ve yiyecek, beslenme, konut, güvenli ve içilebilir su kaynaklarına erişim ve yeterli sağlık koşulları, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları ve sağlıklı bir çevre gibi sağlığın belirleyici temel unsurlarını kapsayan geniş çaplı sosyo-ekonomik etmenleri içerdiği* kabul edilmektedir. ESKHS'nin 12. maddesinin 2. paragrafında, devletin pozitif yükümlülüklerini ifade eden, çevre sağlığını ve sanayi temizliğini her yönüyle ileriye götürme yükümlülüğü ise '*Diğer şeylerin yanı sıra (...) güvenli ve içilebilir su kaynaklarını ve yeterli sağlık koruma koşullarının sağlanması gerekliliğini; ve nüfusun radyasyona, diğer zararlı kimyasallara veya insan sağlığı üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkisi olan sağlığa zararlı başkaca çevresel koşullara maruz kalmasının önlenmesini ve azaltılmasını kapsamaktadır.*'

Avrupa Konseyi üyesi ülkeler bakımından bağlayıcılığı olan Avrupa Sosyal Şartı'nın 11. maddesinde sağlığın korunması hakkından bahsedilmekte ve '*Devletlerin sağlığın bozulmasına yol açan nedenleri olabildiğince ortadan kaldırmayı taahhüt ettikleri ..*' kabul edilmektedir. Sağlık hakkının ikinci kuşak haklar sınıfında yer alması sebebiyle kişisel ve siyasal hakları düzenleyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer bulmamasına rağmen Mahkeme'nin 1979 tarihli Airey- İrlanda kararıyla haklar arasında net bir ayırım yapılamayacağını kabul etmesiyle gelişen içtihatlarda kendine yer bulabilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, sağlık hakkını, özellikle yaşama hakkı ve özel ve aile hayatına saygı hakkı çerçevesinde değerlendirmiştir. Sözgelimi, Guerra vs. İtalya davasında başvuruçular yaşadıkları yerin yakınında bulunan ve yüksek risk taşıdığı kabul edilen bir kimya fabrikasının neden olduğu kirlilik, koku ve gaz yayılımı ve bu anlamda devletin eylemsizliğinden yakınmış; Mahkeme de, başvuruçuların yetkililerden, kendileri ve ailelerinin maruz kaldıkları sağlık riskine ilişkin herhangi bir bilgilendirme almamış olmaları nedeniyle, özel ve aile hayatlarına saygı hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Davayı öncelikli gören Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, çevre açısından tehlike arz eden bir durum söz konusu olduğunda halkın bilgilendirilmesinin insanların sağlığının korunması için önemli bir araç olduğunun altını çizmiştir. Guerro ve diğerleri davası, bu anlamda da, çevre alanında kişilerin bilgi edinme hakkının önemine vurgu yapan ilk karardır. *Mahkeme, kişilerin sağlığını tehdit eden faaliyetin özel işletmelerden kaynaklanıp kaynaklanmadığına bakılmaksızın, ilgili kişilere bu faaliyetin taşıdığı riskler hakkında bilgi verme pozitif yükümlülüğünü devlete yüklemektedir.* Doğal olarak, tehlikeli faaliyetin doğrudan devlet tarafından yürütüldüğü durumlarda da aynı yükümlülük söz konusudur. Tehlikeli bir faaliyet sonucu ortaya çıkan zarar veya yaratılan risk kişilerin yaşam hakkını da tehdit edebilir. Bu durumda devletlerin bilgilendirme yükümlülüğü daha kapsamlı, kişilerin bilgi edinme hakkı daha sıkı bir şekilde

⁵¹ Dericiler, Özge Yücel: AIHM İçtihatları Çerçevesinde Özel Hayata Ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkı Bağlamında Sağlık Hakkının Korunması 2014 s.367

güvence altındadır.⁵² Karardan günlük yaşamı olumsuz etkileyecek fiziki bir müdahale olmasa dahi ciddi zararlara yol açacak bir kaza veya felaket riskinin 8. maddenin uygulanabilmesi için yeterli olduğu sonucu da çıkarılabilmektedir.⁵³ Dolayısıyla devletin çevre felaketlerini önlemek üzere yasal ve fiili tedbirler alarak bireylerin sağlığının korunmasını bağlamındaki pozitif yükümlülüğü ile çevre açısından tehlikeli durumlara ilişkin bilgilendirme yükümlülüğünün, 8. madde bünyesinde sağlık hakkı ile birlikte değerlendirilebildiği belirtilmelidir.

Tüm bu açıklamalar bağlamında, yaşama, sağlık ve çevre temel haklarının güvence altına alınabilmesi için de idarenin hem pozitif; yani korumaya yönelik önlemleri alma ödevini hem de negatif; yani hakların kullanılmasını engellememe ödevini yerine getirmesi gerekir. Devletin bu aktif ve pasif ödevlerini yerine getirip getirmediğinin değerlendirilebilmesi de, öncelikle, devletin çevrenin ve sağlığın korunmasıyla ilgili güncel, yeterli verilere sahip olması ve daha sonra da bu verilerin şeffaf bir biçimde kamuoyuyla paylaşılmasına bağlıdır. Ancak nükleer santral ÇED sürecinde görülmüştür ki, süreci yürüten idare yurttaşların aktif olarak bilgi ve belgeye ulaşmasını engellemiş; temel hak ve özgürlüklerin kullanılması noktasındaki pozitif ödevini yerine getirmemiştir.

Devletin çevrenin korunması görevi için alması gereken önlemler olduğu gibi yurttaşların da anayasal anlamda hak statüsüne kavuşmuş çevre hakkından kaynaklanan ödevlerini yerine getirmelerini sağlaması gerekir. Bu anlamda, **vatandaşların ödevi, sadece çevreyi kirletmeme ve bu doğrultuda getirilen her türlü yasaya uyma şeklinde pasif ödev değildir. Bunun yanı sıra, çevreyi bozucu faaliyetlere karşı aktif bir tutum takınıp bu konuda her türlü girişimi gerçekleştirmek, alınacak karar ve eylemlere katılmak şeklinde aktif sayılabilecek ödevleri bulunmaktadır.**⁵⁴ Dolayısıyla, devletin, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini kullanması için gerekli negatif ödevlerini yerine getirmesi yeterli değil; ancak çevre hakkının tahsisini sağlamaya yönelik pozitif edim yükümlülüğüne temel oluşturur niteliktedir. Burada unutulmaması gereken, yurttaşların, çevrenin ve sağlığın korunmasını sağlayarak aslında en temelde devletin varlık zeminini yeniden inşa ettikleridir.

Nükleer santral projesinin bir fetiş haline getirilmesiyle birlikte, Anayasal güvenceye kavuşmuş hakların kullanılması konusunda ortaya çıkan sorunlar da bu bağlamda derinleşmiştir. Nükleer santral projesinin nasıl gerçekleşeceği, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda kamuoyunda tartışmalar yapılırken nükleer santral süreci bir uluslararası anlaşmanın konusu yapılarak, nükleer santral anlaşması ile projenin hukuki yapısı yargısal denetimden kaçırılmıştır. Uluslararası anlaşma öncesinde, yargısal denetimden kaçırmaya yönelik yönetmelik ve kanun düzenlemelerinin Danıştay ve Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi göz ardı edilerek; sürecin yurttaşların karar alma sürecini katılmasını engelleyecek bir boyuta evrilmesi ve ÇED sürecinde istenilen bilgi ve belgelerin yurttaşlara temin edilmemesi karar alma süreçlerinin çok paydaşlı olması gerekliliğine aykırılık oluşturmuştur. Santralin yerine ilişkin denetleme ve değerlendirme raporları ile yer lisansı güncelleme yapıp yapılmadığına ilişkin bilgi edinme başvurusuna; güncellenmiş yer lisansına ilişkin işlem dosyası bulunmadığı; yalnızca yer raporu güncellenmesi yapıldığı ve bunun Atom Enerjisi Komisyonu uygun bulunduğu belirtilmekle yetinilmiştir. Dolayısıyla, hangi bilimsel ilke ve araştırmalar neticesinde güncel yer raporunun uygun bulunduğu

⁵² Duymaz, Erkan: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Çevrenin Korunmasına Katkısı, İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 2012 s.156

⁵³ Duymaz, Erkan: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Çevrenin Korunmasına Katkısı, İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 2012 s.146

⁵⁴ Turgut, Nükhet: Çevre Politikası ve Hukuku 2009 s.79

kamuoyu tarafından bilinmemektedir. ‘Akkuyu Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif atık depolama Tesisi, Rihtım, Deniz Dolgu Alanı ve Yaşam Merkezi’ projesine ait ÇED Raporu kamuoyundan 2 ay boyunca gizlenmiş; ÇED süreci kapsamında yapılan birinci İDK toplantısına sunulan görüşler, toplantı sonrasında alınan karar, tutanak vb belgelerin paylaşılmasından ısrarla imtina edilmiştir. Akkuyu Nükleer Güç Santrali ile alakalı olarak idare, sürecin başından itibaren bilgi belge paylaşmamak yönünde bilinçli irade göstermektedir. Diğer yandan, nükleer atıkların yönetimi ile alakalı belirsizlik sürmekte, **idare sadece, atık yönetimine ilişkin düzenlemelerin ileriki bir tarihte yapılacağı vaadinde bulunmaktadır.** Radyasyon tehlikesi, idarenin atık yönetimine ilişkin düzenlemeleri gerçekleşeceği vaat edilen belirsiz bir geleceğe bırakması, nükleer atıklar ve radyasyonun insan sağlığına kısa ve uzun vadeli etkilerinin hesaplanmamış olması ile nükleer kaza durumunda, nasıl ve kimler tarafından müdahale edileceğine ilişkin bilgiler ile sorumluluk esaslarının belirsizliği daha şimdiden temel hak ve özgürlüklerin ihlali sonucunu doğurmuştur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Öneriyıldız vs Türkiye kararında, “*Karmaşık olguları saptamak ve tanımlamak için yeterli bilgiye sahip tek birim olan kamu makamlarının, can kaybına sebep olabilecek tehlikeli etkinlikler söz konusu olduğunda, etkin bir bilgilendirme zorunluluğu içinde bulduklarını vurgulamaktadır*”. demek suretiyle, yaşama hakkı kapsamında idarelerin, kişilerin fiziki güvenliklerine, maddi ve manevi varlıklarını sürdürmelerine yönelmiş riskler konusunda, uygun araçlarla kişileri bilgilendirmemeleri nedeniyle meydana gelen ölümlerden, devleti doğrudan sorumlu görmüş ve bu durumu yaşama hakkının ihlali saymıştır. Bu bağlamda, 5.11.2014 tarihli Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği uyarınca, yapılan halkın katılımı toplantısı dahi temel hakların ihlali niteliğindedir. Şirketin Akkuyu Nükleer Güç Santrali’nin etki alanının 30 km yarı çaplı bir alanla sınırlı olduğu savından bahisle, idarenin yürütmekle görevli olduğu halkın katılımı toplantısı küçük bir belde olan Akkuyu’da yapılmış; üstelik Akkuyu dışından gelen yurttaşların katılımı engellenmeye çalışılmıştır. Oysaki, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği’nde tanımlanan ‘ilgili halk’ gerçekleştirilmesi planlanan projeden etkilenen veya etkilenmesi muhtemel olan halkı ifade etmekte ve halkın katılımı toplantısının, halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere; Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar ve proje sahibinin katılımı ile Bakanlıkça belirlenen tarihte, **projeden en çok etkilenmesi beklenen ilgili halkın** kolaylıkla ulaşabileceği Valilikçe belirlenen merkezi bir yer ve saatte düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Nükleer Santral projesinin, tüm vatandaşlar, ülkede yaşayan herkes, uluslararası ilişkiler bağlamında ve kirlenme öder prensibi uyarınca ilgili ülkeler ve hatta doğurabileceği sonuçlar bakımından tüm insanlık açısından önemi göz önüne alındığında, halkın katılımı toplantısının küçük bir beldeyle sınırlandırılması, halka projenin doğurabileceği olası risklerle alakalı bilgi verilmesi bir yana; projenin yürütülmesi ile alakalı bilgi talep eden yurttaşlarla bu bilgilerin paylaşılmaması, idarenin en başından beri kasıtlı olarak bilgi ve belge sakladığı dolayısıyla ortaya çıkan ve çıkması muhtemel ihlallerde, birinci dereceden ve doğrudan sorumlu olduğu anlamına gelmektedir.

D. Kirlenme Öder İlkesi Açısından Nükleer Santral Projesindeki Hukuka Aykırılıklar

12 Mayıs 2010 tarihinde Türkiye ve Rusya Devletleri arasında yapılan nükleer teknoloji transferi kapsamında, Mersin İlinin Akkuyu Mevkiinde kurulacak nükleer santral anlaşması incelendiğinde şu anda Rusya’nın taraf olduğu 1963 tarihli “Nükleer Zararlar İçin Sivil Sorumluluğu” Viyana Sözleşmesi ve Türkiye’nin taraf olduğu 1960 tarihli “Nükleer Enerji Alanında Üçüncü Taraf Sorumluluğu” Paris Sözleşmesi/ konvansiyonlarında yer alan zarar talep, tespit ve telafi konularındaki hukuki belirsizlikler ortaya çıkıyor. Japonya’da meydana gelen Fukuşima kazasıyla ortaya çıkan zarar ve tahribatların global boyutlara ulaşmasıyla, uluslararası hukuk alanında Viyana Konvansiyonu ve Paris anlaşmalarının yapısından kaynaklanan Labyrinth-Minotaur tartışması yeniden gündeme gelmiştir. Yani zarara sebep

olan nükleer ülkeler/ taraf zarar gören nükleersiz ülkelerin/ tarafın haklarını kendileri labirent (karmaşık/ belirsiz) şekilde düzenlediği için tarafsız ve evrensel bir hukuki temelden yoksundur. Ayrıca şu ana kadar, nükleer endüstrinin ve devletlerin kontrolü ve düzenlemesi ile yapılan bu antlaşmalara Amerika, Japonya, Fransa, İngiltere, Hindistan, Çin gibi önemli nükleer devletlerin bu antlaşmaları parlamentolarında onaylamadıkları için uluslararası bir antlaşma olarak hukuki geçerlilikleri de sorgulanmaktadır.

IAEA Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'nun verilerine/ raporlarına göre 2009 yılı itibari ile Amerika, Arjantin, Belçika, Kanada, Japonya, İsviçre Portekiz, Çin, İsrail, Hindistan, Pakistan, Güney Kore, İrlanda, Avusturya hiçbir konvansiyona üye değiller. Fransa ve İngiltere sadece Paris konvansiyonuna taraf fakat henüz parlamentolarında gerekli şekilde onaylamadılar. Yani, şu anda dünyadaki kurulu nükleer enerji gücün yarısından fazlasına sahip olan bu ülkeler hiç bir konvansiyona bağlı değiller. Uygulamada birleştirilmesi amacı ile 21 Eylül 1988 yılında çıkarılan ve 1992 yılında uygulamaya koyulan Ortak Protokole çoğunluğu Paris konvansiyon ülkelerinden oluşan 25 ülke üye taraf olmuştur. Türkiye ve Rusya bu ortak protokolü imzalayan ülkelerin arasında yer almaktadır. Türkiye 2011 yılında 1988 IEAE-Ortak Protokolü imzalayarak usulünce yürürlüğe koyan sayılı ülkelere biridir (Finlandiya öteki ülke). Fakat Fransa ve İngiltere başta olmak üzere önemli nükleer devletler bu protokolü parlamentolarında usulüne uygun onaylamadıkları için henüz bir uluslararası hukuki-yaptırım gücü bulunmamaktadır.

Şu anda Paris Konvansiyonuna 15 ülke ve Viyana Konvansiyonuna 33 ülkenin taraf olduğu görülmektedir. Bu iki konvansiyonun tek ortak noktası; hiç bir nükleer araştırma-geliştirme ve askeri nükleer tesisi kapsamamasıdır. Ayrıca, nükleer kaza sonucu çevrede meydana gelen radyasyon kontaminasyonunun biyolojik ve botanik hayata meydana getirdiği ekonomik zararları ve bu alanların eski hale getirilmesini kapsam dışı tutuyor. Zarar talep süresine 10-30 yıl limiti uygulanmaktadır. Maddi zararlarda, toplam zararın 6 -18 milyon EURO'luk bölümünden, doğrudan yüklenici/işleten şirketler ve onların sigortaları yükümlü tutulmaktadır. Hukuki sorumluluk, sadece kazanın meydana geldiği konvansiyon üyesi ülkelere verilmektedir. Fakat, savaş, terörizm, doğal felaket ve askeri nükleer tesislerinden kaynaklanan kaza ve zararlardan devletleri ya da işletenleri sorumlu tutmuyor. Ayrıca herhangi bir kaza neticesinde zarar verici olayın gerçekleştiği ülkeye komşu ülkelere meydana gelen şahsi, çevresel kayıplar ve ekonomik zararlardan ancak komşu ülkenin konvansiyona üye olması halinde nükleer tesis işleten şirketi zarar ve kayıplarından ötürü tazminat talebinde bulunabiliyor. Rusya'nın üye olduğu Viyana konvansiyonunun Türkiye'nin üye olduğu Paris konvansiyonundan tek farkı şöyle; Viyana anlaşmasının 11 maddesi birinci fıkrasına göre nükleer zararlardan sözde nerde meydana geldiğine bakmaksızın meydana gelen zarar talepleri sadece o kazaya sebep olan şirketin/ülkenin ülkesindeki mahkemeleri yetkili kılıyor. Örneğin; Akkuyu'ya nükleer malzeme yakıt-taşıyan bir Rus gemisi veya kargo uçağı Türk karasularında veya semasında bir kaza yaparsa bu kazanın zarar tespit- talep ve ödemesi Rus mahkemelerinin yetkisine bırakılıyor.

Bugüne kadar Yeniden Düzenlenen Paris ve Viyana konvansiyonları; Nükleer kaza sonrası meydana gelen zararların tanımı revize edilen iki konvansiyonda da hala belirsizliğini korumuş durumda fakat zararın miktarı son senelerde arttırılarak minimum 570 milyon EURO'dan başlayarak maksimum miktarı o ülkenin mahkemelerine bırakmış. Fakat revize Viyana Konvansiyonu şahısların kişisel talep başvurularını kabul etmiyor, yani zarar talep etme hakkını ve yetkisini, vatandaşı olduğu ülkenin resmi makamlarına veriyor. Ayrıca şu ana kadarki revize konvansiyonlar, hala sivil toplum kuruluşlarına zarar- ziyan-tespit-ödeme konularında hukuki platformda yetki vermiyor. Revize Viyana konvansiyonu sözde nükleer zarar nerede olursa olsun kapsamına alıyor, fakat Paris sözleşmesi uluslararası denizlerde meydana gelen nükleer kazaları kapsamıyor. Yani Akkuyu'ya nükleer malzeme taşıyan bir geminin Türkiye karasularının dışında kaza yaparsa ve radyoaktif madde taşıyan akıntılar ile

sürüklenen radyasyon o bölgedeki Turizm kıyılarını etkilerse meydana gelen ekonomik zarardan Rosatom şirketi sorumlu tutulmuyor.

Şu anda, hiç bir revize-nükleer konvansiyon veya ikili güvenlik anlaşması, terörizm, savaş, iç savaş doğal felaketlerden meydana gelen zararları kapsamına almıyor. Örneğin Ortadoğu'da İsrail ile İran arasında meydan gelebilecek bir savaş veya terörizm sonucu çevreye radyasyon yayılırsa bu iki ülkenin nükleer tesislerinden sızan radyasyondan zarar gören hiç bir ülke ve şahsın dünyanın hiç bir yerinde hiç bir mahkemesinde zarar talep etme hakkı yok. Örneğin bir Rus gemisi veya kara-deniz kargo aracı Akkuyu'da kurulacak nükleer santrale yakıt veya atık yakıt transfer ettiği sırada bir kaza yapsın. Bu kaza sonucunda çevreye yayılan radyasyon sonucu meydana gelen turizm, tarım, balıkçılık alanlarındaki ekonomik zararları ne Rusya'nın üye olduğu Viyana konvansiyonu ne de Türkiye'nin üye olduğu Paris konvansiyonu açık bir şekilde kapsamına alıyor.

Şu ana kadar yürürlükteki konvansiyonlar ve ek- protokoller nükleer endüstrinin çıkarlarını korumak için hazırlanmıştır. Nükleer teknolojinin işlevlerinden sağlık ve ekonomik zarar gören insanların zararlarının tespiti ve tazmini haklarının önüne set çekmek için karmaşık ve hukuki belirsizliklerle dolu değişik enternasyonal konvansiyonlar koyulmuştur. Japonya'daki nükleer kazanın yarattığı global zararlar göz önünde tutulduğunda IAEA ve Nükleer ülkelerin politik oyunlarının-baskılarının dışında bağımsız bir enternasyonal grubun yeni evrensel bir nükleer konvansiyon hazırlaması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu global konvansiyonuna üye olan askeri ve sivil nükleer tesis işletmecilerinin/devletlerinin sahip oldukları nükleer teknoloji kapasitesi ile orantılı olan bir ekonomik katılım ile global "acil-güvenlik para fonunun" kurulması gerekiyor. Bilhassa IEAE' nin denetimi ve mevcut konvansiyonların kapsamı dışında tutulan Askeri Nükleer Tesislerde meydana gelen kaza-silah denemesi-sızma gibi olayların sebep olduğu her türlü zararın talebine uluslararası bir açıklık getirilmesi gerekmektedir.

Haziran 1992 tarihinde yayınlanan Rio Deklarasyonunun 14, 15 ve 16. maddelerine göre; taşıma, ihtiyat, kirleten öder, kapsamında çevre kirliliği yaratan, ülke veya işletenleri meydana gelen çevresel zararların tümünü karşılamaktan sorumlu tutuyor. Bu deklarasyonun uygulandığı en güncel örnek, British Petroleum, BP şirketinin 2010 yılında Meksiko Körfezindeki tesisinden sızan petrol sonucu meydana gelen ticari ve şahsi zararların telafisi için açılan 116.000 tazminat davası sonucu 7.8 milyar dolar ve çevre-ekolojik zararları da dahil olmak üzere şu ana kadar 30 milyar doların üzerinde para ödemek mecburiyetinde kalmıştır. Nükleer kazaların Rio ve ayrıca 1998-Aarhus Sözleşmesi kapsamına dahil edilip tarafsız bir enternasyonal mahkemenin kurulması ve mahkeme masraflarını karşılayacak bir uluslararası fonun kurulması gerekmektedir.

Ermenistan'daki Matzemor nükleer santralinde meydana gelecek ciddi bir kaza sonrası radyasyonun ilk 4 saate yayılacağı Iğdır, Kars bölgelerindeki şahsi, ekolojik ve ekonomik zararların tazmini talepleri ancak bu santrali işleten ve Viyana konvansiyonu üyesi olan Rus Rosatom şirketinin ülkesi olan Rusya'daki mahkemelerde görülebilecektir. Asıl önemlisi bu bölgede radyoaktif kontaminasyonun tarım alanlarında sebep olacağı çevresel zararlar talep dışı tutulacaktır. Aynı durum Bulgaristan'da meydana gelebilecek bir nükleer kaza sonucu Trakya'daki tarım alanlarında meydan gelecek radyoaktif kontaminasyon için de geçerlidir.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız karmaşık konvansiyonların ışığında Türkiye ile Rusya arasında yapılan Nükleer teknoloji transferi anlaşmasının hiç bir maddesinde inşa eden ve işleten olarak, tasarım, malzeme ve operasyon hatalarından meydana gelen kazanın sorumluluğunun Ruslara mı yoksa Türklere mi ait olduğuna dair hiç bir hüküm yoktur ve bu anlaşmanın 16. maddesi dikkatli incelendiğinde; "İş bu anlaşma kapsamında işbirliği çerçevesinde oluşabilecek nükleer zarara ilişkin üçüncü taraf sorumluluğu, Türkiye'nin taraf olduğu veya olacağı uluslararası anlaşmalar, belgelere ve Türk tarafının ulusal kanunları ve düzenlemelerine göre düzenlenecektir". Böylece Rus federal hükümetinin bir kuruluşu olan

ve yakın bir tarihte özelleştirilmesi planlanan Rosatom şirketinin Akkuyu'da kurulacak nükleer santral ve yakıt fabrikasyonu tesislerini işleten olarak, bu santralde meydana gelebilecek kazaların Türkiye'de ve komşu ülkelerde sebep olabileceği hem ekonomik hem de hukuki sorumluluğunu Türkiye'ye yüklemiştir.

Nükleer Güç Santralleri'nin çevreye ve canlı yaşamına verebileceği zarar sadece olası bir felaket anı ile sınırlı değildir. 'Nükleer riskliyse evdeki tüp de riskli' diyerek riskten ve sonuçlardan bihaber karşılaştırma yapanlar olsa da nükleer santralleri olası bir sızıntı dışında da geri dönmeyecek sonuçlar yaratabilmektedir. Nükleer Güç Santralleri'nin katı sıvı ve gaz atıkları vardır ve bunlar radyoaktivite yüküdür. Nükleer yakıt atıklarının nasıl ortadan kaldırılacağı ve çevreye, canlı yaşamına zarar vermeden nasıl etkisizleştirileceği santralin yaratacağı olumsuz sonuçlara ilişkin önemli bir sorundur. Davaya konu mevcut **Akkuyu NGS Projesi Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu'nda radyoaktif atık yönetimine dair olan III. Bölüm sayfa 120-121'de**

“Radyoaktif Atık Yönetmeliğine ve mevcut diğer mevzuatlara ve ilgili faaliyetlerin yürütüleceği zaman yürürlükte olacak ulusal ve uluslararası mevzuatlara uygun olarak gerçekleştirilecektir.”

ifadelerine yer verilmiştir. Bu atıkların yaratacağı olumsuz sonuçların nasıl giderileceğine ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Akkuyu NGS Projesi ÇED Olumlu Kararının ilanından sonra Bakanlığın yaptığı basın açıklamasında da radyoaktif atıkların yönetimine ilişkin olarak şu ifadeler yer almıştır.⁵⁵

‘...Radyoaktif atıkların güvenli bir şekilde yönetimi (işlenmesi ve sahada geçici süre ile depolanması) NGS'nin tüm işletme süresi boyunca Proje Şirketi tarafından gerçekleştirilecektir. Akkuyu Proje Şirketi, ÇED Raporu'nda kullanılmış yakıtların ve radyoaktif atıkların yönetiminin Türk Mevzuatına, “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma” (HAA)'ya, ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) tarafından hazırlanan “Ulusal Radyoaktif Atıklar ile Kullanılmış Yakıtların Yönetimi ve Nükleer Santralin İşletmeden Çıkarılmasına İlişkin Temel Hususlara uygun olarak yapılacağını ve faaliyetlerin bu çerçevede yürütüleceğini taahhüt etmiştir.’

ifadelerine ve rapora baktığımızda mevcut mevzuat hükümlerine ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasındaki uluslararası anlaşmaya uygun olarak radyoaktif atık yönetimi gerçekleştireceğinin taahhüt edildiğini görüyoruz. Mevcut mevzuata göre Radyoaktif Atık Yönetimi Yönetmeliği ve Radyoaktif Madde Kullanımından Oluşan Atıklara İlişkin Yönetmeliği'nde bu atık yönetimi hususu için belirli ilkeler ve dereceler saptanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasındaki uluslararası anlaşmada

“MADDE 12

YAKIT, ATIK YÖNETİMİ VE SÖKÜM

1. Nükleer Yakıt, Proje Şirketi ve tedarikçiler arasında yapılan uzun dönemli anlaşmalar bazında tedarikçilerden temin edilir.

2. Taraflarca mutabık kalınabilecek ayrı bir anlaşma ile Rus menşeli kullanılmış nükleer yakıt, Rusya Federasyonu'nda yeniden işlenebilir.

3. Taraflar, devletlerinin yürürlükteki kanunları ve düzenlemeleri izin verdiği ölçüde, nükleer yakıt, kullanılmış nükleer yakıt veya herhangi bir radyoaktif materyalin sınır ötesi taşınması da dahil olmak üzere, ancak bunlarla sınırlı olmamak kaydıyla, nükleer

⁵⁵ 1:01.12.2014 Tarihli Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı Basın Açıklaması

materyallerin sınır ötesi taşınmasına ilişkin gerekli tüm ilgili onay, lisans, kayıt ve rızaların alınmasında Proje Şirketi'ne yardım eder.

4. Proje Şirketi, NGS'nin sökümü ve atık yönetiminden sorumludur. Bu çerçevede, Proje Şirketi yürürlükteki Türk kanun ve düzenlemeleri ile öngörülen ilgili fonlara gerekli ödemeleri yapacaktır.”
denilmiştir.

4. fıkra da proje şirketinin NGS sökümünden ve atık yönetiminden sorumlu olduğu ifade edilmiştir. Bu ifade de şirketin sorumluluğuna nasıl gidileceği noktasında herhangi bir belirlilik yoktur. Şirketin herhangi bir olası zarar durumunda sorumlu kılınabilmesi mümkün değildir. Bu sebeple Bakanlığın açıklamasında belirttiği gibi uluslararası anlaşma çerçevesinde ve hangi mevzuatlar olduğu belirtilmeyen Türk mevzuatına göre şirketin sorumluluğuna nasıl gidilecektir? **1992 Rio Zirvesi'nde Çevre Maliyetleri Başlıklı 16. madde de 'kirleten öder' ilkesi** benimsenmiş olup, çevre hakkı kapsamında bu ilke önemli bir kural haline gelmiştir. Bu durumu bu ilke çerçevesinde düşünecek olursak herhangi bir atık yönetimi sistemi tasarımına yer verilmeyen bu proje için bu çevre kirliliği meydana geldiğinde şirket kirlettiği için ödemede bulunacak. Yani idare para cezası kesecek vs.; ancak bu onun çevre hakkının tesisi için çaba göstermesine sebep olmayacaktır. Çünkü biliyoruz ki atık bertaraf işlemi külfetli bir uygulamadır ve piyasa odaklı bir şirketin herhangi bir denetim mekanizması olmadığı sürece kirlettiğine dair para cezası vermeyi yeğlemesi daha olasıdır ki zaten, ÇED Raporu'nda bu kısma dair belirsizliğin bulunması da bu olasılığın doğruluğunu gösterir. Kaldı ki bu şirket burada olduğu sürece siz bu kirleten öder ilkesini uygulasanız bile şirket burayı terk ettiğinde kalan nükleer atıkların sorumluluğu ne olacaktır? Sıradan bir inşaat moloz atığı değildir burada bahsettiğimiz ve tazminatla telafisi mümkün olmayacak sonuçlar için nasıl bir sorumluluk biçilecektir bu şirkete? Tüm bunlar koca bir felakete emin adımlarla ilerlediğimizi göstermektedir. Tüm bunlar ÇED Raporu'nda atık yönetimine dair tasarım sunulmamasına rağmen ÇED Olumlu Kararı veren idarenin sorumluluğunu doğurmuştur.

Süheyla Alıca'nın Çevre Denetiminde İdarenin Sorumluluğu isimli makalesi 110. Sayfa da idarenin sorumluluğuna ilişkin Danıştay Kararı'nın da bulunduğu bir paragrafta yer vermiştir. Bu paragrafta;

'Danıştay kararında (Danıştay 6. Dairesi K. 31.03.2004 tarih ve E.2002/6748,K.2004/1834), Çevre Kanunu'nun 28. Maddesine atıfta bulunularak, çevreye zarar verenlerin kusur şartı aranmaksızın sorumlu olacaklarının hükme bağlandığı, ancak idarenin sorumluluğuna ilişkin esasların bu yasada düzenlenmediği, Anayasanın 125. maddesinde ise, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğunu hükme bağladığı belirtilmiştir.'

Süheyla Alıca'nın da atıfta bulunduğu bu karadaki gibi mevcut durumda da idarenin sorumluluğu idarenin işleminden kaynaklanmaktadır. Çünkü,

ÇED Yönetmeliği mad.4/c bendinde Çevresel Etki Değerlendirmesi,

'c) Çevresel etki değerlendirilmesi (ÇED): Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları'

şeklinde tanımlanmıştır.

Davaya konu Akkuyu NGS ÇED Raporu'nun da hazırlanma sebebi bu santralin çevreye etkilerini ve yaratacağı zararları en aza nasıl indirileceğine ilişkin bilgi verir bir raporun gerekliliğidir; ancak Akkuyu NGS ÇED Raporu'nda nükleer santrallerde en büyük tehlike arz eden nükleer atıkların ne yapılacağına ilişkin hiçbir şey söylenilmemiştir. Burada şirket tarafından ve mevzuata uygun hareket edilecek diyen bakanlık tarafından yanlış anlaşılmalı bir durum olduğu aşikârdır. Siz eğer ÇED Raporu hazırlıyorsanız zaten mevzuata uygun hareket

etmeniz gerekir. Çevre hakkının tesisi için yapılan ÇED Raporunun da atık bertaraf sistemlerini, atıkların yönetimine ilişkin durumları da kapsamı gerekirdi. Bu mevzuata uygunluk durumu ise atık bertaraf sistemlerine ilişkin taslakların ulusal ve uluslararası mevzuata uygun olmasına ilişkindir. Oysa ÇED Raporu'nda bu kısım eksik bırakılmış ve idare tarafından bu eksik rapora olumlu kararı verilmiştir.

Bir vatandaşın nasıl her sabah kalktığına ben kanuna uyacağım buna uygun olarak davranış sergileyeceğim demesi anlamsızsa, ÇED Raporunda nükleer atıkları nasıl bertaraf edeceğini söylemeyip Bakanlığın ve şirketin mevzuata uygun hareket edileceğini ifade etmesi de anlamsızdır. Çevre Kanunu 8. maddesinin "kirletme yasağı", 11. madde "bertaraf yükümlülüğü" ve 13. maddenin "tehlikeli kimyasallar ve atıklar" başlığı ile zaten mevzuata uygun olarak hareket ederek bu işlemleri gerçekleştirme yükümlülüğünü getirmiştir. Şirket olarak kanunlara uygun hareket etmek zorunludur ancak bu zorunluluk meselenin çözüm kaynağı olarak gösterilmiştir ki bu durum hayret vericidir. Kaldı ki bir mevzuata uygun davranış sergileneyeceği ifade edilse de bu mevzuatlar konusunda da belirlilik yoktur.

Eğer mevzuat tüm teknik meseleleri içerseydi ve 'sistem şöyle kurulmalı, şurada depolama yapılmalı, nihai depolama şöyle olmalı, 250 yıllık taahhüt verilmeli' vs. deseydi belki bu uygunluk ibaresinin yeterli olup olmadığını düşünebilirdik; ancak örnek verecek olursak Radyoaktif Atık Yönetmeliği'nde Sınır Ötesi Etkiler başlıklı 8. maddesi'nde "Radyoaktif atık yönetiminde atıkların ülke sınırları ötesindeki insan ve çevre üzerinde yaratabileceği olası etkiler dikkate alınır" denilerek yönetmelikte genel ifadeler kullanılmıştır. Bu durumda özel olarak bu zarar nasıl engellenecek sorusunun yanıtını biz rapordan ve mevzuatı kaynak olarak gösteren idareden alamamaktayız.

Birçok bilimsel raporda da yer aldığı gibi, radyoaktif atık niteliği taşıyan nükleer yakıt atıkları bugün ciddi bir problem oluşturmaktadır. Bir yöntem olarak soğutma havuzlarında bekletip daha sonra yerin altında depolanması yöntemi seçilebilir. Fakat bu yöntem nasıl gerçekleştirilecektir, bu nükleer atıklar nerede depolanacaktır gibi sorular atık yönetimi tasarımı belirtilmediği için cevapsızdır. Oysa her an patlayacak bomba özelliği taşıyan bu nükleer atıkların depolanması sorunu ciddi bir durumdur. **'Geçmişte ve Bugün Nükleer Enerji Tartışması'** isimli kitapta Prof. Dr. Tolga Yarman;

"Nükleer reaktörden çıkan 'yanmış nükleer yakıt' içinde, demek ki, 'yanmamış Plütonyum' bulunabilmektedir. Haliyle pek çok, başka, radyoaktif atom çekirdeği de, bulunmaktadır. Ama dediğim gibi, bunların en belâlısı, Plütonyum 'dur. Çünkü bir defa, 'zehirdir'; soluma yoluyla vücuda alınır, 'öldürücü' etkisi vardır. Bunun yanı sıra 'radyoaktivite bozunum yarı-ömrü', yuvarlak 25 bin yıldır. Yani, halen elimizde belli bir miktar Plütonyum varsa; bunun yarısının radyoaktif olarak bozunup, fazlalık enerjisini atarak rahatlaması için gerekli süre, 25 bin yıldır. Tüm 'ışın etkinliğinin' ortadan, pratikçe kalkması için gerekli süre, şöyle bir 'on yarı ömür' dür. Demek ki, elimizde bir miktar Plütonyum varsa, bunun radyoaktivitesini defedip rahatlaması için, 10x25 bin yıl, yani 250 bin yıl, gerekli olmaktadır.

O halde nükleer reaktörden çıkan yanmış yakıtları, kazadan belâdan uzak şekilde, 250 bin yıl saklamamız gerekiyor! 250 bin yıl, kim öle kim kala, fevkalade uzun bir süredir. Bu arada,

'insanlığın yazılı tarihinin', ancak 5 bin yıllık bir geçmişe dayandığı anımsanabilir.

Nükleer atıklar 250 bin yıl, nerede saklanacaktır? Bu hiç kuşkusuz, çok ciddi bir meseledir. Yeryüzünün yaşı 5 milyar yıl kadardır ve yeryüzü hâlâ volkanik etkinliklere maruzdur."⁵⁶ biçiminde ifade etmektedir.

⁵⁶ Tolga Yarman, 'Geçmişte ve Bugün Nükleer Enerji Tartışması', Nükleer Atıklar Başlıklı Bölümü Syf.98-103

Nükleer Mühendis Tolga Yarman'ın da dediği gibi siz 250 yıllık ipotek koyuyorsunuz insana, yaşama, canlıya, doğaya. Bu atıkların havaya toprağa suya karışmayacağını garanti edecek bir depolama sahası yaratacaksınız ki bu radyoaktivite etkisi oluşmasın. Ancak bugün bu ÇED Raporunda bırakın depolama sahasının belirliliğini ve 250 yıl korunacağı garantisini, atıkların ne yapılacağına ilişkin detaya yer verilmemiştir. ÇED Raporu ile bu oluşan zararı nasıl önleyeceklerinin tasarımı belirlemeleri gerekliydi, belirlememişlerdir/belirleyememişlerdir. Birçok bilim insanı tarafından 16 bin ton yüksek radyasyonlu atık oluşacağı ve 200 yıl radyasyonun devam ettiğinin söylendiği bir durum için daha nasıl bertaraf işlemi yapılacağına belirsizliğinin yaşandığı bir proje ile yola çıkmak açıkça doğa ve canlı soykırımına davetiye çıkmaktır.

Dünyada henüz nihai bir atık deposu yoktur ve nükleer atık ciddi bir sorundur. Amerika gibi bizden çok daha ileri teknoloji ve güçlü ekonomik kaynaklara sahip ülkelerde bile bu sorun çözülememişse Türkiye'nin nükleer atık deposu haline gelmeyeceğinin garantisini kim verecektir?

Bugün kimyasal atıkların depolanmasında ve bertarafında bile ciddi sorunlar varken nükleer atıkların bertarafındaki bu belirsizliği görmezden gelmek yanlış olacaktır. Yakın zamanda Gaziemir de meydana gelen nükleer atık mevzusu da bu belirsizliğin varlığının ne kadar tehlikeli olduğunu göstermektedir.⁵⁷

Bakanlık şirketin sorumluluğundadır atık yönetimi demiştir. Bu sorumluluğa nasıl gidileceği hususunun teorideki belirsizliğini bir yana bırakacak olursak, sorumluluk noktasında pratikte nasıl bir karmaşa ve felaket yaşandığına ilişkin KKTC 'ÖLÜM VADİSİ' olayına bakabiliriz. KKTC'nin Lefke bölgesinde 1913-1974 yılları arasında bakır madeni işleten Amerikan kuruluşu Kıbrıs Maden Şirketi'nin (CMC), 10 milyon ton tehlikeli atığı kontrolsüz şekilde çevreye döktüğü belirlendi. Bugün bunun etkileri ciddi bir biçimde görülmekte ancak şirket tesis kapatıldıktan sonra terk etmiş alanı ve bu atıklarla ilgilenmemiştir.

En az 250 yıl devam edecek etkiye sahip radyoaktif atıkların herhangi bir sonucunun bu tesisin kapanması ya da özelleştirilmesi veya devri durumunda kim tarafından çözüme kavuşturulacağı, Bakanlığın sorumlu şirkettir dediği şirketten 250 yıl sonra da hesap sorup soramayacağımız ise ayrı bir belirsizliktir.

Yani bugün nükleer atıklara ve bertarafına ilişkin olarak Radyoaktif Atık Yönetimi Yönetmeliği, Radyoaktif Madde Kullanımından Oluşan Atıklara İlişkin Yönetmelik mevzuatına uygun olarak bir bertaraf sistemi geliştirmeliydi şirket ve bu tasarım ÇED Raporunda yer almalıydı. Bunun zararı azaltıp azaltmadığının idare tarafından değerlendirilmesi gerekliydi; ancak Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı bu eksikliği görmezden geldiği gibi basın açıklamasında da açık yarayı şekerle kapatmıştır. Bu durum zaten tehlike arz eden bu santralin tamamen sorumsuzca çalıştırılması anlamına gelecektir. Gelecekte bunun hesabı nasıl verilecektir?

Atık Yönetimi şirketin sorumluluğunda diyerek kenara çekilen bakanlık eksik ÇED Raporuna Olumlu Kararı vererek sorumluluk altına girmiştir. Kaldı ki bugün yaşayan insanlar kendi adına bunun kararını verse dahi gelecek nesillere kadar etkisi sürecektir olan radyoaktif atıklar hakkındaki bu sorumsuzluğa, gelecek nesiller adına karar verme yetkisine kimse sahip değildir. Çünkü çevre hakkı demek gelecek nesillerin de çevre hakkını korumak demektir.

Nükleer atıkların bertarafına ilişkin bir bilgi vermeyen ancak evsel atıklardan, inşaat atıklarına kadar bertaraf konusunda bilgi veren bu ÇED Raporu'nda nükleer atıkların bertarafına ilişkin bilgilerin yer almamasını iyiniyetli okuyamayız. Ortadaki hukuk ihlalini, yaşam hakkı ihlalini görmezden gelemez. Bu belirsizlik projede mevcutken bu projeye olumlu kararının verilmesi de bu hak ihlaline ortak olmaktır ve idarenin sorumluluğunu doğurur. Anayasa 56.

⁵⁷ http://www.radikal.com.tr/turkiye/ilk_nukleer_copluk_izmirde_cikti_izmirincernobili-1110311

maddesi, herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir ve devlet ve vatandaş çevre kirliliğini önleme ve çevre sağlığını korumakla ödevlidir demektedir. Devlet çevre sağlığını koruma ve çevre kirliliğini önleme görevini yerine getirmemiştir. Sonuçlar meydana geldikten sonra tazminatla ödenemeyecek ve telafi edilemeyecek durumlar ortaya çıkacaktır. Ülkelerin nükleer atık yönetimleri. Açıkça görülüyor ki nihai bertaraf yok atıklar yok edilemiyor ve ülkelerin başına bela olmuş durumda. Dünya üzerinde, nükleer atıkları bertaraf edecek bir teknoloji yok, tek seçenek jeolojik derin depolama ve şu ana kadar da işleme geçen herhangi bir depolama alanı yok. Sadece geçici depolamalar mevcut. Ülkemizde de bu atıklar geçici olarak depolanacaktır. Nükleer atıkların reaktörden çıkartılması için soğuması gerekmektedir. Bu soğuma süresi de 7-10 yıl arasında değişmektedir. Bu süre zarfında Akkuyu Nükleer Santrali aynı zamanda atık alanı da olacaktır.

Kaynak: <http://www.world-nuclear.org/info/nuclear-fuel-cycle/nuclear-wastes/radioactive-waste-management/>

Ülke	Politika	Tesisler veya Nihai Depolama için Keydedilen Gelişme
Belçika	Plan Aşamasında	<ul style="list-style-type: none"> Dessel'de merkezi bir geçici atık depolama mevcut Mol'da 1984'te bir yer altı laboratuvarı kuruldu Nihai depolama inşası 2035'te başlayacak
Kanada	Derin Depolama	<ul style="list-style-type: none"> 2002'de Nükleer Atık Yönetimi Kurumu kuruldu Politika olarak Jeolojik Derin Depolama kabul edildi 2009'tan bu yana depolama yeri araştırması devam ediyor, bu deponun 2025'te kullanımda olması öngörülüyor
Çin	Plan Aşamasında	<ul style="list-style-type: none"> Lan Zhou'da merkezi bir geçici atık depolama mevcut Nihai depolama sahasının seçimi 2020'ye kadar yapılacak 2020'a kadar yer-altı laboratuvarı kurulacak, nihai depolama 2050'de başlayacak
Finlandiya	Derin Depolama	<ul style="list-style-type: none"> Çalışmalar 1983'te başladı, iki geçici atık depolama mevcut Jeolojik Derin Depolama için 1995'te bir kurum kuruldu Yer-altı laboratuvarı kurulum aşamasında Nihai depolama 2020'de başlayacak
Fransa	Plan Aşamasında	<ul style="list-style-type: none"> Yer-altı laboratuvarları mevcut Geçici depolama sahaları mevcut

Ülke	Politika	Tesisler veya Nihai Depolama için Keydedilen Gelişme
		<ul style="list-style-type: none"> Parlamento 2006'da Jeolojik Derin Depolama kararı aldı Nihai depolama sahasına 2015'te lisans verilecek, tesis 2025'te işletilmeye başlayacak
Almanya	Derin Depolama	<ul style="list-style-type: none"> 1973'ten bu yana nihai depolama için planlama yapılıyor İki geçici atık depolama sahası mevcut Nihai depolama 2025'te başlayacak
Hindistan	Plan Aşamasında	<ul style="list-style-type: none"> Jeolojik Derin Depolama için araştırmalar devam ediyor
Japonya	Plan Aşamasında	<ul style="list-style-type: none"> 1996'dan bu yana yer-altı laboratuvarı mevcut 1995'ten bu yana geçici depolama mevcut 2013'te ilave bir geçici depolama inşaatı başladı Jeolojik Derin Depolama sahası seçimi 2025'e kadar bitecek, nihai depolama 2035'te başlayacak
Rusya	Plan Aşamasında	<ul style="list-style-type: none"> Yer-altı laboratuvarı 2015'te kurulacak Nihai depolama sahası araştırmaları devam ediyor 1985'ten bu yana geçici depolama mevcut Kuru depolama 2012'den bu yana işletimde
Güney Kore	Derin Depolama ama değişebilir	<ul style="list-style-type: none"> Atık programı 1998'de kabul edildi, 2009'da konuyla ilgili bir kurum kuruldu Merkezi geçici depolama 2016'da devrede olacak
İspanya	Derin Depolama	<ul style="list-style-type: none"> Konuya özel bir kurum 1984'te kuruldu ve kurumun nükleer atık planı 1999'da kabul edildi Merkezi geçici depolama 2016'da devrede olacak Jeolojik Derin Depolama araştırmaları 2010'da başladı
İsveç	Derin Depolama	<ul style="list-style-type: none"> 1985'ten bu yana geçici depolama mevcut Yer-altı araştırma laboratuvarı mevcut Derin Depolama Sahası seçimi yapıldı

Ülke	Politika	Tesisler veya Nihai Depolama için Keydedilen Gelişme
İsviçre	Plan Aşamasında	<ul style="list-style-type: none"> • 2001'den bu yana geçici depolama mevcut • Yer-altı araştırma laboratuvarı 1983'te kuruldu • Derin Depolama 2020'de başlayacak
İngiltere	Plan Aşamasında	<ul style="list-style-type: none"> • Geçici depolama mevcut • Jeolojik Derin Depolama için referandum yapılacak • Referandum sonrası saha için teşvik söz konusu
ABD	Derin Depolama ancak hala karar aşamasında	<ul style="list-style-type: none"> • 1998'den bu yana geçici depolama için 32 Milyar dolar kaynak sağlandı. • Nevada'da nihai depolama için çalışmalar devam ediyor • Kongrenin 2002'de verdiği derin depolama kararı için 2009'da aykırılık kararı verilmiştir.

Canlıları, çevreyi; radyoaktif etkilere karşı anca sonuç ortaya çıkmadan önce bu sonuçların ortaya çıkmasını önleyerek koruyabilirsiniz. Oysa bu etki meydana geldikten sonra meydana gelen zararı tazminatla telafi etmek olanaklı değildir. Bu sebeplerle idarenin sorumluluğu bu eksik rapora onay verdiği anda doğmuştur. Tüm bu sebeplerle ÇED Olumlu Kararı'nın iptali gerekir.

E. Nükleer Santral ÇED Olumlu Kararının Halk Sağlığı ve Canlı Yaşamına Etkileri Hususundaki Bilgileri Yanıltıcıdır, Bu Nedenle de Dava konusu edilen İşlemin İptali Gerekir.

E.1. Nükleer Santralin Canlı Yaşamı Üzerine Etkileri Belirsiz Bırakılmış, Bu etkiler Önemsiz Gösterilmeye Çalışılmıştır, İdarenin işlemleri açık, belirli ve öngörülebilir olması gerekirken bu koşuldan yoksun işlemin iptali gerekeceği açıktır.

Akkuyu NGS'nin kurulacağı saha "Önemli Doğa Alanı (ÖDA) sınırları" içerisindedir. Bu alan 40 km den uzun bir sahil şeridi yanı sıra sahilten karaya doğru yaklaşık 5 km genişlikte bir bölgeyi kapsamaktadır. Zengin biyolojik çeşitliliğe sahip olması nedeni ile "Önemli Doğa Alanı(ÖDA) statüsü bu bölgeye verilmiştir" denilmektedir (Bölüm IV-3-13-10 Sayfa 45).

Bölgede 4 turizm Merkezinin mevcut olduğu; bunlardan 3'ünün tümüyle, birisinin ise kısmen 30 km alan içerisinde kaldığı belirtilmektedir. Bölgeyle ilgili 1989 yılında turizm merkezi ilan edilen yerler;

1. Gülnar – Ortaburun Turizm merkezi
2. Ovacık Turizm merkezi
3. Kargıcık Turizm merkezi'dir.

Ayrıca bölgede 2 adet su ürünleri üretim alanı olduğu da belirtilmektedir. Ayrıca uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınan Akdeniz Foku Yaşam alanı olarak belirlenen NGS Projesi kıyı yapılarına yaklaşık 1000 metre uzaklıkta bulunan Beşparmak adası 1.derece sit alanı ilan edilmiştir (ÇED Raporu Bölüm V.1.1.1.28 SAYFA 62).

Akdeniz fokları üreme alanına yakın, zengin biyolojik çeşitliliğe sahip, Önemli doğa alanı statüsü verilmiş bu alan turizm potansiyeli ile Türkiye'nin en güzel ve ender koylarından

birisidir. Bu alana Doğa ve İnsan için potansiyel tehlikeler ve riskler içeren NGS yapılması konusunda ısrarı anlamak mümkün değildir.

Tahsisi yapılan 1023 ha. alanın 125 hektarlık kısmında Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı ve Yaşam Merkezi inşaatları yapılması planlanmaktadır.

Bu Tesislerin yapımı aşamasında tonlarca patlayıcı kullanılacak 12,6 milyar m³ kazı fazlası malzeme çıkacak. Bu malzemenin 4,8 milyar m³ dolgu malzemesi olarak kullanılacak, kalan 7,8 milyar m³ ise Orman ve Su İşleri Bakanlığının tahsis edeceği alana depolanacak.

- İnşaat Sahasında Taş ocakları açılacak.(Şu anda 1 taş ocağı faal)
- Batı ve Doğu olmak üzere 2 rıhtım inşa edilecek. Bu rıhtımlar deniz dolgu yapılarak inşa edilecek.
- Su alma üniteleri ve pompa gibi bazı kıyı tesisleri denizde dolgu yapılacak alanda bulunacak. Bu da 125 ha bir alt bölgeyi kapsamaktadır.

1. ünitenin 2016 yılında başlayıp, 2020 yılında faaliyete geçmesi planlanmaktadır. Diğer ünitelerinde birer yıl ara ile faaliyete geçirilmesi, en son 4. ünitenin de 2023 yılında faaliyete geçmesi planlandığı belirtilmektedir.

Bu planlamaya göre sahada 7 yıl devam edecek inşaat faaliyetleri olacaktır. Bu faaliyetler sırasında ÇED Raporunda Türkiye 'deki Yasa ve Yönetmeliklere uygun çalışmaların yapılacağı ve Yasa ve Yönetmelik hükümleri doğrultusunda gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmektedir.

Bütün bunlar yapılacak olan milyarlarca m³ hafriyat ve denize yapılacak dolgularla bölgenin fiziksel ve coğrafik yapısının değişmesine engel olamayacaktır. Bölgeye yapılan fiziksel müdahalelerden dolayı bölgedeki doğal Çevre, Biyolojik çeşitlilik ve canlıların zarar görmesi tamamen önlenemeyecektir.

İnşaat aşamasında şantiye sahasına ve yakınlarındaki alanlara etki edecek en önemli faktörler hafriyatlardan kaynaklı olan yüzeydeki havanın toz ve toksin metaller ile kirlenmesidir.

ÇED Raporunda; “NGS 'nin inşaat aşaması tüm projenin yaşam döngüsü içerisinde çevreye olan etkilerin en fazla olduğu dönem olacaktır. İnşaat sahasındaki mevcut peyzajda değişiklik meydana gelecek, ancak yine de çevreye olan etkiler geçici ve kabul edilebilir düzeyde tutulması için tüm faaliyetler "Çevre Kanunu" ve ilgili mevzuatlarına uygun olarak yürütülecektir.” denilmektedir. (Bölüm V.1.1-1.28 -Sayfa 70)

ÇED Raporunda inşaat aşamasının yaşam döngüsü içerisinde çevreye olan etkilerin en fazla olduğu dönem olacağı belirtilmektedir.

Milyarlarca m³ kazı ve dolgu çalışmaları ve bu malzemelerin taşınması sırasında alınacak tedbirler doğal alanların bozulmasını ve çevre kirliliğinin önlenmesini ne kadar sağlayabilecektir?

ÇED Raporunda belirtilen ve alınması gereken önlem ve yaptırımların uygulanıp uygulanmadığı nasıl ve kimler tarafından kontrol edilecektir.

Projenin İşletme Aşaması

Gerek İnşaat, gerekse İşletme aşamasında tesiste çalışacak insan faal etleri için su temini, atık suların arıtılması, katı atıkların bertaraf vs. ile ilgili ÇED Raporunda açıklamalar olmasına rağmen üzerinde durulması gereken ve Tehlikeli Atık olan Nükleer atıkların nihai bertarafının ne olacağı konusunda bir açıklık bulunmamaktadır.

ÇED Raporunda konu ile ilgili olarak şu şekilde açıklama yapılmıştır.

“Dünyada genel olarak kabul gören iki kullanılmış yakıt yönetimi vardır. Nihai bertaraf ve yeniden işleme iki yönteminde uygulanmasından önce yakıt öncelikle santral sahası içerisinde

depolanır. Yakıt taşınmadan önce kullanıldıktan hemen sonra yüksek radyoaktivite seviyesine sahip olur.

Kullanılmış Nükleer yakıt yüksek radyoaktiviteye sahiptir ve reaktörden çıkarıldıktan sonra radyoaktif bozulma süreci uzun zaman devam eder. Dolayısıyla gerçekleşen reaksiyonlar sonucunda oluşan ısı enerjisinin ortamdaki atılması gerekmektedir. Bu nedenle kullanılmış yakıt 10 sene boyunca kullanılmış yakıt havuzunda bekletilerek sürekli olarak suyla soğutulur. Güç ünitesindeki yakıt havuzunun kapasitesi güç ünitesinin 10 işletme yılı boyunca kullanılmış Nükleer yakıtın orada depolanması için yeterlidir.

Akkuyu NGS sahasındaki depolama tesisinde dört üniteden çıkan kullanılmış nükleer yakıtın 4 yıl boyunca depolanması öngörülmektedir. Santralin tüm işletim ömrü boyunca yetecek kapasiteye sahip olacak şekilde, kullanılmış nükleer yakıt için ilave geçici depolama tesisinin Akkuyu NGS sahasında inşa edilmesi olanağı vardır. Diğer birçok doğal veya insan kaynaklı süreçlerde olduğu gibi Nükleer Enerjilerin uygulamaları da İnsan ve Çevreyi Korumak üzere yönetilmesi ve bertaraf edilmesi gereken atık üretir” denilmektedir (Bölüm V.2-3)

Bütün dünyada Nükleer atıkların nihai bertarafına yönelik bugüne kadar bir teknoloji geliştirilmemiştir. Yarılama ömrü milyonlarca yıl alan Nükleer atıklar Dünya ve İnsanlık için tehlike olmaya devam etmektedir.

Yukarıda yazıldığı gibi ÇED Raporunda Akkuyu NGS’nde İşletme sonrası oluşacak nükleer atıkların bertarafına yönelik somut bir çözüm bulunmamaktadır. Bu sorun belirsiz bırakılmıştır. Böylece projenin maliyeti işletmeci şirket lehine küçük gibi gösterilmiştir.

Asıl üzerinde durulması gereken ise Çevre ve İnsan sağlığı ile güvenlik açısından nükleer atıklar konusu ÇED kapsamında değerlendirilecek en önemli konudur.

Kullanılmış nükleer yakıt;

- 4 yıl boyunca depolanacak mı?
- Tesis tüm işletme ömrü olan 60 yıl mı depolanacak?
- 60 yıl sonra bu atıklar ne olacak?
- Nihai bertaraf nasıl yapılacak? Gibi temel sorular yanıtızsız bırakılarak idarenin işleminden doğacak sorumluluklar da geleceğe havale edilmiştir. Bu durum başlı başına hukuka aykırılık sebepleridir. Bu nedenle de dava konusu işlemin iptali gerekir.

Zeytinlik Alanlar Açısından

ÇED Raporunda;

“Bununla birlikte, yatırım öncesinde 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu kapsamında Mersin Valiliği, İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü’nün görüşlerine müracaat edilecektir.” (Bölüm IV.2.11-2.23 - Sayfa 30)

“Zeytinler genelde Tarsus ve Mut’ta yetiştirilir. Proje Sahası içerisinde zeytinlik alan bulunmamaktadır. Bununla beraber, projeye bağlı gerekebilecek diğer faaliyetler düşünüldüğünde 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerin Aşılattırılması Hakkında Kanun kapsamında Mersin Valiliği, İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü’nün görüşlerine müracaat edilecektir.” (Bölüm IV.2.11-2.23 - Sayfa 30) denilmektedir.

3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerin Aşılattırılması Hakkında Kanun(http://www.zmo.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=61)’un 20. maddesinde, “Zeytinlik sahaları içinde ve bu sahalara en az 3 kilometre mesafede zeytinyağı fabrikası hariç zeytinliklerin vegatatif ve generatif gelişmesine mani olacak kimyevi atık bırakan, toz ve duman çıkaran tesis yapılamaz ve işletilemez. Bu alanlarda yapılacak zeytinyağı fabrikaları ile küçük ölçekli tarımsal sanayi işletmeleri yapımı ve işletilmesi Tarım ve Köyişleri Bakanlığının iznine bağlıdır.” denilmektedir.

Kanun kapsamında ve Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 2013/157 sayılı "yürütmeyi durdurma" kararı kapsamında; zeytinlik sahalarda ve sahalara üç km mesafede zeytinyağı fabrikası ve küçük ölçekli tarımsal sanayi işletmeleri dışında kimyevi atık bırakan, toz ve duman çıkaran bir tesisin yapılması mümkün değildir.

3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabancıların Aşılattırılması Hakkında Kanun kapsamında söz konusu 1023 hektar alan içerisinde "Proje Sahası içerisinde zeytinlik alan bulunmamaktadır." (Bölüm IV.2.11-2.23 - Sayfa 30) denilmektedir. Ancak bununla ilgili kurum görüşü, rapor v.b. resmi bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca bu konuda kurum görüşü daha sonra alınacağı belirtilmiştir. **Planlanan faaliyet alanının 3 km mesafede Zeytinlik saha var mıdır?**

Tüm kurumlardan hatta İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü ile yazışmalar yapılmasına, balıkçılık kapsamında görüş alınmasına rağmen neden 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabancıların Aşılattırılması Hakkında Kanun kapsamında görüş alınmamıştır? Neden Zeytincilik kapsamında görüş daha sonraya bırakılmıştır? Çünkü bilinmektedir ki seçilen yer, bu açılardan hukuka uygun değildir. Bu nedenle de bu görüşlerin alınması gerekirken, alınmamıştır.

AKUSTİK RAPORDA,

3.1.10. Ölçülen Arka Plan Gürültü Düzeyinin ÇGDY Yönetmeliğinin 27. ve 28. Maddeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi başlığında; Ölçüm noktasında tespit edilen Lgündüz değerleri 37,4 ile 53,5 dBA arasındadır ve limit değer olan 55 dBA'nın altındadır. ÇGDYY Madde 27 uyarınca planlama aşamasında gürültüye maruz kalma kategorileri açısından değerlendirildiğinde; ölçüm yeri ve civarı bütün günlerde "Kategori A" olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle planlama kararı verilirken gürültü belirleyici bir faktör olarak değerlendirmeye alınmaz. Proje kapsamında gerçekleştirilecek, inşaat faaliyetlerinde ÇGDYY Ek-VIII Tablo 9'da verilmiş olan iç ortam gürültü seviyesi sınır değerleri göz önüne alınacaktır.

- İnşaat faaliyetleri için böyle bir değer değerlendirmesi yapılmamakta olup bu sınır değer değerlendirmesi konut v.b. yapıların iç ortam değerlendirmesi ile ilgilidir.

Hava Kalitesi Modellemesi çalışmaları tekniğe uygun yapılmamıştır. Ayrıca, Tesiste bulunan önemli gürültü kaynakları ve bunlara ait ses gücü seviyeleri (türbin binası 90 dbA, gtsna 94 dbA, dizel jeneratörler 109 dbA, pompa ve havalandırma üniteleri 80 dbA) olarak verilmiştir.

Bu kaynaklarla işletme aşamasındaki çevresel gürültü hesaplanmıştır. Hesaplama kullanılan gürültü kaynaklarının ses güç seviyelerinin alındığı kaynakla ilgili hiçbir bilgi verilmemiş olup, bu verilerin bir ulusal ve / veya uluslararası kabul edilmiş bir kaynağa dayandırılmamış olması, tesis içerisinde kaynaklanabilecek karayolu, malzeme yükleme boşaltma için kullanılacak rıhtımlar, atık işleme tesisi v.b. diğer gürültü kaynaklarının dikkate alınmaması; bu kaynakların hassas alıcıya olan mesafelerinin de hesaplamalarda kullanılmaması böyle bir proje için akustik rapor hazırlama **uzmanlığının yeterliliğinin olmadığı bir kanısına varılmasına sebep olmaktadır.**

Akdeniz Foku Açısından

Kıyılarımızda 100 civarında fok yaşadığı tahmin edilmektedir ki dünyadaki Akdeniz Foku popülasyonunun yaklaşık 600 civarında olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu sayı önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye bu türün önemli habitatlarından biridir.

Fokların yaşadığı mağaraların toplam sayısı 37'dir ve 3 tanesi NGS çevresindeki alanlarda bulunmaktadır.

NGS 'ye en yakın mağara Beşparmak adasında bulunmaktadır. Ada fok habitatının varlığından dolayı 1. Derece doğal sit alanı olarak tanımlanmıştır. Bu saha için herhangi bir faaliyet yürütülmeden önce Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünden resmi görüş alınacağı raporda belirtilmektedir. (Bölüm V.2.6.2.7 Sayfa–28)

Bu görüşler alınmış mıdır? Görüş alınmadı ise bugüne kadar neden alınmamıştır. Bu konuda olumsuz görüş alınırsa inşaattan vazgeçilecek midir?

Ayrıca ÇED Raporunun Habitat kayıpları başlığı altında; Akdeniz fokunun sayılarının azalmasının en önemli nedeni doğal yaşam alanlarının bozulması veya yok olmasıdır. Fokların yaşam alanları doğal yapısını koruyan sakin kıyılar olduğu belirtilmektedir. (Bölüm V.2.6.2.7 Sayfa–29)

Bölüm: IV.1.1–3.1 Sayfa–10 Şekil IV.1.2.2 İnşaat ve İşletme dönemindeki etki alanını birlikte gösteren haritada 1. Derece sit alanı olarak ilan edilen uluslar arası sözleşmelerle koruma altına alınan Akdeniz foklarının üreme ve yaşam alanı olan Beş parmak adasının inşaat ve işletme dönemi etki alanında kaldığı net olarak görülmektedir. Bu durumda, NGS' nin yapımı sırasında inşaat faaliyetleri ve dolgu çalışmaları ile kıyı doğal ve sakin yapısını kaybetmeyecek midir?

Raporda Akdeniz Foku yaşam alanları sözleşmeler ile sıralanmış ve sözleşmelerle koruma altına alındıkları yazılmış ama nasıl korunacakları detaylandırılmamış ve projenin etki alanının proje alanıyla sınırlı olmadığı düşünüldüğünde daha geniş bir alanda yaratılacak etki de göz önüne alınmamıştır.

Nükleer santrallerin atık-soğutma suyunun deniz yaşamında meydana getirdiği felaketin boyutlarını gösteren 2008 yılı Eylül ayında ABD Kaliforniya eyaleti tarafından hazırlanan resmi raporda şöyle denilmektedir (Diablo Canyon Nuclear Power Plant Independent Scientist Recommendation to the Regional Water Quality Board. Sept. 2005 meeting): *“Diablo Canyon Nükleer Santrali ‘nin kurulduğu okyanus kıyısında 74 kilometre uzunluk ve 3 kilometre açıktaki yaklaşık 225 kilometrekarelik deniz alanında yaşayan balık türlerinin yüzde 10,8’inin öldüğü saptanmıştır. Yine bu deniz kıyısında 120 kilometrelik kıyı şeridinde yaşayan kaya balıklarının 1997-1998 yıllarındaki ölüm oranı da yüzde 11,4’tür. Bir yılda bu santralin soğutma suyu sisteminde sürkile edilerek hastalanan/ölen larva sayısı ise 1 milyon 481 bin 383 olarak tespit edilmiştir”.*

- B IV 1.1.1.3 sayfa 14; Reaktör başına yıllık (10-2 ile 10-4) (ON Binde Bir?) tasarım kazası ve reaktör ömrü boyunca (10-4 ile 10-6) (Milyonda Bir) tasarım esaslı kaza durumları iddiaları deneyimlere değil bilgisayar simülasyonlarına göre ayarlanmış bir ihtimal rakamıdır. Örneğin; bir araba almak isteyen bir şahıs, arabayı yapan firmaya, bu arabanın ömrü boyunca motorunun patlama ihtimali nedir diye sorarsa, bu firmanın ürettiği o anda hala çalışan 1 milyon arabanın sadece bir tanesinin motoru patlamışsa o milyonda bir ihtimal rakamı deneyimle ispatlanmış bir gerçektir. Şu anda dünyada 1 milyon tane nükleer reaktör çalışma deneyimi yoktur. Hele ki VVEW-1200 tipi reaktörün deneyim/işletme bilgileri sıfırdır.
- B IV 1.3.2 sayfa 18’de; acil durum planlama kriteri IEAE GS-R-2 inden bahsedilmektedir, fakat bu kriterlerin ne olduğu ve içeriği hakkında açık bilgi verilmemektedir. Yine üçüncü bölümde bahsedilen bu konuda hazırlanacak mevzuat konusunda bu kriterlere nasıl uyulacağı da belirtilmemektedir.
- B IV 2.1’de radyoaktif kaynakların sınıflandırılmasında yanlış bilgiler verilmiştir. İyonlaştırmaya kaynak olarak gösterilen kızıl ötesi ve mikro dalgalar da bilimsel olarak

canlıların hücrelerinde hem kimyasal- moleküler seviyede hem de atomik seviyede iyonize edici etkileri bilinmektedir.

- B IV tablo IV 2.1.1’de gösterilen tüm radyasyon kaynakları bilgileri nükleer endüstrinin bir kurumu olan (World Nuclear Association) verileridir. Bağımsız bilgilere ve ölçümlere dayanmamaktadır.
- BIV. Tablo iV.1.3.4’de NGS’nin normal çalışması sırasında çevreye yayacağı radyoaktif gazlar ve aerosolar hakkında verilen bilgiler Rus yönetmelik SP-As-03 Bölüm 5’den alınmış-kopya edilmiş ve gösterilen salınım miktarlarında ÇOK CİDDİ eksik ve yanıltıcı bilgiler verilmiştir.

ÇED Raporundan alınan ve aşağıda detaylarını sunduğumuz V,2,8,5 Salınım tablosunda basınçlı su ile çalışan VVER-1200 tipi reaktörlerinde çevreye salınan 23 tane radyoaktif izotop envanterinde iki tane çevre etkileri çok önemli izotop olan Tritiyum (H-3) ve Karbon (C-14) izotopu kasti olarak gösterilmemiştir. Böylece tablo IV 1.3.4 verilen bilgiler sadece Rusya yönetmeliğinde bu salınım miktarlarının ne kadar olması gerektiğini gösteren verilerdir, gerçek ölçümlere dayanmamaktadır.

- Tasarıma esas kazalar durumunda Sağlık Koruma Bandı sınırında ve sınırın dışındaki halkın öngörülen maruziyet dozu halk koruması için müdahale gerektirecek seviyeleri aşmamalıdır.

Toplum üyeleri için atmosfere gaz salımından kaynaklanan 0,05 mSv seviyesindeki doz kısıtı Sağlık Koruma Bandı dışında hiçbir yönde aşılmamalıdır.

Toplum üyeleri için yüzey sularına sıvı salımından kaynaklanan 0,05 mSv seviyesindeki doz kısıtı NGS Sağlık Koruma Bandı sınırları dışında hiç bir bölgede aşılmamalıdır.

Tablo IV.1.3-1: Nükleer Güç Santral'i'nin Normal İşletmesi Sırasında Kabul Edilebilir Gaz ve Aerosol Salım Miktarları (Rus Yönetmeliği SP AS-03, Bölüm 5)

Radyonüklitler	Kabul Edilebilir Yıllık Salım Seviyesi	Aylık Salımın İzlenmesi	Günlük Salımın İzlenmesi
Radyoaktif asal gazlar (Ar, Kr, Xe) [TBq]	690	57	1,9
¹³¹ I (gaz ve aerosol biçimler) [GBq]	18	1,5	0,05
⁶⁰ Co [GBq]	7,4	0,62	-
¹³⁴ Cs, [GBq]	0,9	0,075	-
¹³⁷ Cs [GBq]	2,0	0,17	-

Yılda 1–20 mSv doz kısıtları veya referans seviyeleri kullanılabilir. Örneğin, planlanan maruz kalma durumlarında mesleki maruz kalma doz kısıtlarının belirlenmesinde veya IAE GSR Bölüm 3 güvenlik standartları [2] uyarınca mevcut maruz kalma durumundaki toplum üyelerinin maruz kalma referans seviyelerinin belirlenmesinde kullanılabilir.

Toplum üyeleri için etkin doz limitleri yılda 1 mSv olarak belirlenmiştir (veya beş ardışık yıl boyunca ortalama yıllık dozun 1 mSv'yi aşmaması koşuluyla özel durumlar için bir yılda 5 mSv). Rus Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği NRB-99/2009, Tablo 3.1 [5] uyarınca deri için 50 mSv ve lens için 15 mSv eşdeğer doz limitleri belirlenmiştir. Akkuyu NGS'de tasarım esaslı kazaların (DBA) olması durumunda mevcut maruz kalma koşulları altındaki toplum üyeleri için (özel şartlar için) Sağlık Koruma Bandı dışındaki referans maruz kalma seviyeleri aşağıdaki Özel Tasarım İlkeleri Kılavuzu (Madde 5) [6] hükümlerini karşılayan etkin doz sınırları olarak tanımlanmıştır (radyasyon güvenliğine ilişkin Rus Radyasyon Güvenliği Yönetmeliğini temel almaktadır [5]):

Reaktörün ömrü boyunca nadiren rastlanabilecek (reaktör başına yıllık 10^{-2} - 10^{-4}) tasarıma esas kaza durumları çalışanların normal işletme için belirlenmiş sınırların üzerinde doz almasına yol açmaz ve Reaktörün ömrü boyunca gerçekleşmesi beklenmeyen (reaktör başına yıllık 10^{-4} - 10^{-6}) tasarıma esas kaza durumlarında saha dışında herhangi bir acil durum önlemi alınmasına gerek duyulmaz. Normal işletme veya kaza koşulları için verilen bu doz kısıtları değerleri ve tasarıma esas kazalar durumundaki referans seviyeleri, Sahadaki dört reaktör tesisinin toplam radyolojik etkisi göz önünde bulundurularak Akkuyu NGS etrafındaki Sağlık Koruma Bandı mesafesinin belirlenmesinde kullanılacak kriterler olarak seçilmiştir (bu mesafe radyoaktif salımların kaynağı olan reaktör tesislerinin geometrik merkezinden itibaren ölçülür).

Sağlık Koruma Bandı, yerleşim yerlerini (toplum üyelerinin yerleşim yerlerini), çocuk kurumlarını, hastaneleri, sağlık merkezlerini ve diğer tıp kuruluşlarını ve Akkuyu NGS'nin

- V2.8.2 sayfa 16 da “Atık yönetimin tüm işlemleri IAEA gereksinimlerine uyacak şekilde düzenlenen Rus yasa ve standartları tarafından tasarlanmıştır” denilmektedir. Dolayısıyla şu anda Türkiye mevzuatının uygulanmayacağı ve bu nedenle açıkça hukuka aykırı işlem yapıldığı ortadadır.

Son 60 yılda nükleer santrallerden çıkan radyoaktif atıkların çevreden izole edilmesi için bugüne kadar hiçbir ülkede nihai çözüm bulunamamıştır. Başkan Medledev Rusya’da 1500 değişik alanda milyonlarca ton nükleer-çevrim radyoaktif atıklarına ek olarak 2008 itibari ile 18.500 ton atık yakıt demetlerinin izole edileceği mekanın hala olmadığını belirtmiştir.

Akdeniz Canlı Yaşamı Üzerindeki Etkileri Açısından

NGS Soğutma suyu için Büyük bir deniz suyu tüketicisi olacaktır.

"V.2.6.2.1 Soğutma Suyunun Alındığı Çevre, Kullanılacak Su Miktarı, Suyun Tahliye Edileceği Çevre" başlıklı ilgili bölümde NGS’nin tüm üniteleri için (Ünite1,2,3 ve 4) bağımsız soğutma sistemleri kurulacaktır. Soğutma suyu dört hat vasıtasıyla (her bir hat yaklaşık 1,9 km uzunluğunda olacaktır), deniz yüzeyinden yaklaşık 63 m derinliğe deşarj edilecektir. Tasarım geliştirme süreci kapsamında bu hatların kesin uzunluğu belirlenecektir.

Proje’nin İnşaat Lisansı aşamasında, denizde inşa edilecek yapılara ilişkin detaylı sismik ölçümler ile bilimsel analizleri yapılacaktır. İnşa edilecek yapıların bölgenin hidrografik ve oşinografi (fiziksel, jeolojik ve jeofiziksel) özelliklerine etkileri değerlendirilerek Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi (SHOD) Başkanlığı’na gönderilecektir. Seyrelmeye uğramış suların ve/veya yakın alan seyrelmesini tamamlamamış deşarj sularının soğutma maksatlı olarak tekrar emilmesi engellenecek olup, bu yönde kullanılacak metot ve teknik uygulamalar ilgili kurumlara sunulacaktır.

Yukarıdaki paragraflarda da görüldüğü gibi soğutma suyu deşarjı ile ilgili net bir bilgi yer almamakla birlikte, tüm etkiler ön görülere bağlanmıştır. Olumsuz etki olmayacağı varsayıp ilgili kurumların görüşleri ancak tasarım geliştirme süreci kapsamında ve proje inşaat lisansı aşamasında alınacağı belirtilmiştir.

"Isıl Modelleme Çalışması, Modelleme Etüdünde Kullanılan Yöntem, Modelin Tanımı" ilgili alt başlıkta Modelleme çalışması ile ilgili bilgi verilmiş aynı şekilde kâğıt üzerinde yapılan çalışmanın net sonucunun ancak proje yapım aşamasında belirlenebileceği belirtilmiştir.

"Deşarj Edilecek Çevreye Etki ve Alınması Gereken Önlemler, Mevcut Su Kalitesi Analizinin Rapora Eklenmesi" ilgili başlıkta ise *"Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nde (SKKY) [2] verilen kriterlere uyulacağından dolayı, deniz ortamında negatif bir etki beklenmemektedir. Deniz suyundaki sıcaklık artışı yaz aylarında 1 santigrat derece (°C) ve kış aylarında ise 2 santigrat dereceyi (°C) geçmeyecektir."* şeklinde varsayımlara yer verilmiştir.

"Soğutma Suyunun Alındığı ve Verildiği Su Kütlelerinin ve Bölgelerinin Tanımı ve Özellikleri" ile ilgili başlıkta *"Derin Deniz Deşarj sistemi kurulmadan önce, hazırlanacak proje 04.03.2014 tarih ve 2014/07 sayılı Atık su Arıtma/Derin Deniz Deşarjı Proje Onayı Genelgesi çerçevesinde hazırlanacak ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nun onayına sunulacaktır. Deşarj parametreleri hususunda SKKY hükümlerine uyulacaktır."* denilmektedir.

Görüldüğü gibi soğutma suyu deşarjı ile ilgili somut herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Raporda 4 ünite için toplam 1.080.000 m³/saat civarında soğutma suyu ihtiyacının Akdeniz’den karşılanacağı içme ve kullanma suyu ihtiyacının 507 m³/saat olduğu bu talebinde Desalinizasyon tesisleri aracılığı ile Akdeniz ‘den karşılanacağı belirtilmektedir. ÇED Raporunda balıklar ve diğer canlıları uzaklaştırmak için su alma yapısı girişine 0,02mg/lt altında kalmasını sağlayacak klorlama yapılacağı ve soğutma suyunda sadece zararlı organizma üretimini engelleyecek düzeyde çok düşük dozda (C- 1mg/lt) klorlama yapılacağından bahsediliyor. (1.080.000 m³/saat soğutma suyu için 1.080 kg klor kullanılacağı sonucu çıkmaktadır.)

Yasa ve Yönetmelikler çerçevesinde alınması taahhüt edilen önlemlerle, kullanılacak kimyasallar ve soğutma suyunda meydana gelecek sıcaklık artışı dikkate alındığında, bu kadar büyük bir su döngüsünde Deniz Ekolojisi ve biyolojisinin zarar görmesi ne kadar önlenebilecektir?

Mersin Üniversitesi Su ürünleri Fakültesi tarafından görüş olarak sunulan rapor bu açıdan oldukça çarpıcıdır. Bu rapor ve değerlendirmeler bu nedenle Akdeniz Havzası için hayati önem taşımaktadır.

- ÇED raporlarının temel amacı var olan ekosistemlerin sürdürülebilirliğinin teminat altına alınmasını sağlamaktır. Raporla sürekli olarak çeşitli yönetmeliklere atıflarda bulunulmasına rağmen genellikle ortamda var olan kritik tür veya koruma altındaki türlere atıfta bulunulmuş ancak mevcut ekosistemin sürdürülmesi ve izlenmesini sağlayacak gösterge türlerin belirlenmesi konusunda biyoçeşitliliğin ortam karakterizasyonunu sağlayan ve ülke olarak taraf olduğumuz AB Su Çerçeve Direktifi bağlayıcı olmasına rağmen raporda bu direktife uygun davranılmadığı görülmektedir.
- Bölüm 4 sayfa 129 yer alan su analiz raporlarında (PC1,PC2 ...) çeşitli istasyonlarda nitrit değerleri nitrat değerlerinden çok yüksek bulunmuştur ancak raporun önceki ilgili bölümlerinde Çözünmüş Oksijen seviyelerinin yüksek olduğu ve doygunluk seviyelerinin de bu bağlamda yüksek olduğu defaatle vurgulanmıştır. Toksikite düzeyi yüksek olan bir gazın (Nitrit) yeterli oksijen bulunan durumlarda nitrata yükseltgenmiş olması beklenir. Dolayısı ile bu durum metodolojinin uygun olmadığı yada yanlış uygulandığı veya kalibrasyon sıkıntısını işaret eden en önemli bulgudur. Buda sonuçların şüphe ile karşılanması gerektiği kanısını uyandırmaktadır.
- “Raporun balıkçılıkla ilgili kısımları genel olarak özensiz yazılmıştır ve bilimsellikten uzaktır. İlgili metin ve tablolar güncel veriden ziyade genel bilgi ya da eski verilere dayanmaktadır (örneğin Tablo 4.2.16-8 1999-2000 yıllarında toplanmış sörvey bulgularını sunmaktadır) ve veri kaynağına atıflarda belirgin eksiklikler göze çarpmaktadır.

Etki değerlendirmesi ve önleyici tedbirlerde belirgin eksiklikler göze çarpmaktadır. Örneğin Bölüm 4.2.11-2.23 sayfa 249 da NGS'nin orkinos üreme bölgesine yakın olduğu ve yumurtlamanın su sıcaklığı artışıyla tetiklendiği ifade edilmiş olmasına rağmen sıcak su deşarjının bu kritik türün yumurtlamasına etkisinin ne olacağı ve bunu en aza indirmek için neler yapılacağı konularına raporda rastlanılamamıştır.”

- Bölüm V.1.1-1.28 - Sayfa 23'de NGS sahasının deniz seviyesinden yaklaşık 10 m yukarıda olacağı ifade edilmektedir. Bu yükseklik Akdeniz'de olası bir tsunami riskine karşı yeterli olacak mıdır? ÇED Raporuna bu faktör eklenmemiştir.
- Akkuyu NGS ÇED Raporu eklerinde yer alan, ARTEK 'ART.AL.12.04.1367 (04.12), 1368, 1372, 1373, 1369, 1370, 1371, 1374, 1375, 1385, 1447, 1448, 1376, 1377, 1378, 1379, 1397, 1395, 1429, 1430, 1403, 1402, 1330, 1331, 1332, 1333, 1398, 1391, 1399, 1392, 1396, 1394, 1401, 1393, 1404 ve 1400 nolu analiz raporlarında, örnekleme uygun olmayan sürede laboratuvara ulaştırıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca örnekleme sisteminin derinlemesine ayrıntılarının sunulması gerekir.

- Bölüm V.2.6-2.7 - Sayfa 3’de, “Ekipmanlar ve su tedarik hatları içinde biyolojik büyümeye engel olmak için soğutmada kullanılacak deniz suyuna, sodyum hipoklorit eklenecektir. Sodyum hipoklorit sisteminin (PBF) ekipmanları sodyum hipoklorit binasında (UPK) bulunacaktır” ifadesi yer almaktadır. Fito ve zooplankton gibi, sucül ekosistemlerde birinci derecede besin kaynağı olan canlılar sisteme alınan soğutma suyunun içerisine eklenecek sodyum hipoklorit vasıtasıyla öleceklerinden, 860.000m³/s debisinde bir primer üretici kıyımı yaşanabilir.
- Bölüm V.2.6-2.7 - Sayfa 18’de, “Kullanılmış su ısıtma oranı yaklaşık 8,9°C’dir. Akkuyu NGS, ilgili deşarj kriterlerine—ki bunlar SKKY (31/12/2004) Tablo 23’te gösterilmiştir—uyulacağını taahhüt eder” ifadesinden NGS’ye alınacak suya kıyasla deşarj suyunun 8,9°C daha fazla ısınmış olacağı mı anlaşılmalıdır? Bu doğru ise, NGS atık suyunun verileceği alanda çok ciddi bir ekosistem yıkımı söz konusu olabilir.
- Bölüm V.2.8-2.10 - Sayfa 37-39’da yer alan tablolarda belirtilen kimyasal maddelerin, doğaya zarar vermeden, kullanım sonrasında bertarafı nasıl sağlanacaktır?

Tablo V.2.9-1: Dört Ünite İçin Reaktiflerdeki Şartlar

Reaktif	Tür, teknik özellik	Debi, ton/yıl	Tüketici sistemi	Notlar
Su arıtma sistemleri için ihtiyaç duyulan kimyasallar				
Koagülan, alüminyum sülfat Al ₂ (SO ₄) ₃ 18 H ₂ O	Teknik, katı	376	NGS II çevrimi ve püskürtme havuzlarının ilavesi için kimyasal su arıtması	
	%100 ana madde			
Sodyum hipoklorit NaOCl	Teknik %10 solüsyon	146		
Sülfürik asit H ₂ SO ₄	Teknik solüsyon, Aktif madde içeriği %92	366		

Reaktif	Tür, teknik özellik	Debi, ton/yıl	Tüketici sistemi	Notlar
Kostik soda NaOH	Aktif madde teknik bileşimi %42	320		İlk yıl işletme için debi verilmiştir.
Antiskalant	Energo-Soft	3,6		
Asit deterjan	Energotrit	4,4		
Alkali deterjan	Gidrotrit	4,4		
Yüksek bazlı anyon	Nem %50, Pazarlanabilir	52		
Kuvvetli asit katyon	Nem %50, Pazarlanabilir	84		
Dozlama yılı, ilk dolgu ve su kimyası için kimyasal reaktifler				
Fosfat trisodyum Na ₃ PO ₄ H ₂ O	Aktif madde içeriği %38,8	27,2	NGS işletme çevriminin su kimyasının düzeltilmesi	
Etanolamin	Aktif madde içeriği %98	38,8	NGS II. Devre su kimyasının düzeltilmesi	
Hidrazin-hidrat	Aktif madde içeriği	14 (4,0 – birincidolum)	NGS I. ve II. Devrede su kimyasının düzeltilmesi	Hacim hesapları, birinci dolum ve I. ve II. devrede periyodik dozlamaya
N ₂ H ₄ × H ₂ O	64 - 67 % (katı)			
Sucul amonyak NH ₄ OH	Aktif madde içeriği %25	156 (2 - birinci dolum)	NGS I. Devre su kimyasının düzeltilmesi	
Borik asit H ₃ BO ₃	Aktif madde içeriği %99,8(katı)	380 (340 - birinci dolum)	I. Devre su kimyasının korunması	Hacim hesapları, birincidolum ve I. Devre 'de periyodik dozlamaya
Potasyum hidroksit KOH	Aktif madde içeriği %86 (katı)	26 (21,2 - birinci dolum)	I. Devre su kimyasının korunması	
Özel su arıtma sistemi filtrelerinin rejenerasyonu için kimyasal reaktifler				
Sülfürik asit H ₂ SO ₄	Aktif madde içeriği 92 %	12	Özel su arıtma filtreleri	
Sodyum hidroksit NaOH	Aktif madde içeriği 42 %	28	Özel su arıtma filtreleri	
Potasyum hidroksit KOH	Aktif madde içeriği 86 % (katı)	4	Özel su arıtma filtreleri	
Nitrik asit HNO ₃	Aktif madde içeriği 65 %	44	Özel su arıtma filtreleri	
dekontaminasyon ve kimyasal yıkama için kimyasal reaktifler				
Sodyum hidroksit NaOH	Aktif madde içeriği 42 %	80	Arındırma	
Nitrik asit HNO ₃	Aktif madde içeriği 65 %	8,4	Arındırma	
Manganez-asit potasyum KMnO ₄	Aktif madde içeriği 99 %	4,4	Arındırma	
Oksalik asit H ₂ C ₂ O ₄	Aktif madde içeriği 98 %	28	Arındırma	
Reaktif	Tür, teknik özellik	Debi, ton/yıl	Tüketici sistemi	Notlar
Hidrojen peroksit H ₂ O ₂	Aktif madde içeriği 35 %	1,12	Arındırma	
Etilenediamin – tetraasetik asit (EDTA)	Aktif madde içeriği %97'den düşük değil	4	Serinde SG kimyasal yıkama	
Amonyum asetat CH ₃ COONH ₄	-	6		
Bir yıllık ilk yükleme ve dolum için iyon-değiştirici reçineler				
Nükleer sınıfın yüksek derecede asit katyonu	Pazarlanabilir	60	Özel su arıtma filtreleri	
	KU-2-8 Chs			
Nükleer sınıfın kuvvetli baz anyonu	Pazarlanabilir	32		
	AV-17-8 Chs			
Kuvvetli asit katyonu	Pazarlanabilir	114		
	KU-2-8			
Kuvvetli baz anyonu	Pazarlanabilir	50		
	AV-17-8			
Sorbent	Pazarlanabilir	4	Özel su arıtma filtreleri	
	TERMOKSID-35			
Nükleer sınıfı toz karışımı: nükleer sınıfın yüksek derecede asit katyonu ve anyonu	Pazarlanabilir MICROIONEX MB 400	18	UDP	
MICROIONEX MB 400	veya			
veya MICROLITE MB 3/1	MICROLITE MB 3/1			

- Bölüm V.2.6-2.7 - Sayfa 24’de yer alan “Fok Balığı” terimleri, ÇED Raporunun hazırlanmasında yer alan ilgili kadronun konu hakkındaki yetkinliğini tartışmaya açar. Çünkü fok memeli bir hayvan olup, balık değildir.
- ABD Kaliforniya Eyaleti’nin deniz kıyılarında 20 nükleer reaktörün kuruldukları bölgelerde, soğutma suyu kanallarına günde ortalama 90 milyon balığın takıldığı ve her sene 50 bin metrik ton yetişkin balığın ve miktarı tespit edilemeyecek lavranın olduğu tespit edilmiştir. Bu raporun Güney Kaliforniya kıyılarında kurulu San Onofre Nükleer Santrali’nin bölge deniz ürünlerine verdiği zararların miktarına itiraz eden Edison elektrik şirketinin, 25 Eylül 2006 tarihli resmi itiraz mektubunda aynen şöyle yazıyor:

“Bizim yaptığımız hesaplara göre; santral için denizden çekilen günde 17 milyar galon deniz suyunun içindeki lavra miktarı her metreküpte 400-600 olup, her gün soğutma sistemine giren balık sayısı 25,7 milyon ile 38,6 milyon arasındadır.”

- Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine göre 2007 yılında Türkiye kara sularında avlanan toplam balık miktarı 432 ton ve diğer deniz ürünleri ise 45 bin tondur. Bu miktarın en az 5’te 1’inin Doğu Akdeniz kıyılarından karşılandığını kabul edersek; Akkuyu Santrali’nin ilk 10 yıl içinde bu kıyılardaki balık neslini nasıl yok edeceğini açıkça görebiliriz.

Göksu Deltası’nın NGS santral sahasının 35 km. doğusunda konumlandığı raporda belirtiliyor. Fakat aynı şekilde bu mesafelere radyasyonun etkisi söz konusu edilmemektedir. Bu bölgelere işletim sırasında ulaşan radyoaktivitenin bölgedeki nesli tehlike altındaki türlere ne tür etkilere sahip olabileceği, burada radyasyonun birikiminin ne tür sonuçlara yol açabileceği konusunda bilgi bulunmamaktadır.

Yine olası Proje kapsamında, doğal afetler, kazalar ve sabotaj ‘acil durum’ olarak kabul...” edilebilecek bir durumda bu bölgedeki nesli tehdit altındaki, endemik vb. türlerin ne derece zarar görebileceği söz konusu edilmiyor.

Göksu Deltası için “Alan, korunan alanlarla ilgili araştırılmış 30 km. yarıçaplı etki alanının dışındadır” deniliyor. Fakat, bunu söylemek yeterli mi?

Ekosistem içinde canlı türleri birbirine besin zinciri yoluyla bağlıdır. Kimi canlı türlerinin varlığı da özellikle kritik rol oynar. Ayrıca çevresel değişimlere daha hassas canlı türleri mevcuttur. Dolayısıyla radyasyonun daha yoğun etki alanında bulunan canlılar da besin zinciri yoluyla diğer bölgelerdeki canlılara ve sonraki nesillere radyoaktiviteyi taşıyabilir. Göksu deltası bu yönüyle de risk altındadır. Bu riskler söz konusu edilmiyor. Sadece kimi noktalarda radyoaktivitenin risk oluşturmayacak düzeyde olduğu ifade edilmekle yetiniliyor.

NGS’den işletim esnasında radyasyon yayılımı olacak mı? Bu yayılım ne derece güçlü olacak? Zayıf bir radyasyon yayılımı söz konusu olsa bile bunun canlıların nesilleri boyunca birikimi söz konusu olmayacak mı? Olası bir nükleer kaza esnasında Göksu Deltası’ndaki canlı türleri nasıl etkilenecektir?

Bu sorulara yanıt üretilmemesinin sebebi, nükleer santrallerin tehlikesi konusunda bu tesislerin sadece kaza yaşandığı zaman tehlikeli olduğuna dair bir yanlışlığın ÇED Raporuna da hakim olmasından kaynaklanmaktadır. Bu tesislerde, işletim süreleri boyunca hiçbir kaza yaşanmasa dahi, doğaya ve insanlara son derece ciddi zararlar veren iyot, kripton, sezyum, stronyum ve trityum gibi radyoaktif izotopların çevrede yarattığı sağlık sorunları şöyle belirtilmek gerekir. New York’taki Radyasyon ve Halk Sağlığı Kurumunun ABD’deki nükleer santraller çevresinde yaşayan çocuklardaki lösemi vakaları araştırmalarını yürüten Dr.

Mangona ve Sherman, bulgularını bilimsel bir dergide⁵⁸ yayımladı. Bu bilimsel araştırmada 1957-1981 yıllarında faaliyete geçen 67 değişik bölgedeki 51 nükleer santral üç kategoriye ayrılarak, yani 1957-1970 ve 1971-1981 faaliyete geçen ve halen işletmede olanlar ile kapanan santrallerin çevresinde yaşayan 25 milyon nüfus içerisindeki çocukların kanser istatistikleri incelenmiştir. Araştırmada ayrıca, 0-9 yaşları ile 10-19 yaşlarındaki çocukların lösemi oranları da karşılaştırılmıştır.

Bu bilimsel raporda, 1957-1981 yıllarında faaliyete geçen ve halen çalışan nükleer santraller çevresinde yaşayan 0-9 yaş grubundaki çocuklardaki lösemi artışı yüzde 7,3 oranındadır. 10-19 yaş grubundaki çocuklardaki lösemi artışı ise yüzde 14,1 olarak saptanmıştır. Tüm çocuklardaki lösemi artışı ise yüzde 9,9'dur. Araştırmada 1957-1970 yıllarında kurulan ve halen çalışan eski tip nükleer santrallerin çevresinde yaşayan 0-9 yaş grubundaki lösemi artışı yüzde 11,9 ve 10-19 yaş grubundaki çocuklardaki lösemi artışı ise 18,5 olarak saptanmıştır. Bu santrallerin çevresinde yaşayan tüm çocuklardaki lösemi artışı ise yüzde 13,9 olarak belirlenmiştir.

Bilimsel makalede ayrıca, Akkuyu'da kurulacak nükleer santrale denk kurulu güçte olan ve 1967'de faaliyete geçen San Diego yakınlarındaki San Onofre Nükleer Santrali'nin çevresinde yaşayan, 0-9 yaş grubundaki çocuklardaki lösemi artışı yüzde 20,8, 10-19 yaş grubundaki çocuklardaki lösemi artışı ise yüzde 41,1 olarak belirlenmiştir. San Onofre'nin çevresinde yaşayan tüm çocuklardaki lösemi artışı ise yüzde 29,9 olarak saptanmıştır.

- B V sayfa 23 Tablo V.2.8.1 de 4 üniteden alınan radyoaktif atık miktarlarında verilen bilgilerde çok ciddi eksiklikler ve yanlışlıklar vardır.

Örneğin Amerika'da 1.150 Mwe gücünde kurulu bir PWR tipi reaktöründe bir yıllık operasyonu sonucunda ortaya çıkan en önemli atıklar 35-40 ton nükleer yakıt çubukları, 43 ton filtre, ekipman, gibi alçak seviyeli radyoaktif atık şeklindedir. Trityum gazının çok yoğun olduğu; 630 kuru radyoaktif gaz atıklar, 570 kuru sıvı atıklar.

- B V Tablo 2.8.5 de belirtilen NGS nin normal çalışması sırasında meydana gelen radyoaktif salınım envanteri yine çok ciddi eksiklik ve yanıltıcı bilgiler içermektedir.

Bir nükleer santral projesi için hazırlanan ÇED Raporunun asıl amacı; bu santralin normal operasyonu süresince, reaktörün ana kazanından, soğutma sisteminden, türbinlerden, atık yakıt havuzlarından ve atık yakıt depolarından çevreye yayılan gaz ve sıvı halindeki radyoaktif izotopların o bölgedeki halk sağlığı, tarım alanları, sucul yaşam, ve sosyo-ekonomik yapısında meydana getireceği etkileri inceleyen bilimsel bir araştırma yapılmasıdır. Bu santralin radyoaktif gaz ve sıvı salınım envanterinde belirtilen çeşitli izotopların aktivite/bozunma değerleri, çevreye yayılan miktarı, besin zincirine ve canlıların biyolojik yapısındaki yayılım yolları ile ilgili tüm bilgiler o ÇED Raporunun ana omurgası/iskeleti olarak kabul edilir.

1. Akkuyu'da kurulacak 4800 MWe gücünde 4 tane VVER-1200 tipi reaktörü içeren santralin temel salınım bilgileri onaylanan ÇED Raporunun V bölümünde V.2.8.5 tablosunda Salınım Envanterinde 4 ünite için YILDA 1.02×10^{14} bequrel olarak gösterilmiştir. Uluslararası literatürde daha çok kullanılan birim olan KURI değerinden ($1 \text{ kuri} = 3.7 \times 10^{10}$ bequrel) Yılda 4 ünite için 2756 Kuri ve 1 ünite için 689 kuru olarak karşılık gelmektedir.

2. Bu V.2.8.5 Salınım tablosunda basınçlı su ile çalışan VVER-1200 tipi reaktörlerinde çevreye salınan 23 tane radyoaktif izotop envanterinde iki tane çevre etkileri çok önemli izotop olan Trityum (H-3) ve Karbon (C-14) izotopu kasıtlı olarak gösterilmemiştir.

⁵⁸ Childhood Leukaemia Near Nuclear Installations; European Journal of Cancer Care, 2008, 17, 416-418

3. ABD hükümetinin 1977 yılında Oak Ridge ulusal araştırma merkezince yayınlanan resmi/bilimsel raporda (RADIOLOGICAL IMPACT OF AIRBORNE EFFLUENTS OF COAL FIRED AND NUCLEAR POWER PLANTS J. P. McBride, R. E. Moore, J. P. Witherspoon, and B. E. Blanco Oak Ridge National Laboratory) (ORNL-5315 August 1977) sayfa 12, tablo 2.5 gösterildiği gibi (ilişikte ekli); bir 1000 MWe gücünde PWR tipi reaktörün bir yılda normal çalışma sırasında sadece atmosfere salınan gaz halindeki Trityum (H-3) miktarı yılda 1.100 Kuri ve Karbon-14 bir yılda 8 kuri olarak tespit edilmiştir. Yani 1000 MWe gücünde bir PWR reaktöründen atmosfere bir yılda salınan gaz Trityum miktarı ÇED Raporunda gösterilen 1200 MWe gücündeki VVER-1200 reaktöründen bir yılda salınan toplam 23 izotop envanteri olarak gösterilen yılda 689 kuri, miktarının yaklaşık iki katıdır.

4. Amerikan Nükleer Güvenlik Kurumu (NRC) resmi verilerine göre PWR tipi reaktörlerden bir yılda çevreye salınan sıvı Trityum miktarları, Tablo 1 deki 4 örnek reaktörde görüldüğü gibi 1000 MWe gücünün üstünde çalışan reaktörlerden salınan sıvı trityum miktarı çalışma kapasitesine orantılı olarak yılda 800 ila 1700 kuri arasında değişmektedir.⁵⁹

5. ABD hükümetinin 1977 yılında Oak Ridge ulusal araştırma merkezince yayınlanan resmi/bilimsel raporda sayfa 12 tablo 2.5 yukarıda gösterildiği gibi; bir PWR reaktörünün normal çalışma sırasında salınım envanterinde gösterilmeyen sadece atmosfere salınan gaz Trityum (H-3) miktarı yılda 1.100 Kuri ve Karbon-14 bir yılda 8 kuri olarak tespit edilmiştir.

6. Yine bu tabloda görüldüğü gibi 1000 MWe gücünde bir PWR reaktöründen atmosfere (sıvı salınım hariç) salınım toplam gaz/aerosol miktarı yılda 13.935 kuri olup ÇED Raporunda gösterilen ünite başına yıllık salınım miktarı olarak gösterilen yılda 689 kurinin 20 katından daha fazladır.

7. Amerika'da çalışan reaktörlerden çevreye bir yılda salınan sıvı Trityum miktarından örnekler. Tablo 1'de görüldüğü gibi PWR tipi 1000 MWe gücünün üstünde çalışan reaktörlerden salınan sıvı trityum miktarı çalışma kapasitesine orantılı olarak yılda 800 ila 1700 kuri arasında değişmektedir.

8. Yukarıdaki resmi belgelerde verilen değerler ışığında; Akkuyu'da kurulacak nükleer santralde 1200 MWe gücünde 1 tane VVER-1200 tipi reaktörün örneğin; yüzde seksen bir kapasitede çalışması süresince reaktör kuru, soğutma sistemi, soğutma havuzları, tribünler, atık yakıt depolama ve diğer ünitelerden çevreye alınacak toplam radyoaktif gazlar ve sıvıların gerçek aktivite değerleri yılda 15.000 kuri üzerindedir:

<u>Santraldan salınan gazlar</u>	<u>:</u>	<u>13.935 kuri/yıl</u>
<u>Santraldan salınan sıvılar</u>	<u>:</u>	<u>1.150 kuri/yıl</u>
<u>Santralin diğer ünitelerinden</u>	<u>:</u>	<u>100 kuri/yıl</u>
<u>Toplam</u>	<u>:</u>	<u>15.185 kuri/yıl</u>

9. Akkuyu'da kurulacak santralde 1200 MWe gücünde, VVER-1200 tipi 4 reaktörden çevreye yayılacak salınım miktarı da yılda; $15.185 \times 4 = 60.740$ Kuri olacaktır.

10. Yukarıdaki bilimsel gerçekler ışığında ortaya çıkan sonuç; ÇED Raporunda belirtilen 689 kurilik yıllık toplam salınım envanterini yukarıda resmi/bilimsel verilere göre tespit edilen yıllık 60.740 kuri envanteri ile karşılaştırdığımızda bu ÇED Raporunu hazırlayan kuruluşlar tarafından kasıtlı olarak en az 20 defa daha az değer gösterilmiştir. Dolayısıyla ÇED Raporunun diğer bölümlerinde verilen halk sağlığı, besin zinciri, sucul yaşamla ilgili tüm doz değerleri geçersizdir.

Nükleer santrallar çevre sağlığı risk analizinde kullanılan risk uzayının en riskli dilimine giren gözlemlenemez ve denetlenemez risk grubundadır. Radyasyon ve nükleer santrallar,

⁵⁹ Bu konuda bakınız: Sources: Individual reactor fact sheets and the 2005 Effluent Reports for each plant. See links at <http://www.nrc.gov/info-finder/reactor/> and at <http://www.nrc.gov/reactors/operating/ops-experience/tritium/plant-info.html>.

tehlikeyle karşılaşanlarca daha önceden tanınmayan ve gözlenemeyen; bilimin yeterince tanımadığı; yeni ve etkileri geç ortaya çıkan risklerdir. Riskin denetlenemezliği nedeniyle dünya çapında felaket yaratıcı; sonuçları öldürücü; kolayca azaltılamayan; gelecek kuşaklar için çok tehlikeli; riskin giderek çoğaldığı ve gönüllü hizmet örgütlenmesinin olmadığı risklerdir.

İnsan sağlığı açısından risk doğuran endüstriyel faaliyetler de Halk Sağlığı alanının çalışma alanı içindedir. Toplumunun sağlıklı olma halinin gerçekleştirilmesi ve endüstriyel kirlenmelere karşı sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının güvence altına alınması amacıyla halk sağlığı yaklaşımları zaman içinde geliştirilmektedir.⁶⁰ Nükleer Enerji üretimi, atık nakliye ve depolama sürecinde başta iyonize edici radyasyon olmak üzere sağlığa zarar verebilecek etkenlere çok değişik yollarla ve sürelerle maruz kalılabilmekte, Santralin bulunduğu yerden kıtaları aşan coğrafyalarda etkilenmeler olabilmekte, etkilenim süresi ise yarılanma ömrüne bağlı olarak neredeyse bitimsiz olmaktadır. Dolayısıyla geri dönüşü ve ortadan kaldırılması mümkün olmayan bir etkilenim söz konusu olmakta, kişiden kişiye duyarlılık farklılaşmakta, pek çok durumda sağlık sonuçlarının ortaya çıkışı için uzun zaman geçmesi gerekmektedir. Bütün bu nedenlerle geleneksel halk sağlığı yaklaşımı ile Nükleer Güç Santrallerinin sağlıklı olma haline olumsuz etkilerinin boyutunu öngörmek, tanımlamak, değerlendirmek, yerinde ve zamanında müdahale etmek mümkün olamamaktadır.

Bireylerin, Nükleer Enerji üretimi, atık nakliye ve depolama sürecinde başta iyonize edici radyasyon olmak üzere sağlığa zarar verebilecek etkenlerle çalışanların karşılaşmalarının önlenmesine yönelik çalışmaların, mühendislik önlemleri ile kuramsal olarak başarı potansiyeli olduğu düşünülmüştür. Ancak Nükleer Güç Santrallerinden kaynaklanan ve kıtalar ötesi etki gösteren, olduğu yer ve çalışanlarıyla sınırlı olmayan etkilerini birçok kez yaşadığımız Three Mile Island nükleer tesisindeki kaza-ABD-1979, Çernobil santralindeki patlama -Ukrayna 1986 ve Fukuşima santralindeki sızıntı-Japonya- 2011 gibi felaketler göstermiştir ki mühendislik önlemleri maruz kalımı ve sonuçlarını önleyememektedir.

Mevcut bilgiler kapsamında nükleer enerji üretimi, atık nakliye ve depolama ve bertaraf etme sürecinde başta iyonize edici radyasyon olmak üzere sağlığa zarar verebilecek etkenlerin salınımı ve sonuçlarını zamanında saptamak ve izlemekten oldukça uzaktır. Yaşanan felaketler göstermiştir ki; Olay ortaya çıktıktan sonra maruz kalma, maruz kalımdan sonra sağlık zararının ortaya çıkışını önlemek neredeyse olanaksızdır. Öyle ki nükleer santralin çalışması sırasında ortaya çıkabilecek radyoaktif elementlere ilişkin kimi bilgiler bile riskin bitimsizliğini ortaya kolayca koymaktadır. Bilindiği üzere radyoaktif elementler farklı bozunma süresine sahiptirler. Bu radyoaktif maddelerin her biri farklı biçimlerde bozunmakta ve miktarları giderek azalmaktadır. Bu maddelerin “yarılanma ömrü” adı verilen miktarlarının yarıya düşme süresi değişkendir. Bazı maddelerin binlerce yıl olabilmektedir. Örneğin Plutonyum-239 adıyla bilinen radyoaktif maddenin yarılanma ömrü 24 bin yıldır. Yani, bir gram Plutonyum-239, yarım gram haline gelebilmek için 24 bin yıl yaklaşık 5 milyon elektronvoltluk *alfa* parçacığı yayarak radyasyon aktivitesini sürdürür. Genelde 10 yarı ömürlük bir bozunmadan sonra, yani 240 bin yıl sonra radyoaktif işlevini yitirmektedir.

Avrupa Birliği'nin yayınladığı “**Her Politikada Sağlık**” (“Health in all Policies”) dokümanı ile üye ülkelere, karar vericilerin yaşamın her alanındaki politik tercihlerde, sağlığın nasıl etkileneceğinin göz önüne alınması önerisinde bulunulmuştur. **Ekonomi, sosyal, politik, yasal düzenlemeler ve etik başlıklarını içeren yaklaşım yönteminde** her zaman, her girişimde sağlığın nasıl etkileneceği, sağlık sorunlarının nasıl saptanacağı ve hangi önlemlerin alınacağı düşünülmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu yaklaşım uyumlu,

⁶⁰ Identifying and Reducing Environmental Health Risk of Chemicals in Our Society, Institute of Medicine, National Academy Press, 2014

bağlamı geniş ve etkili bir yaklaşımdır. Toplumun sağlığının birincil kaygı olmasını öneren bu yaklaşım çevresel etki değerlendirmesi süreci ile birlikte sağlık etki değerlendirmesi sürecinin işletilmesini öngörmektedir. Bu yaklaşım başlı başına mevzuatımızın bir ögesi olmasa da uluslararası çevre hukukunun çok taraflılığı bağlamında temel insan hakları ve çevre koruma sözleşmeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir.⁶¹

Uluslararası Adalet Divanı, çevre alanındaki zararın giderilemez niteliği ve bu alandaki giderme yöntemlerinin sınırlılığı nedeniyle önleyiciliğin esas alındığını belirttikten sonra bu bağlamda geliştirilen yeni normların uygulanması gerekliliğine dikkat çekmiştir⁶²

Sonuç olarak, **yalnızca risk altındakilere değil, tüm topluma yönelik** risk önleyici, risk gerçekleşirse saptama ve zararlanmayı azaltıcı koruyucu hekimlik yaklaşımı açısından konuya yaklaştığımızda; yalnızca risk altındakilere yönelik hizmet sunumunun sorunları çözme başarısı göstermediğine dair çok sayıda girişim deneyimi vardır. Nükleer Enerji üretimi, atık nakliye ve depolama sürecinde başta iyonize edici radyasyon olmak üzere sağlığa zarar verebilecek etmenlerin kıta aşırı etkilenime ilişkin kanıtlar santralin kurulacağı il ve bölge ile sınırlı olmayan bir sağlık riskini önlemeye yönelik evrensel hukuk korumasını gerektirecektir. İnsan sağlığı açısından risk yönetimi, “riskle ilgili bilgi ile birlikte; politik, sosyal, ekonomik ve mühendislik yaklaşımlarının tümünün göz önüne alındığı” bir süreçtir. Bu sürecin araştırma evresi üç bölümden oluşmaktadır:

- Belirli bir etkenle etkilenimi ve sağlık etkileriyle ilgili laboratuvar ve alan gözlemleri
- Yüksek dozdan düşük doza, hayvandan insana yapılan dış değerlendirmelerle ilgili bilgi
- Alan ölçümleri, etkilenimlerle ilgili tahminler, toplulukların özellikleri araştırılmaktadır.

Bu araştırma ile elde edilen bilgiler risk değerlendirmesine temel oluşturmaktadır. Sonrasında elde edilen bilgilerin ve dolayısıyla risklerin bir “bilgi alışverişi ile” paylaşımı “risk iletişimini” sağlamaktadır.⁶³

Risk değerlendirmesinde karşılaşılan etken sağlığa zararlı mıdır, sağlık riski ile etkenle karşılaşma arasında bir ilişki var mıdır, etkenle karşılaşmanın toplumdaki boyutu nedir, halk sağlığı sorunun büyüklüğü nedir, şeklindeki toplum sağlığını yakında ilgilendiren soruların yanıtları aranmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde CED Raporu’nun risk iletişimi ile ilgili bu bilimsel çerçeveyi karşılamadığı görülmektedir. Elde edilen bilgilerin paylaşımı ile ilgili bir çerçeve çizilmemiştir.

Mahkemenize sunulacak olan Türk Tabipleri Birliği Raporunda ayrıntıları ile belirtildiği üzere nükleer santrallerde risk çok yüksektir. Dünyada felakete yol açabilecek derecede 169 kaza olmuştur. Nükleer Santrallerdeki riskin gözlemlenemez ve denetlenemez oluşu nedeniyledir ki pek çok ülke mevcut santrallerini kapatma kararı almış, kapatmış, yeni inşa

⁶¹ Stahl T, Wismar M, Ollila E, et all. Health in All Policies, Prospects and potentials, Ministry of Social Affairs and Health, Finland, 2006; Prof.Dr.Nükhet Yılmaz Turgut, Çevreyi Koruyucu Uluslararası Sözleşmelerin Yadsınamaz önemi, <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/472.pdf>.

⁶² Turgut NY. Nükleer Enerjiye İhtiyatlı Yaklaşmak Zorunludur! Atılım Üniversitesi Açık Erişim Sistemi,

⁶³ Güler Ç. Risk Yönetimi ve İletişimi. İçinde: Çevre Sağlığı-Çevre ve Ekolojik Bağlantılarıyla- Yazıt Yayıncılık 2012, Ankara: Cilt I, sayfa:205-212.

edilenlerin hiç üretime başlatılmaması kararı alınmış, pek çok ülkede hiç kurmama kararı almıştır.

Raporda NGS etkileri “hiçbir girişimde güvenlik mutlak değildir, hayat süresince bir şekilde risk mevcuttur” yaklaşımı ile değerlendirme yapılmıştır. Oysa bu yaklaşım çevre sağlığı risk yaklaşım ilkelerine bütünüyle aykırıdır. Toplum sağlığını güvence altına almamaktadır. Nükleer enerjinin henüz evrensel olarak çözümlenemeyen riskleri ile birlikte Türkiye için bu genel risklere ek olarak siyasi - toplumsal yapıya özgü ve ihtiyatlılık kültürünün olmayışıyla da ilgili giderilemeyen soru işaretleri riskleri artırmaktadır. Doğanın, toplumun, özelde insanlığın her türlü yaşam biçimine ciddi riskler oluşturan ve buna dair bilimsel süreçlerin ışığında hazırlanmamış bir rapora dayanarak nükleer enerjinin toplumsal maliyetinin öngörülmesi olanaklı değildir. Böyle bir rapora dayanılarak verilen kararın felaketlere zemin hazırladığı açıktır.

Görüldüğü üzere canlı yaşamı üzerinde kaçınılmaz etkileri olan ve bu etkilerini düşük gösteren, bu konuda ciddi bir önlem almayan projenin ÇED olumlu kararı alması ihtiyatlılık ilkesi açısından da hukuka aykırıdır. Bu nedenle anılan projenin ihtiyatlılık ilkesi de göz önünde bulundurularak iptali gerekir.

E.2. ÇED Olumlu Kararı, nükleer santralin halk sağlığına etkileri gereği gibi irdelenmemiş olması nedeniyle sağlık hakkı olmak üzere temel hak ve özgürlükleri ihlal etmektedir.

Nükleer güç santralleri sağlık açısından radyolojik etkiler ve radyolojik olmayan etkilere sahiptir. Radyolojik olmayan sağlık etkileri farklı enerji santral tiplerinde görülse de radyolojik etkiler tamamen nükleer güç santrallerine özgüdür. Bu nedenle etkileri nükleer santrallere özgü olan bu sağlık etkilerinin dikkatle ve uzmanlarca irdelenmesi gerekmektedir.

Nükleer güç santrallerinin sağlık ve çevre üzerindeki etkilerinin bir kısmı tesisin rutin çalışması sırasında oluşmakta bazıları ise kaza sonrasında oluşmaktadır⁶⁴. Esasen “kaza” olarak adlandırılan durumlarda santralin faaliyet ve rutin işletmesinin bir parçası gibi değerlendirilmesi ve bu açıdan kaza sonrası oluşacak sağlık etkileri ayrıntılı olarak ele alınması zorunludur. Çünkü hem nükleer santrallerde bilinebilen kaza sayısının yüksekliği hem de yakın sayılabilecek tarihlerde yaşanan Çernobil ve Fukuşima nükleer güç santrallerinde yaşanan kazalar başlangıçta öngörülemeyen risklerin gerçekleşebildiğini ve kimsenin tahmin edemediği yıkımların yaşandığını ortaya koymuştur. Gerek halk sağlığı gerekse de çalışanlar açısından radyoaktivite maruziyetinin önemli kaynaklarından olan radyasyon ve reaktör kazalarına ilişkin olarak sadece 1945-1987 yılları arasında Çernobil kazası hariç olmak üzere 285 nükleer reaktör kazası meydana geldiği bildirilmektedir.⁶⁵ Yaşanacak kazanın sadece çalışanlar ile ya da yöresel bir etki göstermeyeceği açıktır. Santralin etkileri ülkeye yayılabileceği gibi uluslararası düzeyde sağlık ve çevre etkiler ortaya çıkabilecektir.

Diğer taraftan nükleer tesis atıklarının “teknik olarak olanaklı” olsa da depolanması ve saklanması oldukça karmaşık bir süreçtir. İyi bir yönetim ve iletişim süreci içermeli, risk değerlendirme-yönetim ve iletişim sürecini eksiksiz sağlamalıdır. Yarılanma ömrü kimilerinin binlerce yıl olan radyoaktif atıkların belirli jeolojik alanlara depolanması birçok güçlüğü

⁶⁴ Kaynak: Ramana M.V.Nuclear Power: Economic,Safety, Health, and Environmental Issues of Near-Term Technologies. Annu. Rev. Environ.Resourc.2009.34:127-152 <http://www.princeton.edu/~ramana/annurev.enviro.033108.092057.pdf>

⁶⁵ Upon AC. Ionizing Radiation. İçinde: The Prager Handbook of Environmental Health. California, USA 2012, Cilt II, sayfa:503-524.

beraberinde getirmiş ve bu seçenek oldukça maliyetli bir bertaraf yolu olarak değerlendirilmiştir⁶⁶

Bir nükleer santral projesi için hazırlanan CED raporunun asıl amacı; bu santralin normal operasyonu süresince, reaktörün ana kazanından, soğutma sisteminden, türbinlerden, atık yakıt havuzlarından ve atık yakıt depolarından çevreye yayılan gaz ve sıvı halindeki radyoaktif izotopların o bölgedeki halk sağlığı, tarım alanları, sucul yaşam ve sosyo-ekonomik yapısında meydana getireceği etkileri incelemektir. Bu santralin radyoaktif gaz ve sıvı salınım envanterinde belirtilen çeşitli izotopların aktivite/bozunma değerleri, çevreye yayılan miktarı, besin zincirine ve canlıların biyolojik yapısındaki yayılım yolları ile ilgili tüm bilgiler o CED Raporunun ana omurgası olarak kabul edilir.

Bu bilgiler ışığında CED Raporuna baktığımızda aşağıda bir kısmı belirtilen çok önemli hatalı tespit, yanlış bilgi, eksik ve yetersiz değerlendirme, bilgiye dayalı olmayan ya da eski bilgilere dayalı değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir.

E.2.1. Dava konusu işlemlerin dayandığı raporda bu santrallerin risk potansiyelleri bilimsel kurallara uygun, dürüst bir biçimde ortaya konulmamıştır.

Nükleer Güç Santrallerinde herhangi bir kaza ya da sorun olmasa bile normal işletimi sırasında havaya, suya, toprağa yayılan radyonüklitler ve aerosoller bulunmaktadır. Raporda da santralin normal işletimi sırasında hava, su ve toprağa radyonüklid salımı olacağı kabul edilmekle birlikte “nükleer santralin normal işletimi sırasında tıpkı diğer tesislerde olduğu gibi bir radyonüklid salımı gerçekleşecektir. Bu durum nükleer endüstride meşru sayılan bir uygulamadır” şeklinde konuya yaklaşılmaktadır. Oysa yapılan çalışmalar nükleer santrallerin normal çalışmaları sırasında da hem çevreye hem insanlara zararlı etkilerinin olabileceği konusunda bilgiler vermektedir. Bunlar göz ardı edilemeyecek sonuçlardır.

- Litvanya’da yapılan bir çalışmada herhangi bir kaza durumu olmadığı halde Ignalina nükleer santralının 32 km. çapındaki bölgede yosun, ot ve bazı su bitkilerinde radyonüklid konsantrasyonunun yüksek olduğu belirtilmektedir⁶⁷. Akkuyu’da da başta tarım alanlarındaki bitkilerin etkileneceği kesindir. Raporda proje sahasının sınırları içerisinde hiçbir tarımsal faaliyetin gerçekleştirilmediği belirtilmektedir. Oysa Mersin ili ve ilçelerindeki nüfus hem kendi besin ihtiyaçlarını karşılamak hem de gelir elde etmek amacıyla çiftçilik yapmaktadır. Gülnar ilçesi nüfusunun %86’sı tarımla uğraşmaktadır. Tarıma uygun ve elverişli bir arazisi mevcuttur. Yapılacak NGS’ne 24 km. mesafedeki Gülnar ilçesinde tahıl tarımı, 2,5 km. mesafedeki Büyükeceli, Babadıl ve Yanışlı’daki seralarda meyve ve sebze üretimi yapılmaktadır. En yakın tarım arazisinin santrale uzaklığı 2,5 km olarak belirtilmektedir. Raporda da belirtildiği gibi santralin normal işletimi sırasında hava, su ve toprağa radyonüklid salımı olacaktır. Tarım alanlarındaki bitkilerin bundan etkileneceği kesindir.

⁶⁶ Kaynak: Ramana M.V.Nuclear Power: Economic,Safety, Health, and Environmental Issues of Near-Term Technologies. Annu. Rev. Environ.Resourc.2009.34:127-152
<http://www.princeton.edu/~ramana/annurev.environ.033108.092057.pdf>

⁶⁷ Adliene, D., Raaf, C., Magnusson, A., Behring, J., Zakaria, M., Adly, G., ve diğerleri. Assessment of the environmental contamination with long-lived radionuclides around on operating RBMK reactor station. J Environ. Radioactivity, 90, 2006, 68-77.

- Almanya’da herhangi bir kaza olmamış ve santral çevresinde yapılan ölçümlerde normal sınırlarda radyonüklid olduğu belirtilen bir nükleer santralin 5 km çapındaki civarında özellikle 5 yaş altındaki çocuklarda kanser oranında %60, lösemide %117 artış olduğu ve saptanan lösemi sıklığının tüm Almanya’daki sıklıktan fazla olduğunu gösteren çalışma bulunmaktadır. Bu durumda ya radyasyon maruziyeti hesaplamada kabul edilen modellerin yanlış olduğu ya da radyonüklidlerin bilinen biyolojik etkilerinin en azından çocuklar ve embryo için yanlış bilindiği belirtilmektedir⁶⁸.
- Nükleer santralin hem inşaat hem de işletme aşamasında deniz ekosistemini etkileyeceği belirtilmektedir. İşletme aşamasında ısıtılan suyun denize deşarjı plankton topluluklarının yapısında ve üreme kapasitesindeki değişikliklerin balıkların besin potansiyelini ortadan kaldıracağı, balık faunasını etkileyeceği belirtilmektedir. Denizde yaşayan canlıların etkilenmesi dışında dolaylı olarak insanların da etkilenmesini getirmektedir. Balık yetiştiriciliği ve deniz balıkçılığı Mersin’in önemli gelir kaynaklarından biridir.
- Raporda da belirtildiği gibi insanlar ve diğer canlılar ortama yayılan radyasyonu birçok şekilde vücutlarına almaktadır. Havaya gaz formunda verilen atıklar hem havanın kontaminasyonu ve solunum yoluyla insan vücuduna alınması söz konusuken ayrıca atmosfere olan salınım sonucu toprak, bitki örtüsü, dolayısıyla hayvanların ve insanların ağız yoluyla da atıkları alması söz konusudur. Ayrıca sıvı formundaki atıkların suları kontamine etmesi sonucu yine ağız yoluyla insan ve hayvanların atıkları alması söz konusudur. Raporda “gerçek hayatta gerçek kritik grubun bir üyesinin tüm maruziyet yolları için en çok maruz kalan grupta yer alması pek mümkün değildir. Doz hesaplamasında birkaç radyonüklid ve maruziyet yolu öne çıkmaktadır” şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Kritik grubun üyelerinin sadece birkaç radyonüklidi birkaç maruziyet yoluyla alacağı göz önünde bulundurularak doz hesaplanacağını belirtilmektedir. Eğer bu radyonüklidler sıvı, gaz ve aerosol şeklinde alıcı ortamlara (hava, su, toprak) salınıyorsa insanlar ve diğer canlılar bundan etkilenecektir. Havadan gelenleri solunum yoluyla alacak, su kontamine olduğunda ağız yoluyla onu da alacak, toprak kontamine olduğunda orada yetişen bitkileri yiyerek onu da alacaktır.
- Ayrıca radyasyona maruz kalacak işçiler için de bir önlem raporda söz konusu değildir. Örneğin iyonize radyasyona maruz kalma sonucu özellikle kronik zehirlenmenin etkilerinin yıllar sonra ortaya çıkabildiği, bu nedenle çalışanların sağlığı ile ilgili risklerin belirlenmesinin güç olduğu gerçeğine raporda yer verilmemiştir. Nükleer sanayinin bakım-onarım işlerinin tüm dünyada taşeron işletmeler tarafından sağladığı, bu işleri yapan yapan taşeron işçilerin radyasyona diğer işçilere göre daha fazla maruz kaldığı göz ardı edilmiştir.

⁶⁸ IPPNW Europe (2008), Epidemiological Study on Childhood cancer, www.ipnw-europe.org/en/nuclear-energy-and-security.html

Nükleer Deneme Emekçileri Birliği (AVEN) tarafından 1500 nükleer emekçisi ile yapılan çalışmaya göre, bu kişilerde başta kanser olmak üzere pek çok hastalık normal popülasyona göre çok daha sık görülmektedir. İşçilerin %34,5'i bir ya da birden fazla kanserden mustarıptır ve 2/3'ü 60 yaşından önce hayatını kaybetmiştir. Bu çalışmaya göre, radyoaktif serpinti kadınlarda bebek düşürme, çocuklarda doğum anomalileri, erkek nükleer işçilerinde sperm anomalileri ve kısırlık çok daha fazla görülmektedir.

Nükleer santral çalışanlarında yapılan çalışmalar, bazı olumsuz sağlık etkilerinin bu çalışanlarda daha fazla görüldüğüne işaret etmektedir. *British Medical Journal*'da yayımlanmış bir makaleye göre, Sellafield Nükleer Tesisi'nde çalışan erkeklerin çocuklarındaki lösemi görülme sıklığı, bölgedeki başka işlerde çalışanların çocuklarındakinden daha yüksektir. *Journal of the American Medical Association*'da yayımlanan bir çalışma da ABD'deki Oak Ridge Ulusal Laboratuvarı çalışanlarındaki lösemiden ölüm sıklığının beklenenden yüzde 63 daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

- ÇED Raporu'nun üçüncü bölümünde radyasyonun sağlık üzerindeki etkileri konusunda 1977 de ICRP tarafından yayımlanan tavsiyelerin göz önüne alınacağı belirtilmiştir⁶⁹. Anılan bölümde bu tavsiyelerin neler olduğu ve halen geçerliliğini koruyup korumadığının dair bilimsel bir bilgi verilmemiştir. Anılan dokümanın 1977 tarihli olduğu ve aradan 35 yılı aşkın bir süre geçtiği ve yaşanan nükleer kazalar düşünüldüğünde bu tavsiyelerin geçerliliğini koruması ile ilgili bilimsel bir değerlendirmeye ihtiyaç olduğu açıktır.
- Raporda ileride santral faaliyeti ve kazası ve veya nükleer atıklarına bağlı herhangi bir radyasyon artışından sonra halkın fazladan aldığı net radyasyon miktarını ve santrala bağlı olmayan alınan radyasyon miktarı hesaplamakta için kullanılacak doz hesaplama yöntem ve kabullerinin beyan edildiği ÇED Raporunun "Ek IV.2.1-2.3-1 Art Alan Doz Yükü Değerlendirme Metodolojisi (CD)" ekinde verilen "*Art Alan Doz Yükü Değerlendirme Metodolojisi*" **13 yıl önce yayımlanan ve muhtemelen 1998-99 yılları bilgi ve verilerine dayandırılmıştır.**

Oysa Birleşmiş Milletler İyonize Işınmının Etkileri Bilimsel Kurulu UNSCEAR'in web sayfasındaki bilgilere göre Mayıs 2011'de yayımlanan UNSCEAR 2010 raporundan sonra bilindiği gibi Japonya'da büyük bir nükleer kaza yaşanmıştır.⁷⁰ Gelişmeler ve yeni bilimsel araştırma sonuçları ve nükleer kazalar nedeniyle UNSCEAR, yeni raporlarında daha önce değinmediği konulara değinmektedir. Bu nedenle UNSCEAR, 2013 raporunda 2011 Büyük Doğu-Japonya Depremi ve Tusunamisine bağlı Fukishima Nükleer Santral kazalarına bağlı Radyasyonun Sunukluğu Etkilerine ve Seviyelerine ve Radyasyon Sunukluğunun Çocuklardaki Etkilerini BM Genel Kuruluna ve Dünya kamuoyuna sunmuştur.

- Raporda radyasyonun sitokastik ve deterministik etkileri olduğundan bahsedilmiştir. Deterministik etkilerin oluşması için belirli bir eşik değer vardır. Kural gereği doz

⁶⁹ Bölüm III.7.1 sayfa 36; 18 numaralı kaynak: ICRP (1977), Recommendations of the International Commission on Radiological Protection, Publication No. 26, Pergamon Press, Oxford and New York, 1977.

⁷⁰ http://www.unscear.org/docs/reports/2010/UNSCEAR_2010_Report_M.pdf. Erişim tarihi: 19.12.2014.

artıkça hasar miktarı artmaktadır. Ancak sitokastik etkiler için bir eşik değeri yoktur. Etkinin oluşması doza bağlı değildir. Raporda sitokastik etki için “güvenli maruz kalma seviyesi belirlemek için sağlam bir temel yoktur” ifadesi kullanılmıştır. Devamında da “doku yenilenmesinin harekete geçmesi bir eşik dozu ile karakterizedir, eşik aşıldığında doku yenilenme kapasitesinin zarar görmesi dahil hasarın şiddeti doz ile birlikte artar” denilmiştir. Sitokastik etkide hasar doza bağlı olmamakla birlikte raporda bu yönde niteleme yapılmıştır.

- Öte yandan raporda radyasyonun genetik etkileri ile ilgili verilen bilgiler, hamile kadınların tanı amaçlı olarak X ışını kullanılmasına bağlı gelişecek etkilerdir. Bu nedenle tanı amaçlı radyasyon dozlarının belirtilen etkilerin oluşmasına neden olmayacakları belirtilmektedir. Ancak bir kaza durumunda fetusun hangi gelişim evresinde olduğuna bağlı olmak üzere; ölü doğum, düşük, büyüme geriliği, doğumsal anomaliler, zeka geriliği, büyüme bozuklukları ve kanser (özellikle lösemi ve tiroid kanseri) gelişim riskleri bulunmaktadır. Bu durumlardan raporda bahsedilmemektedir.
- Raporda radyasyonun kanser etkisi ile ilgili hiçbir bilgi de bulunmamaktadır. Oysa Uluslararası Kanser Araştırma Kurumu iyonlaştırıcı radyasyonu Grup I kanserojen yani insanlar için kesin kanserojen olduğu kanıtlanmış olarak sınıflandırmaktadır. Radyasyonun lösemi, meme ve tiroid kanseri yaptığı bilinmektedir. Ancak bu etkilere de ÇED Raporunda hiç değinilmemiştir.
- Tablo III-4’de radyasyonun etkilerinden bahsederken sadece akut radyasyon sendromundaki belirtiler görülmekte, radyasyonun kanserojen etkileri, genetik mutasyon, kromozom anomalileri yer almamaktadır. Tüm bunlar konunun sağlık boyutu ile ele alınmadığını göstermektedir.
- Nükleer tesislerden kaynaklanan radyoaktif maddeler vücutta çeşitli organlarda birikmektedirler. Örneğin İyot-131 torit bezinde, stronsiyum-90 ve sezyum-135 başta kemikler olmak üzere kalsiyum metabolizması ile ilgili organlara yerleşmektedirler. Tesisin insan sağlığına etkilerini değerlendirirken radyoaktif atıkların türleri, miktarları ve yayılımları ayrıntılı olarak değerlendirilmesi gerektiği halde bu yapılmamıştır.
- ÇED Raporu’nda yıllık toplam salınım envanteri hesaplamalarında sorun vardır. Tritiyum ve Krbon-14 izotoplarının envantere gösterilmemesi toplam değerlerin olması gerekenin çok çok altında kalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla ÇED Raporu’nun halk sağlığı, besin zinciri ve sucul etkiler ile ilgili hesaplamaları da düşük değerlerle yapılmıştır.
- AKKUYU NGS ÇED Raporu’nda bazı noktaların eksikliği dikkat çekmektedir: Basınçlı su ile çalışan VVER-1200 tipi reaktörlerde çevreye salınan 23 tane radyoaktif izotop envanterinde çevre etikleri çok önemli 2 izotop olan **Tritiyum (H-3) ve Karbon (C-14)** izotopu tabloda gösterilmemiştir. Bu izotopların salınım değerlerinin gösterilmesi ve hesaplanması toplam salınım miktarlarını ve dolayısıyla halk sağlığına, besin zincirine ve diğer çevresel etkilerin belirlenmesinde önemlidir. Bu

izotopların hesaba katılması ile yapılan mevcut ÇED Raporu hesaplamaları eksik değerlendirmeler içermektedir.

- Akkuyu’da kurulacak 4800 MWe gücünde 4 tane VVER-1200 tipi reaktörü içeren santralin temel salınım bilgileri, ÇED Raporunun V.bölümündeki Tablo V.2.8.5’te ve devamında belirtilmiştir (Bölüm V.2.8-2.10 - Sayfa 34). Bu tabloda belirtildiğine göre Dört NGS Ünitesinden Kaynaklı Emisyon değeri 4 ünite için Yılda $1,02 \cdot 10^{14}$ Bequerel olarak gösterilmiştir. Bu değer, uluslararası literatürde sık kullanılan biri birim olan Kuri değerine çevrildiğinde yılda 4 ünite için 2.756 Kuri ve 1 ünite için 689 Kuri değerleri elde edilmektedir. Bu değerlerin bilimsel literatürde belirlenen değerlerle karşılaştırılması ve bu karşılaştırma üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. ÇED Raporu’nda elementlerden kaynaklanan salınımlar hesaba katılmadan etki değerlendirmesi yapılmadığı gibi Kuri cinsinden salınım etkilerinin de düşük gösterildiği yukarıda izah edilmiştir. Amerikan Nükleer Güvenlik Kurumu (NRC) resmi verilerine göre PWR tipi reaktörlerden çevreye bir yılda çevreye salınan Tritiyum miktarları, 4 reaktör için 1000 MWe gücünün üstünde çalışan reaktörlerden salınan sıvı trityum miktarı çalışma kapasitesine orantılı olarak yılda 800 ile 1700 Kuri arasında değişmektedir⁷¹. Bu değerlere göre kıyaslandığında trityum salınım değerlerinin yüksek olacağı görülmektedir.

Yukarıda da açıklanmaya çalışıldığı gibi ÇED Raporu’nun değerlendirmelerini eksik doz hesaplamaları üzerinden yaptığı görülmektedir. Bu durum başta sağlık etkileri olmak üzere çevresel etki değerlendirmesinin bütününe eksik yapıldığına işaret etmektedir. Sağlık etkileri değerlendirilirken doz hesaplama ya da tahminleri esas alınır. Bu açıdan salınım dozlarının eksik hesaplanması oluşacak sağlık etkilerinin değerlendirilmesini de sıkıntıya sokmaktadır.

- Rapora göre 30 km yarıçaplı alanda toplam nüfus yaklaşık 31467’dir (Bölüm V.2.11-2.14 - Sayfa 79). Bölge nüfusunun 2070 yılına kadar artacağı ve 64.500 kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir (XI.10.6. Antropojenik Çevre). Dolayısıyla bölgede “risk altındaki nüfus” yıllar içerisinde iki kat artış gösterecektir. Bu artışın ve olası etkilerin artış gösterecek bu nüfus verileri kullanılarak raporda değerlendirilmediği görülmektedir.

İngiltere Sağlık Bakanlığı’nın 2004 yılında hazırladığı bir rapora göre⁷², nükleer kaza sonuçlarında ortaya çıkan düşük-düzeyle radyasyonun daha önce düşünüldüğünden çok daha yıkıcı olduğu ortaya konmuştur. Bu raporda belirtilen önemli hususlardan biri nükleer santrallerin çevresinde yaşayanlarda kanserler, genetik mutasyonlar, düşükler ve doku bozukluklarında yüzde 400’e varan artışların rapor edilebildiğidir.

⁷¹ Kaynak/ Sources: Individual reactor fact sheets and the 2005 Effluent Reports for each plant. See links at <http://www.nrc.gov/info-finder/reactor/> and at <http://www.nrc.gov/reactors/operating/ops-experience/tritium/plant-info.html>.

⁷² “CERRIE MINORITY REPORT 2004”, UK Department of Health, Department of Environment-DEFRA, Committee Examining Radiation Risks of Internal Emitters-CERRIE

Kaza durumunda ise olay çok daha vahim boyutlara ulaşacaktır. Çernobil kazasının ardından Çernobil'in 400 km. uzağında bulunan bir yerleşim yerinde sütun kirlenme düzeyinin standartlarla izin verilen düzeyin 200 katı olduğu belirtilmektedir.⁷³

E.2.2. Raporda güvenlik prensipleri için neler yapılacağı belirtilmemiş, hatalı bilgiler verilmiş, güvenlik ve sağlık için değerlendirilmesi zorunlu pek çok konuya yer verilmemiştir.

Raporda Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) nükleer santraller için hazırlamış olduğu Fundamental Safety Principles adlı dokümanından özet tercüme yapılmıştır. IAEA'nın belirttiği 10 güvenlik prensibi belirtilmiş ancak her bir prensip için neler yapılacağı konusunda bilgi verilmemiştir. Sadece İngilizce dokümandan tercüme şeklinde prensiplerden bahsedilmektedir. Raporda IAEA'nın belirlediği güvenlik ilkelerine ve ulusal mevzuata uyulacağını belirtilmektedir. Bireysel risklerin sınırlanması, yaşayan kişilerin ve gelecek nesil ve çevrenin korunması, kazaların önlenmesi, acil durumlarda ne tür hazırlıkların olduğu ve nasıl müdahale edileceği, risklerin azaltılması için ne tür önlemlerin alınacağı konusunda bilgi bulunmamaktadır.

- Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA)'nın dokümanında nüfusun etkilenen alandan boşaltılma zamanı tahminlerinin hesaplama zorunluluğundan bahsedilmektedir. Buna göre 0-2 millik bölgenin %90'ının 2 saate boşaltılabilme olasılığı varsa, derhal boşaltılma 2-5 millik alanın %90'ının boşaltılması 3 saatte mümkün ise derhal boşaltılması koruyucu acil eylemler olarak tanımlanmaktadır. Yazıda bunların kimler tarafından başlatılacağı, hangi nedenlerle boşaltılma kararı verileceği, halka nasıl duyurulacağı, halkın bu konuda ilgili eğitimlerden geçmesi gibi konular da hazırlığın önemli bir parçası olarak belirtilmektedir

Dava konusu işleme konu mekan Akkuyu'ya 3-4 km mesafede ve 1677 kişinin (ÇED de belirtilen) yaşadığı yerleşimin %90'ını ne kadar sürede boşaltılabileceğine dair bir projeksiyon raporda bulunmamaktadır. Diğer taraftan mevcut ulaşım ağı, acil durum müdahale faaliyetlerini zorlaştıran çok sayıda istenmeyen özelliğe de sahiptir. NGS'ye giden alternatif ulaşım yollarının eksikliği, NGS yakınında bulunan yerleşim yerlerine erişimin sınırlı olması, NGS'de kaza durumunda, bölgesel radyoaktif kontaminasyon yoğunlaşmasının oluşmasına katkıda bulunabilecek, sahaya özgü topografik özellikler söz konusudur

- 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun (UHK) ilgili maddelerine göre "Civarında ikamet eden halkın sıhhat ve istirahatini ihlal eden müesseseler ve atelyeler bu kanunun neşrinden itibaren, resmi müsaade istihsal edilmeksizin açılmaz." denilmektedir. "İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmeliğin ekindeki 1. Sınıf Gayri Sıhhi Müesseseler (GSM) listesine göre Nükleer santraller 1. Sınıf GSM'dirler. İş Yeri Açma Yönetmeliğinin değiştirilen 6. Maddesinin birinci fıkrasına göre "...İşyerlerine bu Yönetmelikte belirtilen yetkili idareler dışında diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili meslek kuruluşları tarafından özel mevzuatına göre verilen izinler ile tescil ve benzeri işlemler bu Yönetmelik hükümlerine göre ruhsat alma mükellefiyetini ortadan kaldırmaz. İşyeri açma ve çalışma ruhsatı alınmadan açılan işyerleri yetkili idareler tarafından kapatılmaktadır." Yani ÇED oluru alınması GSM ruhsatı alınma mükellefiyetini ortadan kaldırmamaktadır. Ancak ÇED için sağlıklılar tarafından GSM değerlendirmesi yapılmadan GSM yer seçim izni uygun

⁷³ Çernobil Halk Mahkemesi. Çeviren: Umur Gürsoy. Yeni İnsan Yayınevi. İstanbul, Nisan 2012

kararı alınmıştır. Bu nedenle nitelikli sağlık değerlendirmesi bulundurmayan, yani mevzuatımıza göre Gayri Sıhhi Müessese incelemesi aşamalarından geçmeyen Akkuyu Nükleer santrali revize ÇED raporlarına dayanarak yer seçim izni yerine geçen ÇED olur kararı verilmiştir.

- Çevresel Etki Değerlendirme Raporunun 219. sayfasında “Rus Yönetmeliği NP-032-01, Bölüm 3.3.1 [10] uyarınca Sağlık Koruma Bandı’nın sınırları tasarım dokümantasyonunda gerekçelendirilecek” ifadesine yer verilmektedir. Sağlık koruma bandı belirlenme sürecine ilişkin olarak esas olarak Rusya’da yürürlükte olan mevzuat hükümleri uygulanacaktır. Ülkemizde örneği ilk olan bu karar hukuki güvenlik ilkesine aykırı olduğu gibi rapor hazırlanış sürecinde ülke koşullarının, somut özelliklerinin göz ardı edildiğini de ortaya koymakta, sağlık risklerini daha somut hale getirmektedir. Bilindiği üzere nükleer enerji alanında toplumlara ülkelere göre farklılık gösterecek sosyo-ekonomik nitelikli riskler farklılık göstermektedir. Felaketin sızıntı ya da patlama gerçekleşmesi durumunda bunun yönetilmesi süreci bu somut duruma örnektir. Nitekim alandaki ilgili kurum ve kuruluşlardan görüş alınması benimsenmezken raporun radyolojik ve nükleer teknoloji içerikli bölümleri bir yabancı firmadan destek alınarak 25 kişilik yabancı ekip tarafından gerçekleştirilmiştir.
- Raporun 2558. sayfasında ise “NGS’nin sağlık koruma bandı mesafesinin tanımlanması NGS Ünitelerinin bacalarından yapılacak salımlara göre belirlenir” ifadesine yer verilmektedir. Öte yandan raporun 221. sayfasında “Arazi hazırlığı ve inşaat aşaması ile işletme aşamasında çalışacak personel ve onların aileleri için kullanılan NGS yaşam alanları, Sağlık Koruma Bandı’nın dışına inşa edilecektir.” ifadesi yer almaktadır. Bu iki ifadeye göre sağlık koruma bandının belirlenmediği ve yaşam merkezinin de bu alanın dışına inşa edileceği anlaşılmaktadır. Yapılan çeşitli hesaplamalar, doz tahminleri ve öngörülerle sağlık koruma bandının 800 metre olarak belirlendiği görülmektedir (Sayfa 2822). Bu mesafenin belirlenmesinde bu hesaplamaların ve doz tahminlerinin hangi uzmanlık alanları tarafından yapıldığı, bu uzmanlık alanları arasında sağlık bilimlerinden uzmanlar olup olmadığı mesafe belirlenimi açısından önem arz etmektedir. Tıpta uzmanlık derneklerinden ve Türk Tabipleri Birliği’nden konu ile ilgili görüş alınmaması tüm bu kararların bilimsel temelden yoksun kılınması sonucunu doğurmuş, sağlık koruma bandındaki mesafeler çelişkili biçimde tesis edilmiştir.

Öyle ki sağlık koruma bandı mesafesi 800 metre olarak ifade edilmesine karşın (2512.sayfa), “Akkuyu NGS için Sağlık Koruma Bandı’nın nihai boyutu tasarım dokümanında değerlendirildikten sonra belirlenecektir” denilmektedir. Bu durum hesaplanan mesafelerin iç tutarlılık ve bütünlükten yoksun olduğunu göstermektedir.

- Bununla birlikte raporda yer alan sağlık istatistiklerine ilişkin veriler de çelişkilidir. Örneğin bölgenin kanser verilerinde olduğu gibi bazı sağlık verileri tek yıl üzerinden değerlendirilirken tesisin uzun dönemli olası sağlık etkileri açısından bir raporlamaya gidilmemiştir. Tesisin etkilerine yönelik birey düzeyinde bir yandan ayrıntılı doz hesaplamaları yapılırken diğer yandan sağlık etkilerine dair ayrıntılı öngörülerde

bulunulmaması, konunun sağlık boyutundaki eksik yaklaşımı göstermekte, müvekkil Birliği davanın doğrudan ilgilisi haline getirmektedir. Buna örnek olarak IV.3.9 Sağlık (Bölgedeki Endemik ve Sıklıkla Görülen Hastalıklar) başlıklı bölümde kanser dışında hiçbir hastalık verisi ve değerlendirmesinin bulunulmamasını göstermek mümkündür. Bölgede oluşabilecek sağlık sorunları (örneğin troit bezi hastalıkları gibi) bunların nasıl izleneceği ve değerlendirileceği bu nedenle belirsizdir.

- Raporda endemik hastalıklarla ilgili veri olmadığından sınırlı bilgi verildiği söylenerek sadece kısaca kanserden bahsedilmiştir. Raporda “geçmişte Mersin ilindeki kanser kayıtlarına ilişkin veriler pasif kanser kayıt sistemi ile toplanmıştır. ...Akkuyu NGS projesi ile Mersin ili aktif kanser kayıt sistemine geçmiştir” şeklinde bir ifade kullanılmış ve Akdeniz bölgesi ile Mersin’in 2007 yılı kanser sıklığı verilmiştir. Ancak raporda belirtildiği gibi Mersin’de Akkuyu NGS sayesinde aktif kanser kayıt sistemine bir geçiş yoktur. Ülkemizde Kanser Kayıt Merkezlerinin kurulması Resmi Gazete’nin 14.12.2000 tarih ve 24260 sayılı kararı ile çıkarılan “Kanser Kayıt Merkezi Yönetmeliği” doğrultusundadır. Bu yönetmeliğe göre il sağlık müdürlüklerinde bu konuda eğitim almış personelin oluşturduğu bir merkez olması ve hastanelerde de kanser kayıt birimleri kurularak müdürlükteki bu merkezin alt birimi olarak çalışması öngörülmüştür. 14.12.2000 tarih ve 24260 sayılı resmi gazetede ayrıca Kanser Erken Teşhis ve Tarama Merkezleri Yönetmeliği de bulunmaktadır. Bu yönetmeliğin ardından Sağlık Bakanlığı Kanserle Savaş Dairesi Başkanlığı tarafından 24 Ocak 2006’da kanser kayıtları ile ilgili bir genelge yayınlanmış ve buna göre ülke genelinde pasif sürveyans sistemi ile kanser kayıtlarını toplamak yerine seçilen bazı illerde aktif sürveyans sistemle veri toplanması çalışmalarına başlanması istenmiştir. Bunun için 14 il belirlenmiş ve bu illerde 1.1.2006’dan itibaren aktif sistemle çalışacak kanser kayıt merkezlerinin kurulacağı belirtilmiştir. Kanserle Savaş Daire Başkanlığının 30.06.2008 tarihli genelgesi ile kanser kaydı, KETEM (Kanser Erken Teşhis ve Tarama Merkezi) kuruluşu, cihaz ve malzeme teslimi, kanser epidemiyolojisi, erken teşhis ve tarama faaliyetlerinin tek elden organize edilmesi için her ilde Kanser Kontrol Şube Müdürlüğü kurulması öngörülmüştür. Mersin’de Halk Sağlığı Müdürlüğü bünyesinde Kanser Şube Müdürlüğü bulunmakta ve buna bağlı KETEM bulunmaktadır. Ayrıca il kanser danışma kurulu vardır. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Kanser Daire Başkanlığı’nın yazısına istinaden 01.01.2012 tarihinde Mersin’de aktif kanser kayıt merkezi kurulmuştur. Tüm bu yönetmelik ve genelgeler dikkate alındığında 2000 yılından itibaren ülkemizdeki kanser sıklığını belirlemeye yönelik kanser kayıtları için çalışmalar başladığı görülmektedir. Mersin İli’nde de 2012 yılında aktif kanser kayıt merkezi faaliyetleri başlamıştır. Dolayısıyla aktif kanser kayıt çalışmalarının kurulacak tesis ile bir ilişkisi yoktur. Bu açıdan ÇED Raporu yanlış bilgi aktarmaktadır.
- Raporda denizden alınan soğutma suyundaki organizmaların üretimini engellemek için suyun 1 ppm (mg/l) düzeyinde sodyum hipoklorit ile dezenfekte edileceği belirtilmektedir. Bu miktarın dolaşımdaki soğutma suyu içerisinde olacağı, suyun kıyından 1,9 km. ötede denize deşarj edileceği ve denize verildiği boru hattının çıkış

bölümünde neredeyse sıfırlanmış olacağı belirtilmektedir. Sucul organizmalar için akut klor düzeyinin EPA'nın kriterlerine uygun olacağı söylenmektedir. 1 ppm düzeyindeki sodyum hipokloritin kullanım sonrası deşarj suyunda nasıl sıfırlanacağı anlaşılamamaktadır.

- Diğer yandan Rapor'da içme ve kullanma suyu ile ilgili olarak şu ifadeler yer verilmektedir: “Projenin inşaat aşamasının başında, ilk iş olarak sahada desalinizasyon tesisleri kurulacak olup, projenin bütün aşamalarında, içme ve kullanma suyu ihtiyacı bu tesislerden karşılanacaktır.” (sayfa 174). Dokümanın farklı yerlerinde de benzer ifadeler yer verilmektedir: “Akkuyu NGS Sahası için gerek duyulan içme ve kullanma suyunun tamamının desalinizasyon yoluyla sağlanması planlanmaktadır. İnşaat aşamasının başlangıcında, inşaat su ihtiyacını karşılamak üzere ilk desalinizasyon tesisi kurularak devreye alınacaktır. İleri teknolojiye dayalı arıtma ile içme suyu kalitesinde su elde edilecektir.” Bu ifadelerden anlaşıldığı kadarı ile tesisteki tüm aşamalarda içme suyu denizden elde edilecektir. İçme ve kullanma suyunun denizden elde edilme süreci dokümanda ayrıntılı olarak tanımlanmaktadır. Bilindiği gibi ülkemizde içme ve kullanma sularının taşınması gereken özellikler 17/2/2005 tarihli ve 25730 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik hükümlerince belirlenmiştir. Bu Yönetmelikte içme ve kullanma suyu aşağıdaki biçimiyle tanımlanmıştır: “İçme-Kullanma Suyu: Genel olarak içme, yemek yapma, temizlik ve diğer evsel amaçlar ile gıda maddelerinin ve diğer insani tüketim amaçlı ürünlerin hazırlanması, işlenmesi, saklanması ve pazarlanması amacıyla kullanılan, orjinine bakılmaksızın, orijinal haliyle ya da arıtılmış olarak ister kaynağından isterse dağıtım ağından temin edilen ve Ek-1’deki parametre değerlerini sağlayan ve ticari amaçlı satışa arz edilmeyen suları”. Bu tanımda içme ve kullanma sularının “orjinine bakılmaksızın, orijinal haliyle ya da arıtılmış olarak ister kaynağından isterse dağıtım ağından temin edilen ve Ek-1’deki parametre değerlerini sağlayan” özellikte olması zorunlu kılınmıştır. Oysa ÇED Raporu’nda denizden elde edilecek içme ve kullanma suyunun anılan yönetmelik gereğince “İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik” Ek-1 parametre değerlerine uygun olacağına dair bir taahhüt verilmemiştir.
- Yakınlardaki yerleşim yerlerinin kuyularla yeraltı su tablasından içme ve kullanma suyu elde ettiği anlaşılmaktadır. Bölüm IV. 2.7.5’te aşağıdaki ifadeler yer verilmektedir: Proje Sahasına en yakın belde olan Büyükeceli Beldesi içme ve sulama suyu ihtiyacını karşılamak için yeraltı suyunu kullanmaktadır. İçme suyu ihtiyacı Siphahili Köyü’ndeki artezyen kuyulardan sağlanmaktadır. Yerel halk, sulama suyu ihtiyacını karşılamak için kendi açtıkları kuyuları kullanmaktadır. Siphahili Ovası’nda farklı yıllarda açılmış 13 adet kayıtlı sondaj kuyusu bulunmaktadır. 2 tanesi DSİ tarafından araştırma amaçlı olarak, diğerleri ise tarımsal kullanım için açılmıştır. Sondaj kuyularının detayları Bölüm IV.2.5.2’de verilmiştir.
- Yukarıda bahsedilen kuyulara ek olarak; Büyükeceli Beldesi’nde MTA tarafından açılmış bir soğuksu kuyusu bulunmaktadır. Kuyunun derinliği 167 metre olup, koordinatları EK IV.2.5-2.7 - 7 verilmiştir”. Bu yerleşim alanlarının yer altı su

tablasından içme suyu elde etmeleri nedeniyle genel olarak tesiste yürütülecek faaliyetin ve özellikle tesiste kullanılacak deniz suyunun sıcaklığının değişiminin yer altı su tablalarına etkisinin ayrıntılı olarak değerlendirilmesi gerekirken bunlar yapılmamıştır.

- Ayrıca tesis çevresinde yer alan su havzası Mersin il merkezi ile Tarsus ilçesine su sağlayan baraj ve su kaynaklarını barındırmaktadır. Raporda bu yerleşim alanlarının su kaynaklarının kirlenme riskine ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır.
- Raporda Acil Koruyucu Eylem Planlama Bölgesi içerisinde üç adet yerleşim vardır. Bunlar: Büyükeceli, Koçaşlı ve Yanışlı'dır. Ayrıca iki yerleşim alanı daha bulunmaktadır: 2,5 km Kuzeydoğu'da bulunan NGS Yaşam Merkezi ve 2,3 km Doğu'da bulunan Akkuyu NGS'nin inşaat döneminde çalışacak personel için geçici yerleşim alanı(Şekil 2). Bu bölgede yaşayan nüfus 1.882 kişidir. 80 km yarıçaplı bölgede yaşayan nüfus ise 260.326 kişidir. Rapora göre kaza durumunda bölgede radyoaktif kontaminasyon yoğunlaşmasına neden olabilecek topografik özellikler söz konusudur.
- ABD'nin afet ve acil durumlar ile ilgili kuruluşu olan FEMA'nın dokümanlarında nükleer tesislerle ilgili yaşanacak acil durumlarda nüfusun etkilenen alandan boşaltılma zamanı (ETE-evacuation time estimate) tahminlerinin hesaplanması bir zorunluluk olarak ifade edilmektedir. Bu hesaplamalarda belirli mesafelerde saptanan alanların %90'ının boşaltılması için gereken süre hesaplanmaktadır. Ayrıca bu hesaplamalara ek olarak boşaltma işlemlerinin kimler tarafından başlatılacağı, hangi nedenlerle boşaltma kararı verileceği, halka nasıl duyurulacağı, halkın bu konuda ilgili eğitimlerden geçmesi gibi konular da hazırlığın önemli bir parçası olarak belirtilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde ÇED Raporu'nda belirtilen tesis çevresinin 3-4 km'lik yarıçapındaki mesafede bulunan 1677 kişinin yaşadığı yerleşimin %90'ının ne kadar sürede boşaltılabileceğine dair bir projeksiyon olmadığı görülmektedir.
- Ayrıca Rapor'da ***“Mevcut yerleşimde toplam nüfus 1.882 olup deniz üzerinde herhangi bir yerleşim olmadığından deniz alanı dikkate alınmamış ve ortalama nüfus yoğunluğu km² başına 41 kişi olarak belirlenmiştir”*** ifadesinde belirtildiği gibi denizin acil durum eylem planına dahil edilmemesinin gerekçesi ve dayanağı belirtilmemiştir.
- ÇED Raporu'nda ***“IAEA NSR-3 ve GSG 2.1 standartlarına göre bu kurumların tahliyeleri esnasında alınacak özel önlemler Akkuyu NGS tasarım dokümanlarında oluşturulacaktır ve gerekli koruyucu önlemler acil durum planlarında belirtilecektir”*** biçiminde bir ifadeye yer verilmektedir. Anılan önlemlerin ÇED Raporu'nda yer almaması eksiklik olarak düşünülmelidir. Nükleer güç tesisi gibi özellikli bir tesisin “acil durum eylem planlarının” rutin işletme sürecinin bir parçası olarak görülmemesi gerekir.

- B III.7.1 sayfa 36 da, radyasyonun sağlık üzerindeki etkileri: 1977 de ICRP (ref.18) yayınladığı tavsiyeler göz önünde tutulacaktır denilmiştir. Fakat 1977'den beri meydana gelen irili ufaklı kazalar sonucunda bu tavsiyeler geçerli değildir. Ayrıca tavsiyeler konusunda bilgi de verilmemiştir.
- B III ilkeler kısmı: “Acil durum hazırlığı ve müdahale için gerekli düzenlemeler yapılmaktadır” şeklindedir. Bir nükleer tesis projesi için hazırlanan ÇED Raporunda acil durum plan/programı yoksa o ÇED Raporu uluslararası ve IEAE nin kriterlerine ve hukuka uygun olamaz. Örneğin; New York eyaletinin Long Island bölgesinde 1973-1984 kurulan anahtar çevrimi hazır Shoreham nükleer santrali 1986 yılında yapılan referandumda bölge halkının yüzde 74'ü tarafından acil durumda boşaltma planı yeterli olmadığı gerekçesi ile karşı çıktığı için iptal edilmiştir, 1994 yılında reaktör sökülerek parçalar halinde satılmıştır.
- B III 3.3.2.3 de “Akkuyu NGS nin işletmeye geçtikten sonra her yıl 17.000 ton Co-2 engelleyecektir” denilmektedir. Fakat bu santralin 10-15 yıl sürecek inşaat sürecinde milyonlarca ton çimento üretiminden ve diğer iş makinelerinin kullanımından çıkacak ve bu santralin çalışması sırasında çevreye buharlaşarak yayılan toksik buharların ve radyoaktif gazların envanteri ve miktarı verilmemiştir.
- Rapor'da acil durum planları ile ilgili faaliyetlere ilişkin engelli bireyler ve kronik hastalığı olanlar için şu ifadelere yer verilmiştir: “**TÜİK verilerine göre bölgedeki kas ve iskelet sistemi hastalıkları, konuşma, görme ve işitme bozuklukları sebebiyle bedensel engeli bulunan kişilerle birlikte, zihinsel engelli kişilerin toplumun %2,60'lık bir kesimini oluşturduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, kronik hastalıklardan dolayı engelli olan vatandaşların oranı ise %9,56 olarak kaydedilmiştir (TÜİK,2010). Halkı koruma önlemleri için saha dışı acil durum müdahale planlarının hazırlandığı aşamada bu çalışmalar kapsamında olası kaza durumunda engelli vatandaşların tahliyesi de dikkate alınacaktır**”. Verilen bilgiler güncel değildir.
- Ek olarak olası acil durumlarda gerek etki yayılım gerekse uyarı bölgelerinin belirlenmesinde kritik role sahip olan bir meteoroloji merkezi olup olmadığı anlaşılammaktadır. Bu verilerin elde edilme yolu ve maliyeti rapora yansıtılmamıştır. Bölgede “atmosferik dağılım modelleme” çalışması sonraya bırakılmış ve bu “**buna ek olarak, bölge topoğrafyasının da dikkate alındığı detaylı atmosferik dağılım modelleme çalışmaları saha sürecinin bir sonraki aşamasında yapılacaktır**” ifadesi ile belirtilmektedir. Olası acil durum planlarında kritik öneme sahip bu dağılımın ÇED Raporu'nda mutlaka bulunması gerekmektedir.
- Bilindiği gibi nükleer enerji günümüzde iki yönüyle tartışılmaktadır: Kazalar ve radyoaktif atıkların zararsız hale getirilmesi. Konu ile ilgili Çevre Sağlığı konulu kitaplar radyoaktif atıklarla ilgili sorunların çözülemediğini, bu atıkların nükleer silah yapımında kullanılabildiğini ve tesislerle birlikte terörist saldırıların hedefi haline gelebildiğini, tesislerin yüksek güvenlik standartlarına karşılık %100 güvenli

yapılamadıklarını, öngörülemeyen risk olasılığının yüksek olduğunu belirtmektedir⁷⁴. Bu açıdan değerlendirildiğinde ÇED Raporu'nda tesisin işletim süresince ve sonrasında yarılanma ömürleri oldukça uzun olan radyoaktif atıkların depolanması, saklanması ve bertarafına ilişkin, özellikle güvenlik açısından da bir değerlendirme yapılarak tatmin edici bir çerçeve sunduğu söylenemez.

- Acil durum planlarında terör saldırıyla ilgili olası acil durumlara yer verilmemiş ve radyoaktif atıkların terör amaçlı ele geçirilmesi ile ilgili alınacak önlemlere değinilmemiştir. Bu konuda değerlendirilmesi gereken bir diğer konu da il Afet ve Acil Durum Planları ile entegrasyondur. Bölgede bir nükleer tesis kurulması bölgenin afet ve acil durum planlarının içeriğini değiştirecek ve yapılması gereken işlemleri ve süreçleri karmaşıklaştırarak yoğunlaştıracaktır.
- Dünyadaki zemin radyasyon düzeyi yılda 2,4 mSv (mili Sievert) olarak belirtilmektedir. Zemin radyasyon düzeyi farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkları belirleyen etkenler arasında toprağın ve kayaların yapısı ile yükseklik etkili faktörler arasında sayılmaktadır. Toprak kaynaklı doğal radyasyonun %40'ından fazlası radon kaynaklıdır⁷⁵ ÇED Raporu'nda bölgede radon ölçümleriyle ilgili toprak ve yer altı suyunda ölçümler gerçekleştirilmiş ancak mevzuat atıfları evlerle ilgili değerlere yapılmıştır. Raporda ev ölçümleri yapılmadığı anlaşılmaktadır.
- Raporun VIII. Bölümü Acil Eylem Planının kısmında ise kesin olarak anlaşılmamakla birlikte 30 km yarıçapındaki bir alanın tahliyesi ve **80 km'lik yarıçaplı bir alandaki tarım faaliyetlerinin tamamen durması söz konusu olabilecektir**. Bu senaryo net bir şekilde bu bölümde tartışılmamıştır.
- Rapor, nükleer santralin yapım, işletme dönemi ve sökülme aşamasındaki toplum ve bireylerin, yaşam ve onunla bütünleşik olan sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı yönünden bilimsel bilgilere dayalı, bütün riskleri göz önünde bulunduran, toplum sağlığını güvence altına alan bir yöntemle hazırlanmamıştır. Rapordaki bilimsel yöntem ve bilgilere aykırı, eksiklik ve çelişkiler yukarıda aktarılanlarla sınırlı değildir. Bu konuya ilişkin detaylı bilgiler ayrıca bir rapor olarak sunulacaktır. Çevresel Etki Değerlendirme Raporundaki sayısal veriler hatalı olduğu gibi projedeki olumsuzlukların tadil edilerek giderilmesi de mümkün değildir.

DOSYAYA EKLENMESİNİ İSTEDİĞİMİZ BİLGİ VE BELGELER

Sayın Mahkeme'nizce aşağıda belirtilen bilgi ve belgelerin **DAVALI İDARE'DEN İSTENİLEREK**

Dosyaya eklenmesini talep ediyoruz.

1.) Dava konusu ÇED Olumlu kararının; ilgili kurum ve kuruluşlara yazılı olarak tebliğine, kararın içeriğinin gerekçelerinin, şartlarının, halkın görüş ve önerilerinin "Nihai

⁷⁴ Güler Ç. Çevre ve Enerji. İçinde: Çevre Sağlığı-Çevre ve Ekolojik Bağlantılarıyla- Yazıt Yayıncılık 2012, Ankara: Cilt I, sayfa:59-7

⁷⁵ Vaizoğlu SA. İyonlaştırıcı radyasyon. İçinde: Çevre Sağlığı-Çevre ve Ekolojik Bağlantılarıyla- Yazıt Yayıncılık 2012, Ankara: Cilt I, sayfa:935-960.

ÇED Raporuna" yansıtıldığına halka duyurulmasında ilişkin iş ve işlemlerle, duyuruya ilişkin tutanakların, onaylı birer örneği,

- 2.) Dava konusu ÇED Olumlu Kararının dayanağı olan işlem dosyasının;
 - a) Yatırımcı kuruluşun başvuru dilekçesi ile sunduğu "Çevresel Etki Değerlendirme Başvuru Dosyasının"
 - b) İnceleme Komisyonunun oluşumuna ilişkin işlemin;
 - c) Proje başvurusu yapıldığına yönelik olarak valilik tarafından yapılan duyurular ile Bakanlık tarafından internet aracılığıyla yapılan duyurulara ilişkin belgelerin;
 - d) Halkın katılımı toplantısının duyurusuna ilişkin tutanaklarla, toplantı tutanaklarının birer örneğinin;
 - e) Proje ile ilgili inceleme ve değerlendirme sürecinin başladığına ilişkin olarak Bakanlık ve Valilik tarafından yapılan duyurulara ilişkin belgelerin;

Onaylı birer örneği,

- 3.) Akkuyu NGS Projesine ilişkin yürütülen ÇED süreci kapsamında;
 - a) Akkuyu NGS Projesine ilişkin yapılan kapsam ve özel format belirleme toplantısının, toplantı tarihinin, toplantıya katılım çizelgesinin ve toplantıda tutulan tutanakların ve ilgili tüm bilgi ve belgelerin onaylı birer örneği,
 - b) Kapsam ve özel format toplantısında belirlenen kapsam ve özel format ile ilgili tüm bilgi ve belgelerin onaylı birer örneği,
 - c) Proje sahibine, 21.05.2012 tarih ve 8603 tarihli yazı ile verilen özel formatın onaylı bir örneği,
 - d) Proje sahibine, 03.10.2012 tarih ve 8603 tarihli yazı ile verilen özel formatın onaylı bir örneği.

4.) ÇED Raporu sunulan projeye ilişkin yapılan Birinci İnceleme ve Değerlendirme Toplantısı ile ilgili olarak;

- a) Birinci (1.) İnceleme Değerlendirme Komisyonu Toplantısı sonrasında alınan kararın, toplantı tutanaklarının, komisyon tarafından alınan karara dayanak rapor, tutanak vb. toplantıya ilişkin tüm bilgi ve belgelerinin onaylı birer örneği,
- b) Birinci (1.) İnceleme Değerlendirme Komisyonu Toplantısı'na hangi kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşları ve yurttaşlar katılmıştır. Katılan tüm kurum, kuruluş ve kişilerin, sunmuş oldukları görüşlerin onaylı birer örneği.

5.) ÇED Raporu sunulan projeye ilişkin yapılan 2. İnceleme ve Değerlendirme Toplantısı ile ilgili olarak;

- a) İkinci (2.) İnceleme Değerlendirme Komisyonu Toplantısı sonrasında alınan kararın, toplantı tutanaklarının, komisyon tarafından alınan karara dayanak rapor, tutanak vb. toplantıya ilişkin tüm bilgi ve belgelerinin onaylı birer örneği,
- b) İkinci (2.) İnceleme Değerlendirme Komisyonu Toplantısı'na hangi kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşları ve yurttaşlar katılmıştır. Katılan tüm kurum, kuruluş ve kişilerin, sunmuş oldukları görüşlerin onaylı birer örneği.

YÜRÜTMENİN DURDURULMASI İSTEMİMİZ HAKKINDA BEYANLARIMIZ

İYUK Md.27/2 hükmü gereğince, Yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi için hukuka aykırılık ve telafisi güç veya imkansız zararların doğması halinin aynı anda olması gerekmektedir.

Dava konusu ÇED Olumlu kararı, bir nükleer santralin çevresel değerlerle uyumlu bir şekilde faaliyette bulunacağı gibi bir anlam doğurmaktadır. Tüm dilekçe kapsamında, Akkuyu NGS projesi ÇED sürecinin ve dava konusu ÇED Olumlu kararının hukuka aykırı olduğu izah edilmeye çalışılmıştır. Dava konusu idari işlemin uygulamada olması nedeniyle canlıların ve doğal varlıkların geri dönülemez zararlara uğramasına sebebiyet verecektir. Kaldı ki, nükleer santralden kaynaklı atıkların nasıl depolanacağı, bertaraf edileceği, kontrol altına alınacağı gibi kısımlar ÇED kapsamı dışında tutulmuştur. Tüm canlılar, radyasyon ve radyoaktif atıklardan kaynaklı bir tehlikenin eşiğindedir.

ÇED süreci boyunca gerçekleştirilen işlemler, bu işlemlere ilişkin bilgi ve belgeler kamuoyundan gizlenmiş, bu hususta yapılan bilgi edinme başvuruları yanıtsız bırakılmıştır. Yapısı itibariyle ağır riskler barındıran nükleer santrale ilişkin dava konusu idari işlemin, yargılama sürecince yürütmesinin durdurulması; ÇED sürecinin hukuka uygun olarak işletilip işletilmediğinin incelenmesi zaruridir.

Projeye ilişkin inşaat çalışmaları her geçen gün devam etmektedir. Yürütülen inşaat çalışmaları nedeniyle, bölgede kara ve deniz ekosistemi zarar görmeye başlamıştır. Yürütülen faaliyet nedeniyle bölgede çevre kirliliği yaşanmaya başlamıştır. İnşaat çalışmalarından kaynaklı çevre ve gürültü kirliliği, tozlar dolayısıyla çevre ve halk sağlığında sorunlar oluşmaya başlamıştır.

Yürütmeyi durdurma kararının İdarenin savunmasından sonraki aşamaya ya da bilirkişi incelemesinden sonraki aşamaya bırakılması, inşaat çalışmalarının sonuçlanmasına, santrale ilişkin yapıların kurulmasına, santralin çalışmaya başlamasına yol açacak; bundan dolayı verilecek kararın fiilen uygulanabilirliği söz konusu olmayacaktır. Canlı yaşamını yakından ilgilendiren, kamu ve çevre sağlığını açıkça tehdit eden bir faaliyetin yargılama esnasında faaliyet göstermesi ve endişe edilen zararların oluşması durumunda; verilmiş olunan kararın fiilen uygulanması imkansız hale gelecektir.

Bahsedilen nedenlerle, Yürütmeyi durdurma kararının makul bir süre içerisinde verilmemesi doğada telafisi güç veya imkansız bir çok zararın doğmasına sebebiyet verecektir.

Dolayısıyla somut olayımızda tereddüde mahal kalmayacak derecede hukuka aykırılık ve telafisi imkansız zarar bir arada ve aynı anda oluşmuştur.

Yine İdari Yargı organlarıncaya yaygın olarak idarenin savunmasının alınması veya bilirkişi raporu sonrasına bırakılan (bir ihtiyati tedbir mahiyetinde olup her zaman değiştirilebilen ve üst yargı organınca denetlenebilen) yürütmenin durdurulması istemimizin savunmanın alınması veya bilirkişi raporu sonrasına bırakılmaması gerekir. Ayrıca İdari Yargıdaki yasal cevap sürelerin ve süre uzatımları gereği zaten uzunca bir süre geçmektedir. Bu çok ciddi bir kayba sebep olabilecektir.

Sonuç olarak ve kanaatimizce, davalı İdarenin savunması ve olası bir bilirkişi incelemesi beklenmeden, maddi ve hukuki şartlar oluşmuş olduğundan, birçok değerli doğal varlıklarımızın yok olma ihtimali karşısında gecikmeksizin yürütmenin durdurulmasına karar verilmesi gerekmektedir.

Yukarıda, ayrıntıları ile açıklandığı üzere davaya konu karar açıkça hukuka aykırı olması, diğer yandan tarım, turizm ve ekoloji açısından değeri olağanüstü yüksek olan bölgenin biyolojik çeşitliliğin, ekosistemin, turizmin, tarımın ve köy halkının görmüş oldukları zararın telafi edilemez boyutlara ulaşma tehlikesi (evlerin duvarların oluşan çatlaklar, yarıklar vs.) sebebi ile davalı idarenin savunması alınmadan, davanın ihbarı gibi usul işlemleri beklenmeden, bilirkişi incelemesi yapılması ve buna dair itirazların incelenmesi gibi usuli işlemlerin tamamlanmasına kadar geçecek süre için, yürütmeyi durdurma hakkında yeniden

bir karar verilinceye kadar, takdiren teminat alınmaksızın öncelikle usuli işlemler için geçecek zaman için dava konusu işlemin/kararın **YÜRÜTMESİNİN DURDURULMASINA** kararı verilmesini talep ederiz.

HUKUKİ NEDENLER : İYUK, 2872 Sayılı Çevre Yasası, 17.07.2008 tarih ve 26939 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ve sair ulusal ve uluslararası mevzuat.

DELİLLER : Davalı İdare tarafından tesis edilmiş idari işlem, davalı İdare’den istenmesini talep ettiğimiz belgeler, dava dilekçesi ekinde sunulan belgeler, Her türlü yasal delil.

TALEP SONUCU : Yukarıda arz ve izah edilen açıklamalar, yargılama boyunca yapacağımız açıklamalar, deliller, maddi ve hukuki vakıalar doğrultusunda ve re’sen gözetilecek nedenlerle,

1.) Mersin İli Gülnar İlçesi Büyükeceli Beldesi’nde Akkuyu NGS Elektrik Üretim A.Ş.tarafından yapılması planlanan Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi (Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı Ve Yaşam Merkezi) hakkında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın 01.12.2014 tarih ve 3688 sayılı işlemiyle verilen ÇED OLUMLU KARARI’nın Anayasaya, Temel İdare Hukuku ve çevre hukuku ilkelerine, yargı kararlarının uygulanması zorunluluğuna, usule, hukuka ve bilimsel gerçekler ile kamu düzeni ve kamu yararına aykırılıkların olması nedeniyle **İPTALİNE**, idari işlemin uygulanmasından telafisi güç ve imkânsız zararlar doğacağından davalı idarenin savunması alınmadan, teminatsız olarak **YÜRÜTMENİN DURDURULMASINA**,

2.) **Yürütmenin durdurulması talebi ile ilgili karar verildikten sonra**, dava konusu ÇED olumlu kararına dayanak olan, Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan ve 6.10.2010 tarih ve 27721 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 2010\918 karar numaralı “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Akkuyu Sahası’nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma”nın, Anayasa’nın m.104/b-6 aykırı bir biçimde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmış olması ve Anayasa’da gösterilen biçimde, usulüne uygun bir biçimde onaylanmaması bu antlaşmanın iptalini gerektirdiğinden Anlaşmanın iptali için **ANAYASA MAHKEMESİ’NE GÖNDERİLMESİ** ve **YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI TALEBİ İLE İPTALİNİN İSTENMESİNE**,

3.) Yargılamanın **DURUŞMALI OLARAK YAPILMASINA**

4.) Davalı İdareden talep edilmesini istediğimiz belgelerin **DOSYAYA EKLENİLMESİNE**

5.) Davalı İdare tarafından sunulacak delillerin birer suret fazla göndertilmesinin temini ile tarafımıza davalı İdare delillerinin tebliğine, delillerin ilgili kurumlardan toplanmasına,

6.) Yargılama giderleri ile vekalet ücretinin davalı tarafa yüklenmesine, karar verilmesini vekil edenler adına saygıyla talep ederiz. **31.12.2014**

TBB Vekilleri

Av.Seray Şenfer-Av.Çiğdem Erman

TTB Vekilleri

Av.ZiyetÖzçelik-Av.KürşatBafra

TMMOB Vekilleri

Av.Nurten Çağlar Yakış-Av.Fevzi Özlüer-Av.Cömert Uygur

Ek:3

T.C.
MERSİN
2. İDARE MAHKEMESİ

ESAS NO : 2015/326
KARAR NO : 2015/782

DOSYA ESAS KAYDININ KAPATILMASI HAKKINDA KARAR

Davacı TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ vekili AV. NURTEN ÇAĞLAR YAKIŞ tarafından, Mersin İli, Gülnar İlçesi, Büyükeceli Beldesi sınırları içerisinde Akkuyu NGS Elektrik Üretim A.Ş. tarafından gerçekleştirilmesi planlanan Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesine yönelik verilen 01/12/2014 tarih ve 3688 sayılı Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) olumlu kararının iptali ile dava konusu ÇED olumlu kararının dayanağı olan ve 06.10.2010 tarihli 27721 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2010/918 karar numaralı "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında Türkiye Cumhuriyetinde Akkuyu Sahasında Bir Nükleer Güç Santralının Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma"nın iptali için Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesine karar verilmesi istemiyle ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI'na karşı açılan davada, dava dosyası incelenerek işin gereği görüldü:

Dava dosyasının incelenmesinden; Danıştay Ondördüncü Dairesi'nin 21.04.2015 tarih ve E:2015/3293 sayılı kararı ile Mahkememizin E:2015/326 sayılı dava dosyası ile Danıştay Ondördüncü Dairesi'nin E:2014/11695 sayılı dava dosyası arasında bağlantının varlığına karar verildiği görülmektedir.

Bu nedenle, dosyanın esas kaydının kapatılarak dava dosyasının Danıştay Ondördüncü Dairesi'ne gönderilmesine, 22/05/2015 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan

Üye

Üye

Ek:4

DANIŞTAY 14. DAİRE BAŞKANLIĞI'NA

Esas No: 2014/11695

Davacılar : 1-Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
2- Türkiye Barolar Birliği
3- Türk Tabipler Birliği

Vekilleri : Av.Nurten Çağlar Yakış, Av.Fevzi özlüer, Av.Hayati Küçük
Av.Cömert Uygur Erdem

Davalı : Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Konu : Bilirkişilerin incelemesi gereken hususlara ilişkin beyanlarımızın (dava dilekçesine ek) sunulmasıdır.

AÇIKLAMALAR :

1.AKKUYU NES PROJESİNİN KURGUSUNA, TASARIMINA VE İÇERİĞİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER VE AKKUYU NES İÇİN UYGUNDUR KARARINA ESAS ALINAN ÇED RAPORUNDA HATALI ŞEKİLDE ELE ALINAN VE GÖZ ARDI EDİLEN HUSUSLAR

1.1 PROJEDEKİ "YABANCI SAHİPLİĞİ" MODELİ, UZUN VADEDE TÜRKİYE'NİN KONTROLÜ DIŞINA ÇIKABİLECEK ÇEVRE RİSKLERİ POTANSİYELİ İÇERMEKTEDİR.

Bir ÇED çalışmasının amacı; ekonomik ve sosyal gelişmeye engel olmaksızın, çevre değerlerini ekonomik ve siyasal politikalar karşısında korumak, planlanan bir yatırım faaliyetinin yol açabileceği bütün olumsuz çevresel ve toplumsal etkilerin önceden tespit edilip, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktır.

Dünya üzerinde nükleer programa sahip birçok ülke, nükleer santrallarda yabancı sahipliğine sınır getirmiştir. Bunun sebebi, nükleer santralların normal işletme sırasında çevreye ve halka zarar verme potansiyeline sahip tonlarca yüksek seviyeli atık ile çalışmasıdır. Bu kadar tehlikeli maddenin, santralin ömrü boyunca (yaklaşık 100 yıl); yabancı bir ülke kontrolüne bırakılmasının, ev sahibi ülke için **ulusal güvenlik** açığı oluşturduğu düşünülmektedir. Yabancı bir ülkenin, devletin, kuruluşun, ülkemiz halkını ve çevresini yüz yıl boyunca ne derece koruyacağı, kendi ülkesinde yaşanacak toplumsal ve ekonomik krizleri bizim ülkemizdeki santralin işletme kalitesine ne ölçüde yansıtacağını önceden öngörmek neredeyse mümkün değildir. Örneğin Japonya'daki Fukushima kazasının ardından, Japonların nükleer alanda en çok yardıma ihtiyacı olduğu bir anda, yabancı nükleer şirketler ve aileleri Japonya'yı apar topar terk etmiştir. Her ülke kendi toplumuna öncelik vermekte, kendi toplumu için yüksek ilgi ve ihtimam göstermekte, başka ülkeler için aynı duyarlılığı sağlayamamaktadır.

Bu nedenlerden dolayı ABD gibi köklü nükleer enerji programına sahip birçok ülke[1], yabancı sahipliğindeki nükleer santrallara inşaat izni vermemektedir. Amerikan Atom Enerjisi Yasasının 103d bendinde aşağıdaki ifadeler yer almaktadır: *"Yabancı bir şahsın, yabancı şirketlerin veya yabancı bir devletin sahip olduğunu, kontrol ettiğini veya hakim konumda bulunduğunu Komisyonun bildiği veya bu konuda Komisyonun elinde yeterince ikna edici bilgiler bulunduğu bir kişiye, şirkete veya herhangi bir oluşuma nükleer santral lisansı verilemez. Eğer Komisyon böyle bir oluşuma nükleer santral lisansı verilmesinin, uzun vadede halkın güvenliği ve sağlığına risk oluşturabileceğini kanaat getirirse, her ne şart altında olursa olsun böyle bir oluşuma ABD sınırları içinde kesinlikle santral lisansı sağlanamaz."* Çin'in İngiltere'de, Rusya'nın Finlandiya'da nükleer santral sahipliğine talip

olması nedeniyle, Avrupa Birliği nükleer santrallerdeki yabancı sahipliğine (çoğunluk hissesi) sınır getirmiştir. Benzer tedbirleri Çin Hükümeti de almıştır. Türkiye’de nükleer santral sahibi olmak isteyen Rusya, kendi ülkesinde yabancıların nükleer santral sahibi olmasına izin vermeyecek şekilde yasalara sahip bulunmakta, nükleer santrallerin sürekli yerli kontrolünde bulunması istenmektedir [3].

Uluslararası ilişkilerde reel politikalar geçerli bulunmaktadır. Birçok ülke kendi çıkarlarını ön plana alarak hareket etmekte, diğer ülkelerin iç işlerine karışma hakkını kendinde görmektedir. İnsanlık tarihi bunun örnekleri ile dolu bulunmaktadır. Her hangi bir devlet gibi, Rusya’nın da, enerjiyi uluslararası ilişkilerde bir güç aracı olarak kullanması her zaman mümkündür. Irkçılık boyutunda milliyetçiliğin son yıllarda Rusya’da yükselmekte olan bir eğilim olduğu da bilinmektedir. Uçak düşürme olayının ardından Rusya tarafının devreye aldığı yaptırımlar nedeniyle turizm ve müteahhitlik sektörlerinin, tarımsal ve sınai ihracatın yaşadığı sıkıntılar halen sürmektedir. Akkuyu için öngörülen nükleer santral sahiplik modelinde, Rus devletinin önümüzdeki 100 yıl boyunca Akkuyu sahasındaki faaliyetlerini gerektiğinde kendi halkının çıkarları için değerlendirmeyeceğinin, Türkiye halkına karşı çevreyi de olumsuz etkileyecek şekilde bir yaptırım aracı olarak kullanmaya çalışmayacağına hiçbir garantisi bulunmamaktadır. Yabancı sahipliği modelinin çevreye yönelik uzun vadeli risk oluşturma potansiyeli taşıdığı gerçeğine karşın, ÇED sürecinde bu riskin dikkate alınmaması hayati önemde ve kabul edilemez bir eksikliklerdir.

Dolayısıyla; birçok ülkede sınırlandırılan nükleer santrallerde yabancı sahipliği modelinin, çevre güvenliği açısından olası olumsuz etkileri karşısında;

-Yatırımcı şirketin/ülkenin değil, ülkemizin ve toplumun çıkarlarını gözeterek ve Akkuyu çevresinden başlayarak tüm ülkenin uzun vadeli güvenliğini garanti altına alacak,

-Bu açılardan kontrolün her zaman Türkiye’nin elinde olmasını sağlayacak,

Yasal düzenlemeler olmadığı ve ülkenin güvenliği yabancı devletlere/şirketlere bırakılmayacağı için, bu hayati riski dikkate almayan ÇED-olumlu kararının iptali gerekmektedir.

1.2 PROJENİN ÇARPIK KURGUSU NEDENİYLE SANTRAL SAHİBİ VE LİSANSLAMA/DENETLEME KURULUŞLARI ARASINDAKİ “GÜÇ DENGESİ” SANTRAL SAHİBİNİN LEHİNE DİR. BU DENGESİZLİKTEN ÖTÜRÜ, SANTRALIN DÜZGÜN BİR ŞEKİLDE LİSANSLANAMAMASI VE BU NEDENLE, UZUN VADEDE ÇEVRE RİSKLERİ YARATMASI SÖZ KONUSUDUR.

Santral sahibinin Rus devlet kuruluşu olması, denetleyen tarafın santral sahibi olacak devlete enerji kaynakları açısından yüksek derecede bağımlı bulunması, bu bağımlılık ve diğer bazı nedenlerden ötürü “güç dengesinin” santral sahibinin lehine olacak şekilde çok bozuk olması ve dolayısıyla santralin düzgün bir şekilde lisanslanamayacağı, denetlenemeyeceği ve lisans yaptırımlarının etkin bir şekilde uygulanamayacağı gerçeği nedeniyle, Akkuyu santrali projesi uzun vadede çevre riskleri potansiyeli taşımaktadır. Oysa güç dengesinin lisanslama/düzenleme kuruluşu lehine olması gerekmektedir.

Türkiye enerji kaynakları açısından Rusya’ya bağımlı bulunmaktadır. Akkuyu’nun ömür boyu sahibi olması (veya en azından ömür boyu çoğunluk hisselerinin sahibi olması) öngörülen şirket, Rus devlet şirketi, AKKUYU NGS; Rus Nükleer Enerji Bakanlığı ROSATOM’un bir alt şirkettir. Enerji kaynakları, turizm ve ticaret ilişkileri açılarından bu kadar bağımlı olduğumuz bir devletin doğrudan sahip olduğu şirkete, lisans yaptırımlarının uygulanması pratikte hemen hemen mümkün değildir.

Yürürlükteki birçok yasanın, politik ve ekonomik kaygılardan/baskılardan uzak olacak bir şekilde, tamamen bilimsel kriterler çerçevesinde, adil ve eşit şekilde uygulanmasında zorluk çekilen bir ülke olduğumuz aşikârdır. Taraflar arasındaki karşılıklı güç dengesinde, Rusya gibi bir ülkenin devlet kontrolünde olan bir şirkete karşı, Akkuyu santralının rasyonel ve tamamen bilimsel kriterler çerçevesinde lisanslanabilmesi ve normal işletme sırasında

denetimlerin ve yaptırımların sağlıklı bir şekilde uygulanması neredeyse mümkün değildir. Güç dengesinin santral sahibi tarafına doğru aşırı derece dengesiz olması, lisans yaptırımlarının etkin bir şekilde uygulanamama riskini oluşturabilecek, bu bağımlılık ülkemizde çok yaygın olarak yaşanmakta olan siyasi müdahaleleri de beraberinde getirecek, dolayısıyla gelecekte çevre problemlerinin yaşanma risklerini ortaya çıkartacaktır.

Denetim ve lisanslama faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, santral sahibi ve lisanslama kuruluşunun arasındaki güç dengesinin lisanslama kuruluşu lehine bulunması gerekmektedir. ÇED değerlendirmeleri sırasında santral sahibi ile denetleme kuruluşu arasındaki karşılıklı güç dengesine dikkat edilmeli, lisanslama otoritesi de, sağlıklı kararlar verecek ve bu kararları çevre sağlığı ön planda olacak şekilde etkin bir şekilde uygulayabilecek güç seviyesine sahip olmalıdır.

ÇED sürecinin amacı, çevre değerlerini ekonomik ve siyasal politikalar karşısında korumak, planlanan bir faaliyetin yol açabileceği bütün olumsuz çevresel etkilerin önceden tespit edip, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak olduğuna göre, Akkuyu için yukarıda açıklanan sebeplerden ötürü ÇED olumlu kararı iptal edilmelidir.

1.3AKKUYU NES PROJESİNİN DEPREM TASARIMI SORUNLUDUR

Akkuyu için 0,37-0,46 g arasında bir yer ivmesine göre tasarıma ihtiyaç duyulurken, Akkuyu için öngörülen VVER-1200 modelinin standart deprem tasarım değerinin 0,25 g'dir ve Rusya 0,37-0,46 g arasında bir nükleer santral tasarım tecrübesine sahip değildir ve bu nedenle projede deprem riskleri potansiyeli vardır.

Akkuyu ÇED raporunun 9.sayfasında, tesisin deprem tasarımıyla ilgili aşağıdaki ifadeler bulunmaktadır:

23	Deprem etkileri (MSK-64 ölçeği başına)	
	- Maksimal tasarım depremi (SSE) derece	9'a kadar
	- Tasarım depremi (OBE) derece	8'e kadar
24	Uçak düşüşü	

Raporda, Akkuyu sahasının deprem özelliklerini yansıtan en yüksek yer ivmesi (PGA-Peak Ground Acceleration) ve santralin deprem tasarım ivmesi hakkında hiçbir bilgi sunulmamıştır. Deprem büyüklüğü değeri tamamen deprem özelliği olup, saha veya tasarımla bir ilgisi bulunmamaktadır. Sonuçta deprem bilimine göre; 9 büyüklüğündeki bir deprem saha özelliklerine göre düşük yer ivmesi (g-değeri) ile sonuçlanabilirken, 6 büyüklüğündeki bir deprem yine santral sahası zemin özelliklerine göre çok yüksek yer ivmesi (g-değeri) oluşturabilmektedir.

Her nükleer santralin standart tasarım değerleri bulunmaktadır. Bu değerlerden en önemlilerinden bir tanesi; yapıların, sistem ve bileşenlerin depreme karşı dayanıklılığın bir göstergesi PGA değeridir. PGA Türkçesi "Maksimum Yer İvmesi" olan kelimenin İngilizcesinin baş harflerinden oluşan bir kısaltmadır. PGA bir konumu sallayacak deprem sonucunda ortaya çıkabilecek en yüksek yer ivmesinin, standart yerçekimi ivmesi $9,8 \text{ m/s}^2$ 'nin bir kesri olarak ifade edilmiş halidir. Bu yüzden "tasarım g-değeri" olarak da adlandırılmaktadır.

Örneğin bir tesis tasarımının 0,2 g'ye göre yapılması, tesis konumunu $9,8 \times 0,2 = 1,96 \text{ m/s}^2$ 'lik bir ivmeyle sallayan deprem meydana geldiğinde, genellikle ilgili bütün sistem, yapı ve bileşenlerin görevlerini düzgün bir şekilde yerine getirmesinin garanti edildiği anlamı taşımaktadır. Fakat standart tasarım değeri 0,2 g olan bir tesisin bulunduğu konumda 0,3 g'lik bir deprem meydana gelmesi durumunda, bu işlevlerin yerine getirileceği tasarımsal olarak garanti edilemez. Dolayısıyla; tasarım g-değeri, bir nükleer santralin deprem güvenliği açısından çok önemli bir parametredir.

Akkuyu için planlanan Rus VVER1200 tasarımı için standart tasarım deprem güvenlik değerinin (SSE-Safety Shutdown Earthquake) 0,25 g olduğu bilinmektedir [4]. Rus tarafı

0,25g değerini, dünya piyasasına yeni sunduğu VVER-1200 tasarımının en gelişmiş güvenlik özelliklerinde biri olarak takdim etmektedir. Aslında Rusların deprem bölgelerine nükleer santral yapma deneyimi oldukça sınırlı bulunmaktadır. Hatta Sovyetler Birliği döneminde Rusya dışında inşa edilmiş nükleer santrallerin hemen hemen hepsinin, Sovyetler Birliğinin yıkılmasının ardından, özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa Birliği müfredatına uyum çalışmaları sırasında, ciddi maliyeti olan ve gerçekleştirilmesi çok zor depreme karşı güçlendirmelerden ve tasarım değişikliklerinden geçmesi gerekmiştir.

Diğer yandan dünyada 0.3g'nin üzerindeki PGA değerlerine dayanıklı nükleer santrallerin sadece Japonlar tarafından inşa edilebildiği bilinmektedir.

Akkuyu sahası için gerçekleştirilen bazı sınırlı sayıda çalışmada, Akkuyu sahası için tasarım PGA değerinin 0,37-0,46 g arasında civarında olması tavsiye edilmektedir. Böylece standart tasarımı (SSE) 0,25 g'ye göre hazırlanmış Rus VVER1200 deprem tasarımının, Akkuyu şartlarına göre yeniden yapılması ve güvenlikle ilgili sistem, yapı ve bileşenlerin 0.37-0.46g göre deprem özelliklerinin sağlanması gerekebilecektir. Bu alandaki Rus tecrübesinin oldukça sınırlı olmasının yanı sıra, 0,37-0,46 g değerlerine göre tasarımın santral maliyetini de büyük ölçüde arttıracığı aşikârdır.

Diğer yandan ÇED raporunda SSE (Safety Shutdown Earthquake) ve OBE (Operation Based Earthquake)- kelimeleri de yanlış Türkçeye çevrilmiştir. OBE'nin normalde "İşletmeye Esas Deprem" olarak tercüme edilip, 50 yıllık bir süre zarfında aşılma olasılığı yaklaşık %10 olan g-değeri cinsinden yer ivmesi olarak ifade edilmelidir. OBE sırasında santralin hiçbir şey yokmuş gibi işletmeye devam edebiliyor olması gerekir. SSE'nin ise "Güvenli Kapanma Depremi" olarak tercüme edilip, 50 yıllık süre zarfından aşılma olasılığı ez fazla %2 olan g-değeri cinsinden yer ivmesi olarak ifade edilmesi gerekir. Güncel uygulamalarda SSE için alınan g-değerinin Fukushima kazası sonrası %1 ve hatta %0,5 seviyelere çekilip daha tutucu yaklaşımlara yönelindiği bilinmektedir. Bu açıdan Türk lisanslama otoritesi konumunu net bir şekilde belirlemelidir.

ÇED gibi teknik içeriği yüksek bir denetim raporunda g-değeri cinsinden yer-ivmesi değerlerinin değil de, nerede ise vanılmak için deprem büyüklüğünün kullanılması, böyle bir ciddi hatayı içeren Rapora dayanılarak ÇED Uygundur kararı verilmiş olması, Bilirkişi Heyeti ve Mahkeme tarafından dikkatle incelenmesi gerektiren bir husustur.

0,25 g'lik standart tasarımının 0,37-0,46 g göre nasıl yeniden yapılacağı, depreme dayanıklı santral tasarımının nasıl sağlanacağı yönünde ÇED raporunda yeterince bilgi sunulmamıştır. Dünya üzerinde inşası tamamlandıktan sonra saha PGA değerleri yeterince dikkat alınmadığı gerekçesiyle kapatılmak zorunda kalmış nükleer santraller bulunmaktadır. Akkuyu santrali tasarımının 0,37-0,46 g için nasıl sağlanacağı, güvenlikle ilgili yapı ve bileşenlerin deprem kalifikasyonlarının nasıl yapılacağı konularında ikna edici bilgiler sunulmadığından, projenin çevre üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerinin alınacak önlemler sonucu ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre kabul edilebilir düzeylerde olacağını belirlenebilmesi de mümkün değildir. **Bu yüzden projenin gerçekleşmesinde çevre açısından sakınca görülemeyeceği kanısına kesinlikle varılamaz.** Özellikle Japonya'daki Fukushima kazalarının ardından hali hazırda Fukushima çevresinde yaşanmakta olan dram gözler önünde iken, ÇED Raporunu inceleyen ve uygun bulan mercilerin böyle bir eksikliğe göz yumması anlaşılır gibi değildir. Mevcut ÇED raporunda, yukarıda bahsettiğimiz sebeplerle ve deprem-tasarım değerlendirmeleri eksik olması nedeniyle deprem tasarımının çevre güvenliği açısından değerlendirilmesi mümkün değildir. Böylesine hayati bir konuda eksik olan bir rapora dayanarak verilen ÇED Uygundur kararı iptal edilmelidir.

1.4 AKKUYU'DA KURULACAK TESİSE KARAR VERİLİRKEN YETERLİ BOYUT VE KAPSAMDA ÖN ÇALIŞMA, KARŞILAŞTIRMA, DEĞERLENDİRME VE FİZİBİLİTE ÇALIŞMALARI YAPILMAMIŞTIR. DOLAYISIYLA AKKUYU İÇİN

ÇEVRE AÇISINDAN EN İYİ VE ETKİN ENERJİ ÜRETİM ÇÖZÜMÜNÜN BİLİNÇLİ BİR ŞEKİLDE BELİRLENDİĞİNİ SÖYLEMEK MÜMKÜN DEĞİLDİR.

Akkuyu'ya kurulacak tesiste kullanılacak elektrik üretim yöntemi (kömür, doğalgaz, nükleer, yenilenebilir, vs.), santral teknolojisi, yakıt türü, nükleer seçilmesi durumunda santral modeli (PWR, BWR, vs.), güvenlik sistemleri, vs. konularına yönelik hiçbir çalışma mevcut değildir. Hatta Akkuyu'ya VVER1200 kurulmasına yönelik Türk tarafınca bir fizibilite çalışması bile yapılmamıştır. Türk ile Rus tarafı arasında 2010 yılında imzalanan 15 sayfalık bir anlaşmadan başka doküman mevcut değildir. Bu şartlar altında Akkuyu için ÇED'de açıklanan Rus VVER-1200 tasarımının; en çevre dostu, en ekonomik, en verimli elektrik üretim yöntemi olduğu söylenemez veya Akkuyu için çevreye en duyarlı nükleer santral teknolojisinin veya varyantının seçildiği yönünde hiçbir kanaat getirilemez. Bu da ÇED mantalitesine aykırı bulunduğundan, ÇED-olumlu kararının iptalini gerektirir.

Bu hususu biraz daha derinlemesine irdeleyebilmek açısından, aşağıdaki resimde, 1996 yılında Akkuyu için açılan uluslararası ihalede, nükleer santralin anahtar teslim usulü ile yapılması için 3 farklı firmanın teklif dokümanlarını sundukları koliler gösterilmektedir.

Bir nükleer santralin inşaat, elektrik sistemleri, nükleer ada, güvenlik ve koruma sistemleri, ölçü-kontrol, koruma kabuğu, atık gibi sistemlerini anlatabilmek için ciltlerce koliler dolusu dokümana ihtiyaç duyulmaktadır. Değerlendirmeler aylarca sürmektedir. Soru cevap aşamaları günlerce devam etmektedir. Yukarıda resmi gösterilen kolilerin her birinde, ciltlerce açıklayıcı doküman bulunmakta, her kalın cilt tesisin bir özelliğini (güvenlik, ölçü-kontrol, radyasyondan korunma, elektrik, koruma kabuğu, vs.) detaylı bir şekilde açıklamaktadır.

Hâlbuki Akkuyu santrali için Rus Devleti ile imzalanan anlaşma sadece 15 sayfadır. Türk tarafı, Akkuyu'ya kurulacak santral ile ilgili kurulacak model dışında hiçbir teknik bilgi talep etmemiş, santral ve tasarım incelemesi, güvenlik değerlendirmesi veya bir fizibilite çalışması gerçekleştirilmemiştir. Dolayısıyla, ÇED çalışmalarının bir gereği olarak, Türk tarafının Akkuyu sahasına diğer alternatiflerine kıyasla çevreye etkisi en az olacak, en verimli, en ekonomik tasarımı yapılan teknik/bilimsel çalışmalarla bilinçli bir şekilde belirlediğini söylemek mümkün değildir. Ayrıca diğer nükleer santral teknoloji arasında, yine çevre etkisi en az olan bir tasarımın seçildiğini de söylemek mümkün değildir. Hatta VVER-1200/2006'nın biri St.Petersburg ofisinde yapılan V491, diğeri Moskova ofisinde yapılan V392M şeklinde iki farklı varyantı bulunmaktadır. Bunlardan hangisinin neden tercih edildiğine dair bile açıklamaya rastlanamamıştır. Her iki varyantında işletme halinde bir örneği bulunmadığından, ÇED için karar verirken, bu tür bilgilere başvurmak önem taşımaktadır.

Diğer yandan Rus tarafının yaptığı ÇED başvurusundaki 117 sayfalık dokümanın da bu açılardan çok yetersiz olduğu görülmektedir. ÇED başvurusunda, güvenlik/koruma sistemleri ile detaylı bilgi hemen hemen yok denecek kadar azdır. Acil durum kor soğutma sistemleri,

acil durum su besleme sistemleri, koruma kabuğunun özellikleri, elektrik ve ölçü kontrol sistemleri, tasarımda kullanılan güvenlik sistemleri, tasarıma yeni eklenen core-catcher'ın detaylı tasarım özellikleri gibi konularda ancak tanıtım broşürlerinde kullanılabilecek basit cümleler dışında hemen hemen bilgi bulunamamıştır. ÇED'de verilen bilgilerle, bu sistemlerin işleyişi ve güvenilirliği hakkında yeterli bir kanaat elde etmek mümkün değildir. İşletme halinde bir örneği bulunmayan modellerin bu bilgiler olmadan Çevre Etki Değerlendirmesine tabi tutulması mümkün değildir. Aslında ÇED sürecinde santral bu açılardan gerçek anlamda değerlendirilmeden ÇED-Olumlu kararı alınmıştır. **Dolayısıyla Akkuyu ÇED-Olumlu kararının iptal edilmesi gerekmektedir.**

1.5 3.NESİL NÜKLEER SANTRAL OLARAK LANSE EDİLEN VVER-1200 TASARIMINDA KULLANILAN UÇAK ÇARPMASINA KARŞI TASARIM ÖZELLİKLERİ, BATI TÜRÜ 2.NESİL TASARIMLARDA KULLANILANIN BİLE OLDUKÇA GERİSİNDEDİR.

Çarpma parametresi, birim	Değer
"Lear Jet" tipi:	
- Uçak ağırlığı, kN	57
- Çarpma hızı, m/s	100
- Çarpma alanı, m ²	12
- Temas noktasındaki maksimum (pik) kuvvet değeri, MN	12,0
- Çarpma süresi, s	0,1
- Motor çarpma etkisi ayrı değerlendirilmez	-

ÇED raporunda uçak çarpmasına karşı koruma bölümünde tasarımın 5,7 tonluk 100 m/s hızla çarpan uçağın koruma kabuğuna uygulayacağı yüke göre yapıldığı belirtilmektedir. **Hâlbuki bu Batı'da 2.nesil nükleer santral tasarımlarının bile gerisinde bulunmaktadır.** Örneğin Almanlar 1990'lı yıllarda inşa etmekte oldukları KONVOI ve KONVOI öncesi tasarımlarda 20 ton ve 215 m/s hızla çarpan yüklere karşı tasarım yapmıştır. Sonuçta ÇED raporunda sunulan VVER-1200 tasarımında, uçak çarpması için kullanılan yük nispeten düşük olduğundan savaş uçakları ve ticari uçakların çarpmasına karşı bir koruma garantisi vermemektedir. Bu da Akkuyu çevresindeki Irak, Suriye, Mısır, Filistin gibi ülkelerde hüküm süren siyasi ve askeri istikrarsızlıklar ve terör tehditleri göz önüne alındığında, yeterli tasarım güvencesini sunamamaktadır.

1.6 AKKUYU NES PROJESİNDE TÜRKİYE'NİN NÜKLEER ENERJİ ALTYAPISI GELİŞTİRMEYE YÖNELİK FİNANSMANI GARANTİ ALTINA ALINMIŞ ENTEGRE BİR ALTYAPI GELİŞTİRME PROGRAMI MEVCUT DEĞİLDİR.

Bir nükleer santralin çevre etkileri minimum olacak şekilde güvenle işletilebilmesi, santralin bulunduğu ülkenin nükleer altyapısı ile yakından alakalıdır. Bir ülkede ilk kez yapılacak olan nükleer santral projelerine, salt "bir elektrik santrali projesi" gözüyle bakılmaması gerekmektedir. İlk nükleer santral projeleri, elektrik üretim tesisi inşası projesinden çok daha ayrıntılı, kapsamlı, iyi planlanmış ve tasarlanmış; altyapı geliştirme

projeleri olarak ele alınmalıdır. Bu tür yatırımlar, altyapı geliştirmeye yönelik birçok projeyi içerdiğinden, “Nükleer Enerji Programı” olarak adlandırılır ve çok kapsamlıdır.

Nükleer enerji programlarını başarılı bir şekilde yürütmekte olan ülkelerden elde edilen tecrübeler ışığında; nükleer santral projelerinin etkin bir şekilde planlanabilmesi, lisanslanabilmesi, inşası ve işletilebilmesi için önem taşıyan **19 altyapı alanı** [5] bulunduğu belirlenmiştir. Bu altyapı alanları: 1. Ulusal Konum, 2. Nükleer Güvenlik, 3. Yönetim, 4. Finansman ve Mali Destek, 5. Yasama Altyapısı, 6. Nükleer Silahsızlanma, 7. Düzenleyici Altyapı, 8. Radyasyondan Korunma, 9. Elektrik Şebekesi, 10. İnsan Kaynakları, 11. Paydaşların Katılımı, 12. Saha ve Yardımcı Tesisler, 13. Çevresel Koruma, 14. Acil Durum Planlaması, 15. Emniyet Altyapısı, 16. Nükleer Yakıt Çevrimi, 17. Radyoaktif Atıklar, 18. Endüstriyel Katılım, 19. Satın-Alma, şeklinde sıralanabilir.

Oysa ilk kez nükleer santral inşa etmek isteyen ülkelerde, bu altyapı bileşenlerinden birçoğu bulunmamaktadır. Mevcut olmayan veya yetersiz bulunan altyapı bileşenlerinden ötürü, ilk nükleer santral projeleri “özel sektör” için oldukça riskli projelerdir. Yetersiz altyapı bileşenlerinin projelerde gecikmelere ve maliyet artışlarına neden olması ve daha önceden öngörülemeyen sayısız proje risklerini tetiklemesi ve oluşturması, neredeyse kaçınılmazdır. Dolayısıyla, ilk nükleer santral projeleri, genellikle kamu projesi olarak kamu kuruluşları eliyle gerçekleştirilir ve bu projelerle beraber ülkenin nükleer enerji altyapısı da tesis edilir.

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, nükleer enerjiye ilk kez yönelmekte olan ülkelere, “Kilometre Taşı” yaklaşımı adını verdiği bir yöntemi tavsiye etmektedir. Bu yöntem göre, nükleer enerjinin bir ülkeye girişi sırasında üç fazlı bir altyapı geliştirme çalışmasının yapılması gerekmektedir. Birinci fazda (Faz 1), 19 altyapı bileşeni ile ilgili kıyaslama, mevcut durum değerlendirilmesi ve eksiklik analizi gerçekleştirilmekte, eksiklikler projelendirilmekte ve program bütçesi hükümet onayına sunulmaktadır. İkinci fazda (Faz 2), onaylanmış program bütçesi kullanılarak, birinci fazda saptanan eksikliklerin tamamlanmasına yönelik altyapı projeleri gerçekleştirilmektedir. Nükleer santral inşasına başlanması ise ancak üçüncü fazda (Faz 3) olmaktadır.

Rusya Federasyonu (RF), ülkemizde nükleer enerjiye yönelik sağlıklı bir altyapı olmadığını bildiği halde, Türkiye’deki ilk nükleer santralin inşa edilmesi, santral sahipliği ve işletilmesi işine girişmiş bulunmaktadır. Ticari ve proje risklerinin ciddiye alınmaması ve önemsenmemesi, Akkuyu projesinin, RF için ticari yatırımdan çok stratejik bir önem taşıdığına işaret etmektedir. RF’nin, altyapı eksiklikleri olan bir ülkede, bütün proje risklerini adeta göz ardı ederek, ilk nükleer santral projesine talip olması, Türkiye’deki kamu yönetiminde nükleer çalışmalar ile ilgili temelsiz bir özgüven oluşturmuş ve altyapı ile ilgili çalışmalara yeterince önem verilmemiştir. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı’nın, nükleer enerjiye girmek isteyen ülkeler için tavsiye ettiği Kilometre Taşı yaklaşımında “Faz 1” diye ifade ettiği faaliyetler (altyapı ile ilgili bir kıyaslama, mevcut durum değerlendirmesi ve eksiklik analizi, eksikliklerin projelendirilmesi ve altyapı eksiklik projelerinin tek bir program altında bütünleştirilmesi, program bütçesinin hükümetin onayına sunulması vb. çalışmalar) gerçekleştirilmemiştir. Dolayısıyla, Türkiye’nin nükleer enerji altyapısının geliştirilmesine

yönelik bütünleşmiş bir programı, planı ve bu programa yönelik hükümet onayından geçmiş bir altyapı geliştirme bütçesi bulunmamaktadır. Nükleer enerji alanındaki çalışmaları, “kervan yolda düzülür” gibi bilim ve teknik dışı bir yaklaşım ile yürütülmektedir.

Altyapı ile ilgili mevcut stratejik yetersizlik, hali hazırda NES projelerinde büyük sıkıntıların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır ve altyapı ile ilgili entegre bir program bulunmaması nedeniyle sıkıntılar artarak devam edecektir. Hatta bu sıkıntılar daha santral inşasına başlamadığı bu günlerde bile gündeme gelmeye başlamıştır. Örneğin ÇED’de ‘in 15.sayfasında sunulan Tablo 1.2’deki proje zaman çizelgesine göre, ilk ünitenin 2019 yılında devreye alınması öngörülmektedir. Fakat bugün itibariyle 2023 olarak revize edilen ilk ünite devreye girme tarihinin tutturulması bile mümkün görünmemektedir. Ayrıca bu Türkiye’nin arz planlarını da etkileyecektir.

Tablo 1-2 Proje Faaliyetleri ve Zaman Ölçeği

Faaliyet	Başlangıç	Bitiş
Belge-Toplama	Mart 2011	Ağustos 2012
İnşaat Lisansı ve Diğer Hazırlıklar (Lisanslama hazırlıklarını ve diğer gerekli ruhsat ve izinlerin alınmasını kapsayan süreyi içerir.)	31.03.2011	10.06.2013
1. Ünitenin İnşaatı ve İşletmeye Alınması	31.12.2014	01.01.2019
1. Ünitenin İşletmeye Alınması	02.01.2019	13.05.2019
İşletme	-	2079
İşletmenin Durdurulması	2079 Sonrası	-
2. Ünitenin İnşaatı ve İşletmeye Alınması	31.12.2015	12.05.2020
İşletme	-	2080
İşletmenin Durdurulması	2080 Sonrası	-
3. Ünitenin İnşaatı ve İşletmeye Alınması	31.12.2016	12.05.2021
İşletme	-	2081
İşletmenin Durdurulması	2081 Sonrası	-
4. Ünitenin İnşaatı ve İşletmeye Alınması	31.12.2017	12.05.2022
İşletme	-	2082
İşletmenin Durdurulması	2082 Sonrası	-

Altyapısı bu derece eksik bir ülkede daha santral inşası başlamadan bu kadar büyük gecikmeler olabiliyorsa, santral inşası ve işletmesi sırasında altyapı eksiklikleri nedeniyle oluşabilecek sorunları ve bunların boyutlarını hayal etmek bile zordur. **Bu sorunların bazılarının çevreye olumsuz etkilerinin olması da kaçınılmazdır. Nükleer santrallerin normal işletme sırasında yüksek radyasyon seviyesine sahip tonlarca tehlikeli maddenin yönetilmesini gerektirmesi, bu maddelerin halk ve çevre sağlığı için risk oluşturması, Akkuyu santralının ülkemizde kurulması öngörülen ilk nükleer santral olması ve nükleer santrallerin sağlıklı bir şekilde inşa edilebilmesi ve işletilebilmesi için sağlam bir ülke altyapısına ihtiyaç duyması nedenleriyle, Akkuyu projesinin ÇED değerlendirmesinin salt bir elektrik tesisini değerlendirme şeklinde değil de, ülke altyapısının yeterliliğinin de entegre bir şekilde dikkate alınması gerekmektedir. ÇED değerlendirmesi, altyapı değerlendirmesi ile ilgili bir çalışma içermediğinden, bu şartlar altında Akkuyu için verilen ÇED olumlu kararı iptal edilmelidir.**

1.7 ÇED KAPSAMINDA VVER-1200’ÜN GÜVENLİK VE RİSK ANALİZLERİNDE TASARIMA-ESAS (DESİGN-BASİS) VE TASARIM ÖTESİ (BEYOND-DESİGN-

BASIS) KAZA SENARYOLARI VE KAYNAK TERİMLERİ İLE İLGİLİ YETERLİ BİLGİ YOKTUR. Bu veriler olmadan bir nükleer santralin çevreye olabilecek olası olumsuz etkilerinin değerlendirilebilmesi mümkün değildir!

ÇED raporunda Akkuyu santrali için hazırlanmış herhangi bir güvenlik ve risk değerlendirmesine rastlanmamıştır. Güvenlik ve risk analizlerinde dikkate alınan tasarım-bazlı kaza başlatıcı olaylar, tasarım ötesi kaza başlatıcı olaylar, bunların olası sonuçları, bunlar sonucunda ortaya çıkan kaynak terimleri, kurulacak santralda bu tür kazalara karşı bulunması gereken özellikler ve santral gerekleri hakkında daha detaylı bilgi sunulmadan, bir nükleer santralin çevre etkilerini değerlendirmek mümkün değildir.

Dolayısıyla ÇED raporunda, güvenlik analizlerinde dikkate alınmış tasarıma-esas kazalar (DBA-Design Based Accidents), tasarım-ötesi kazalar (BDBA-Beyond Design Based Accidents) listelenmeli, bunlarla ilgili Olasılıksal Güvenlik Analizleri (PSA-Probability Safety Analysis) sonuçlarına değinilmeli ve analizler sonucunda her kaza türü ile ilgili hesaplanmış kaynak terimleri tablolar halinde ilave edilmelidir. Bunlar olmadan gerçekleştirildiği iddia edilen çevre değerlemelerinin bir anlamı bulunmamaktadır.

Dava konusu Akkuyu ÇED raporunda, nükleer santrallerin kaza riski yeterli bir içerikte değerlendirilmediği gibi, bir kaza durumunda, hangi kuruluşların hangi etkinliklerden sorumlu olduğu, kimlerin nelerden sorumlu, ne kadar sorumlu olduğu ve bu alanda faaliyet gösterecek kuruluşlar arasındaki yatay ve düşey ilişkiler irdelenmemiş; bir kaza olduğunda, hangi kuruluşun, kazaya müdahale, olası bir sızıntıyı önleme, kaza bölgesini ve riskli alanları boşaltma, zararların minimize edilmesi, insanların ve çevrenin korunması için yapılması gereken çalışmalar vb. hayati önemdeki konular, tüm toplumu etkileyecek sonuçları olan bir nükleer santral projesi olan Akkuyu NES Projesi ÇED raporunda gereken ölçekte ele alınmamıştır. Yaşanan nükleer santral kazası tüm komşu ülkelerde ve ülkemizde insan sağlığında yıkıcı etkileri hissedilen TMI2, Çernobil, Fukushima NES kazalarının ÇED raporunda ele alınmamış olması da manidardır. Bu kazalardan alınan derslerin Akkuyu tasarımında nasıl kullanıldığına ilişkin bilgilerin ÇED raporunda net bir şekilde yer alması gerekmektedir.

Kaza sigortasının yapılmasında yatırımcı şirketin sorumlulukları, sigortanın kapsamı ve işleyişi konuları da, Raporda yeterince ele alınmamıştır.

Ayrıca, sayfa 26, 3. paragrafta öne sürülen "Nükleer santrallerin güvenli olduğu değerlendirilmesi" soyuttur. Santral güvenliği, tasarım, teknoloji, insan faktörü, işletme, yönetim ve çevre koşullarına bağlıdır ve bu bileşenlerin her hangi birindeki eksiklik, ciddi olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Bu tür hayati bilgileri bile içermeyen bir çalışmaya dayanılarak verilmiş olan, ÇED olumlu kararı iptal edilmelidir.

1.8.ULUSLARARASI ATOM ENERJİ KURUMUNUN BELİRTTİĞİ EKSİKLİKLER

1.6.2015 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde yer alana Tolga Tanış imzalı Washington mahreçli haberde

(<http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-nin-nukleer-enerji-karnesi-dokuluyor-291580149>) Akkuyu nükleer santraline ilişkin [Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı](http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-nin-nukleer-enerji-karnesi-dokuluyor-291580149)'nın (IAEA)

hazırladığı ve 20.2.2014 tarihinde Türkiye'ye verilen INIR-"Entegre Nükleer Altyapı Gözden Geçirme" (INIR) misyon raporunda belirtilen eksikliklerin giderilmediği öne sürülmekteydi.

Tarafımızca talep edilmesine rağmen gönderilmeyen söz konusu Raporda belirtilen ve aşağıda listelenen tavsiye ve önerilerin ÇED sürecinde ele alınıp alınmadığı ve yeterince incelenip-incelenmediğinin Mahkemeniz ve Bilirkişi Heyetinden talep etmekteyiz.

BASINA YANSIYAN IAEA'NIN TAVSİYELERİ

1) Türkiye Hükümeti, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı ve Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) arasında nükleer politika geliştirmedeki görev ve sorumlulukları netleştirmeli.

2) Türkiye Hükümeti, ulusal nükleer programın daha da ilerletilmesinde bir yol haritası olabilecek ulusal politika ve strateji taslağını tamamlamalı. Bu çalışma, temel ilkeleri tanımlamalı, görev ve sorumlulukları netliğe kavuşturmalı. Bu çalışma diğer konular arasında, harcanmış yakıt ve atıklar ile tesisin işletmeden çıkarılması meselelerini de ele alacaktır.

3) Akkuyu proje şirketi (Akkuyu Nükleer A.Ş.), işletmecinin güvenlik (safety) konusundaki birinci sorumluluğunu, Rosenergoatom'daki (Rus Devleti'nin nükleer santral işletme şirketi) uzmanlığının kullanılmasından sağlayacağı menfaati ve Türk düzenleme çerçevesiyle uluslararası standartları dikkate alarak hazırlık, inşaat ve işletme sırasında işletmeci sorumluluğunu yerine getirmek için organizasyon yapısını tamamlamalı.

4) Akkuyu proje şirketi, lisans belgeleri ve düzenleme gözden geçirmelerinde ortaya çıkan konuların çözümünü halletmede değerlendirme ve sorumluluk alma kapasitesine sahip olduğunu **garanti** etmeli.

5) Akkuyu proje şirketi, tesisi devreye sokmak için hazırlıklı olma ve tesisin işletmesini yürütme ihtiyacını hesaba katarak işletme fonksiyonlarını güçlendirmek için planlarını tamamlamalı. Buna ilave olarak TAEK, Akkuyu proje şirketi ile istişarenin ardından Akkuyu nükleer santrali işletme organizasyonu için ana ilkeler ve gereklilikleri tanımlamalı. Özellikle de işletme faaliyetlerinin diğer kuruluşlara devredilmesi ve belirli kadroya lisans verilmesiyle ilgili.

6) Türkiye Hükümeti, Ulusal Radyoaktif Atık ve İşletmeden Çıkarma Hesaplarında kapsamı ve idari ayarlamaları netleştirmek için düzenlemelerin geliştirilmesini tamamlamalı.

7) Türkiye, kapsamlı nükleer yasasını mümkün olduğunca erken biçimde çıkarmalı ve yasada şu ihtiyaçlar dahil olacak biçimde bir **dizi** önemli konunun yeterli derecede ele alınmasını sağlamalı:

- Teşvik sorumluluğu olmayan ve karar almasını gereksiz yere etkileyecek sorumlulukları ya da menfaati olan kurumlardan bağımsız bir düzenleme organının kurulması.
- Düzenleme organının fonksiyonlarının ve yetkili kişilerin sorumluluklarının tanımlanması.
- Nükleer güvenlik (safety), emniyet (security) ve güvence denetimini (safeguards) kapsamı.

8) Türkiye, nükleer hasar için sivil sorumluluk yasasını çıkarmalı.

9) Türkiye Hükümeti, lisans süreci dönemi dahil, düzenleyici fonksiyonların bağımsızlığını garanti altına almalı.

10) TAEK, bir nükleer güç programı için gerekli düzenlemeleri tamamlamalı.

11) Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı, gerekli faaliyetleri, görev ve sorumlulukları tanımlamak için Ulusal İnsan Kaynakları Geliştirme Planı'nı tamamlamalı.

12) Akkuyu proje şirketi, işe alma ve eğitimde uygun bir planlamayı, işletme organizasyonu için düzenleyici gereklilikleri konusundaki nihai karar bağımsızlığını garanti altına almalı.

13) TAEK, kadrosunun işe alımı ve lisanslama, Akkuyu nükleer güç santralının denetimi için bir teknik destek kuruluşuyla anlaşma konusundaki faaliyetlerini hızlandırmalı. Ayrıca TAEK, SAT'e (Eğitime Sistematik Yaklaşım) dayanarak yeni kadrosu için daha fazla işe özel eğitim planları geliştirmeli.

14) Türkiye Hükümeti, görev ve sorumlulukların net tanımıyla, paydaş dahil ve halkı bilgilendirmede ulusal bir strateji oluşturmalı.

15) Türkiye Hükümeti, kendi iletişim faaliyetlerini uygulayabilmeleri için projenin teşviğinde görevlendirilen kamu kuruluşları ya da düzenleyici fonksiyonların finansal ve uzmanlık açısından uygun biçimde kaynağa kavuşturulduklarından emin olmalı.

16) Akkuyu proje şirketi, uygulamalı yer incelemelerine dayanan yer parametreleri raporunu tamamlamalı ve gözden geçirme, onay için TAEK'e sunmalı.

17) Hükümetin koordine edici organı olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Akkuyu proje şirketi, Çevre Etki Değerlendirmesi (ÇED) sürecini zamanında bitirmek için gerekli faaliyetleri tamamlamalı.

18) Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, nükleer tesisler için Çevre Etki Değerlendirmesi raporunun standart formatını oluşturmalı.

19) Türkiye Hükümeti, nükleer güç santralleri için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görev ve sorumluluklarını, TAEK'le koordinasyonu net biçimde tanımlamalı.

20) Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı, harcanmış yakıt ya da yüksek dereceli atıkların yönetimi konusundaki uzun dönemli teknik sorumluluğun netleştirilmesi dahil, nükleer yakıt döngüsünün ön ve arka ucu için ulusal bir politika ve strateji oluşturma çalışmasını tamamlamalı.

21) Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı, her türlü nükleer atık ve ulusal atık yönetimi organizasyonunun sorumluluklarını belirlemek için ulusal bir politika oluşturma çalışmasını tamamlamalı.

22) Türkiye Hükümeti, radyoaktif atık yönetiminde gerekli faaliyet ve tesisler için uzun dönemli bir plan geliştirmeli.

23) Yerel sanayi katılımının kapsamı ve dahil olma seviyesi konusunda Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı ve Akkuyu proje şirketi arasında bir anlaşmaya varma faaliyetleri yoğunlaştırılmalı.

24) Türkiye Hükümeti, nükleer güç programlarının uluslararası pazarlarda ve bazen sadece tek bir tedarik kaynağına taşınmasını gerektirdiğini kabul ederek, zamanlı biçimde mal ve hizmet alımı için kamu kuruluşlarına imkân vermeli.

ÖNERİLERİ,

- 1) Türkiye Hükümeti, nükleer güç santrali projelerini desteklemek için uygun altyapının takvime uygun biçimde oluşmasını sağlamada Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı'nın rolünü güçlendirmeye devam etmeli.
- 2) Akkuyu proje şirketi, TAEK'le iletişim yönetimi prosedürlerini tamamlayıp mutabık kalmalı ve TAEK'i yönetim sistemine dahil etmeli.
- 3) Nükleer Enerji Proje Uygulama Dairesi Başkanlığı, tüm destek altyapı çalışmasının tatmin edici bir biçimde ilerlediği konusunda üst düzey bir teminat vermek için program yönetimi araçlarının geliştirilmesini düşünmeli.
- 4) TAEK, Entegre Yönetim Sistemi'nin geliştirilmesi ve yönetmeliklerinin revizyonu için halihazırda tanımlandığı gibi planları geliştirip uygulamada uygun kaynaklara sahip olduğundan emin olmalı.
- 5) Akkuyu proje şirketi, mümkün olan en kısa zamanda kuvvetli bir güvenlik ve emniyet kültürü geliştirmek için bir iş programı başlatmalı.
- 6) Akkuyu proje şirketi, projenin uygulanabileceğini teyit etmek için finansal modelini tamamlamalı.
- 7) Akkuyu proje şirketi, risklerin nasıl yönetildiğine ilişkin ortak bir görüş olduğundan emin olunması için bir finansal risk yönetimi planı hazırlamalı. Elektrik ücreti artış mekanizmasının nasıl çalıştığına ilişkin anlaşmanın tamamlanması, bu açıdan önemli bir adım.
- 8) Türkiye, ilgili uluslararası yasa araçlarının çoğuna taraf olsa da, "Harcanmış Yakıt Yönetimi Güvenliği ve Radyoaktif Atık Yönetimi Güvenliği Birleşik Sözleşmesi", "Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Sözleşmesi'nde Değişiklik" ve "Nükleer Enerji Sahasında Üçüncü Şahıslara Karşı Sorumluluğa ilişkin Paris Sözleşmesi'nin 2004 Protokolü"ne sadık kalıp uygulamaya devam etmeli.
- 9) Türkiye, gerekli oldukça nükleer güç programı için diğer ilgili yasalarını gözden geçirip değiştirmeye devam etmeli.
- 10) Akkuyu proje şirketi, Nükleer Maddeler Hesap ve Kontrol Yönetmeliği'nin gerekliliklerini ve Türkiye'nin Kapsamlı Güvence Denetimi Anlaşması ve Ek Protokol'den doğan yükümlülüklerini karşılamak için tesis seviyesindeki prosedürlerin gelişimini başlatmalı.
- 11) TAEK, düzenleyici görevinde kamu güvenini artırmak için fonksiyonları ve yapısında önümüzdeki dönem yapacağı değişikliklerin iletişimini nasıl gerçekleştireceğini düşünmeli.
- 12) TAEK, nükleer emniyet konusunu ele almada nükleer tesislerin tanımı için kurallarını değiştirmeyi düşünmeli.

13) Türkiye Hükümeti, nükleer güç santrallerinin radyolojik etkileri konusunda ilgili TAEK'ten çıkacak değerlendirmenin, ÇED onay sürecinde bağlayıcı görüş olarak kabul edildiğinden emin olunmasını düşünmeli.

14) Düşük ve orta dereceli atıkların yönetiminde optimizasyonun mümkün kılınmasını sağlamak için, kurulduğunda, ulusal atık yönetimi organizasyonu, düşük ve orta dereceli atıkların tesislerinde tasarım ve güvenlik konularını düşünmeli.

15) Türkiye Hükümeti, işletmeden çıkarma konusunu ele alan ulusal stratejiyi tamamlamalı.

Yukarıda haberde yer alan, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı uzmanlarının Türk tarafına bildirdiği önerilerin, 18 ve 19 nolu maddeleri ÇED süreci ile alakalı bulunmaktadır. 18 nolu maddede Çevre ve Şehircilik Bakanlığında nükleer tesisler için Çevre Etki Değerlendirmesi raporunun standart formatını oluşturması, 19. Madde de ise Türkiye Hükümetinin, nükleer güç santralleri için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görev ve sorumluluklarını, TAEK'le koordinasyonu net biçimde tanımlaması istenmektedir. Normalde bu maddelerde görülen eksikliklerin giderilmesi ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajanasından yeni bir INIR misyonu istenmesi gerekirdi.

Örneğin; aşağıda linki verilen,Polonya'nın nükleer çalışmaları ile ilgili çıkan haberde, Polonya'nın nükleer enerji altyapısını değerlendirmek için 2013'de aldığı INIR misyonunun yaptığı tavsiyeleri 2013-2016 yılları arasında başarıyla gerçekleştirdiği ifade edilmektedir (<https://www.iaea.org/newscenter/news/poland-progresses-in-developing-infrastructure-for-its-nuclear-power-programme-iaea-review-concludes>)

Oysa, Türkiye'de ilk INIR misyonunda gerçekleştirilen tavsiyeler gizlenmiş, bu tavsiyelere yönelik bir çalışma yapılmamış, yeni bir INIR misyonu da talep edilmemiştir. Dolayısıyla, böyle bir sağlıksız ortamda gerçekleştirilmiş ÇED çalışmasının iptal edilmesi gerekir.

1.9.ATIK SORUNU

Dünya ölçeğinde çözümlenmeyen NES'lerin atık sorunu, Akkuyu NES için de geçerlidir. Fukushima'da havuzlarda bekletilen atıkların da sorun yarattığı bilinmektedir. Atıkların yeraltı sularına karışmaması, çevre ve insana zarar vermemesi ve güvenliğinin sağlanması gibi tüm toplumu etkileyebilecek boyutlardaki önemli konular, ÇED Raporunda gereken ölçüde incelenmemiştir.

Akkuyu Nükleer Santrali'nden çıkacak "Kullanılmış Yakıt ve radyoaktif Atıkları ile Nükleer santrallerin İşletmeden Çıkarılmasına Yönelik" ÇED raporunda yer alan hususlar işletmeci firma ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından birlikte belirlenmiş, Radyoaktif atıklar ile kullanılmış yakıtların yönetimi, Türkiye'nin henüz taraf olmadığı bir sözleşmeye atıfta bulunarak ETKB tarafından dikte edilmiştir. Ayrıca atıkların korunması ve nakliyesine ilişkin risklerle ilgili hiçbir açıklama raporda yer almamakta, kullanılmamış yakıtların boğazlardan transferi sırasında oluşacak radyoaktiviteye dair parametreler belirtilse de, kullanılmış atık çubuklarını taşıyan gemilerin bekletilmesi gibi durumlarda Boğazlar'dan geçiş sırasında oluşabilecek risk faktörleri ve bu risklerin nasıl ortadan kaldırılacağına ilişkin bilgi yer almamaktadır. ÇED raporu o kadar baştan savma hazırlanmıştır ki; raporda yer alması gereken "Olumsuz Etkilerin Engellenmesine ve Hafifletilmesine, Doğal Çevrenin

Restore Edilmesine ve İyileştirilmesine Yönelik Alınacak Önlemler” kısmı “NGS kaynaklı radyasyon harici çevresel etkilerin azaltılmasını sağlamak için (tasarım çözümleri ile sağlananların yanı sıra) ek tedbirlere ihtiyaç bulunmamaktadır. NGS kaynaklı radyasyonun çevresel etkilerinin azaltılması için ek tedbirlerin alınmasına gerek yoktur. (Bölüm IV.2.11-2.23 - Sayfa 231)” ifadeleri ile geçiştirilmiştir.

Raporun 29. sayfa 8.paragrafta "Atık miktarının hacim olarak az (küçük) olması bir avantaj gibi sunulmakta, 30. sayfa 1.paragrafta da, Fransa’da 4 kişilik bir ailenin bütün yaşam süreleri boyunca üreteceği radyoaktif atığın bir golf topu büyüklüğünde olacağı ifade edilmektedir. Santrallarda önemli olan atık miktarının az veya küçük olması değil insan sağlığı ve çevre için ne büyüklükte tehlike teşkil ettiği. Nükleer atıkların radyasyon yaydığı ve büyük tehlike teşkil ettiği ve bu sorunun henüz daha çözülememiş olduğu yadsınamaz bir gerçekken konuyu önemsizleştirmeye çalışan bir yaklaşım bilimsel değildir ve kabul edilemez.

1.10 NÜKLEER ENERJİNİN AVANTAJI GİBİ SUNULAN ANCAK GERÇEĞİ YANSITMAYAN İDDİALAR

Raporun 30. sayfasında Tablo VII'de nükleer enerjinin avantajları olarak sayılan hususlardan:

- 1 Düşük maliyetli baz yük üretimi gerçek değildir. Akkuyu NGS Birim kws satış fiyatı TETAŞ 2013 ortalama elektrik alış fiyatından %25 oranında daha yüksektir.
- 2 Kullanılmış yakıtların tekrardan işlenebilir olması hususu doğru değildir çünkü Rusya ile yapılan ve yasalaşan anlaşmada bu husus yasaklanmıştır.
- 3 Enerji üretiminde sıfır seragazı salınımı doğru değildir. Az da olsa sera gazı salınımı vardır ve en önemlisi bir nükleer elektrik santralı yapımı sırasında meydana gelen sera gazı salınımı aynı büyüklükteki başka kaynak santrala göre bir kaç kat fazladır.
- 4 Sosyal faydalar hususu abartılmaktadır. Bir nükleer santral yapımında çalışan sayısı aynı büyüklükteki bir kömür santralından daha fazla değildir, eğer yatırım/iş oranlamasına bakılırsa NGS yatırım başına gereken iş bazında öteki santrallardan daha fazla fayda sağlamaz. NGS için yapılan eğitim herhangi bir santral işletmesi için yapılan eğitimden farklı değildir. Bir NGS’de 300-500 kişi arasında çalışana ihtiyaç vardır. Aynı güçteki bir kömür santralında daha fazla kişi çalışır. Akkuyu NGS’nin hiç bir sosyo ekonomik katkı sağlayacağı kanıtlanmış değildir. Radyasyon riski olan, üreteceği elektriği pahalıya satan, bir turizm alanının yok eden bir yatırımın sosyo ekonomik faydasından söz edilemez.

1.11 ÇED KAPSAMI DIŞINA ÇIKARILMAYA ÇALIŞILAN İŞLER

Hazırlanan ÇED Raporu 3740 sayfa olup, içeriği bol bol tekrarlar ve gereksiz ansiklopedik bilgilerle, gereksiz yere genişletilmiş, incelenip, değerlendirilmesi zor hale getirilmiştir. Raporun en can alıcı kısımları da (Örneğin; Art Alan Doz Yükü Değerlendirme Metodolojisi gibi) raporun ekinde CD olarak yer almaktadır ve halkın görüş ve önerilerinden kaçırılmıştır.

Nihai ÇED Raporunda atıkların akıbetinin ne olacağı, nasıl bertaraf edileceği, nasıl kontrol altına alınacağı hususlarına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Nükleer santralden kaynaklı

atıkların kontrolü, yönetimi, depolanması, bertarafı gibi işlemler ÇED süreci dışında bırakılmıştır.

Proje kapsamında, Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'nün 30.10.2012 tarih ve 16564 sayılı yazısı ile 21 Mayıs 2012 tarihli Kapsam ve Özel Formatında yer alan Akkuyu NGS'ye bağlantıyı sağlayacak Enerji İletim Hatları ve Trafo merkezlerinin çevresel etki değerlendirme süreçleri, dava konusu ÇED sürecinin dışında bırakılmıştır.

Ayrıca, Akkuyu NGS Entegre projesi kapsamında, proje sahasında taş ocakları kurulmuş, ama anılan taş ocakları dava konusu edilen ÇED süreci kapsamı dışında bırakılmıştır.

NGS projesi kapsamında yer alan faaliyetlerden Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı ve Yaşam Merkezi faaliyetlerinin her biri ÇED Yönetmeliğinde yer almaktadır. Bununla birlikte proje kapsamında; 32.000 m²'lik beton üretim alanında her birinin kapasitesi 60 m³/saat olan, toplam 180 m³/saat kapasiteli beton santrali yapılacak olup, beton santralleri de ÇED Yönetmeliği Ekindeki listelerde (19- Hazır beton tesisleri, çimento veya diğer bağlayıcı maddeler kullanılarak şekillendirilmiş malzeme üreten tesisler, ön gerilimli beton elemanı, gaz beton, betopan ve benzeri üretim yapan tesisler (Üretim kapasitesi 100 m³/saat ve üzeri) olarak yer almakta olup, beton santralleri için ÇED Yönetmeliğine göre ayrı bir dosya hazırlanması veya NGS'nin diğer bileşenleri gibi ÇED raporunda entegre tesis olarak yer alması gerekmektedir," Rapor içerisinde "Projenin ÇED Yönetmeliği Kapsamındaki Yeri" adlı bölümde yer almalıdır. Beton santraline ait hesaplamalar ve modellemelerin ÇED raporunda yer alması zorunlu olmasına rağmen, raporda "Beton santrallerinde üretimden kaynaklanan toz emisyonu filtreler ve toz indirgeme sistemleri sayesinde en aza indirilecektir." diye bir ifade ile geçiştirilmiştir. Bu ÇED Yönetmeliğine aykırı bir durumdur ve eğer halihazırda Beton santralleri kurulmuş ve işletmede ise proje bedelinin %2 si ile cezalandırılması gerekmektedir.

Diğer taraftan, NGS parça parça yapılıp, parça parça işletmeye alınacaktır. Ünite 1 İşletime Alındığında Ünite 2 ve Ünite 3 de inşaat faaliyetleri sürecektir. ÇED raporunda inşaat faaliyetleri sırasında patlatma yapılacağından bahsedilmektedir. Bir yanda işletme faaliyetleri yapılırken daha açık bir ifadeyle radyoaktif işlemler sürerken, diğer yanda patlatma yapılması kesinlikle güvenilir olmayacaktır. ÇED raporunda bu hususun açıklanması, işletmeye geçildikten sonra yapılacak inşaa faaliyetlerinde patlatma yapılmaması gerekmektedir.

Nükleer santralle birlikte ele alınması gereken bağlantılı yapıların aynı ÇED Raporu içinde ele alınması gerekirken bunlara yer verilmemiş olması raporu bilimsellikten uzaklaştırmıştır. Bu nedenle, bilirkişilerin raporda yer almayan ancak santralle doğrudan ilişkisi bulunan ünite ve tesislerin de değerlendirmesini yapma zorunluluğu bulunmaktadır.

1.12 DENİZ SUYU VE SU KAYNAKLARINA ETKİLER

Nükleer santralde soğutma suyu olarak saatte 1.080.000 m³ deniz suyu kullanılacaktır. Yaklaşık 4 C° ısınma beklenmekte bu su ısındıktan sonra tekrar denize boşaltılacak ve su ekosisteminde geriye dönüşü mümkün olmayan değişiklikler olacaktır. Akdeniz'de yaşayan iki kaplumbağa türü caretta caretta ve chelonia mydas yumurtalarını bu bölgede bırakmaktadır. NGS ile birlikte Göksu Delta'sında yaşayan bitki ve havyan varlığı (özellikle su kuşları) tehlikeye girecektir. Proje Sahası ve yakın çevresi tamamıyla Önemli Doğa Alanı olarak belirlenmiş saha içindedir.

ÇED Raporunda gerek endüstriyel amaçlı gerekse de içme ve kullanma amaçlı gerekli olacak suyun denizden temin edileceği belirtilmektedir. Deniz suyu yanında yakın alanlardaki köylerin de kullandığı yer altı su kaynakları da potansiyel kaynaklar arasında sayılmıştır.

Ayrıca tesisin yapım ve işletim sürecinde bölgedeki kuyularla yeraltı su tablasından içme ve kullanma suyu ve sulama suyu elde eden yerleşim yerlerinin sularına etkisi irdelenmelidir. Bu yerleşim alanlarının yer altı su tablasından sulama ve içme suyu elde etmeleri nedeniyle genel olarak tesiste yürütülecek faaliyetin ve özellikle tesiste kullanılacak deniz suyunun sıcaklığının değişiminin ve radyoaktif kirlenme riskinin yer altı su tablalarına etkisinin ayrıntılı olarak değerlendirilmesi gerekir. Ayrıca tesis çevresinde yer alan su havzası Mersin il merkezi ile Tarsus ilçesine su sağlayan baraj ve su kaynaklarını barındırmaktadır. Raporda bu yerleşim alanlarının su kaynaklarının kirlenme riskine ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır.

Rapordaki Sediment örnekleri denizde altı noktadan ve Babadıl Deresinde bir noktadan olmak üzere toplam yedi istasyondan, 2008 yılının Mayıs ve Ekim aylarında toplanmıştır. Günden güne kirlenen yer üstü kaynakları ile günden güne azalan yer altı kaynaklarına ilişkin değerlendirmenin 8 yıl önceki verilere göre yapılması bilimsellikten uzaktır. Tüm yer altı suyu kalitesine yönelik analizler ÇED raporunu hazırlayan firma tarafından “özel talep üzerine” kendi kendine yapılmıştır. Bu bile başlı başına bu verilerin, bağımsız uluslararası akrediteye sahip kurumlarca tekrarlanmasını gerektirmektedir.

1.13 SÖKÜM KONUSU

Raporda ömrünü dolduran reaktörlerin çok masraflı olan sökümünün, kim tarafından, hangi kaynakla, hangi zamanlamada, hangi kurallara göre, kimin denetiminde yapılacağına ilişkin yeterli bilgi de bulunmamaktadır.

1.14. SANTRAL SAHASINDA '1. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI'

Akkuyu NGS Proje Sahası içinde ve çevresinde yapılan birçok araştırmaya göre yerel halk arasında 'Kargılı Kilisesi' olarak da bilinen kilise kalıntıları belirlenmiş ve '1. Derece Arkeolojik Sit Alanı' olarak belirlenmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ÇED raporuna verdiği görüşte ise; “NGS için 2863 sayılı kanun kapsamında müdürlüğümüzce yapılacak bir işlem bulunmamaktadır.” olarak görüş vermiştir, bu görüş herhangi bir izin veya olumlu görüş değildir. Mevzuata göre 1.Derece Arkeolojik Sit Alanında herhangi bir faaliyet yapılması mümkün değildir.

1.15. MANİPULATİF BİRİM KULLANIMI

ÇED raporunda radyoaktivitenin insan sağlığı üzerinde etkilerinin ölçümü için sektörde yaygın olarak kullanılan bekerel yerine 3.7×10^4 üzeri 10 bekerele eşit kuri kullanılması da, bir özensizlikten öte, belirli rakamları küçük ve önemsiz göstermeye yönelik bilinçli bir manipülasyon olarak değerlendirilebilir. Bu tür bir yaklaşım, ÇED raporunun güvenilirliğinin de sorgulanması gereğine işaret etmektedir

KAYNAKLAR:

1. ABD, Nükleer Lisanslama Komisyonu (NRC) Yönetmelikleri; <http://www.nrc.gov/reactors/focd.html>
2. Finlandiya'da Nükleer Enerji, World Nuclear Organizastion; <http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/finland.aspx>

3. Rusya'nın enerji sektöründe yabancı sahipliğine getirdiği sınır ile ilgili New York Times Haberi, http://www.nytimes.com/2007/02/01/business/worldbusiness/01invest.html?_r=1
4. ROSATOM VVER-1200 tanıtım broşürleri, www.rosatom.ru/upload/iblock/0be/0be1220af25741375138ecd1afb18743.pdf
5. "Milestones in the Development of a National Infrastructure for Nuclear Power" (IAEA Nuclear Energy Series NG-G-3.1), VIENNA, 2007. (http://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/Pub1305_web.pdf).

2.AKKUYU NES PROJESİNE NEDEN İHTİYAÇ OLMADIĞINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

2.1. AKKUYU NES PROJESİNDE TOPLUM YARARI DİKKATE ALINMAMAKTADIR

Toplum yararı, ülkede yaşayan tüm insanların ortak çıkarlarını ifade eder. Akkuyu NES projesi, tüm toplumu etkileyebilecek değişkenler içermektedir. Bu nedenle ÇED Raporu, projenin toplumsal etkilerini de irdelemek zorundadır.

Toplum yararının gözetilebilmesi için, kamu yatırım projelerinin yanı sıra, kamunun lisansı/izni/desteğini talep eden tüm -en azından belirlenecek eşik değerlerin üstündeki-Akkuyu NES gibi özel sektör enerji projelerinde de, ekonomik, sosyal, bölgesel analizler yapılmalı, topluma yararlı olacağı kanıtlanmayan projelerin gerçekleştirilmesine izin/lisans/destek verilmemelidir.

Toplum yararını belirlemede kullanılabilir analiz teknikleri:

- Çevresel analiz (ÇED)
- Ekonomik Analiz (ENBD, Katma değer etkisi, ...)
- Maliyet Etkinlik Analizi
- Sosyal Analiz
- Sosyo-kültürel Analiz
- Bölgesel Analiz
- Düzenleyici Etki Analizi
- Bu analiz teknikleri, çeşitli amaçlarla **pek çok ülkede kullanılmaktadır.**

Akkuyu ÇED raporu, bu tematiği içermediği gibi, hazırlanışındaki mantık ve kurgu da, bu çağdaş söyleme aşına değildir.

Çağdaş toplumlarda, ilgili kurumların lisans/ruhsat/izin verme vb. mevzuatlarında, toplumsal fayda maliyet analizlerinin yapılması da bulunmak zorundadır. Pek çok ülkede uygulanan kamu kaynaklarının tahsis edileceği projelerin ve yasal düzenlemelere dair kararların, fayda maliyet analizine ya da etkinlik analizine dayandırılması, ülkemizde de uygulanması gerekmektedir.

Bugün, kamu, bu izin, ruhsat ve lisansları özel sermayeli kuruluşlara verirken, yalnızca ülkenin enerji ihtiyacının karşılanmasını dikkate almaktadır. Yalnızca bu ölçüt, kabul edilemez. İlgili kurumlar, bu tür ayrıcalıkları birilerine verirken, toplum yararını da gözetmelidir. Bugüne kadar gelen uygulamalarda, Bakanlık tarafından yeterli verilmiş kurum/kuruluşlara hazırlatılan ÇED Rapor ve Projelerinin, büyük çoğunluğu yalnızca yatırımcının hak ve çıkarlarını koruyan bir içerikte hazırlanmış olarak, Bakanlığın ya da Çevre İl Müdürlüğünün değerlendirmesi ve görüşüne konu edilmektedir. Bakanlığın yetkilendirdiği kurum ve kuruluşlar, yatırımın olası etkilerini öncelikle sorgulayan ve bu olası risklerin kabul edilebilir limitlerde olup olmadığını ya da nasıl giderilebileceğini belirleyecek yeterlilikte bir rapor hazırlamamaktadır.

Mevcut uygulamada, ÇED süreci olsun ya da olmasın, yatırımın sadece çevresel etkileri, üstün körü bir şekilde incelenmektedir. Her ne kadar “halktan gelen görüşlerin” dikkate alınacağı belirtilmiş olsa da, “halkın proje hakkında değerlendirmeleri ve projenin toplumsal etkilerin değerlendirileceği” bir çalışma öngörülmemiş ve yapılmamıştır. Bu durumda da, halkı ÇED süreci konusunda görüş vermeye, aktif bir katılımcı olmaya yöneltecek süreç ve mekanizmalar eksik kalmıştır. Yatırımın toplumsal etkileri gereken ölçekte ve kapsamda

irdelenmemiş ve dikkate alınmamış, Akkuyu NES gibi büyük bir projenin, en önemli paydaşı olan yöre halkı üzerinde; neden olacağı olumlu ya da olumsuz etkiler gereken ölçü ve ölçekte değerlendirilmemiştir. Çevresel Etki Değerlendirmesi ile birlikte, Toplumsal Etkilerin de değerlendirilebilmesi ve halkın olumlu ya da olumsuz etkilerden haberdar olarak, yatırım öncesi sürece ve yatırımın izlenmesi/denetlenmesi çalışmalarına dahil edilmesi gerekmektedir.

İptalini istediğimiz kararın dayandığı ÇED Raporu, projeden yaşamları çok ciddi olarak etkilenecek olan bölge halkının görüşlerini almaya ve çözümlenmeye yönelik bir çalışma yapmadığı gibi, halkın tepkisi nedeniyle yapılamayan Halk Katılım/Bilgilendirme Toplantısını, yapılmış gibi gösterme gayretkeşliğine girmektedir.

ÇED raporunda yer almayan, nükleer santraller konusunda yapılmış ve aşağıda kısaca özetlenen olan çeşitli anketler, halkın nükleer santrallara ait algısını ortaya koymaktadır.

1. Türkiye'nin %64'ü nükleere hayır diyor

[\(http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/turkiyenin-yuzde-64u-nukleere-hayir-diyor-290411/\)](http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/turkiyenin-yuzde-64u-nukleere-hayir-diyor-290411/)

Haber - 29 Nisan, 2011

Greenpeace'in A&G araştırma şirketine yaptırdığı kamuoyu araştırması sonuçları, Türkiye'nin nükleer istemediğini somut bir şekilde ortaya koyuyor.

Greenpeace'in Türkiye çapında yaptırdığı geniş kapsamlı kamuoyu araştırması, nükleer enerji santralleri konusunda bugün bir referanduma gidilmesi durumunda halkın %64'ünün nükleer santral kurulmasına 'Hayır' diyeceğini ortaya koyuyor.

Araştırmanın sonuçlarına göre, halkın %86,4'ü nükleer santrale yakın bir yerde yaşamak istemediği yönünde görüş belirtiyor. Enerji ihtiyacımızı karşılamak için riske girmeyip temiz kaynaklara yönelmemiz gerektiği görüşünde olanların oranı ise %84,2.

A&G araştırma şirketinin Türkiye sınırları içerisinde 34 il, 137 mahalle ve köyde gerçekleştirdiği araştırma, 18 yaş ve üstü seçmen nüfusunu temsil eden toplam 2469 denekle, hanede yüz yüze görüşme metoduyla yapıldı.

Araştırma sonuçlarında öne çıkanlar

- Türkiye halkının %84,2'si enerji ihtiyacımızı karşılamak için riske girmeyip temiz kaynaklara yönelmemiz gerektiği görüşünde.
- Türkiye halkının %93,4'ü geçtiğimiz ay Japonya Fukushima Nükleer Santralinde meydana gelen kazadan haberdar.
- Bundan yaklaşık 25 yıl önce yaşanan Çernobil kazasını doğru bilenlerin oranı ise %56,3.
- Halkın %52,9'u Türkiye'nin henüz Nükleer Teknolojiye hazır olmadığı görüşünde.
- Eğitim yükseldikçe Hayır hazır değil cevabı genel ortalamanın üzerinde ifade ediliyor.
- "Türkiye'deki temiz enerji potansiyelinin yeterince kullanıldığını düşünüyor musunuz?" sorusuna verilen cevap %71,2 Hayır, %16,0 Evet.

- Halkın %57,7'si Rusya'nın Türkiye'de kuracağı nükleer santralin Japonya'dakilerden daha güvenli olmayacağını düşünüyor.
- Marmara Bölgesi'nde halkın %61,5'i, Ege'de %63,2'si, İç Anadolu'da %60,9'u, Akdeniz'de %55,4'ü, Karadeniz'de %58,7'si, Doğu Anadolu'da %32,7'si, Güneydoğu'da %46,3'ü nükleer santrallerin güvenli olmadığını düşünüyor.
- Halkın %54,7'si Başbakanın tüp gaz görüşüne katılmazken, katılanların oranı %43,8.

2. IPSOS ARAŞTIRMASINA GÖRE TÜRKLERİN YÜZDE 80'İ NÜKLEER SANTRAL İSTEMİYOR

(<http://www.radikal.com.tr/cevre/turklerin-yuzde-80i-nukleer-santral-istemiyor-1053962/>)

24/06/2011 00:00

LONDRA - Uluslararası Pazarlama ve Kamuoyu araştırma şirketi Ipsos'un nükleer enerji konusunda yaptığı son ankette, yeni nükleer santrallerin projelerinin durdurulmasını isteyenlerin oranı Japonya'da yüzde 63 iken Türkiye 'de yüzde 80 olarak belirlendi.

İngiltere 'nin önde gelen Uluslararası Pazarlama ve Kamuoyu araştırma şirketi Ipsos'un Fukushima Nükleer Santral felaketine uluslararası toplumların tepkisini ölçmek amacıyla gerçekleştirdiği ankete göre, Türk toplumunun yüzde 56'sı nükleer enerjiye güçlü bir şekilde karşı çıkarken, yüzde 11'i güçlü bir şekilde, yüzde 18'i ise bir ölçüde destekliyor.

Yapılan ankette, nükleer enerjiyi destekleme oranı Fransa'da yüzde 7, İtalya'da yüzde 6, Almanya 'da yüzde 5, ABD'de ise yüzde 19 olarak tespit edilirken, nükleer enerjiye kesinlikle karşı çıkanların oranının İtalya'da yüzde 61, Almanya'da yüzde 51, Fransa'da yüzde 27 ve ABD'de yüzde 17 olduğu belirtiliyor.

TÜRKLERİN YÜZDE 25'İ FUKUSHIMA'DAN ETKİLENDİ
Türkiye'de Japonya Fukushima Nükleer Santral felaketinden etkilenerek nükleer enerjiye karşı çıkanların oranı yüzde 25 iken, olaydan önce de nükleer enerjiye karşı çıkanların oranının ise yüzde 71 olduğu ortaya çıktı. Ayrıca, ankette toplamda etkilenenlerin oranının yüzde 26, zaten karşı olanların da yüzde 64 olduğu vurgulanıyor.

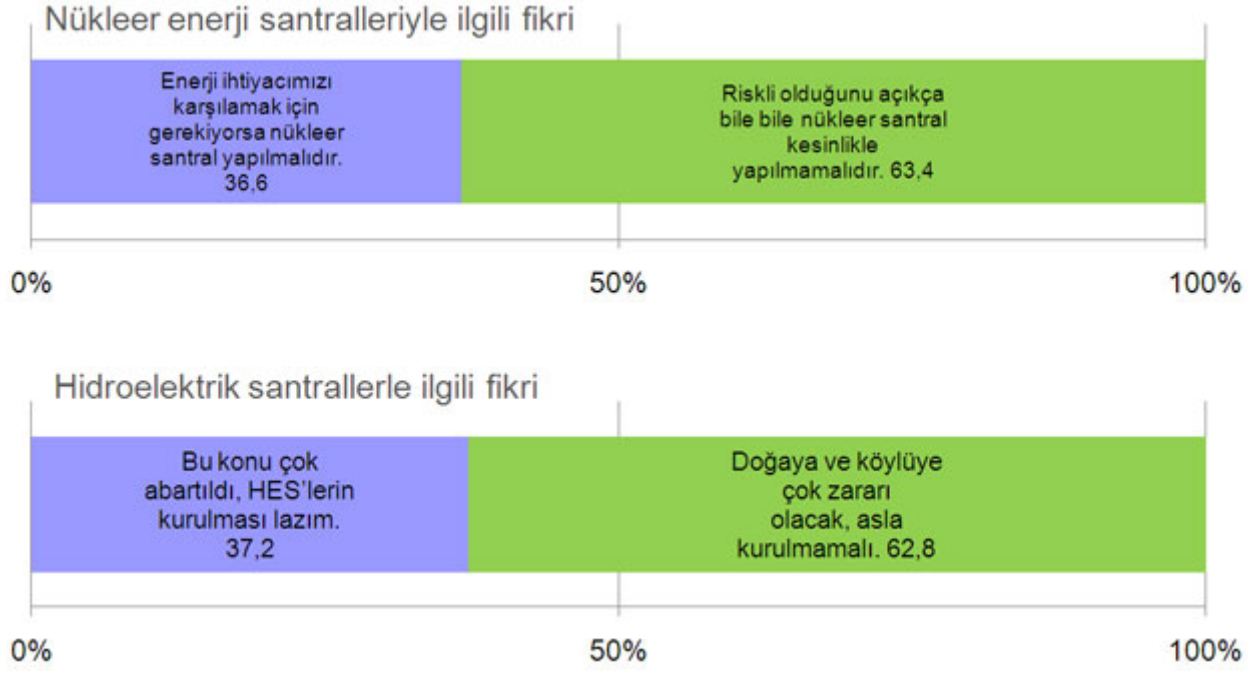
NÜKLEER SANTRALİ DESTEKLEYENLER TÜRKİYE'DE YÜZDE 20, JAPONYA'DA İSE YÜZDE 37
Nükleer Santral inşasının devamını destekleyenlerin oranı Türkiye yüzde 20 iken, Polonya'da yüzde 52, ABD'de yüzde 44, İngiltere ve İsveç'te yüzde 43, Japonya'da yüzde 37, İtalya'da yüzde 17 ve Almanya'da yüzde 15 olarak belirlendi. Gelecekteki yeni nükleer santrallerin inşasının durdurulmasını isteyenler ise Türkiye'de yüzde 80, İtalya'da yüzde 83 ve Almanya'da yüzde 85, Japonya'da yüzde 63, İngiltere ve İsveç'te yüzde 57 ve ABD'de yüzde 56 olduğu ifade edildi.

DÜNYA İÇİN NÜKLEER ENERJİ UZUN DÖNEMLİ BİR SEÇENEK DEĞİL
Yapılan ankette, nükleer enerjinin uzun dönemli bir tercih olmadığını düşünenlerin oranı dünya genelinde yüzde 73, Türkiye'de yüzde 77, İtalya'da yüzde 80, Fransa'da yüzde 86, Almanya'da yüzde 91 iken Japonya'da yüzde 55, Rusya'da ise yüzde 43 olduğu ortaya çıktı.

3.KONDA ANKETİ

(<http://t24.com.tr/yazarlar/bekir-agirdir/nukleer-enerjiyi-referanduma-gotursek,6682>)

KONDA Barometreleri araştırma dizisinde "çevre bilinci ve farkındalığı" konulu Şubat'2012 araştırmasının iki temel bulgusunu aşağıda görüyorsunuz.

Toplumun üçte ikine yakını nükleer enerjiye de HES'lere de karşı çıkıyor. Her hafta sonu yeniden, yeniden referandum yapsak ve toplumun fikrini alsaydık, tüm kutuplaşmaların zihni ve ruhi ambargolarına karşın yine de toplum nükleer enerjiye "evet" demeyecekti.

Halkın görüşleriyle ilgili olarak böyle bir çalışma içermeyen, yapılmış olan çalışmaları ise yok sayan Akkuyu NES projesinin ÇED raporunun, toplum yararını ve halkın görüşlerini dikkate almadığı gerçeği göz önüne alınmalı ve bu sorunlu rapora dayandırılan ÇED olumlu kararı iptal edilmelidir.

2.2 ABARTILI TALEP TAHMİNLERİ

Nükleer santral yatırımını gerekçelendirmek için ÇED Raporunda, önümüzdeki yıllara ait verilen elektrik tüketim tahmin verilerinin abartılı olduğu ve ilgili kamu kuruluşları tarafından düşürüldüğü, dava dilekçesinde belirtilmiştir.

Bu konuyla ilgili olarak belirtmek istediğimiz bazı yeni hususlar bulunmaktadır.

Türkiye'nin her yedi-sekiz yılda bir ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya kaldığı (1994, 1999, 2001, 2008-2009) dikkate alınmalıdır. Ülke ekonomisindeki gelişmelerle bağlantılı olarak, elektrik talep artış hızı yavaşlamaktadır. Geçtiğimiz dönemlerde elektrik talep artışı, milli gelir artış hızından fazla gerçekleşiyordu. Elektrik tüketim kompozisyonunun değişmesiyle birlikte, bu ilişkide de değişiklik söz konusudur. Elektrik tüketim artışı milli gelir artış oranına yaklaşmaktadır.

Dünya ölçeğinde etkin olan durgunluk, komşu ülkelerle yaşanan siyasi sorunlar ve başta Rusya olmak üzere bölge ülkelerinde ve komşu ülkelerde yaşanan ekonomik krizin ülkemize yansımaları, yüksek miktardaki dış borç yükü, yabancı kaynak akışındaki duraklama ve ülkemiz için, önümüzdeki yıllarda en fazla %2-3'lük milli gelir artış öngörülerini dikkate alındığında; elektrik talep artış oranının da; milli gelir artışına yakın oranlarda olması muhtemeldir.

Hal böyle iken, talebin ve tüketimin yüksek bir hızla, neredeyse doğrusal olarak yıllık %6 artacağını varsayan öngörülerle yüksek talep artışı gerekçesine dayandırılan Akkuyu NES Projesine yönelik kabuller sorunludur.

Raporun 29. sayfası, 3. paragrafında, "2023 yılında elektrik talebinin 500milyar kws olacağı" iddia edilmektedir. Halbuki TEİAŞ'ın bu konudaki tahminleri 462,8 milyar kws ile 380,6

milyar kws arasındadır. Yani 2023 yılında Akkuyu NES in yıllık üretiminin 1 katı ila 3 katı arasında elektrik talebi fazla olarak gösterilerek yanıltıcı bilgi verilmiş ve talep açısından Akkuyu NGS gerekli gösterilmeye çalışılmıştır.

2.3 İHTİYACIN ÇOK ÖTESİNDE ELEKTRİK ÜRETİM AMAÇLI PROJE STOKU VAR!

AKKUYU NÜKLEER SANTRAL PROJESİNE İHTİYAÇ YOK

TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubunun yaptığı çalışmalara göre, aşağıdaki tabloda EPDK'dan elektrik üretim amacıyla lisans alan projelerin Ocak 2016 itibarıyla dökümü verilmiştir. EPDK verilerine göre, Ocak 2016 itibarıyla, lisans alan elektrik üretim projelerinin kurulu gücü 44.707,08 MW iken, bu projelerden yatırım sürecini başlatanların kurulu gücü ise 38.145,76 MW'tır. Lisans almış olmalarına karşın, 6.561,32 MW kurulu güç, başka bir ifade ile, lisans alan projelerin %14,7'si, Aralık 2015 sonu Türkiye kurulu gücünün %9,0'u kadar bir kapasitedeki projeler, lisans almış olmalarına karşın, yatırıma geçmemiştir.

EPDK'dan Lisans Alan Enerji Yatırımları Ocak 2016

Yakıt/Kaynak Türü	Toplam Lisans Kurulu Gücü (MWe)	Toplam İnşa Halindeki Kapasite (MWe)	Lisans Alıp Yatırıma Geçmeyen Projeler (MWe):	Lisans Alıp Yatırıma Geçmeyen Projeler (%):
Asfaltit	135,00	135,00	0,00	0,00
Biyokütle	100,97	55,47	45,51	45,07
Dağal Gaz	17.007,31	15.497,16	1.510,15	8,88
Fuel Oil	179,29	108,62	70,67	39,42
Güneş	8,00	8,00	0,00	0,00
Hidrolik	7.836,21	7.399,02	437,19	5,58
Jeotermal	310,63	242,33	68,30	21,99
Kömür (Yerli)	1.424,32	829,32	595,00	41,77
Kömür (İthal)	9.515,50	7.465,50	2.050,00	21,54
Rüzgâr	7.084,34	5.299,84	1.784,50	25,19
Diğer	1.105,50	1.105,50	0,00	0,00
Genel Toplam	44.707,08	38.145,76	6.561,32	14,68
Lisans Alıp Yatırıma Geçmeyen Projeler (MWe):		6.561,32		

30

EPDK'nın önünde bekleyen projeler ise aşağıdaki Tabloda yer almaktadır.

Lisans Sürecindeki Elektrik Üretim Projelerinin Sayı ve Kapasiteleri

Kaynaklara Göre Lisans Durumu Raporu (20 Haziran 2016)

Yakıt Türü	Başvuru Aşamasında		İnceleme Değerlendirmede		Uygun Bulundu		Toplam	
	Adet	Kurulu Güç (MWe)	Adet	Kurulu Güç (MWe)	Adet	Kurulu Güç (MWe)	Adet	Kurulu Güç (MWe)
Hidrolik	70	1.090,35	74	1.562,58	130	3.144,7	274	5.767,62
Rüzgar	19	579,60	1.028	40.353,58	48	247,0	1.051	41.180,18
Jeotermal	2	30,12	3	34,63	-	-	5	77,32
Biyokütle	3	12,52	11	29	-	-	14	47,19
Güneş	31	471,47	-	-	-	-	31	471,47
İthal Kömür	3	2.870,00	13	12.466,15	-	-	15	15.336,15
Doğal Gaz	2	857,20	4	1.180,58	-	-	6	2.038,10
Toplam	130	5.912	1.133	55.645	134	3.362	1.397	64.918

KAYNAK :EPDK

Bu çok büyük proje stoku dikkatle irdelenmelidir. 2015 sonu kurulu güç rakamları ve yukarıdaki Tablolarda yer alan EPDK verileri esas alınarak, ileride sonuçları verilen bir proje stoku tahmin çalışması yapılmıştır. Bu çözümlemede, abartıdan kaçınılarak gerçekçi davranılmaya çalışılmış ve EPDK'ya lisans başvurusunda bulunan, ancak henüz başvuruları inceleme ve değerlendirilmesine başlanmayan toplam 5.912 MW kapasitedeki 130 projenin tamamı dikkate alınmamıştır. İnceleme-değerlendirme aşamasındaki 40.385 MW rüzgar santralı projesinden yalnızca 3.000 MW'ye lisans verileceği göz önüne alınarak, 37.385 MW kurulu güç, proje stokundan düşülmüştür.

Yerli linyiti destek politikalarının varlığında, İnceleme/Değerlendirme aşamasındaki 12.466 MW ithal kömür santralına da lisans alamayabileceği kabul edilmiştir.

BU KABULLERLE, PROJE STOKUNDA CİDDİ BİR AZALTMA ÖNGÖRÜLMESİNE RAĞMEN, 2023 YILI İÇİN SİYASİ İKTİDARIN ÖNGÖRDÜĞÜ KURULU GÜÇ HEDEFİ 125.000 MW İKEN, BUGÜNDEN TEMMUZ 2016 İTİBARIYLA, MEVCUT PROJE STOKUNUN 127.000 MW'I AŞMASI, HERHANGİ BİR PLANLAMA OLMADIĞINI ÇOK AÇIK BİÇİMDE ORTAYA KOYMAKTADIR.

Mevcut, Yatırım Ve Lisans Alma Sürecindeki Projelerin Kurulu Güçleri ve Toplam Proje Stoku

TANIM	KURULU GÜÇ (MW)
2015 ARALIK SONU KURULU GÜÇ	73.147,60
2016 OCAK İTİBARIYLA LİSANS ALMIŞ OLAN, YATIRIM SÜRECİNDEKİ PROJELER	44.707,08
MEVCUT TESİSLER+YATIRIM SÜRECİNDE OLAN PROJELER	117,854,68
20.6.2016 İTİBARIYLA LİSANS ALMASI UYGUN BULUNAN PROJELER	3.362,00
20.6.2016 İTİBARIYLA BAŞVURU AŞAMASINDAKİ PROJELER	(5.912,00)
18.11.2015 İTİBARIYLA İNCELEME DEĞERLENDİRME AŞAMASINDA OLAN PROJELER	55.645-(37.354+12.466)=5.825
MEVCUT TESİSLER+YATIRIM SÜRECİNDE OLAN PROJELER+LİSANS ALIP YATIRIMA GEÇMEYİ ÖNGÖREN PROJELER	127.041,68
2016 TEMMUZ TOPLAM PROJE STOKU	127.041,68 MW
2023 HEDEFİ	125.000 MW

38

Mevcut santraller, lisans almış olan ve yatırım aşamasında olan santraller ve lisans alması beklenen santrallerden oluşan proje stokunun 127.041,68 MW'lık kurulu gücü, 2016 başında mevcut olan 73.147,60 MW'lık kurulu güçten %73,68 oranında daha fazladır. 2023'e kadar yeni lisans alacak santral projeleriyle, tesis edilecek kurulu güç rakamı daha da artacaktır. Ülke ihtiyacının çok üzerinde bu konfigürasyonda ise, nükleer santraller yer almamaktadır. Bu durum, ÇED Raporunda öne sürülen, "ülkenin elektrik ihtiyacının karşılanabilmesi için Akkuyu NES'ine ihtiyaç olduğu" iddiasını boşa çıkartmaktadır.

Raporun 29.sayfası, 5. paragrafında öne sürülen "NGS'lerin zorunlu ve gerekli olduğu dayanaksızdır. Aynı miktar elektrik üretimi için 7,3 milyar dolar tasarruf edileceği de, gerçek değildir. Bu bilgi tamamen yanıltıcı ve yalan bilgidir. Doğalgaz yerine Akkuyu NES'den üretilecek elektrik için %24 daha fazla ödeme yapılacak ve bu miktarda olduğu gibi yurt dışına gidecektir. Çünkü Akkuyu NGS bir Rus santralidir ve hasılatının isterse tamamını yurt dışına çıkarabilir. Herhangi bir tasarruf söz konusu olmayıp aksine aynı miktarda elektrik için daha fazla bedel ödenecektir.

Ayrıca aynı paragrafta enerji ithalatı bağımlılık oranı azaltılacaktır denmektedir. Bu ifade de, gerçeklerin tamamen dışındadır. NGS nükleer yakıtla çalışır. Türkiye nükleer yakıt üretmez. Yakıt Rusya'dan gelecektir. Dolayısı ile enerji ithalat bağımlılık oranı artacaktır ve Rusya'ya olan bağımlılık katlanacaktır.

Raporun 27.sayfası, 5.paragrafında," NGS'lerin çok rekabetçi olduğu" öne sürülmektedir. Türkiye için bu doğru değildir. Akkuyu NES'den üretilecek "alım garantili yüksek fiyat" ile satılacak elektrik piyasa ve TETAŞ ortalama alış fiyatının üzerindedir.

TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubunun ETKB ve bağlı/ilgili kuruluşlara ait veriler üzerinden yaptığı ve aşağıda aktarılan başka çalışmalar da, elektrik üretimi için değerlendirilebilecek ciddi bir potansiyel ve mevcut santrallerde kullanılabilir bir kapasite olduğunu ve nükleer santraller ihtiyaç olmadığını ortaya koymaktadır.

2.4 YERLİ VE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI DEĞERLENDİRİLMİYİ BEKLİYOR

LİNYİT:

Türkiye'nin elektrik üretimi amacıyla kullanılabilir linyit rezervleri ile 17.000 MW

kapasitede termik santral kurulabileceği öngörülmektedir. TEİAŞ'ın kabul ettiği yıllık 6.220 saatlik çalışma süresiyle yerli linyite dayalı ilave elektrik üretim kapasitesi 105,74 milyar kWh 'dır.

HİDROELEKTRİK:

TEİAŞ'IN yıllık 3 450 saatlik çalışma kabulüyle yıllık 140 milyar kWh eşdeğeri 40.580 MW olarak hesap edilen hidroelektrik potansiyelin 25.867,80 MW'lik kısmı faal durumdadır. Nerede ise tamamı projelendirilmiş olan bakiye 14.712,20 MW kapasite, önümüzdeki yıllarda devreye girdiğinde, yılda 50,76 milyar kWh ilave arz olacaktır.

RÜZGAR ENERJİSİ:

ETKB, rüzgara dayalı olarak kurulabilecek elektrik üretim kurulu gücünü 47.849 MW olarak öngörmektedir. Bu rakamdan mevcut 4.503 MW kurulu güç düşüldüğünde, değerlendirmeyi bekleyen 43.346 MW güç ile, yıllık 3.000 saatlik çalışma ile yılda 130 milyar kWh ilave arz mümkündür.

JEOTERMAL:

İTÜ Enerji Enstitüsü yapılacak yeni sondajlarla jeotermal kaynağa dayalı 2.000 MW kurulu güce ulaşmanın mümkün olabileceğini belirtmiştir. Mevcut kurulu güç olan 614,20 MW düşüldüğünde, değerlendirilebilecek potansiyel olan 1.385,80 MW kurulu güce dayalı olarak, TEİAŞ'ın yıllık 7.120 çalışma saati kabulüyle, 9,9 milyar kWh ilave arz mümkündür.

Ayrıca, güneşe dayalı yıllık 400 milyar kWh, biyoyakıtlara dayalı 35 milyar kWh potansiyel söz konusudur.

Değerlendirmeyi Bekleyen Yerli ve Yenilenebilir Enerji Potansiyeli

Hidroelektrik	: 51 Milyar kWh
Rüzgar	: 130 Milyar kWh
Jeotermal	: 10 Milyar kWh
Güneş	: 400 Milyar kWh
Yerli Linyit	: 106 Milyar kWh
Biyogaz	: 35 Milyar kWh
TOPLAM	:732 Milyar kWhs

Bütün bu potansiyele enerji verimliliğinden sağlanacak %25 oranındaki ek kapasite eklenmelidir.

94

Öte yanda, elektrik piyasa fiyatları cazip bulmayan, finansman sorunu yaşayan bazı yatırımcıların, yeterince karlı bulmadıkları santral projelerini iptale yönelmeleri söz konusudur. Bugünkü piyasa fiyatlarının 3-4 katı bir rakama üretiminin %50'sini satma imkanı olan Akkuyu NES yatırımcısının, üretimin diğer yarısını, alım garantili satış fiyatının çok altında fiyatlarla satmak yerine yeni tavizler istemesi şaşırtıcı olmayacaktır. Akkuyu NES yatırımının sakat kurgusundan kaynaklanan böylesi bir durum kuşkusuz ülke çıkarlarının aleyhinedir.

2.5. MEVCUT SANTRALLAR TAM KAPASİTE ÇALIŞTIRILIRSA, 134,5 MİLYAR KWh İLAVE ELEKTRİK ÜRETİLEBİLİR

TEİAŞ verilerine göre kaynak türüne göre santrallerin yıllık tam kapasitede çalışma süreleri ve 1971-2015 arasında çeşitli dönemlerde ortalama çalışma süreleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

1971 – 2015 DÖNEMSEL TAM KAPASİTE EŞDEĞER ÇALIŞMA SÜRELERİ (ORTALAMA YILLIK SAAT)

	TAKÖMÜRÜ + İTHAL KÖMÜR + ASFALTİT / %20 Katı-Sıvı Çok Yakıtlı	LİNYİT+ %80 Katı/Sıvı Çok Yakıtlı	SIVI YAKITLI	DOĞAL GAZ + Sıvı/Gaz - Katı/Gaz Çok Yakıtlı	TOPLAM TERMİK	HİDROLİK	JEOTER.	RÜZGAR	GENEL TOPLAM
	6.900 saat	6.220 saat	6.500 saat	7.320 saat		3.450 saat	7.120 saat	3.480 saat	
1971-1983					4.087	4.227			4.145
1984-1990	2.005	4.109	3.115	3.933	3.837	3.608	2.781	0	3.733
1991-2000	5.708	4.472	4.258	5.568	4.816	3.556	4.580	604	4.263
2001-2010	6.928	4.217	3.204	6.057	5.267	2.902	6.170	2.994	4.431
2011-2015	7.014	3.951	3.059	4.820	4.823	2.727	6.437	2.910	4.039

43

İzleyen tablomuz ise, santrallerin büyük bölümünü tam kapasitede çalışmadığını

1971 – 2015 DÖNEMSEL TEKNİK KAPASİTE KULLANIM ORANLARI

	TAKÖMÜRÜ + İTHAL KÖMÜR + ASFALTİT / %20 Katı-Sıvı Çok Yakıtlı	LİNYİT+ %80 Katı/Sıvı Çok Yakıtlı	SIVI YAKITLI	DOĞAL GAZ + Sıvı/Gaz - Katı/Gaz Çok Yakıtlı	TOPLAM TERMİK	HİDROLİK	JEOTER.	RÜZGAR	GENEL TOPLAM
	6.900 saat	6.220 saat	6.500 saat	7.320 saat		3.450 saat	7.120 saat	3.480 saat	
1971-1983					65%	123%			82%
1984-1990	29%	66%	48%	54%	60%	105%	39%		72%
1991-2000	83%	72%	66%	76%	73%	103%	64%	17%	82%
2001-2010	100%	68%	49%	83%	77%	84%	87%	86%	78%
2011-2015	102%	64%	47%	66%	69%	79%	90%	84%	72%

44

göstermektedir.

Bu veriler, Türkiye'deki mevcut santraller tam kapasite ile çalıştırılacak olursa, yıllık üretimin 394,218 milyar kWh'a ulaşabileceğini göstermektedir. Başka bir ifade ile, 2015 yılı üretimi 261,783 milyar kWh'ın, yarısından daha fazla olan 134.527 milyar kWh güçte, atıl bir kapasite değerlendirmeyi beklemektedir. Yapımı süren santrallerin de devreye girmesiyle, arzla talep arasındaki açık daha da büyüyecektir.

Mevcut santrallarda değerlendirilmeyi bekleyen kayda değer bir kapasite, elektrik üretiminde yararlanılabilecek yerli ve yenilenebilir kaynaklar ve enerjiyi daha verimli kullanmanın yaratacağı potansiyel, ilave bir trilyon kWh kapasiteye işaret etmektedir. Tüm bu veriler, Akkuyu NES'inin üreteceği 35-40 milyar kWh, yüksek fiyatla alım garantisi verilen, dışa bağımlı ve riskli nükleer esaslı elektrik enerjisine ihtiyaç olmadığını ortaya koymaktadır.

İstem Sonucu : Yukarıda ve dava dilekçemizde sunulan hususlar dikkate alınarak ÇED Raporunun değerlendirilmesini talep ederiz. Saygılarımızla,

TMMOB Vekilleri

Av.Nurten Çağlar Yakış

Av.Hayati Küçük

Av.Cömert Uygur Erdem